

Ο ΔΙΑΛΟΓΟΣ
ΓΙΑ ΤΟ
ΖΕΪΜΠΕΚΙΚΟ

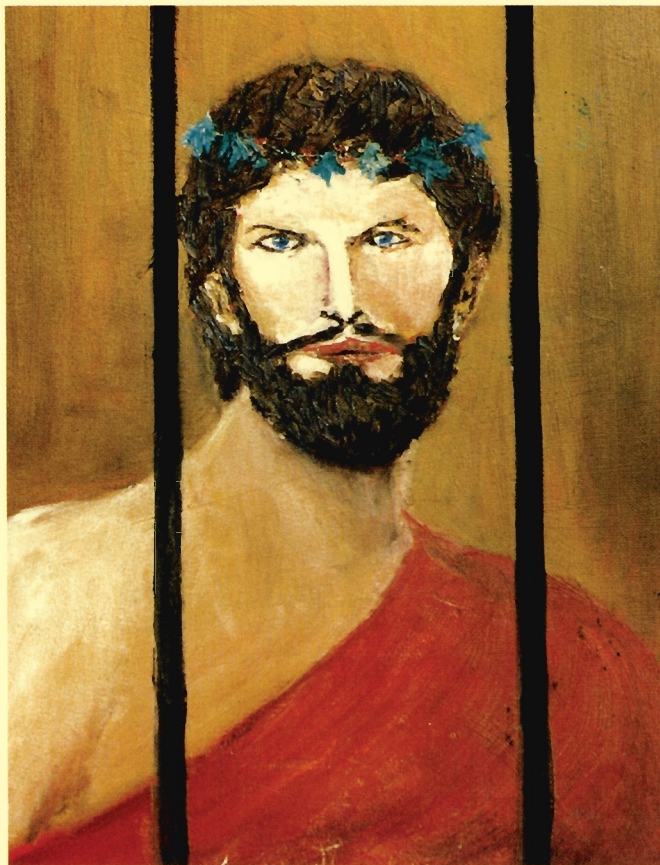
ΔΑΥΛΟΣ

ΔΡΧ. 1500

Ο ΧΑΜΕΝΟΣ ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Ἡ «τυποποίηση» τῆς ζωῆς
σκότωσε τὴ χαρὰ καὶ τὸν ἔρωτα

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Ληστεία καὶ Πολιτικὴ στὴν Ἑλλάδα

ΕΤΟΣ ΔΕΚΑΤΟ ΕΒΔΟΜΟ

200-201

ΑΥΓ. - ΣΕΠΤ. 1998

ΔΑΥΛΟΣ

Μηνιαίο Περιοδικό
Κυδαθηναίων 29, Πλάκα
105 58 Αθήνα.
Τηλέφωνα: 3223957, 9841655.
Τηλεομοιότητα: 3314997.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ («Internet»):
<http://www.davlos.gr>
Ήλεκτρονική Άλληλογραφία:
davlos@otenet.gr

Τά Γραφεία του «Δ» λειτουργούν
πρωινές ώρες 9.30 - 14.30
καθημερινά (και Σάββατο).

Ίδρυτής-Ίδιοκτήτης-
Έκδοτης-Διευθυντής:
ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι. ΛΑΜΠΡΟΥ
Άχιλλέως - Μουσών 51
Παλιό Φάληρο.

Φωτοστοιχειοθεσία - Άτελιέ:
PRESS LINE
Μάγερ 11, Αθήνα, τηλ.: 5221792.
Έκτυπώσεις:
Π. ΚΟΚΚΑΛΗΣ
Βιβλιοδεσία:
Κ. ΚΟΝΤΟΠΩΡΙΟΣ

- Τιμή αντίτυπου: 1.500 δραχ.
- Δωδεκάμηνη συνδρομή: 14.000 δραχ.
- Οργανισμών κ.λπ.: 20.000 δραχ.
- Φοιτητών: 10.000 δραχ.
- Έξωτερικοί: 65 δολλ. ΗΠΑ.
- Η συνδρομή καταβάλλεται κατά την έγγραφη.
- Η συνδρομή ανανεώνεται αυτόματα μετά την λήξη του 12μήνου. Διακοπή της συνδρομής γίνεται μόνον κατόπιν τηλεφωνήματος του ενδιαφερομένου.

ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ
ΔΕΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΟΝΤΑΙ

Τά χειρόγραφα δέν επιστρέφονται.

Όλες οι συνεργασίες και τά ταχυδρομικά έμβάσματα στη διεύθυνση:
ΔΗΜ. Ι. ΛΑΜΠΡΟΥ, Μουσών 51
175 62, Π. Φάληρο, Αθήνα.

Παρακαλούνται οι συνδρομητές
πού αλλάζουν διεύθυνση, νά τό γνωστοποιούν στό περιοδικό.

Επιτρέπεται ή αναδημοσίευση
κειμένων του «Δ», μέ την προϋ-
πόθεση ότι θά αναφέρεται ρητός
ή πηγή τους.

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ:

ΣΕΛΙΣ 12480:
'Η Έκκλησία στό σταυροδρόμι τής Ιστορίας. Δ.Ι.Α.

ΣΕΛΙΣ 12482:
ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ
Π. ΠΟΛΥΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ, Γ. ΦΑΚΟΣ, Β. ΜΠΑΝΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ, Ν.
ΑΣΠΙΩΤΗΣ, Φ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, Ω., Α. ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ, Δ.
ΚΡΙΑΡΗΣ.

ΣΕΛΙΣ 12489:
Τό «Ένα» ως κοινή άρχή των όντων
στούς μεγάλους Έλληνες φιλοσόφους
ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ ΔΑΚΟΓΛΟΥ

ΣΕΛΙΣ 12499:
Μία Έθραία έλληνίστρια άνατρέπει
τόν άμερικαννεόβραϊκό Άφροκεντριισμό
ΜΑΡΙΟΣ ΜΑΜΑΝΕΑΣ

ΣΕΛΙΣ 12503:
«Ένκα» - «Κέτσουα» - «Άταχουάλα»
ΣΤ. ΔΩΡΙΚΟΣ - Κ. ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

ΣΕΛΙΣ 12511:
ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Ο ΧΑΜΕΝΟΣ ΔΙΟΝΥΣΟΣ

ΣΕΛΙΣ 12512:
Σύγκριση ύποκειμένων - άντικειμένων
Δ.Ι.Α.

ΣΕΛΙΣ 12513:
'Η άπάνθρωπη μονομέρεια τής ραίο
Π. Α. ΚΟΥΒΑΛΑΚΗΣ

ΣΕΛΙΣ 12516:
'Ιδού ό νυμφίος
Θ. ΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΕΛΙΣ 12517:
'Η ιδεολογική δολοφονία του Διονυσιακού Πνεύματος
ΜΑΡΙΟΣ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ - ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ

ΣΕΛΙΣ 12527:
Διονύσου πλοΰς
ΜΑΡΙΟΣ ΜΑΜΑΝΕΑΣ

ΣΕΛΙΣ 12529:
Διονυσιακό και Άπολλώνειο Πνεύμα
ΜΑΡΙΟΣ ΜΑΜΑΝΕΑΣ

ΣΕΛΙΣ 12535:
«...Χαΐρε, έλικοβλέφαρε, γλυκομεΐλιχε...»
ΠΑΝ. ΚΟΥΒΑΛΑΚΗΣ

ΣΕΛΙΣ 12539:
'Ο Ζεύς άνασταίνει τόν Διόνισσο
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΟΥΚΟΒΙΣΤΑΣ

ΣΕΛΙΣ 12543:
'Ο διάλογος γιά τό Ζεΐμπέκικο
ΚΟΣΜΑΣ ΣΚΑΒΑΝΤΖΟΣ

ΣΕΛΙΣ 12546:
'Ιπτάμενοι δίσκοι
ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΓΛΑΡΟΣ

ΣΕΛΙΣ 12549:
Πώς οι άρχαίοι έτετραγώνιζαν τόν κύκλο
ΚΩΝ. ΚΑΡΜΙΡΑΝΤΖΟΣ

ΣΕΛΙΣ 12551:
Άρσενία και πολιτική στην Έλλάδα
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΟΥΚΟΒΙΣΤΑΣ

ΣΕΛΙΣ 12557:
Γαμήλιο γλέντι στην Κνωσό
πρίν από χιλιάδες χρόνια
Α. Θ. ΒΑΣΙΛΑΚΗΣ

ΣΕΛΙΣ 12559:
Προϊστορίας χρονολόγησις
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

ΣΕΛΙΣ 12565:
«Διαχειρίσιμη δομή σκέψεως»
ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΩΝ. ΤΣΙΑΜΗΣ

ΣΕΛΙΣ 12568:
«Medical Centre» και «Criminal Code»
ΘΩΜΑΣ ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΟΙ ΓΕΝΗΗΤΟΡΕΣ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ: σελ. 12497 • Ο
ΚΑΛΑΘΟΣ ΤΩΝ ΑΧΡΗΣΤΩΝ: σελ. 12502 • ΑΙΣΙΜΑ ΚΑΙ ΑΔΗΡΠΤΑ: σελ.
12547 • ΧΡΟΝΙΚΑ: σελ. 12527 • Ο ΑΛΛΟΣ ΛΟΓΟΣ σελ. 12564 • Η ΚΙΝΗΣΙΣ
ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ: σελ. 12568.

Ἡ Ἐκκλησία στὸ σταυροδρόμι τῆς Ἱστορίας

Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι βαριά ἔνοχος ἔναντι τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ: Τὸν κατέστρεψε μὲ ἄγρια βία καὶ τὸν ἐξαφάνισε μὲ ἀσιατική βαρβαρότητα γιὰ 1000 τοῦλάχιστον χρόνια ἀπὸ προσώπου γῆς (Μεσαίων). καὶ «τεκμηριώνουν δικαστικά» καὶ σήμερα τὴν ὑπόθεση τῆς ἐνοχῆς αὐτῆς τὰ ψαλλόμενα καὶ τώρα στοὺς ἑλληνικοὺς ναοὺς ἀνθελληνικὰ κείμενα, ἀλλὰ καὶ ὠρισμένοι ἐκπρόσωποί του, εἴτε συκοφαντώντας ἀνοιχτὰ τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, εἴτε πλαστογραφώντας τὴν, εἴτε καὶ «ντουμπλάροντάς» τὴν («ἑλληνο-χριστιανικὸς πολιτισμὸς»). Γιὰ ὅλα αὐτὰ βοοῦν καὶ ἡ Ἱστορία δολόκληρη καὶ πληθώρα σημερινῶν φαινομένων τόσο, ὥστε ὅποιος τὰ ἀμφισβητῇ ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει εἶναι ὡς νὰ ὁμολογῇ ὅτι εἶναι ἀνιστόρητος ἢ κακόπιστος.

Ἀπὸ τὴν ἀποδεδειγμένη αὐτὴ ἐνοχὴ τοῦλάχιστον ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος εἶναι πιὰ ζωτικὴ ἀνάγκη γι' αὐτὴν νὰ ἀπαλλαγῇ – καὶ τοῦτο μπορεῖ νὰ ἐπιτευχθῇ μόνο μὲ θαρραλέες ἀποφάσεις, τολμηρὲς πράξεις καὶ εἰλικρινεῖς συμπεριφορές, τέτοιες πὺν νὰ σταματοῦν ὀριστικῶς τὴν συνέχιση τῆς ἀμαρτωλῆς παραδόσεως τῆς ἐκ μέρους τῆς ἀμφισβητήσεως καθ' ἑξιν τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς αἵγλης τοῦ προχριστιανικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ ἐπίσημη ἐπωνυμία τῆς «Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» τὴν θέτει πρὸ ἐνὸς ἀνυπερβλήτου διλήμματος: ἢ νὰ δώσῃ τὴν πλήρη, ἔμπρακτη καὶ ἀμέριστη ἐπιδοκιμασία τῆς καὶ ἱστορικῆς δικαίωσης στὴν λαμπρότερη περίοδο τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος (τὴν προχριστιανικὴν) ἢ νὰ ἀλλάξῃ τὴν ἐπωνυμία τῆς αὐτῆς.

Τοῦτο καθίσταται σήμερα ἀκόμη πιὸ ἀδήριτο καὶ ἐπιτακτικόν, ὅταν δολόκληρο τὸ χριστεπώνυμο πλήρωμά τῆς ἀποτελῇται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ Ἑλληνες. Τὸ τελευταῖο τοῦτο ἐπίσης σημαίνει ὅτι ἀλλοτινὲς πρακτικὲς, ἐφαρμοσθεῖσες ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο, εἶναι στὴ σημερινὴ Ἑλλάδα ἐκτὸς πραγματικότητος: Τὸ Πατριαρχεῖο ἦταν πολυεθνικὴ ἐκκλησία. Καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι κάποιοι «ἐλιγμοὶ» ἢ «τεχνάσματα» ἐμπνεόμενα ἀπὸ ὠρισμένους ἄσκεπτους καὶ ἀλαζόνες κληρικούς, ὅπως π.χ. ὅτι δὲν ὑπάρχουν πιὰ Ἑλληνες ἀλλὰ Ρωμιοί, ὅχι μόνο δὲν καταργοῦν τὸ προαναφερθὲν ἱστορικὸν δίλημμα, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ὠδηγήθη τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν, κάτω ἀπὸ τὴν νομοτελειακὴν πίεσιν τῶν προκνησασῶν σημερινῶν ἱστορικῶν συνθηκῶν, ἀλλὰ γίνονται αἰτία γελοιοποιήσεως τῶν ἐμπνευστῶν τους καὶ βεδαίως ἐπιταχύνουν τὴν ραγδαίαν ἤδη φθορὰ τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος στὸν τόπον αὐτόν.

Ἐξ ἴσου κομικὸ καὶ ἀνεδαφικὸ εἶναι καὶ τὸ «πολιτικόν» ἐπιχείρημα κάποιων ἐπισήμων λαϊκοκληρικῶν κύκλων, πὺν ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ Ὀρθο-

δοξία αποτελεί τὸ σπουδαιότερο ἰδεολογικὸ καὶ πολιτικὸ «ὄπλο» γιὰ τὴν ἐνότητα τοῦ σημερινοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ ἐπιδράσῃ ἡ Ἑλλάδα μὲ αὐτὸ καὶ νὰ ἀποκομίσῃ ἐθνικὰ κέρδη, ἂν τὴν χρησιμοποιήσῃ στοὺς ἄλλους λαούς: Διότι ἡ Ὁρθοδοξία δὲν εἶναι «ἀποκλειστικότης» τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ εἶναι καὶ θρήσκευμα τῶν Ρώσων, τῶν Σκοπιανῶν, τῶν Σέρβων, τῶν Βουλγάρων κ.λπ. Τὴν Ὁρθοδοξία ἐξ ἄλλου δὲν θὰ ἀνεχθῇ οὔτε ὁ μουνσουλμᾶνος οὔτε ὁ βουνδιστὴς κ.λπ., ἀλλὰ οὔτε καὶ ὁ καθολικὸς ἢ ὁ διαμαρτυρούμενος κ.λπ. Τοῦτο εἶναι αὐτονόητο. Ἀντίθετα τὴν ἐπιστήμη, τὴν δημοκρατία, τὴν ἐλευθερία τῆς σκέψεως, τὸν στοχασμὸ καὶ τὴν φιλοσοφία, τὴν ἔρευνα, τὸ θέατρο, τὸν ἀθλητισμὸ... – μ' ἄλλα λόγια τὴν ἐλληνικότητα – τὰ ἀποδέχονται, ἂν δὲν τὰ ἔχουν ἤδη πρὸ πολλοῦ νύοθηται ὡς ἀναπόσπαστο μέρος τῆς ζωῆς τους, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ὅλων τῶν θρησκειμάτων, ἐθνικοτήτων, ἰδεολογιῶν, κρατῶν, φυλῶν κ.λπ. Ἄς ἀφήσουν λοιπὸν οἱ «ὀρθοδοξοκεντρικοὶ» τὸ ἐπιχείρημα αὐτό, διότι προδήλως ἀποκαλύπτουν ἀνυπαρξία πολιτικῆς σκέψεως, ἂν δὲν συγκαλύπτουν ὑστεροδοουλίες καὶ εὐτελεῖς σκοπιμότητες.

Τέσσερις καὶ πλέον μῆνες μετὰ τὴν ἀλλαγὴ ἡγεσίας στὴν Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος καὶ μὲ ἀσφαλῆ κριτήρια: α) τὴν ἱστορικὴ γνώση τῆς μέχρι τώρα ἀρνητικῆς (ἐβραϊοπρεποῦς) συμπεριφορᾶς τῆς ἐναντι τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ (ποὺ δὲν εἶναι ἀπλῶς ἓνα ἱστορικὸ μέγεθος, ἀλλὰ ἡ ὁλοζώντανη βάση τοῦ σημερινοῦ Παγκοσμίου Πολιτισμοῦ) καὶ β) τὴν σημερινή σύνθεση τῶν πιστῶν τῆς ἀπὸ ἄποψη ἐθνικότητος, γίνεται ὀλοφάνερο ὅτι, ἂν οἱ ταγοὶ τῆς ἐπιμεῖνουν στὴν παλαιὰ ἀντίληψη τῆς πραγματικότητος, θὰ πλέουν σὲ καθ' ὁλοκληρίαν ἐπικίνδυνα νερά, στὰ ὁποῖα ὁ πλοῦς θὰ ἔχῃ ὡς ἀναγκαστικὸ τοῦ τέρατος τὸν διχασμὸ ἢ καὶ τὴν καταπόντιση τοῦ σκάφους τους. Καὶ πρέπει ἐδῶ νὰ ὑπογραμμισθῇ ὅτι ἡ ἄποψη, ὅτι ὁ «κοινωνικὸς ρόλος» τῆς Ἐκκλησίας ἀρκεῖ γιὰ νὰ τὴν δικαιώσῃ ὡς ὀργανισμὸ, στερεῖται βάσεως: Ἡ κοινωνικὴ πολιτικὴ ἀσχεῖται πλέον ἀπὸ τὰ κράτη. Ἐπομένως ὁ «ἰδεολογικὸς ρόλος» τῆς, ποὺ εἶναι καὶ ὁ πραγματικὸς ρόλος κάθε θρησκείας, παραμένει ἡ μοναδικὴ τῆς ἀποστολή.

Οἱ Ἕλληνες δὲν ἔχουν καμμία δυσκολία νὰ χειροκροτήσουν σωστὲς κινήσεις τοῦ νέου προκαθημένου τῆς. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ἔχουν καὶ κανένα λόγο νὰ ἐπιδοκιμάσουν τὰ λάθη, τὶς ἐκτροπὲς καὶ τὴν παράταση τῶν προμνησθεισῶν ἱστορικῶν - ἰδεολογικῶν ἐκκρεμοτήτων, ποὺ ὅσο παραμένουν, ἐπιτείνουν τὴν κακοδαμονία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐπιδεινώνουν τὴν ἱστορικὴ του «ἐθνικὴ σχιζοφρένεια» καὶ καθιστοῦν προβληματικὴ τὴν ἐθνικὴ του αὐτογνωσία – μοναδικὴ προϋπόθεση γιὰ νὰ ξεφύγῃ ὁ Ἕλλην ἀπὸ τὴν πολιτιστικὴν στειρότητα αἰώνων καὶ νὰ περάσῃ ἐπιτέλους καὶ πάλι σὲ φάση νέας ἱστορικῆς δημιουργίας.

Δ.Ι.Λ.

ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ

Ὁ ἐξελληνισμὸς τῆς Ρωμισύνης καὶ οἱ Ἑλληνοαμερικανοὶ

Ἀγαπητέ κ. Λάμπρου,

Οἱ Ἕλληνες πολῖτες τῆς Ἀμερικῆς ζητοῦν ἀπὸ τῆς ΗΠΑ «ἐλληνοποίηση τοῦ ἀνθελληνικοῦ Ρωμαίικου κράτους», στέλνοντας διακοίνωση πρὸς τὸν πρόεδρο τῶν ΗΠΑ Οὐίλλιαμ Τζέφερσον Κλίντον, πρὸς τὸ Κογκρέσσο, τὴν Γερουσία καὶ τὰ ὑπουργεῖα Παιδείας καὶ Ἐξωτερικῶν («Δαυλός», τ. 197).

Τὸ διάδημα τῶν ὁμογενῶν νομίζω ὅτι ἀποτελεῖ σοβαρὸ λάθος, ἀφοῦ ἡ πρόσκληση πρὸς τρίτους γιὰ ἐπέμβαση σὲ ἐθνικὰ - ὑπαρξιακὰ μας ζητήματα νομιμοποιεῖ τοὺς τελευταίους γιὰ ὅποιεσδήποτε ἐνέργειες κρίνουν αὐτοὶ ὅτι πρέπει νὰ προβοῦν. Ἡ περίπτωση θυμίζει ἔντονα τὶς προσκλήσεις τῶν Ἑλλήνων ἐκεί-

νων ποὺ προσέφευγαν στὴν αὐλὴ τοῦ Μεγάλου Βασιλέως, γιὰ νὰ ἐπιλύσουν τὶς μεταξύ των διαφορὲς μὲ τὶς γνωστὲς γιὰ τὴν Ἑλλάδα καταστροφικὲς συνέπειες. Ἀκόμη θυμίζει τὶς προσκλήσεις τῶν ἐλληνικῶν κρατῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς παρακμῆς πρὸς τοὺς Ρωμαίους, μὲ τὶς ὁποῖες νομιμοποίησαν τὸ δικαίωμα ἐπεμβάσεως τῶν τελευταίων καὶ οἱ ὁποῖοι, σπεύδοντες προθύμως, ὑπέταξαν προοδευτικὰ τὰ ἐλληνικὰ κράτη. [...].

Ἡ ἐθνικὴ μας κάθαρση καὶ ἡ «ἀναπτέρωση τοῦ Ἑλληνισμοῦ» εἶναι προσωπικὴ μας, τῶν Ἑλλήνων, ὑπόθεση, ὅπως ἀκριβῶς ἦταν καὶ τὸ '21. Δὲν εἶναι ἔργο τρίτων. Ἐμεῖς πρέπει νὰ γίνουμε πρωτίστως «πολίτες», δηλαδὴ ὑπεύθυνα ἄτο-

Μία ἀλλόκοτη παράσταση τῆς «Μήδειας» στὸ Σύννεϋ

Ἀγαπητέ «Δαυλέ»,

Στὸ «Κρατικὸ Θεάτρο» τοῦ Σύννεϋ ἐπῆγα στίς 5 Ἰουνίου 1998 ἐνθουσιασμένος, ἐλπίζοντας νὰ ἰδῶ μία σύγχρονη πρωτοποριακὴ ἐλληνικὴ ἐκτέλεση τῆς «Μήδειας» τοῦ Εὐριπίδη ἀπὸ θίασο τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου Ἀθηνῶν. Προσδοκοῦσα ἓνα τρόπο ἔκφρασης, ποὺ θὰ ἦταν μία καινοτομία, ἓνα παράδειγμα πρὸς μίμηση. Ὅμως εἶδα τετριμμένους τρόπους ἐκτέλεσης, ποὺ ἀπὸ τὴν μία ἐντυπωσίαζαν χυδαῖα καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀπομόνωναν τὸ κοινὸ ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο τραγικόν. Ἐπιτρέψτε μου νὰ ἐξηγηθῶ.

Αὐτὸ ποὺ μὲ ἐξένισε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἦταν ὁ τρόπος σκηνοθεσίας. Σὲ ὅλη τὴν παρουσίαση τοῦ ἔργου ἡ προβολὴ μιᾶς πρωταγωνίστριας φάνηκε ὡς τὸ μοναδικὸ καθήκον ὅλων τῶν μελῶν τοῦ θιάσου. Γιὰ νὰ ἐπιτευχθῇ αὐτό, ὅλα τὰ ἄλλα μέλη περιορίστηκαν στὸν ρόλο ὑποστήριξης ἐνὸς «ἀστεριοῦ»! Ὁλος ὁ θίασος ἐδούλευε γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸ, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ χαθῇ ἡ ἐλληνικὴ συμμετρία καὶ ἡ ἰσορροπία στὴν ἀπόδοση χαρακτηρισμῶν. Ἔτσι ἀπὸ τὴν μία ἔδιναν τὴν ἐντύπωση πὼς ἐπαρουσίαζαν ἓνα «ἀστὲρι» τοῦ Χόλγουντ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη οἱ χαρακτήρες ποὺ ὑποδύνονταν ὑποδαμίσθηκαν.

μα στην χώρα μας, με την πλήρη γνώση και ευθύνη που χαρακτηρίζουν τὸν ὄρο αὐτό. Ἐμεῖς θὰ πρέπει νὰ ἐξελληνίσουμε πρωτίστως τὸν ἑαυτό μας καὶ ταυτοχρόνως τὸ κράτος μας (ἀφοῦ οὕτως ἢ ἄλλως σὲ κάποιο κράτος θὰ ζοῦμε). Αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ εἶναι τὸ ζητούμενο καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνση πρέπει νὰ ἐνεργοῦμε, διότι Ἑλληνισμὸς κατ' ἀπονομήν δὲν γίνεται, διότι τοῦτο ἀποτελεῖ κατάσταση ἀντιφατική.

Ἡ ἀφύπνιση ἀπὸ τὸν πολυαῖωνα λήθαργο θὰ ἀπαιτήσῃ χρόνο, ὑπομονὴ καὶ μέθοδο. Οἱ σταγόνες ἐλληνικότητος ποὺ ἔχουν ἤδη γίνει ρυάκια (ὄρα «Δαυλὸ») σύντομα θὰ δημιουργήσουν ρεύματα ὀρμητικά καὶ ποταμούς ποὺ δὲν γυρίζουν πίσω. Ἄλλους μεσσίες δὲν θέλουμε.

Μὲ ἐκτίμηση
Γεώργιος Β. Φάκος
Ν. Ψυχικό

Τὸ «ἀλληλουία» εἶναι ἡ ἐλληνικὴ λέξι «ἀλληλουχία»;

Ἀγαπητὲ κ. Λάμπρου,

Μὲ ἰδιαίτερη ἱκανοποίησι διάβασα στὸ τ. 197 τοῦ «Δαυλοῦ» τὸ ἐπακριβὲς ἄρθρο τοῦ ὁμογενοῦς μας (Μελδούρη) Θωμᾶ Γ. Ἡλιόπουλου μὲ τίτλο «Δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ Χριστιανικὴ Θεολογία χωρὶς τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα». Ἐχει ἀπόλυτο δίκιο. Ὅπως σωστὰ παρατηρεῖ, ἡ ἐλληνικὴ ὀρολογία εἶναι τόσο πληθωρικὴ στὰ εὐρωπαϊκὰ συγγράμματα θεο-

λογίας (ἀλλὰ καὶ σὲ συγγράμματα ὄλων τῶν ἐπιστημῶν, ὅπως δὲ ἰδιαιτέρως σὲ ἱατρικὰ τοιαῦτα), ποὺ ἀναρωτιέται κανεὶς ἂν διαβάσῃ ξένα ἢ ἐλληνικὰ συγγράμματα.

Ἐχω ὁμως μία ἐπιφύλαξη. Κλείνοντας τὸ ἄρθρο τοῦ ὁ κ. Θ. Ἡλιόπουλος ἀναφέρεται στὴ λέξι *ἀλληλουία*, τὴν ὁποία θεωρεῖ ἐλληνικὴ ὡς προερχομένη ἀπὸ τὴν λέξι *ἀλληλουχία*. Εἶχα διαβάσει πα-

Τὸ δὲ «ἀστέρι», φορώντας πορφύρα ποὺ ἐθύμιζε κιμονὸ μὲ οὐρὰ ποὺ ἐκάλυπτε τὴν μισὴ σκηνή, αἰφνιδίαζε καὶ ἐξένιζε μὲ ἀλλόκοτες κινήσεις καὶ στάσεις. Ἔτσι μὲ ξένα μιμητικά τεχνάσματα ὡδηγοῦσε τὸν θεατὴ ἐκτὸς τόπον καὶ χρόνον, ἀποσπώντας τὴν προσοχή του ἀπὸ τὸ ἔργο, ἀντὶ νὰ τὸν βοηθήῃ νὰ τὸ καταλάβῃ.

Ὁ γυναικεῖος χορὸς ἐκινεῖτο μὲ ἀσιατικὸ τελετουργικὸ τρόπο καὶ ἔκανε διάφορους γεωμετρικοὺς σχηματισμούς, ποὺ ἴσως ἦταν κατανοητοὶ στοὺς Ἰάπωνες, ἀλλὰ γιὰ τὸν ὑπόλοιπο κόσμον εἶχαν κυρίως διακοσμητικὸ ρόλο. Οἱ γυναῖκες εἶχαν τὰ πρόσωπά τους βαμμένα ἄσπρα καὶ τὰ μάτια μαυρισμένα, σὰν νὰ φοροῦσαν καλύπτρες. Ὁμοιάζαν μὲ λωποδύτες μεταμφιεσμένους σὲ γκέισες. Ἡ ὅλη τους δράση ἐθύμιζε ὀργανωμένες μαζικὲς ἀσιατικὲς ἐκδηλώσεις, ὅπου τὸ ἄτομο ὑποτάσσεται σὲ κάποια ἀρχή, ξεχνώντας τὴν προσωπικότητά του καὶ τὴν ευθύνη τῶν πράξεών του. Ἔτσι τὰ μέλη τοῦ χοροῦ ἀπέριπταν τὴν μοναδικότητά τους ὡς ἄτομα, ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ πάνω ἀπὸ ὅλα τὴν μοναδικότητα τῶν χαρακτήρων ποὺ ὑποδύονταν. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ὁμως, ὅσον ἀφορᾷ στὸ κλασσικὸ θέατρο, ὁ διακοσμητικὸς ρόλος τοῦ χοροῦ προκαλοῦσε τὴν ἴδια ἐντύπωση ποὺ προκαλεῖ κάποιος ποὺ ζωγραφίζει μὲ γραφίτη τὸ ἔμβλημα τῆς «Τογιάτα» ἐπάνω σὲ ἓνα αὐτοκίνητο τῆς «Ρόλλς - Ρόυς».

λαιότερα ὅτι τὸ «ἀλληλούια» εἶναι σύνθετη ἐβραϊκὴ λέξις, ἀποτελουμένη ἀπὸ τὴν προστακτικὴν «ἀλλελού» (= αἰνεῖτε) καὶ τὴν κατάληξιν «Γιάχ» (συντετμημένος τύπος τοῦ Γιαχβέ). Τὸ λεξικὸν «Πάπυρος - Λαρούς» ποὺ συμβουλεύτηκα, δέχεται τὴν πιὸ πάνω ἄποψη. Ἐπίσης ὁ Γ. Ζηκίδης λέγει στὸ λεξικὸν του κατὰ λέξι: «Ἀλληλούια (λέξις ἐβραϊκὴ), αἶνος τῷ ὄντι Θεῷ, αἰνεῖτε τὸν Ἰαώ».

Οἱ εἰδικοί στὰ θέματα αὐτὰ συνεργάτες

σας θὰ μπορούσαν ἴσως νὰ διευκρινίσουν τὸ θέμα σὲ μία προσεχῇ ἐκδοσὴ τοῦ «Δαυλοῦ». Ὁχι ὅτι θὰ ἄλλαζε κάτι στὰ τόσα ὑπέροχα ποὺ παρατηρεῖ ὁ ἀρθρογράφος σας, ἀλλὰ καλὸν εἶναι νὰ μὴ μὲνουν ἀμφιβολίες.

Εὐχαριστῶ

Βασίλης Μπανιωτόπουλος

Χειρουργὸς γυναικολόγος

Θεσσαλονίκη

Ἡ κίνηση τῶν πλοίων τῆς τοιχογραφίας τῆς Θήρας

Κύριε Λάμπρου,

Ἐπειδὴ πάντοτε ἐπίστευα καὶ συνεχίζω νὰ πιστεύω ὅτι ὁ σπουδαιότερος σκοπὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἦτο, εἶναι καὶ θὰ ἦναι ἡ ἀναζήτησις τῆς ἀληθείας εἰς τὰ πλαίσια τοῦ ἐπιστημονικοῦ λόγου, θεωρῶ ἀναγκαῖον νὰ σχολιάσω συντόμως τὰ ἀξιόλογα ἄρθρα τοῦ κ. Πασχάλη Καρακατσάνη, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν μηχανικὴν κίνησιν τῶν κουπιῶν τῶν πλοίων ἐκ τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ Ἀκρωτηρίου

Θήρας («Δαυλός», τεύχη 173/Μάιος 1996, 178/Ὀκτώβριος 1996 κ.ά.): α) Τὰ κουπιά δὲν εἶναι σπαστά καὶ δὲν ἀποτελοῦνται ἀπὸ κάθετον καὶ ὀριζόντιον μέρος· β) ὁ ἄρμος τοῦ ἄνω μέρους τῶν δὲν εἶναι διπλὸς καὶ δὲν ὑπάρχει «ντίζα»· γ) τὰ πλοῖα δὲν ἔχουν ἱστία καὶ πανιά, διότι ἔχουν κωπηλάτας.

Τὰ παραπάνω γίνονται ἀμέσως εὐκολονόητα καὶ κατανοητά, ἐὰν μελετήσωμε καὶ παρατηρήσωμε τὰς τοιχογραφίας τῆς

Ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ χοροῦ εἶχαν πρόβλημα ὀρθοφωνίας. Ὑπῆρχε πρόβλημα σωστῆς ἄρθρωσις τῶν λέξεων καὶ πρόβλημα καθαρότητος φωνῆς. Μὲ δυσκολία ἀκούγονταν οἱ λέξεις· καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔχασε ἓνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὴν μουσικότητά της. Ἐδῶ προτιμῶ νὰ μὴν σχολιάσω τοὺς ἀλαλαγμοὺς ποὺ ἔκαναν κάθε τόσο, οἱ ὅποιοι ἐθύμιζαν ἰνδιάνους σὲ καουμπόνκα φίλμς. Ἐτσι τὸ κοινὸν σὰν σύνολο ἀδυνατοῦσε νὰ συνδεθῇ μὲ τὸν χορὸ καὶ παρέμενε ἀποξενωμένο, διότι εἶχε τὴν προσοχὴν του ἐστραμμένην σὲ σκηνοθετικὰ ἀπομμήσεις ξένων προτύπων θεάτρων.

Στὴν σκηνήν, ἀντὶ γιὰ παιδιὰ, παρουσιάσθηκαν δύο κοῦκλες χωρὶς πρόσωπα. Κάποιος τίς περιέφερε καὶ τίς στριφογύριζε, γιὰ νὰ συμβολίσῃ τὰ παιδιὰ τοῦ Ἰάσωνος. Ὁμως ἐθύμιζαν περισσότερο σκιάχτρα παρὰ παιδιὰ. Πάλι ἡ ἀποξένωσις ὑπεισήλθε καὶ αὐτὴ τὴν φορὰ μετὰ τὴν θεατοῦ καὶ παιδικῶν χαρακτήρων. Στὸ τέλος, ὅταν ὁ πατέρας τοὺς ἐξήγησε νὰ ἀνοίξουν οἱ πόρτες τοῦ παλατιοῦ, γιὰ νὰ ἰδῇ καὶ νὰ κλάψῃ τὰ σκοτωμένα παιδιὰ του (κάτι ποὺ ἐσσηνθίζετο στὰ ἀρχαῖα θέατρα), αὐτὲς δὲν ἀνοίξαν. Ἐθγαίνε λοιπὸν τὸ συμπέρασμα πὼς τὸ προσωπικὸν τοῦ παλατιοῦ δὲν ὑπάκουε πιά στὸν ἄρχοντα καὶ δὲν εἶχε καμμιά συμπάθεια στὸν πατρικὸν πόνο του. Ἐτσι ἡ Μῆδεια παρουσιάζεται πὼς δὲν ἔσφαξε τὰ παιδιὰ της. Αὐτὸ τὸ σκηνοθετικὸν εὖρημα ἔδιδε ἀπα-

Θήρας ἀπὸ μικρὰν ἀπόστασιν· ἢ ἐὰν μεγεθύνωμεν ἀπλῶς μὲ μεγεθυντικὸν φακὸν ἢ καλύτερον μὲ ἡλεκτρονικὸν ὑπολογιστὴν τὰς φωτογραφίας τῶν πλοίων. Τὰ κουπιά, τὰ ὁποῖα φαίνονται ἐκ πρώτης ὄψεως διπλᾶ εἰς τὸ ἄνω μέρος, δὲν εἶναι διπλᾶ, διότι δὲν εἶναι κἄν κουπιά· εἶναι κωπηλάται. Ὁ διπλοῦς ἀρμὸς εἶναι οἱ κορμοὶ τῶν κωπηλατῶν, οἱ ὁποῖοι κωπηλατοῦν σκυφτοί. Πρὸς καλυτέραν διαμόρφωσιν γνώμης παραθέτω φωτογραφίας μὲ μεγέθυνσιν τῶν κου-

πιῶν καὶ τῶν κωπηλατῶν.

Τὰ παραπάνω φυσικὰ δὲν σημαίνουν ὅτι ἡ θεωρία τοῦ κ. Καρακατσάνη περὶ συστήματος μηχανισμοῦ τῶν ὠκεανοπόρων πλοίων εἶναι ἄστοχη. Εἶναι πολὺ πιθανὸν νὰ ὑπῆρχε ἓνα τέτοιο ἢ ἔστω κάποιο παρόμοιον σύστημα διὰ τὰς μακρινὰς ἀποστάσεις.

Μὲ φιλικούς χαιρετισμοὺς
Νικόλαος Σταμ. Ἀσπιώτης

Μουσικὸς
Βόλφσμπουργκ, Γερμανία

Οἱ βραχογραφίαι τοῦ Παγγαίου εἶναι σύστημα γραφῆς;

Ἀγαπητέ κ. διευθυντά,

Μὲ ἀφορμὴν παλαιότερο ἄρθρο τοῦ «Δαυλοῦ» περὶ τῆς γραφῆς "Ογκὰμ καὶ σὲ συνδυασμὸ μὲ ἓνα ἀπόσπασμα τοῦ βιβλίου τῆς Ε.Π. Μπλαδάτσου «*Μυστικὴ Δοξασία*» (τὸ ὅποιο καὶ παραθέτω) ὡδηγήθηκα στὴν ὑπόθεσιν, ὅτι οἱ ἑκατοντάδες ὁπές ποὺ παρατηροῦνται στὶς βραχογραφίαι τοῦ Παγγαίου δὲν εἶναι –

τοῦλάχιστον ὄχι μόνο – ἀστρικοὶ χάρτες ἀλλὰ πανάρχαιο κωδικοποιημένο σύστημα γραφῆς. Πιστεύω ὅτι θὰ ἄξιζε νὰ ἐρευνηθῇ.

Ἴδου τὸ ἐν λόγῳ ἀπόσπασμα II, σ. 346, ὑποσημ.: «*Τὰ σημάδια σὲ σχῆμα κούπας ποὺ παρατήρησε ὁ σερ Τζ. Σίμπσον καὶ οἱ "τρύπες οἱ ἀνασκαμμένες στὴν ἐπιφάνεια"* τῶν βράχων καὶ τῶν μνημείων, ποὺ

τηλὴ ἐλπίδα πὼς ἔγινε μία ψευτοσφαγή, ὅπως αὐτὴ τῆς Ἰφιγένειας στὴν Ἀυλίδα. Ὡς ἐκ τούτου μὲ σκηνοθετικὰς παραποιήσεις ὁ θεατὴς ἀποξενώνεται τελείως ἀπὸ τὰ παιδιὰ καὶ τὸν πατέρα τους καὶ ἡ συμπάθειά του πρὸς τὴν Μήδεια παραμένει ἀμείωτη, ἀκόμη καὶ μετὰ τὸ φρικαλέο ἐγκλημὰ της.

Ἡ ἀποξένωση τοῦ θεατοῦ ὅμως δὲν περιορίσθηκε μόνο σὲ σκηνοθετικὰ τεχνάσματα. Ἐπεκτάθηκε καὶ σὲ σκηνογραφικά· π.χ. τὸ παλάτι ἐνυμβολίζετο μὲ κἂτι τεράστιες λαστιχένιες κορδέλλες, ποὺ κολλοῦσαν στὰ σώματα καὶ στὰ χέρια τῶν μελῶν τοῦ θιάσου. Αὐτοὶ ἀγωνίζονταν περισσότερο νὰ ξεκολλήσουν ἀπὸ τὶς κορδέλλες, παρὰ νὰ ἐκφράσουν τοὺς χαρακτῆρες ποὺ ὑπεδύνοντο. Ἔτσι προκαλοῦσαν κρυφὰ γέλια ἀπὸ τὸ κοινὸ στὶς πλέον τραγικὰς στιγμὰς τοῦ ἔργου. Τὸ ὅλο σκηνικὸ ἐθύμιζε περισσότερο ἐργοστάσιο παραγωγῆς μαστίχης παρὰ ἀρχαῖο παλάτι. Κι αὐτὸ συντελοῦσε στὴν ἀποξένωση πολλῶν κρισίων ἀνθρωπιστικῶν μηνυμάτων τοῦ Εὐριπίδη ἀπὸ τὸ κοινόν.

Οἱ ὑπότιτλοι στὴν ἀγγλικὴ μετάφραση ἦταν γεμάτοι ἀνακρίδεις, περισσότερο δὲ στὰ σημεῖα ὅπου ὁ Ἰάσων ἀπέδιδε κοσμητικὰ ἐπίθετα στὴν Μήδεια. Μὲ ἄλλα λόγια ἐγίναμε μάρτυρες λογοκρισίας τοῦ Εὐριπίδη. Τέτοια μετάφραση πρῶτον ἀποξένωνε τὸν ἀγγλόφωνο θεατὴ ἀπὸ πολλὰ μηνύματα τοῦ τραγωδοῦ καὶ δεύτερον ὠχριοῦσε

δρέθηκαν από τὸν Ριβέτ - Καρνάκ, “μὲ διαφορετικὸ μέγεθος πὸν ποικίλλει σὲ διάμετρο ἀπὸ δεκαπέντε μέχρι τέσσερα ἑκατοστὰ καὶ μὲ βάθος ἀπὸ δυνόμισι μέχρι τέσσερα ἑκατοστὰ... τοποθετημένες γενικὰ σὲ κάθετες γραμμές, ἐμφανίζοντας πολλές μεταθέσεις στὸν ἀριθμὸ, τὸ μέγεθος καὶ τὴ διευθέτηση τῶν σχημάτων μὲ τὴ μορφή κυπέλλου” – εἶναι ἀπλῶς γραπτὰ ἀρχεῖα τῶν πανάρχαιων φυλῶν. “Ἄν κανεῖς ἐξετάση μὲ προσοχή τὰ σχέδια αὐτῶν τῶν χαραγμάτων πὸν βρίσκονται στὶς ἀρχαιολογικὲς “Σημειώσεις τῆς Ἀρχαίας Γλυπτικῆς” πάνω στοὺς θρόνους τοῦ Κουμαὸν τῆς Ἰνδίας κ.τ.λ., θὰ διακρίνῃ ἕνα πολὺ πρωτόγονο τρόπο σημείωσης ἢ καταγραφῆς· κάτι πὸν μοιάζει μὲ τὸν τρόπο πὸν υἱοθέτησαν οἱ Ἀμερικανοὶ ἐπινοητὲς τῆς τηλεγραφικῆς γραφῆς Μόρς, πὸν μᾶς θυμίζει τὴ γραφὴ “Ογκαμ, ἕνα συνδυασμὸ μεγάλων καὶ συντόμων γραμμῶν, ὅπως τὸ περιγράφει ὁ Ριβέτ - Καρνάκ, “χαραγμένων σὲ ἀμμόλιθο”. Ἡ Σουηδία, ἡ Νορβηγία καὶ ἡ Σκανδιναβία εἶναι γεμάτες ἀπὸ τέτοια

γραπτὰ ἀρχεῖα, καὶ οἱ Ρουνικοί χαρακτῆρες ἀκολούθησαν τὰ κυπέλλοειδῆ σχήματα καὶ τὶς μακρυνὲς καὶ κοντὲς γραμμές. Στὸ “χειρόγραφο” τοῦ Γιοχάνες Μάγκνους βλέπει κανεῖς τὴν ἀναπαράσταση τοῦ ἡμίθεου, τοῦ γίγαντα Σταρκάθερους (Starkad ἢ Hrosshros - grani, ὁ Μάγος), ὁ ὁποῖος κρατᾷ σὲ κάθε του χερὶ ἕνα τεράστιο λίθο σκεπασμένο μὲ Ρουνικὸν χαρακτῆρα. Καὶ ὁ Στάρκαντ, σύμφωνα μὲ τὸν σκανδιναβικὸ μῦθο, πῆγε στὴν Ἰρλανδία καὶ ἐκτέλεσε θανάσιμους πράξεις στὸ Βορρά καὶ στὸ Νότο, στὴν Ἀνατολή καὶ στὴ Δύση (βλ. “Ὁ Ἀσγκαρντ καὶ οἱ Θεοί”, σ. 219 κ. ἐ.).

Καὶ στὴν προηγούμενη σελίδα διαβάζουμε ὅτι ὁ κύκλωπας Παλαίμων «ἦταν ὁ κατασκευαστὴς τῶν ἱερῶν στηλῶν τοῦ Γαδίου, οἱ ὁποῖες καλύπτονταν μὲ μυστηριώδεις χαρακτῆρες, τὸ κλειδί τῶν ὁποίων κατεῖχε ἐκείνη τὴν ἐποχὴ μόνον ὁ Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεύς καὶ μὲ εἰκόνες, οἱ ὁποῖες ὑπάρχουν ἀκόμα στοὺς τοίχους τῆς Ἑλλόρα [Ἰνδία], τὰ γιγαντιαῖα ἐρεῖπια τοῦ ναοῦ τοῦ Βισθακάρμαν, “τοῦ δο-

μπροστὰ στὶς τόσες πολλὲς μεταφράσεις πὸν ἔχουν γίνει ἀπὸ σοβαροὺς μελετητές.

“Ὅπως θὰ παρατηρῇ ὁ ἀναγνώστης, ἐπισημάνθηκαν ἀρκετὲς σοβαρώτατες ἀδυναμίες στὴν ἐκτέλεση τοῦ ἔργου. Ὑπῆρχαν κι ἄλλες, ἀλλὰ ὑποθέτω πὼς οἱ παραπάνω εἶναι ἀρκετὲς, γιὰ νὰ σχηματίσουμε συμπεράσματα χωρὶς πολλὴ σπατάλη μελάνης καὶ χαρτιοῦ. Ἐν κατακλείδι: Θὰ ἦταν ὑπὲρ τοῦ κύρους τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Τραγωδίας, ἂν δὲν ἐδίδετο ποτὲ ἢ ἀλλόκοτη αὐτὴ παράσταση.

Εἶναι πιά καιρὸς νὰ μορφωθοῦμε ἐλληνικά. Νὰ γίνῃ πάλι ἡ Ἑλλάδα ὁ φάρος τῆς ἀνθρωπότητας, ἡ ὁποία ἀπεγνωσμένα ζητᾷ κάποιο φωτεινὸ σημεῖο ἀναφορᾶς μέσα στὸν πνευματικὸ ζόφο καὶ τὸ πολιτιστικὸ χάος τῆς ἐποχῆς μας. Ἄς μὴν κοροϊδενώμαστε ἄλλο πιά. Τώρα καὶ πολλοὺς αἰῶνες ἡ ἀνθρωπότητα περιμένει ἐμᾶς νὰ ξυπνήσουμε, γιὰ νὰ σταθῇ πάλι ὀρθή. Ἀντικειμενικὰ ἐμεῖς καὶ μόνον ἐμεῖς – σὰν πνευματικοὶ φαροφύλακες τῆς ἀνθρωπότητος – εἴμαστε υπεύθυνοι γιὰ ὅ,τι γίνεται στὸν ὕπνο μας καὶ στὸν ξύπνιο μας (φυσικὰ ἔχομε μεγαλύτερη εὐθύνη, ὅταν κοιμώμαστε!). Ἄς ἀναγνωρίσουμε λοιπὸν τὶς εὐθύνες μας, γιὰ νὰ προχωρήσουμε.

Μὲ τιμὴ

Πολύδωρος Πολυδωρόπουλος

Ἀσφηντ, Ν.Ν. Οὐαλλία, Αὐστραλία

μητῇ καὶ τεχνίτῃ τῶν θεῶν”».

Μὲ ἐκτίμηση
Φώτης Ἀναγνωστόπουλος
Κῶς

Δέσμευση γιὰ... ἐλληνίζοντα λατινικὰ στὸ σῆμα τοῦ Μετρό;

Κύριε διευθυντά,

Πῆρα τὸ θάρρος νὰ σᾶς γράψω μὲ ἀφορμὴ κάποιον διαγωνισμό πού γίνεται, γιὰ νὰ δοθῇ σῆμα καὶ ὄνομα στὸν νέο ὑπόγειο σιδηρόδρομο τῶν Ἀθηνῶν. Δὲν ἔχω τὸν φάκελλο συμμετοχῆς, γιὰ νὰ σᾶς τὸν στείλω, ἀλλὰ σᾶς ἀναφέρω ὅτι μέσα στοὺς ὅρους τοῦ διαγωνισμοῦ ὑπάρχει ἓνας πού ἀπαγορεύει νὰ χρησιμοποιηθῇ στὸ σχέδιο ὅποιαδήποτε ἐπιγραφὴ μὲ γράμματα πού ὑπάρχουν μόνο στὸ ἐλληνικὸ ἀλφάβητο καὶ ὄχι στὸ λατινικό. Ἀπαγορεύεται.

Ἀπευθύνομαι λοιπὸν σὲ σᾶς, μήπως μπορῆτε νὰ μᾶς πληροφορήσετε ποιοί εὐθύνονται γι’ αὐτὲς τὶς ἀποφάσεις. Ποιοί εἶναι αὐτοί, πού τόσο ξεδιάντροπα ἀπαιτοῦν νὰ παραμερισθῇ τὸ ἐλληνικὸ ἀλφάβητο ὡς ἀκατάλληλο γιὰ ἓνα συγκοινωνιακὸ μέσον πού θὰ κινῆται μέσα στὴν Ἑλλάδα, θὰ μεταφέρῃ Ἑλληνες καὶ θὰ διαδίδουν τὶς ἐπιγραφές του Ἑλλη-

νες; Ποιοί εἶναι αὐτοὶ πού προσπαθοῦν νὰ περάσουν τὸ λατινικὸ ἀλφάβητο μέσα στὴν Ἑλλάδα, ἀντὶ νὰ φροντίσουν νὰ ἐπιβάλουν τὶς ἐλληνικὲς ἐπιγραφές, γιὰ νὰ πάψῃ νὰ ὑπάρχῃ αὐτὸ τὸ αἰσχρὸ συνονθύλευμα ἀπὸ κάθε λογῆς ξένα στοιχεῖα;

Εἶναι ἡ δημοτικὴ ἀρχὴ πού μὲ τόσο στόμφο κόπτεται γιὰ τὴν Ἑλλάδα στὰ λόγια, ἀλλὰ, ἂν δὲν θὰ ὑπῆρχε ἡ Ἀκρόπολις, δὲν θὰ πίστευε κανεὶς ὅτι ἡ Ἀθήνα εἶναι μία ἐλληνικὴ πόλις; Εἶναι τὰ ὑπουργεῖα καὶ ἡ κυβερνήσις, πού οἱ ἐπὶ κεφαλῆς τους, φοιτώντας στὰ ξένα κολλέγια, ἔμαθαν νὰ ντρέπονται καὶ νὰ ἐχθρεύονται κάθε τι τὸ ἐλληνικό; Ποιοί κρύβονται πίσω ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀπαράδεκτους ὅρους τοῦ συγκεκριμένου διαγωνισμοῦ;

Μετὰ τιμῆς
Ω.
Ἀθήνα

Ἡ «ἐποχὴ τῶν Φοινίκων» καὶ ἡ... «φοινικικὴ λέξη» Παξοί...

Ἀγαπητὲ «Δαυλέ»,

Ἔπεσε στὰ χέρια μου πρόσφατα ἡ ἀγγλόφωνη ἔκδοση ἑνὸς τουριστικοῦ ὁδηγοῦ σχετικοῦ μὲ τὴν Κέρκυρα καὶ τοὺς Παξοὺς. Ξεκινώντας τὴν ἀναφορὰ στοὺς Παξοὺς γράφει: «Τὸ νησί εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν Φοινίκων. Τὸ ὄνομά του προέρχεται ἀπὸ τὴν φοινικικὴ λέξη *rax*, πού σημαίνει πλάκα (slab)».

Μὲ τὴν λίγη ἱστορία πού ἔχω διαβάσει ξέρω ὅτι τὸ τοπωνύμιό προέρχεται ἀπὸ

τὴν πανάρχαια ἐλληνικὴ λέξη «πάξ», πού σημαίνει «φθάνει». Τὴν χρησιμοποιοῦσαν οἱ πρῶτοι ναυτικοὶ σὰν ἐπιφώνημα χαρᾶς, γιὰ νὰ δηλώσουν ὅτι ἐπιτέλους ἔφθασαν στὸ νησί. Ἀλλὰ καὶ ἡ ρίζα *παγγ* - (ρ. *πήγνυμι*) ἴσως ἐδῶ νὰ κρύβεται πίσω ἀπὸ τὸ ὄνομα τῶν ὁμορφῶν αὐτῶν ἐλληνικῶν νησιῶν.

Εὐχαριστῶ γιὰ τὴ φιλοξενία
Λίτσα Ζαφειροπούλου
Κέρκυρα

Ἀνάγλυφα, ὄχι ἐσώγλυφα τὰ σύμβολα τοῦ Δίσκου τῆς Φαιστοῦ

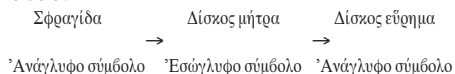
Κύριε Λάμπρου,

Θὰ ἤθελα νὰ σὰς ὑποβάλω μία παρατήρηση πού ἔχω κάνει σχετικά μέ τόν Δίσκο τῆς Φαιστοῦ: Βλέποντας τόν Δίσκο στήν προθήκη τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου τοῦ Ἡρακλείου παρατήρησα ὅτι τὰ σύμβολα πάνω στόν πηλό εἶναι ἀνάγλυφα. Τοῦτο φαίνεται καθαρά καί στόν κατάλογο τῶν ἐκθεμάτων τοῦ μουσείου. Μοῦ δημιουργεῖται λοιπόν ἡ ἐξῆς ἀπορία: Ἄν ὑπῆρχαν σφραγίδες μέ τὰ σύμβολα καί ὁ γραφέας πίεξε κάθε σφραγίδα στόν μαλακό πηλό, θά ἀποτύπωνε ἕνα ἐσώγλυφο σύμβολο πάνω σέ αὐτόν. Παρατήρησα ὁμως ὅτι τὰ σύμβολα εἶναι ἀνάγλυφα.

Σέ αὐτό τὸ σημεῖο κάνω τήν σκέψη ὅτι ὁ συγκεκριμένος δίσκος πρέπει νὰ εἶναι ἀπό τὰ ἀντίγραφα πού κατασκευάσθηκαν μέ τόν τρόπο πού θά σὰς περιγράψω παρακάτω. Ο γραφέας ἔφτιαξε πράγματι μέ τὶς σφραγίδες του ἕναν δίσκο, πού πάνω του εἶχε ἀποτυπωμένα ἐσώ-

γλυφα σύμβολα. Στερεοποίησε στήν συνέχεια αὐτόν τόν πηλίνο δίσκο καί τόν χρησιμοποίησε γιά νὰ κατασκευάσῃ ἀντίγραφα του.

Σὰς παραθέτω σχηματικά τήν διαδικασία κατασκευῆς τοῦ Δίσκου τῆς Φαιστοῦ:

Συνοψίζοντας λοιπόν καταλήγω στό ἐξῆς: Εἶχε κατασκευασθῇ ἕνας δίσκος μήτρα – ὅπως κατασκευάζουν οἱ τυπογράφοι μέ τὰ σύμβολά τους μιὰ τυπογραφική πλάκα – καί ἔτσι ὑπῆρχε ἡ δυνατότητα μέ εὐκολία καί ταχύτητα νὰ παραγάγουν ἀντίγραφα αὐτοῦ τοῦ δίσκου.

Θὰ ἤθελα καί τήν γνώμη τῶν ἐιδικῶν, πού κατὰ καιροὺς ἔχουν δημοσιεύσει τίς ἐργασίες τους γιά τόν Δίσκο τῆς Φαιστοῦ στίς σελίδες τοῦ περιοδικοῦ σας.

Μέ ἐκτίμηση
Διονύσιος Κριάρης
Μαθηματικός, Πειραιᾶς

Σημείωση τοῦ κ. Β. Κατσαδράμη

Εἶναι γενικῶς ἀποδεκτό καί παρατηρημένο ὅτι τὰ γραφήματα ἐπὶ τοῦ Δίσκου τῆς Φαιστοῦ εἶναι «ἐσώγλυφα», δηλαδή ἔχουν προκύψει ἀπὸ τήν πίεση ἀνεξαρτήτων σφραγίδων ἐπὶ τοῦ μαλακοῦ πηλοῦ τοῦ Δ.Φ. Ἡ παρατήρηση τοῦ ἐπιστολογράφου, ὅτι τὰ γραφήματα εἶναι ἀνάγλυφα, εἶναι πρωτοφανής καί, ἂν ἦτο σωστή, θά ἀνέτρεπε σοβαρὸ μέρος τῆς περὶ τὸν Δ.Φ. διεθνοῦς φιλολογίας. Ἄλλωστε φωτογραφίες τῶν γραφημάτων, οἱ ὁποῖες ἐλήφθησαν ἀπὸ διάφορους μελετητές, παρουσιάζουν σκίαση πρὸς τὴν πηγὴ φωτισμοῦ, πράγμα τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει ὅτι τὰ σφραγίσματα εἶναι ἐσώγλυφα, ἐνῶ, ἂν ἦσαν ἀνάγλυφα, ἡ σκιά θά ἦτο ἀντίθετη:

Πιθανῶς ἡ διόγκωση τοῦ πηλοῦ λόγῳ πλευρικῆς διαφυγῆς τοῦ ὑλικοῦ κάτω ἀπὸ τὴν σφραγίδα καί ὁ φωτισμὸς νὰ ἐδημιούργησαν τὴν λανθασμένη ἐντύπωση ὅτι τὰ σφραγίσματα εἶναι ἀνάγλυφα καί ὄχι ἐσώγλυφα.

Β.Κ.

ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ ΔΑΚΟΓΛΟΥ

Τὸ «ΕΝΑ» κοινή ἀρχὴ τοῦ Σύμπαντος στοὺς μεγάλους Ἑλληνας φιλοσόφους

**Η ΛΕΞΑΡΙΘΜΙΚΗ ΕΝΙΣΗ ΤΗΣ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥΣ:
ΑΠΕΙΡΟΝ = ΑΗΡ = ΠΝΟΗ = ΕΝ = ΞΥΝΟΣ ΛΟΓΟΣ = ΠΥΡ ΚΑΙ ΓΗ = 1**

Στὸν κύκλο τῶν συγχρόνων ἐρευνητῶν καὶ σχολιαστῶν τῶν κοσμολογικῶν δοξασιῶν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων παρουσιάζεται ἓνα παράδοξο, τὸ ὁποῖο μάλιστα δὲν διστάζουν νὰ τὸ ἐξωτερικεύουν στὰ σχόλιά των⁽¹⁾: Οἱ διάφορες περίεργες καὶ ἐν πολλοῖς ἀκατανόητες ὀνομασίες, ποὺ δίδουν οἱ μεγάλοι ἀρχαῖοι Ἑλληνες φιλόσοφοι, καθ' ἓνας χωριστά, στὴν πρώτη ἀρχὴ τοῦ Σύμπαντος (ὔδωρ, ἀήρ, πνοή, πῦρ, λόγος, ἄπειρον κ.λπ.). Εἶναι δυνατόν, λέγουν, οἱ ἀνωτέρω ὀνομασίες νὰ τύχουν φιλοσοφικῆς - ὄντολογικῆς ἐρμηνείας καὶ ἐννοιολογικοῦ ὁρισμοῦ; Ὅμως ἡ φιλοσοφικὴ διαίσθησις τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου ἐθεώρησε ἀναγκαία καὶ ἐνδιαφέρουσα τὴν φιλοσοφικὴν ἐρευνα αὐτῶν καὶ ἀξίαν ἱστορικῆς μελέτης. Ἀλλὰ οἱ διάφορες ἐρμηνεῖες, ποὺ ἐδόθησαν στὶς ὀνομασίες αὐτές, δὲν εἶναι ἀρκετὰ τεκμηριωμένες οὔτε ἀπόλυτα ἱκανοποιητικὲς ἀπὸ ἄποψι βέβαια φιλοσοφικὴ - ὄντολογικὴ καὶ ἔτσι τὸ πρόβλημα καὶ ἡ ἀμφισβήτησις ἐξακολουθοῦν νὰ παραμένουν.

Ἔχουν ἢ ὄχι φιλοσοφικὴ σημασία οἱ ἄνω ὀνομασίες; Στὸ ἐρώτημα αὐτὸ σήμερα, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀνακάλυψι τοῦ μυστικοῦ κώδικα τοῦ Πυθαγόρου⁽²⁾ καὶ τὴν εὑρεσι τοῦ τρόπου καὶ τῆς μεθόδου τοῦ συμβολίζειν καὶ ἀποσυμβολίζειν⁽²⁾, ποὺ ἐφήρμοζαν οἱ Πυθαγόρειοι, ὑπάρχει ἀπάντησις ἀπόλυτα τεκμηριωμένη: Ὅλες οἱ ὀνομασίες τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς δημιουργίας, ποὺ ἐδόθησαν ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ἀρχαίους Ἑλληνες φιλοσόφους, ἀποδεικνύεται ὅτι σὺν τοῖς ἄλλοις εἶναι ὀνομασίες **συμβολικῆς** καὶ ὄχι μόνον, ἀλλὰ, καὶ τὸ σπουδαιότερον, ἀποσυμβολιζόμενες μὲ τὴν Πυθαγόρεια μέθοδο τοῦ συμβολίζειν καὶ ἀποσυμβολίζειν, ὅπως θέλει κατωτέρω ἀποδειχθῇ, ἀποδίδουν ὅλες τὴν αὐτὴν πάντοτε κρυμμένην κοσμολογικὴν ἔννοιαν.

Τὸ γεγονὸς τῆς ταυτίσεως τῆς ἰδίας πάντοτε κρυμμένης ἀληθείας μέσα στὶς διαφορετικὲς συμβολικῆς ὀνομασίες τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς δημιουργίας σ' ἓνα μεγάλο πλῆθος κοσμολογικῶν δοξασιῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων, ὅπως τῶν Ἀναξιμάνδρου, Ἀναξιμένους, Πυθαγόρου, Ἡρακλείτου, Ἀναξαγόρου, Ἐμπεδοκλέους, Παρμενίδου κ.λπ., ἀποδεικνύει ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ μὴ τυχαῖον ἢ συμπτωματικὸν αὐτοῦ καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν ἀλήθεια τοῦ ἀποσυμβολισμοῦ καὶ ἐπιπλέον ἐπιβεβαιώνεται ὅτι ἡ χρησιμοποιηθεῖσα μέθοδος τοῦ Πυθαγορείου συμβολισμοῦ καὶ ἀποσυμβολισμοῦ ἦτο γνωστὴ σ' ὅλους τοὺς μεγάλους Ἑλληνες φιλοσόφους καὶ πρὶν καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὸν καὶ ἐφηρμόζετο ἀπ' αὐτοῦς.

Ἡ πλήρης ἐπιβεβαίωσις τῶν ἄνω καὶ ἡ εὑρεσις τῆς κοινῆς καὶ πάντοτε ὁμοίας κρυμμένης ἀληθείας μέσα στὶς διάφορες συμβολικῆς ὀνομασίες παρουσιάζο-

νται εὐθὺς κατωτέρω, ὅπου ἐρευνῶνται οἱ κοσμολογικὲς δοξασίαι ἐνὸς ἐκάστου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων, κυρίως ἀπὸ τὸν 6ον π.Χ. αἰ. μέχρι καὶ τὸν 4ον, ἀρχῆς γενησομένης ἀπὸ τὶς δοξασίαι τοῦ Ἀναξίμανδρου.

1. ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΟΞΑΣΙΕΣ ΤΟΥ ΑΝΑΞΙΜΑΝΔΡΟΥ (611-546 π.Χ.): «ΑΠΕΙΡΟΝ»⁽³⁾

Ὁ Ἀναξίμανδρος γιὰ τὴν ὀνομασία καὶ τὸν χαρακτηρισμὸ τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς δημιουργίας ἐπέλεξε μίαν εἰδικὴν λέξιν, τοιαύτην ὥστε δι' αὐτῆς νὰ φανερώνη τὴν ἀπεραντοσύνη τῆς πρώτης ἀρχῆς καὶ τὸ ἀσύλληπτόν της ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ ἂφ' ἑτέρου νὰ συμβολίξῃ γιὰ τοὺς μεμνημένους τὴν κυρμένη ἀλήθεια ποὺ κατὰ βάθος ἐπίστευε. Ἡ εἰδικὴ αὐτὴ συμβολικὴ λέξις, ποὺ ἐπέλεξε γιὰ νὰ καλέσῃ τὴν πρώτη ἀρχὴ τῆς δημιουργίας, εἶναι ἡ λέξις ΑΠΕΙΡΟΝ⁽⁴⁾.

Ἡ συμβολικὴ αὐτὴ λέξις ἀποσυμβολίζεται μὲ τὴν μέθοδο ποὺ μᾶς ἀπεκάλυψε ὁ Πυθαγόρας ὡς ἑξῆς:

Ἡ λέξις «ΑΠΕΙΡΟΝ», παράλληλα μὲ τὴν ἐτυμολογίαν της, ἀποτελοῦσε κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα καὶ ἓνα συγκεκριμένο ἀριθμὸ. Σύμφωνα μὲ τοὺς ἰσχύοντες τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἀριθμητικούς κανόνες ἢ παράθεσις τῶν γραμμάτων, ποὺ παρίσταναν καὶ σύμβολα τῶν ἀριθμῶν, φανέρωνε μίαν ἄθροισι δίχως τὴν παρεμβολὴ κανενὸς εἰδικοῦ σήματος ποὺ νὰ δηλώνῃ ἄθροισι. Ἐτσι ἡ ἀριθμολέξις «ΑΠΕΙΡΟΝ» παριστάνει τὸν ἀριθμὸ: ΑΠΕΙΡΟΝ = Α + Π + Ε + Ι + Ρ + Ο + Ν = 1+80+5+10+100+70+50 = 316.

Ἐπειδὴ, ὅπως μᾶς ἀποκαλύπτει ὁ Πυθαγόρας, οἱ βασικοὶ ἀριθμοὶ εἶναι μόνον ἐννέα (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, = Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ζ, Η, Θ), ὁ δὲ δέκατος (10=Ι) ἀποτελεῖ τὸ ὅριον ἀπὸ ὅπου ἀνακυλίωνται συνεχῶς οἱ ἴδιοι ἀριθμοὶ (πυθμενικοί), ἔπεται ὅτι ὁ εὗρεθεὶς λεξάριθμος 316 καταλήγει στὸν πυθμενικὸ βασικὸ ἀριθμὸ 316 → 3+1+6 = 10 → 1=Α.

Σ' αὐτὸν τὸν πυθμενικὸν ἀριθμὸν 1 (Α) καταλήγουν ἐπίσης οἱ λεξάριθμοι τῶν λέξεων ΑΛΦΑ = 532 → 1, ΕΝ = 55 → 1, καὶ ἡ λέξις ΜΟΝΑΣ = 361 → 1, ἡ ὁποία μάλιστα ἔχει διπλὴ ταύτισι, ἂφ' ἐνὸς λεξάριθμου καὶ ἂφ' ἑτέρου πυθμενικοῦ ἀριθμοῦ μὲ τὴν λέξιν «ΑΠΕΙΡΟΝ».

Ἀλλὰ καὶ ὁ λεξάριθμος τῆς ἀρχαϊκῆς λέξεως «ΘΙΟΣ», ποὺ σημαίνει «θεός», ἔχει ΘΙΟΣ = Θ + Ι + Ο + Σ = 9+10+70+200=289 → 19 → 10 → 1. Ἐτσι προκύπτει ὅτι ὁ πυθμενικὸς ἀριθμὸς τῆς ἀριθμολέξεως «ΑΠΕΙΡΟΝ» ταυτίζεται μὲ τὸν πυθμενικὸν ἀριθμὸν τῶν ἀριθμολέξεων «ΑΛΦΑ», «ΕΝ», «ΜΟΝΑΣ» καὶ «ΘΙΟΣ» καὶ εὗρίζεται σὲ αἰτιώδη σχέσι μὲ τὴν ἀριθμητικὴν εἰκόνα 1 (Α).

Ἀπὸ δὲ τὴν ἀποψη τῆς ὕλικῆς συμπεριφορᾶς τῆς δημιουργίας, ὁ Ἀναξίμανδρος συνεπλήρωσε τὶς δοξασίαι του γιὰ τὴν ἐξέλιξι τῆς φύσεως μὲ τὴν παραδοχὴν ὅτι ἐκ τοῦ «ΑΠΕΙΡΟΝ» ἓνα πολὺ μικρὸ τμήμα αὐτοῦ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ μεταλλάσσεται στὰ 4 στοιχεῖα καὶ καταστάσεις τῆς φύσεως (ὕδραν, ἀερίαν, στερεάν καὶ ἐνεργειακὴν), αὐτὸ δὲ τὸ ἐλάχιστο τμήμα τοῦ «ΑΠΕΙΡΟΝ» τὸ ὠνόμασε «ΠΡΩΤΕΑ».

2. ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΟΞΑΣΙΕΣ ΤΟΥ ΑΝΑΞΙΜΕΝΟΥΣ⁽⁵⁾ (585-525 π.Χ.): «ΑΗΡ», «ΠΝΟΗ»

Ὁ Ἀναξίμενης, ὅπως καὶ ὁ δάσκαλός του Θαλῆς, ἐπίστευεν εἰς τὴν ὕπαρξι τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς δημιουργίας, γιὰ τὴν ὁποίαν ἐπέλεξε τὴν εἰδικὴν συμβολικὴ

ὀνομασία «ΑΗΡ»⁶ ἢ «ΠΝΟΗ».

Οἱ συμβολικὲς αὐτὲς ὀνομασίες, ἀποσυμβολιζόμενες μὲ τὴν ἰδίαν πάντοτε Πυθαγόρειο μέθοδο, ἀποκαλύπτουν ὅτι ἀκριβῶς ἀπεκάλυψε καὶ ἡ ἀποκρυπτογράφηση τοῦ ὀνόματος «ΑΠΕΙΡΟΝ». Διότι εἶναι: Πυθμενικός ἀριθμὸς τῆς ἀριθμολέξεως «ΑΗΡ» = Α+Η+Ρ = 1+8+100 = 109 = 1+9 → = 10 → 1.

Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὴν συμβολικὴ λέξι «ΠΝΟΗ». Διότι: πυθμενικός ἀριθμὸς «ΠΝΟΗ» = Π + Ν + Ο + Η = 80+50+70+8 = 208 → 10 → 1.

Σχετικὰ μὲ τὴν φυσικὴν ἐρμηνείαν τῆς λέξεως «ΑΗΡ» ἔχει διασωθῇ ἀπὸ τὸ διβλίο τοῦ φυσικοῦ καὶ συγγραφέως Διογένοους τοῦ Ἀπολλωνιάτου⁽⁷⁾ (5ος αἰ. π.Χ.) *Περὶ φύσεως*, ὃ ὁποῖος μάλιστα, λέγεται, ἦτο μαθητῆς τοῦ Ἀναξιμένους, μιὰ περικοπὴ πού αἰτιολογεῖ ἀπὸ φυσικῆς ἀπόψεως τὴν δοξασίαν τοῦ Ἀναξιμένους περὶ τοῦ «ΑΗΡ» καὶ μάλιστα λέγει ὅτι ὁ «ΑΗΡ» «θεὸς δοκεῖ εἶναι».

3. ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΟΞΑΣΙΕΣ ΤΟΥ ΠΥΘΑΓΟΡΟΥ⁽⁸⁾ (6ος αἰ. π.Χ.): ΤΟ «ΕΝ»

Ὁ Πυθαγόρας, ὃ ὁποῖος ἐπίστευε εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν μεγάλην δύναμιν καὶ ἐπιρροὴν τῶν ἀριθμῶν, ἐπέλεξε γιὰ τὴν ὀνομασίαν τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς δημιουργίας τὴν συμβολικὴν λέξιν «ΕΝ», μέσα στὴν ὁποίαν ἔκρυψε τὴν ἴδια ἀκριβῶς ἀλήθεια πού εἶχαν ἤδη κρύψει καὶ οἱ φιλόσοφοι Ἀναξίμανδρος μὲ τὴν συμβολικὴ ὀνομασία «ΑΠΕΙΡΟΝ» καὶ Ἀναξίμενης μὲ τὴν συμβολικὴ λέξι «ΑΗΡ». Πράγματι ὁ ἀποσυμβολισμὸς τῆς λέξεως «ΕΝ» μὲ τὸν ἴδιον ἀκριβῶς τρόπο πού ἤδη χρησιμοποιήθηκε στοὺς ἄνω ἀποδίδει τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς κρυμμένην ἀλήθειαν. Διότι εἶναι:

Βασικὸς πυθμενικός ἀριθμὸς τῆς ἀριθμολέξεως «ΕΝ» = Ε + Ν = 5 + 50 = 55 → 5 + 5 = 10 → 1.

Ἡ μεγάλη ὁμως συνεισφορὰ τοῦ Πυθαγόρα στὶς κοσμολογικὲς δοξασίες δὲν ἔγκειται μόνον στὴν ἀνωτέρω παραδοχὴν ἀλλὰ καὶ σὲ μιὰ ἄλλη σειρά δοξασιῶν, ιδιοτήτων τῆς πρώτης ἀρχῆς, μαθηματικὰ καὶ ἀριθμητικὰ καὶ γεωμετρικὰ παρουσιαζομένων, μετὰ τὴν εὔρεσι τοῦ μυστικοῦ του κώδικα, οἱ ὁποῖες ἦσαν τελείως ἄγνωστες μέχρι πρό τινας.

Κατ' ἀρχὰς τὴν ἔννοιαν τῆς πρώτης ἀρχῆς τὴν ἐνσωμάτωσε μέσα σὲ μιὰ ἀλγεβρικὴ ὑπερβατικὴ ἐξίσωσι:

$$0 + \infty = 1 = \Theta\text{ΕΟ}\Sigma$$

$$\text{ΜΗΔΕΝ ΣΥΝ ΑΠΕΙΡΟΝ ΙΣΟΝ ΕΝ}^{(9)}$$

Μία μορφή ἐπαληθεύσεως τῆς ἄνω ὑπερβατικῆς ἐξισώσεως ἔχει ἤδη παρουσιασθῇ τόσο στὸ διβλίο μου «Ὁ μυστικὸς κώδικας τοῦ Πυθαγόρα» ὅσο καὶ στὸ περιοδικὸ «Δαυλός». Ὅμως, ὕστερα ἀπὸ τὴν εὔρεσι τῆς κρυμμένης ἀληθείας τῆς συμβολικῆς λέξεως «ΑΠΕΙΡΟΝ», παρουσιάζεται μιὰ πολὺ ἀπλὴ λύσις:

Στὴν ἀριθμητικὴ ὑπάρχει ἓνας πολὺ ἀπλοῦς κανόνας, στὸν ὁποῖον στηρίζεται ἡ ἐπίλυσις τῆς ἐξισώσεως: Ἐάν σ' ἓνα οἰονδήποτε ἀριθμὸ προσθέσουμε τὸ μηδέν, δηλαδὴ τὸ τίποτα, ὁ ἀριθμὸς δὲν μεταβάλλεται· συνεπῶς ἐάν προσθέσουμε τὸ μηδέν στὸν ἀριθμὸ «ΑΠΕΙΡΟΝ», τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι πάλιν «ΑΠΕΙΡΟΝ», ἥτοι:

$$0 + \infty = \infty \text{ ἢ}$$

$$\text{ΜΗΔΕΝ} + \text{ΑΠΕΙΡΟΝ} = \text{ΑΠΕΙΡΟΝ}.$$

Ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ βασικός ἀριθμὸς τῆς ἀριθμολέξεως ΑΠΕΙΡΟΝ εἶναι ὁ ἀριθμὸς 1, ἔπεται ὅτι:

$$\text{ΜΗΔΕΝ} + \text{ΑΠΕΙΡΟΝ} = \text{ΕΝ} = (\text{ταυτὸν}) \text{ΘΙΟΣ} (\text{θεὸς}) \text{ ὁ.ἔ.δ.}$$

4. ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΟΞΑΣΙΕΣ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΥ⁽¹⁰⁾ (544-483 π.Χ.): Ο «ΞΥΝΟΣ ΛΟΓΟΣ»

Τὰ ἀποσπάσματα 1, 2, 30, 50⁽¹¹⁾ ἀπὸ τὸ σύγγραμμα τοῦ Ἡρακλείτου ἐπιβεβαιώνουν ἀπόλυτα καὶ μὲ πολὺ παραστατικὸ τρόπο τὴν ὑπαρξὶ συμβολικῶν λέξεων καὶ φράσεων, κυρίως δὲ τῆς λέξεως «ΛΟΓΟΣ», μὲ τὴν ὁποίαν, ὡς βασικὸ στοιχεῖον, κατονομάζει τὴν πρώτη ἀρχὴ τῆς δημιουργίας καὶ ὄχι μόνον, ἀλλὰ δι' αὐτῶν μᾶς καθοδηγεῖ καὶ δίδει λεπτομέρειες πού βοηθοῦν στὸν ἀποσυμβολισμό.

Τὸ ἀπόσπασμα (1) λέγει:

«Ἐνῶ ὁ ΛΟΓΟΣ εἶναι αὐτῆς τῆς ὑφῆς (δηλαδὴ συμβολικῆς), οἱ ἄνθρωποι ἀποδεικνύονται ἀνίκανοι νὰ τὸν ἀντιληφθοῦν, διότι δὲν ἔχουν πείρα ἀποσυμβολισμοῦ καὶ μόνον ὅταν τὴν ἀποκτήσουν, τότε θὰ καταλάβουν ἐκεῖνα πού ἐγὼ ἐκθέτω».

Στὸ ἀπόσπασμα (2):

Ὀνομάζεται ἡ πρώτη ἀρχὴ τῆς δημιουργίας μὲ τὴν συμβολικὴ λέξι «ΛΟΓΟΣ», ἀφοῦ προηγουμένως συνδυασθῇ μὲ τὴν λέξι «ΞΥΝΟΣ» καὶ ἄρα ἡ δοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείτου συμβολικὴ ἔκφρασις τῆς πρώτης ἀρχῆς «ΞΥΝΟΣ ΛΟΓΟΣ».

Στὸ ἀπόσπασμα (30):

Ἡ λέξι «ΛΟΓΟΣ» ταυτίζεται μὲ τὸ «ΠΥΡ» καθὼς καὶ μὲ τὴν λέξι «ΑΕΙΖΩΟΝ».

Στὸ ἀπόσπασμα (50) λέγει ὅτι:

Ὁ «ΞΥΝΟΣ ΛΟΓΟΣ» εἶναι καὶ ταυτίζεται μὲ τὸ «ΕΝ».

Ἡ ὀνομασία τῆς πρώτης ἀρχῆς ἀπὸ τὸν Ἡράκλειτο μὲ τὴν φράσι «ΞΥΝΟΣ ΛΟΓΟΣ» παρέχει ἀριθμητικὸν λεξάριθμο, τοῦ ὁποίου ὁ πυθμενικός ἢ βασικός ἀριθμὸς εἶναι ὁ ἀριθμὸς 1 ἥτοι:

$$\text{ΞΥΝΟΣ ΛΟΓΟΣ} = \Xi + \Upsilon + \text{Ν} + \text{Ο} + \Sigma + \Lambda + \text{Ο} + \Gamma + \text{Ο} + \Sigma = 780 + 373 = 1153 \rightarrow 1+1+5+3 = 10 \rightarrow 1, \text{ ταυτὸν } \text{«ΕΝ»}, \text{ ταυτὸν } \text{«ΑΗΡ»}, \text{ ταυτὸν } \text{«ΑΠΕΙΡΟΝ»}.$$

Ἀλλὰ καὶ ἡ λέξι «ΛΟΓΟΣ» ἀποδεικνύεται ὅτι εἶναι συμβολικὴ καὶ συμβολίζει ὅ,τι ἀκριδῶς θεβαιώνει ὁ Ἡράκλειτος, δηλαδὴ τὸ «ΠΥΡ» καθὼς καὶ τὸ «ΑΕΙΖΩΟΝ» καὶ ἀποτελεῖ τὸ ὑλικὸ μέρος τῆς ἐφαρμογῆς τῆς πρώτης ἀρχῆς, δηλαδὴ μᾶς φανερώνουν τίς τέσσαρες καταστάσεις τῆς φύσεως. Διότι εἶναι:

$$\begin{aligned} \text{«ΛΟΓΟΣ»} &= \Lambda + \text{Ο} + \Gamma + \text{Ο} + \Sigma = 30+70+3+70+200 = 373 \rightarrow 3+7+3 = 13 \rightarrow 4 \text{ ταυτὸν} \\ \text{ΠΥΡ} &= 80+400+100 = 580 \rightarrow 13 \rightarrow 4 \text{ καὶ } \text{ΑΕΙΖΩΟΝ} = 1+5+10+7+800+10+70+50 = 953 \\ &\rightarrow 8 \equiv \text{ΛΟΓΟΣ} + \text{ΠΥΡ} = 4+4 = 8. \end{aligned}$$

5. ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΟΞΑΣΙΕΣ ΤΟΥ ΠΑΡΜΕΝΙΔΟΥ⁽¹²⁾ (540-480 π.Χ.): «ΠΥΡ», «ΓΗ», «ΟΝ», «ΜΗ ΟΝ»

Ὁ Παρμενίδης γιὰ τὸν χαρακτηρισμὸ τῆς πρώτης ἀρχῆς ἐχρησιμοποίησε τίς κάτωθι συμβολικὰς φράσεις:

«ΠΥΡ ΚΑΙ ΓΗ» («...δύο ποιῶν τὰς ἀρχὰς πῦρ καὶ γῆν, τὸ μὲν ὡς ὕλην τὸ δὲ ὡς αἶτιον καὶ ποιοῦν»).

«ΟΝ ΤΟ ΜΗ ΟΝ» ἢ «ΕΟΝ ΜΗ ΕΟΝ».

Πυθμενικός ἢ βασικός ἀριθμὸς τοῦ συνθέτου λεξαρίθμου «ΠΥΡ ΚΑΙ ΓΗ» εἶναι

$$(\Pi+Y+P) + (K+A+I) + (\Gamma+H) = 580 + 31 + 11 = 622 \rightarrow 6+2+2 = 10 \rightarrow 1.$$

Ὅμοίως εἶναι:

$$\langle \text{ON TO MH ON} \rangle = (O+N) + (T+O) + (M+H) + (O+N) = 120+370+48+120 = 658 \rightarrow 6+5+8 = 19 \rightarrow 1+9 = 10 \rightarrow 1.$$

Ἐπίσης εἶναι:

$$\text{EON MH EON} = (E + O + N) + (M+H) + (E+O+N) = 125 + 48 + 125 = 298 \rightarrow 2+9+8 = 19 \rightarrow 1+9 = 10 \rightarrow 1.$$

6. ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΟΞΑΣΙΕΣ ΤΟΥ ΑΝΑΞΑΓΟΡΟΥ⁽¹³⁾ (500-425 π.Χ.): «ΝΟΥΣ» κ.λπ.

Ἡ βατὴ θεώρησις, καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ ὑπερβατικὴ τοιαύτη, τοῦ Ἀναξαγόρου περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ σύμπαντος καὶ τῆς πρώτης ἀρχῆς αὐτῆς ἀποδίδονται ἀπὸ τὶς κάτωθι λέξεις: «ΝΟΥΣ», «ΜΕΙΞΙΣ», «ΣΠΕΡΜΑΤΑ», «ΧΡΗΜΑΤΑ», «ΚΙΝΗΣΙΣ», «ΠΕΡΙΧΩΡΗΣΙΣ» ἢ «ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ»

Ἡ κοσμολογικὴ δοξασία τοῦ Ἀναξαγόρου πρεσβεύει ὅτι: Τὸ σύμπαν δημιουργήθηκε ἀπὸ κάποιο χυλὸ ἀπὸ μεῖξι «ΣΠΕΡΜΑΤΩΝ» καὶ «ΧΡΗΜΑΤΩΝ» (ἀρίστως διαφόρων στοιχείων), τὸν ὁποῖον κάποια δύνამις ἐξαναγκάζει σὲ περιστροφικὴ κίνησι, μὲ ἀποτέλεσμα ἡ δίνη πού δημιουργεῖται νὰ διαχωρίζη (περιχώρησις) τὰ βαρύτερα ἀπὸ τὰ ἐλαφρότερα στοιχεῖα καὶ νὰ τὰ συμπυκνώνη.

Ἔτσι ἀπὸ τὴν συνάθροισι τῶν ἀριθμολέξεων «ΝΟΥΣ» καὶ «ΜΕΙΞΙΣ» ἢ «ΠΑΝΣΟΦΟΣ ΝΟΥΣ» ἀποκαλύπτεται ὅτι ἡ κινουσα ἀρχικὴ δύνამις, πού ἀναγκάζει τὸ μίγμα νὰ περιστρέφεται, εἶναι ἡ ἰδίᾳ ἀκριδῶς πού ἔχουν ἀποκαλύψει ἤδη ὅλοι οἱ ἀνωτέρω προηγηθέντες ἀρχαῖοι Ἑλληνες φιλόσοφοι. Καθότι εἶναι:

$$\langle \text{ΝΟΥΣ} \rangle + \langle \text{ΜΕΙΞΙΣ} \rangle = 720+325 = 1045 \rightarrow 1+4+5 = 10 \rightarrow 1.$$

Τὸ ἴδιο ἀκριδῶς ἐπιβεβαιοῦται καὶ μὲ τὴν φράσι «ΠΑΝΣΟΦΟΣ ΝΟΥΣ». Διότι εἶναι $\langle \text{ΠΑΝΣΟΦΟΣ ΝΟΥΣ} \rangle = (1171) + (720) = 1891 \rightarrow 1+8+9+1 = 19 \rightarrow 1+9 = 10 \rightarrow 1.$

Ἀλλὰ καὶ τὸ πραγματικὸ εἶδος τῆς περιστροφικῆς κινήσεως τοῦ μίγματος τὸ ἀποκαλύπτει ἀπὸ τὸν ἀποσυμβολισμό, πού προέρχεται ἀπὸ τὴν συνάθροισι ὅλων τῶν ἐπὶ μέρους συμβολικῶν λέξεων «ΝΟΥΣ», «ΜΕΙΞΙΣ», «ΣΠΕΡΜΑΤΑ», «ΧΡΗΜΑΤΑ», «ΚΙΝΗΣΙΣ» καὶ «ΠΕΡΙΧΩΡΗΣΙΣ», ἡ ὁποία συνάθροισις φανερῶνει ὅτι ἡ περιστροφικὴ κίνησις εἶναι μορφῆς σπειροειδοῦς ἑλίκος. Διότι εἶναι:

ΝΟΥΣ	=	720
ΜΕΙΞΙΣ	=	325
ΣΠΕΡΜΑΤΑ	=	727
ΧΡΗΜΑΤΑ	=	1050
ΚΙΝΗΣΙΣ	=	498
ΠΕΡΙΧΩΡΗΣΙΣ	=	2113

Ἄθροισμα = $5433 \rightarrow 5+4+3+3 = 15 \rightarrow 1+5 = 6 = \varsigma =$ ἕκτον γράμμα τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ ἀλφαβήτου, τοῦ ὁποῖου ὁ φιλοσοφικὸς ἀποσυμβολισμὸς φανερῶνει τὴν ΣΠΕΙΡΟΕΙΔΗ ΕΛΙΚΑ, τόσον κατ' εἰκόνα ὅσον καὶ ἀριθμολεκτικὰ (βλέπε «Δαυλὸν», τεῦχ. 99/90). Διότι εἶναι: $\text{ΣΠΕΙΡΟΕΙΔΗΣ ΕΛΙΞ} = (396) + (105) = 501 \rightarrow 5+1 = 6 = \varsigma$. Κατ' εἰκόνα δέ, διότι τὸ σύμβολον τοῦ ἕκτου γράμματος τοῦ ἐλληνικοῦ ἀλφαβήτου (ς) ἔχει μορφήν πού συμβολίζει γεωμετρικὰ ἓνα τμήμα σπειροειδοῦς ἑλίκος.

7. ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΟΞΑΣΙΕΣ ΤΟΥ ΕΜΠΕΔΟΚΛΕΟΥΣ ⁽¹⁴⁾ (495-435 π.Χ.): «ΣΦΑΙΡΟΣ» κ.λπ.

Ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἀναγνωρίζει τὴν ὑπαρξιν τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς δημιουργίας τοῦ σύμπαντος κόσμου, τὴν ὁποίαν συσχετίζει μὲ τὸ «ΕΝ» τοῦ Πυθαγόρου καὶ τὴν ὀνομάζει μὲ τὴν συμβολικὴ λέξι «ΣΦΑΙΡΟΣ»⁽¹⁵⁾.

Ὁ πυθμενικὸς ἀριθμὸς τῆς ἀριθμολέξεως «ΣΦΑΙΡΟΣ» ἰσοῦται μὲ $200+500+1+10+100+70+200 = 1081 \rightarrow 1+8+1 = 10 \rightarrow 1$.

Ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ στὸ ἔπος του Ὁ Ἐμπεδοκλῆς χρησιμοποιεῖ τὸν συμβολισμό, κυρίως ὅταν ἀναφέρεται σὲ ἐσωτερικὲς λεπτομέρειες τῆς ἐννοίας τοῦ «ΣΦΑΙΡΟΣ», προφανῶς ὑπακούων σὲ κάποιον ἱερὸ νόμο ἢ ὑποχρέωσι τῆς μὴ ἀποκαλύψεως αὐτῶν.

Ἔτσι ὁ Ἐμπεδοκλῆς χρησιμοποιεῖ τὶς συμβολικὲς λέξεις «ΦΙΛΟΤΗΣ», «ΝΕΙΚΟΣ», «ΣΤΡΟΦΑΛΙΓΓΙ ΓΙΓΝΕΣΘΑΙ», γιὰ νὰ φανερώσῃ τὴν ὑπαρξιν μέσα στὸν «Σφαῖρον» δύο ἀντιθετικῶν δυνάμεων, τῶν «ΦΙΛΟΤΗΣ» καὶ «ΝΕΙΚΟΣ», οἱ ὁποῖες, ὅταν ἐνεργοποιοῦνται, προκαλοῦν δύο κινήσεις, μίαν εὐθύγραμμον καὶ μίαν περιστροφικήν, λόγῳ τῆς διαφορᾶς δυναμικοῦ αὐτῶν (βλέπε δεῦτερον τόμον τοῦ διδλίου μου «Ὁ Μυστικὸς Κώδικας τοῦ Πυθαγόρα», σελ. 73-83), καὶ ἀφ' ἑτέρου μὲ τὴν φράσιν «ΣΤΡΟΦΑΛΙΓΓΙ ΓΙΓΝΕΣΘΑΙ», γιὰ νὰ ἀποκαλύψῃ τὴν τελικὴ καὶ πραγματικὴ μορφή τῆς κινήσεως, ἡ ὁποία ἀποδεικνύεται ὅτι εἶναι μορφῆς σπειροειδοῦς ἑλικος.

Ἡ ἀνωτέρω περιγραφὴ ἀποκαλύπτεται ἀπὸ τὸν ἀποσυμβολισμό τῶν ἄνω συμβολικῶν λέξεων. Διότι εἶναι:

Ἀριθμητικὴ τιμὴ τῆς δυνάμεως «ΝΕΙΚΟΣ» = $355 \rightarrow 3+5+5 = 13 \rightarrow 4$.

Ἀριθμητικὴ τιμὴ τῆς δυνάμεως «ΦΙΛΟΤΗΣ» = $1118 \rightarrow 1+1+1+8 = 11 \rightarrow 2$.

Κινοῦσα εὐθυγράμμως δύνάμις = διαφορὰ δυναμικοῦ = $4-2 = 2$ μον.

Περιστρέφουσα ροπή = ἐκ ζεύγους ΦΙΛΟΤΗΣ καὶ ΝΕΙΚΟΣ 2 μον.

Σύνθεσις κινήσεως = «ΦΙΛΟΤΗΣ» + «ΝΕΙΚΟΣ» = 6 = (ζ) ≡ ταυτὸν μὲ «ΣΤΡΟΦΑΛΙΓΓΙ ΓΙΓΝΕΣΘΑΙ» = $(1227) + (291) = 1518 \rightarrow 6$ (ζ), ≡ (ταυτὸν) μὲ «ΣΠΕΙΡΟΕΙΔΗΣ ΕΛΙΞ» = $(396) + (105) = 501 \rightarrow 6$.

Τὸ δυναμικὸν μέρος τοῦ «ΣΦΑΙΡΟΣ» δύναται θάσῃ τῶν ἀνωτέρω νὰ συσχετισθῇ μὲ τὴν δυναμικὴν συμπεριφορὰν τῆς Πυθαγορείου «τετρακτύος» μέσα στὸ μεγάλο σχῆμα τῆς «Ἀρμονίας τῶν Σφαιρῶν», καθότι εἶναι ἐπίσης «ΤΕΤΡΑΚΤΥΣ» = $1626 \rightarrow 1+6+2+6 = 15 \rightarrow 6$.

8. ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΟΞΑΣΙΕΣ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΟΣ (427-347 π.Χ.): «ΑΕΙ ΟΝ»

Στὸ κεφάλαιον Ε τοῦ *Τιμαίου* περὶ κοσμογονίας ὁ Πλάτων ἐπέλεξε γιὰ τὴν ὀνομασίαν τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς δημιουργίας τὴν συμβολικὴ φράσι «ΑΕΙ ΟΝ» ἔτσι, ὥστε ἡ ἐννοία τῆς νὰ ταυτίζεται μὲ τὴν εἰκόνα ποὺ θέλει νὰ δηλώσῃ καὶ συγχρόνως νὰ σχετίζεται καὶ νὰ εὐρίσκεται σὲ πλήρη ταύτισιν μὲ τὶς ἀντίστοιχες συμβολικὲς λέξεις τῶν προσηγηθέντων φιλοσόφων. Πράγματι εἶναι:

«ΑΕΙ ΟΝ» = $(1+5+10) + (70+50) = 16 + 120 = 136 \rightarrow 10 \rightarrow 1$ ἥτοι πλήρης συνωνυμικὴ ταύτις.

Ἐπίσης ἀλλαχοῦ ὁ Πλάτων, ἀναφερόμενος στὰ τέσσαρα στοιχεῖα τῆς φύσεως

«ΠΥΡ», «ΑΗΡ», «ΥΔΩΡ» καὶ «ΓΗ», λέγει ὅτι ταῦτα πληροῦν ἀναλογικὴν ἰσότητα, δη-
λαδὴ ὅτι τὸ «ΠΥΡ» ὡς πρὸς τὸ «ΑΗΡ» ἰσοῦται μὲ τὸ «ΥΔΩΡ» ὡς πρὸς τὸ «ΓΗ» ἤτοι:

$$\frac{\text{ΠΥΡ}}{\text{ΑΗΡ}} = \frac{\text{ΥΔΩΡ}}{\text{ΓΗ}}$$

Ἡ ἀναφορὰ αὐτὴ τοῦ Πλάτωνος ἐδημιούργησε στοὺς φυσικοὺς, χημικοὺς καὶ
ἐν γένει στοὺς διαφόρους σχολιαστὰς μεγάλον «πονοκέφαλο», καὶ τοῦτο διότι
οὐδεὶς ἐσκέφθη τὴν συμβολικότητα τῆς σχέσεως. Ἀπὸ συμβολικῆς ἀπόψεως ἡ
ἄνω σχέσις εἶναι ἀπόλυτα ἀληθής. Διότι εἶναι:

$$\text{Πυθμενικοὶ ἀριθμοὶ τῶν } \left(\frac{\text{ΠΥΡ}}{\text{ΑΗΡ}} = \frac{4}{1} \right),$$

$$\text{Πυθμενικοὶ ἀριθμοὶ τῶν } \left(\frac{\text{ΥΔΩΡ}}{\text{ΓΗ}} = \frac{4}{1} \right),$$

$$\text{Ἔρα } \frac{\text{ΠΥΡ}}{\text{ΑΗΡ}} = \frac{\text{ΥΔΩΡ}}{\text{ΓΗ}} = \frac{4}{1}. \quad \text{ὁ.ἔ.δ.}$$

Ἐπίσης ὁ Πλάτων λέγει ὅτι ὁ «ΘΕΟΣ» καὶ «ΝΟΗΤΟΣ» εἶναι «ΕΝ». Πράγματι ἡ
σύνθεσις τῶν ἄνω συμβολικῶν λέξεων θεωρουμένων ὡς Πυθαγορείων λεξαριθ-
μῶν ἐπαληθεύει τοῦτο. Διότι:

$$(\text{ΘΕΟΣ}) + (\text{ΝΟΗΤΟΣ}) = (284) + (698) \rightarrow 5+5 = 10 \rightarrow 1.$$

9. ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΟΞΑΣΙΕΣ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ (384-322 π.Χ.): «ΕΝ ΔΥΝΑΜΕΙ ΟΝ»

Ὁ Ἀριστοτέλης γιὰ τὴν πρώτην ἀρχὴν τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου ἐπέλεξε
τὴν συμβολικὴ φράσι «ΕΝ ΔΥΝΑΜΕΙ ΟΝ».

Πράγματι ὁ ἀποσυμβολισμὸς τῆς ἄνω συμβολικῆς φράσεως, μὲ τὴν αὐτὴν
ἀκριβῶς μέθοδον πού ἤδη ἔχει χρησιμοποιηθῇ ἀνωτέρω, ἐπιβεβαιῶι τοῦτο. Κα-
θότι:

$$\text{Ὁ πυθμενικὸς ἀριθμὸς τῆς φράσεως «ΕΝ ΔΥΝΑΜΕΙ ΟΝ» ἰσοῦται μὲ} \\ (55) + (510) + (120) = 685 \rightarrow 6+8+5 = 19 \rightarrow 10 \rightarrow 1.$$

10. ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΟΞΑΣΙΕΣ ΤΟΥ ΘΑΛΟΥ (640-545 π.Χ.): «ΥΔΩΡ»

Ὁ Ἀριστοτέλης ἀναφέρει γιὰ τὸν Θαλῆ ὅτι: «...τὸ εἶδος τῆς τοιαύτης ἀρχῆς
Θαλῆς μὲν, ὁ τῆς τοιαύτης ἀρχηγὸς φιλοσοφίας, ὕδωρ φησὶν εἶναι» («Μετὰ τὰ
Φυσικὰ» Α983), δίδοντας συγχρόνως τὴν ἐπεξήγησιν, ὅτι ἡ λέξις ΥΔΩΡ ἔχει τὴν
ἐννοιαν τοῦ ὑγροῦ στοιχείου. Ὁ Ἀριστοτέλης ἀλλαχοῦ ἀναφέρει γιὰ τὸν Θαλῆ
ὅτι: «Τὸν λίθον ἔφη ψυχὴν ἔχειν, ὅτι τὸν σίδηρον κινεῖ» καὶ ὅτι «πάντα πλήρη
θεῶν εἶναι».

Ἐπίσης ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος ἀναφέρει ὅτι ὁ Θαλῆς ἔλεγε:

«Τὸν κόσμον ἔμψυχον καὶ δαιμόνων πλήρη εἶναι», καθὼς ἐπίσης «Θαλῆς καὶ
Πλάτων τὰ φυτὰ ἔμψυχα ζῶα».

Τέλος ὁ Ἀέτιος λέγει: «Ἀμαρτάνει οὖν Θαλῆς στοιχείων καὶ ἀρχῆς λέγων τὸ
ὕδωρ».

Οἱ ἀνωτέρω ἀντιτιθέμενες ἀπόψεις μᾶς ἐξαναγκάζουν νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ φρά-
σις «ΥΔΩΡ ΕΣΤΙ» εἶναι συμβολικὴ καὶ δὲν ἔχει σχέσι μὲ ἀληθοφανῆ φυσικὴν ἐρμη-

νείαν. Ἡ φράσις αὐτὴ «ΥΔΩΡ ΕΣΤΙ» ἀποσυμβολιζομένη μὲ τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς μέθοδον ἀποσυμβολισμοῦ ποὺ ἐφηροδόσθη ἀνωτέρω, ἀποκαλύπτει τὴν κρυμμένην ἀλήθειαν γιὰ τὴν πρώτην ἀρχὴν τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, ἡ ὁποία ταυτίζεται ἀπόλυτα μὲ τὴν ἰδίαν κρυμμένην ἀλήθειαν ὅλων ἀνεξαίρετως τῶν προηγούμενων συμβολικῶν κοσμολογικῶν ὀνομασιῶν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων, ὡς ἀποδεικνύεται κατωτέρω:

Ὁ πυθμενικὸς ἀριθμὸς τῆς ἀριθμοφράσεως: «ΥΔΩΡ ΕΣΤΙ» εἶναι:

$$(400 + 4 + 800 + 100) + (5 + 200 + 300 + 10) = 1304 + 515 = 1819 \rightarrow 19 \rightarrow 1+9 = 10 \rightarrow 1.$$

Ἡ παροῦσα μελέτη δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἀποτελεῖ μία ἀκλόνητη καὶ ἀδιαφιλονίκητη ἀπόδειξις τοῦ γεγονότος ὅτι οἱ μεγάλοι Ἕλληνες φιλόσοφοι ἔθεταν ὡς ἀρχὴ τῶν ὄντων μία καὶ μοναδικὴ ἀρχὴ (Ἐν) ἀποδιδόμενη μάλιστα καὶ μὲ τὴν πανάρχαια λέξι «θιός».

Ἐπίσης ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω ἀποδεικτικὴ διαδικασία ἐξάγεται ἕνα σπουδαιότατο προτρεπτικὸ μήνυμα, ὅτι δηλαδὴ ὀφείλουν τοῦ λοιποῦ οἱ διάφοροι ἐρευνηταί, οἱ ἔχοντες ἀντιρρήσεις ἐπὶ τῆς ἐφαρμογῆς λεξαριθμῶν, καθὼς καὶ οἱ πανεπιστημιακοὶ δάσκαλοι νὰ ἀποδεχθοῦν πλέον τὴν ἀλήθειαν τῆς ὑπάρξεως τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς ἀριθμολεξίας ὡς μεθόδου, σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ μεθόδου τοῦ ἀποσυμβολισμοῦ συμβολικῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν λέξεων ἢ φράσεων καὶ νὰ συμπεριλάβουν στὶς διδασκαλίαις των τὸ μοναδικὸν τοῦτο κεφάλαιον τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς σκέψεως.

Ὑποσημειώσεις

(1) Ἡ φιλοσοφία τῶν Μιλησίων ὑπὸ Angelo Juffras (καθηγητοῦ φιλοσοφίας N. Jersey), «Ἰωνικὴ Φιλοσοφία» Δ.Ε.Ε.Φ. 1990, σελ. 55.

(2) Ὁ Μυστικὸς Κώδικας τοῦ Πυθαγόρα, ὑπὸ Ἰππ. Δάκογλου.

(3) «Δαυλός», 183/1997.

(4) Ὁ Συμπλίκιος εἰς τὰ σχόλια του γιὰ τὸν Ἀριστοτέλη διέσωσε ὅτι «Ἀναξίμανδρος... ἀρχὴν εἶρκε τῶν ὄντων τὸ ἄπειρον» («Δαυλός», 183/1997).

(5) «Δαυλός», 184/1997 – «Ἰωνικὴ Φιλοσοφία» (Δ.Ε.Ε.Φ.), σελ. 167.

(6) Οἱ ὀνομασίαις Ἀἴρ καὶ Πνοὴ διεσώθησαν ἀπὸ τοὺς Συμπλίκιο, Ἀέτιο, Πλούταρχο, Ἑρμεία, Ἰππόλυτο, ὁ ὁποῖος μάλιστα λέγει: «Ὁ Ἀναξίμενης... ἐλέγετο ὅτι ὁ Ἀἴρ ἄπειρος καὶ ἀρχή, ἐκ τοῦ ὁποῖου τὰ γενόμενα, καὶ τὰ γεγονότα, καὶ τὰ ἐσόμενα γίνονται, καὶ οἱ θεοὶ καὶ τὰ θεῖα, ὅλα δὲ τὰ ἄλλα γίνονται ἐκ τῶν ἀπογόνων τούτων».

(7) «...καὶ μοι δοκεῖ τὸ τὴν νόησιν ἔχον εἶναι ὁ αἴρ καλούμενος ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ ὑπὸ τούτου πάντας καὶ κυβερνᾶσθαι καὶ πάντων κρατεῖν, αὐτὸ γάρ μοι τοῦτο θεὸς δοκεῖ εἶναι καὶ ἐπὶ πᾶν ἀφίχθαι καὶ πάντα διατιθέναι καὶ ἐν παντὶ ἐνεῖναι. Καὶ ἔστιν οὐδὲ ἐν ὅ,τι μὴ μετέχει τούτου».

(8) Ὁ μυστικὸς κώδικας τοῦ Πυθαγόρα, ὑπὸ Ἰππ. Δάκογλου· Οἱ προσωκρατικοὶ φιλόσοφοι, ἔκδ. Ἑθνικῆς Τραπέζης Ἑλλάδος· «Ἰωνικὴ Φιλοσοφία», ἔκδ. Διεθν. Ἑταιρείας Ἑλλήν. Φιλοσ.: Ὁ Πυθαγόρας, ὑπὸ Ε. Σταμάτη.

(9) Ὁ μυστικὸς κώδικας τοῦ Πυθ., ὑπὸ Ἰππ. Δάκογλου.

(10) «Δαυλός», 186/1997 – «Ἰωνικὴ Φιλοσοφία» (Δ.Ε.Ε.Φ.).

(11) «Ἰωνικὴ Φιλοσοφία» (Δ.Ε.Ε.Φ.) σελ. 22-24, 101-126.

(12) «Δαυλός», 187/1997.

(13) «Ἰωνικὴ Φιλοσοφία» (Δ.Ε.Ε.Φ.), σελ. 62-70.

(14) «Δαυλός», 190/97.

(15) Ὁ μυστικὸς κώδικας τοῦ Πυθαγόρου, ὑπὸ Ἰ. Δάκογλου, τόμος 2ος.

(16) «Δαυλός», 182/1997· «Ἰωνικὴ Φιλοσοφία» (Δ.Ε.Ε.Φ.).

ιη. Μένανδρος

Ὁ Μένανδρος ἀποτελεῖ τέκνον τοῦ τέλους τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος, τὴν εἰκόνα τοῦ ὁποίου ζωγραφίζει στὰ ἔργα του μὲ ἀπόλυτη ἀκρίβεια, ἔτσι ὥστε ὁ Ἀριστοφάνης Βυζάντιος ν' ἀπορῇ, «ἂν ὁ ποιητὴς ἐμμήθη τὴν ζωὴν ἢ ἡ ζωὴ ἐκείνον». Θεωρεῖται δημιουργὸς τῆς «Νέας Κωμωδίας», ἡ ὁποία διὰ τοῦ Τίτου Μάκκιον Πλαύτου καὶ τοῦ Πόπλιον Τερέντιου ἐπέρασε στὴν Δύσι καὶ στὸν Μολλιέρο κι ἐκείθεν σ' ὅλο τὸν κόσμον.

Ἡ Νέα Κωμωδία ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς Μέσης καὶ ἔκγονον τῆς Ἀρχαίας· διαφέρει ὡστόσο αἰσθητὰ καὶ ἀπὸ τὶς δύο, τόσο ἀπὸ ἄποψιν μορφῆς ὅσο καὶ περιεχομένου. Δὲν ἔχει χορόν, μὲ τὴν μορφὴ τοῦλάχιστον πὺν τὸν γνωρίζαμε στὶς δύο προηγούμενες. Ὁ χορὸς δὲν παίζει κανένα ρόλο στὴν ἐξέλιξι τοῦ ἔργου καὶ δὲν διακωμωδεῖ τοὺς πολιτικούς οὔτε κακολογεῖ τὸν δῆμο. Ὁ κορυφαῖος, πὺν στὴν παρὰδασι, ὡς γνωστόν, ἀπήγγελλε τὶς ἐνοχλητικὲς ἀπόψεις καὶ τὰ μηνύματα τοῦ ποιητοῦ, εἶχε σιγήσει ἀπὸ τὸ 411 π.Χ., ὅταν ὁ χοροκτόνος Κινησίας εἰσηγήθηκε στὸν Λύσανδρο τὴν φίμωσίν του. Ὁ πρῶτος πὺν συμμορφώθηκε μὲ τὴν ἀπαγόρευσιν ἣταν κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη ὁ Ἀγάθων καὶ τελευταῖος ὁ Ἀριστοφάνης στὶς «Ἐκκλησιασάζουσες» καὶ τὸν «Πλοῦτο». Τώρα πιά ὁ χορὸς τραγουδᾷ ἄσχετα πρὸς τὴν ὑπόθεσι τοῦ ἔργου ἄσματα, μὲ σκοπὸ νὰ καλύψῃ τὰ μεταξὺ τῶν – πέντε κατὰ κανόνα – σκηνῶν κενά. Ὑποκατάστατο τοῦ κορυφαίου κατὰ κάποιον τρόπο ἀποτελοῦν καὶ τὰ θεϊκὰ ὄντα (Πάν, Τύχη), πὺν ἐμφανίζονται στὴν σκηνὴ μὲ σκοπὸ τὴν ἐνημέρωσι τοῦ κοινοῦ σχετικὰ μὲ τὴν ὑπόθεσι καὶ τὴν ἔκδοσί της, ἡ ὁποία εἶναι πάντα αἴσια χάρις στὶς ἀφανεῖς παρεμβάσεις τους.

Πρωταγωνιστὲς τῆς Νέας Κωμωδίας δὲν εἶναι θεοὶ καὶ ἥρωες οὔτε καὶ σημαντικὲς μορφὲς τοῦ δημοσίου βίου. Τὰ μεγάλα γεγονότα ἄλλωστε κι οἱ σοβαρὲς πολιτικο-κοινωνικὲς μεταβολὲς ἀγνοοῦνται ἀπὸ τὸν ποιητὴ ἐξ ἀνάγκης. Οἱ ἥρωες πιά εἶναι κοινοὶ θνητοὶ καὶ οἱ ὑποθέσεις σχετίζονται μὲ τὰ μικροπροβλήματα, πὺν ἀπασχολοῦν τοὺς χωρικοὺς καὶ τοὺς κατοίκους τοῦ ἄστους· Γκρινιάρηδες καὶ σπαγγοραμμένοι γέροι, πὺν ἀρνοῦνται νὰ προικίσουν τὴν ψυχρόρη τους· ἄμναλοι καὶ ἀνεύθυννοι νεαροί, πὺν ἀποπλανοῦν ἀπροστάτευτα ἢ ζωηρὰ κορίτσια· ψεῦτες, κοντοπρόνηροι καὶ ταπεινοὶ δοῦλοι ἢ παράσιτοι, πὺν ἀπρόσκλητοι ἐμφανίζονται στὰ συμπόσια· σωματέμποροι, ἐταῖρες, ἐπηρμένοι καὶ καυχισιάρηδες στρατιωτικοί... Εἶναι γνωστοὶ καὶ συνηθισμένοι τύποι τοῦ καθημερινοῦ βίου, πὺν ἐξειδανικεύονται καὶ ἀποκοτῶν ἐνδιαφέρον χάρις στὸν ποιητὴ, ὁ ὁποῖος γνωρίζει νὰ τοὺς ψυχολογῇ σὲ βάθος καὶ νὰ τοὺς διαφοροποιῇ ἀπ' τοὺς ὁμοίους τους, δημιουργώντας ἔτσι μιὰν ὁλόκληρη πινακοθήκη τύπων, πρᾶγμα πὺν μαρτυρεῖ τὴν ἐπιρροὴ πὺν δέχθηκε ἀπὸ τὸν «Περίπατον» καὶ συγκεκριμένα ἀπ' τὸν συμμαθητὴ του Θεόφραστο.

Ὁ Μένανδρος διετήρησε τὰ προσωπεῖα, τὰ ὁποῖα ἠῤῥησε μάλιστα τόσο, ὥστε ὁ θεατὴς, κρίνοντας ἀπ' αὐτὰ καὶ τὶς στολὲς τῶν ἡθοποιῶν, νὰ μαντεύῃ μ' εὐκολία περὶ τίνος πρόκειται. Στὴν διεργασία αὐτὴ μεγάλο ρόλο ἔπαιξε καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἥρωος, πὺν εἶναι συμβατικὸ καὶ δηλωτικὸ ἐξάπαντος τῆς ιδιότητός του. Ἐτσι οἱ δοῦλοι λέγονται Δάος ἢ Ὀνήσιμος ἢ Παρμένων... Οἱ νέοι Μοσχίων ἢ Γοργίας ἢ

Φειδίας... Οἱ ἡλικιωμένοι Δημέας, Λάχης, Κλεαίνετος... Οἱ νοικοκυρὲς Μυρρίνη ἢ Φίλινα... Οἱ νέες Γλυκέρα καὶ Πλαγγών, οἱ δὲ στρατιωτικοὶ Θρασωνίδης, Πολέμων καὶ Βίας...

Οἱ ἥρωες δὲν εἶναι ἐλεεινοὶ καὶ καταφρονημένοι, ὅπως στὴν Παλαιὰ Κωμωδία. Εἶναι ντυμένοι κανονικά – πλὴν τοῦ προσωπεῖον – κινοῦνται δὲ καὶ ὁμιλοῦν σεμνὰ καὶ κόσμια. Οἱ ξυλοδαρμοί, οἱ ἄξεστες φράσεις, οἱ ἄσεμνες κινήσεις ὑποχωροῦν καὶ ἐξαφανίζονται. Οἱ ἥρωες ἄλλωστε – ἐξαιρουμένων τῶν σωματεμπόρων καὶ ἐταίρων – εἶναι σωστοὶ ἄνθρωποι, πὺν ὅμως ἔχουν κάποιο ἐλάττωμα, ἂν καὶ πολλὰς φορὲς αὐτὸ ἀντισταθμίζεται ἀπὸ ἄλλες ἀρετές. Πολλοὶ διαπραττοῦν λάθη ἢ ἐγκλήματα ἐξ αἰτίας τῆς «κακίας ὥρας» καὶ μετανοιοῦν γι' αὐτά· μέσα τους ξυπνᾷ ἡ συνείδησις, πὺν τοὺς ἐλέγχει καὶ τοὺς βασανίζει. Ἀκόμη καὶ οἱ ἐταῖρες ζητοῦν τὴν συμπάθειά μας, ἀφοῦ δὲν εἶναι πωρωμένες καὶ ἀσυνείδητες, ἀλλὰ θύματα τῶν περιστάσεων (ἀρπαγμένες, πωλημένες, δοῦλες). Ὁ ποιητὴς δὲν μισεῖ τὸν κόσμον· ἀπεναντίας τὸν κατανοεῖ, γι' αὐτὸ καὶ μᾶς ζητεῖ νὰ τὸν κατανοήσουμε καὶ νὰ τὸν κρίνουμε ἐπιεικῶς.

Ὁ Μενάνδρος εἶναι ἓνας διανοούμενος τῆς ἐποχῆς του, μιᾶς ἐποχῆς πὺν μοιάζει καταπληκτικὰ μὲ τὴν δική μας, μιᾶς ἐποχῆς ἀοριστίας καὶ ρευστότητος, ὅπου ἡ τύχη ἀποτελοῦσε ρυθμιστικὸν παράγοντα τῆς ζωῆς. Μέσα σὲ μιὰ νύκτα «πλούσιοι ἐπώχενον» καὶ πένητες ἐπλούτιζον γι' αὐτὸ καὶ ὁ ποιητὴς ὁμιλεῖ περὶ τοῦ «λογικοῦ τῆς τύχης», πράγματος ἀντιφατικοῦ ὅπως καὶ ἡ ἐποχή του. Εἶχε λίγους φίλους, μὲ τοὺς ὁποίους ἀντήλλασε τίς ἀπόψεις του (Θεόφραστος, Δημήτριος Φαληρεὺς)· προτιμοῦσε ὥστόσο νὰ μελετᾷ καὶ νὰ κἀν περιπάτους στὴν Φρεαττύδα μὲ τὴν ἀγαπημένη του Γλυκέρα. Εἶναι ἀνεκτικὸς στοὺς ἀνθρώπους καὶ δὲν τοὺς διαφορίζει ἀνάλογα μὲ τὴν καταγωγή τους – «οὐδεὶς ἐστὶ μοι ἀλλότριος, ἂν ᾗ χρηστός». Πιστεύει ἀκράδαντα στὶς ἐμφυτεῖς δυνατότητες τῶν ἀνθρώπων νὰ γίνονιν ἐνάρετοι, ἂν καὶ γνωρίζῃ καλὰ τὸν ρόλο τοῦ γονοτύπου.

Τὸ ὄφος τοῦ Μενάνδρου, πὺν σημειοδοτεῖ τὸ ἦθος του, εἶναι ἀνθρώπινο καὶ προπαντὸς ἐλληνικό, κάτι πὺν ἀποτελεῖ τὸ τελειότερο βλάστημα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Εἶναι ἐναγώνιο καὶ ὑποκριτικὸ σὰν τοῦ Εὐριπίδου, ἀλλὰ καὶ κομψὸ καὶ σεμνὸ, χωρὶς ρητορικοὺς στόμφους καὶ ἀριστοφανικὰς ἀκροδασίες. Καὶ ἡ γλῶσσα του ὅμως εἶναι καθάρια καὶ ὁμαλή, μὲ χαριτωμένους ἀπτικισμούς, κάτι πὺν κατὰ τὸν Φρύνιχο ἐσπούδασε μὲ τὴν συναναστροφή τῶν ἐταίρων. Ματαίως ὁ Φρύνιχος ἀποροῦσε, βλέποντας «τὰ ἄκρα τῶν Ἑλλήνων μανικῶς περὶ τὸν κωμωδιοποιὸν τοῦτον σπουδάζοντας»· ἡ φήμη τοῦ Μενάνδρου μεγάλωνε ὅλο καὶ περισσότερο – δικαίως.

Τὰ γνωμικὰ τοῦ Μενάνδρου εἶναι πασίγνωστα καὶ πολὺ δημοφιλῆ, ἄρα ἀξίζει νὰ κλείσουμε μὲ κάποια ἐξ αὐτῶν:

«Ὅν οἱ θεοὶ φιλοῦσιν ἀποθνήσκει νέος».

«Ἀνδρὸς χαρακτήρ ἐκ λόγου γνωρίζεται».

«Μισῶ πονηρόν, χρηστόν ὅταν εἴπῃ λόγον».

«Ὁ μὴ δὲν ἀδικῶν οὐδενὸς δεῖται νόμον».

«Φθείρουσιν ἦθη χρηστὸ ὁμιλία κακαί».

«Ὡς χάριεν ἔστ' ἄνθρωπος, ἂν ἄνθρωπος ᾗ».

Σαράντος Πάν

Μία Έβραία έλληνίστρια ανατρέπει τὸ δόγμα τοῦ «᾽Αφροκεντρισμοῦ» Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΗΣ «ΜΑΥΡΗΣ ΑΘΗΝΑΣ» ΑΠΟ ΤΗΝ κ. Μ. ΛΕΦΚΟΒΙΤΣ

***Ἡ καθηγήτρια τῆς Ἑλληνικῆς Κλασσικῆς Φιλολογίας κ. Μαίρη Ρό-
ζενταλ-Λεφκοβίτς, ἐνῶ ὁμιλεῖ στίς 15/6/98 στήν Ἀθήνα. (Φωτογραφία
Μάριου Μαμανέα).***

Τὴν Δευτέρα 15/6/98 σὲ κατάμεστη αἴθουσα τοῦ ἀθηναϊκοῦ ξενοδοχείου «Ἰντερκοντινέν-
ταλ» ἐδόθη ἡ διάλεξη μὲ θέμα: «Οἱ ἀπαρχές τοῦ Ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ. – Ἡ
Ἀφροκεντρικὴ Θεωρία» τῆς καθηγήτριας τοῦ Οὐέλσλεϋ Κόλλετζ τῆς Μασσαχουσέτης τῶν
ΗΠΑ κ. Μαίρης Ρόζενταλ - Λέφκοβιτς. Ἡ κ. Λέφκοβιτς προσήλθε μετὰ τοῦ συζύγου της σὲρ
Χιού Λόνδ Τζόουνς, καθηγητοῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς
Ὁξφόρδης, κατόπιν προσκλήσεως τοῦ Κοινωφελοῦς Ἰδρύματος «Ἀλέξανδρος Α. Ὠνάσης».
(Υπενθυμίζουμε ὅτι ἡ ἐν λόγω διάλεξη εἶχε ἀρχικὰ προγραμματισθῇ γιὰ τὴν 27η Μαΐου σὲ
συνεργασία τοῦ Ἰδρύματος Ὠνάση μὲ τὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καὶ τὴν Ἑλληνικὴ Ἀνθρω-
πιστικὴ Ἑταιρεία, ἐματαιώθη ὁμως μὲ ἀφορμὴ τὴν ἀπεργία τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Πανεπι-
στημίου Ἀθηνῶν).

Τὴν ὁμιλία προλόγισαν ὁ πρόεδρος τοῦ Ἰδρύματος Ὠνάση κ. Στυλιανὸς Παπαδημητρίου
καὶ ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ γενικὸς γραμματεὴς τῆς Ἀνθρωπιστικῆς
Ἑταιρείας κ. Γιώργος Μπαμπινιώτης. Στὴν συνέχεια τὸν λόγο ἔλαβε ἡ βασικὴ ὁμιλήτρια, ἡ

όποια, αναπτύσσοντας τὸ θέμα της, ξεκίνησε μὲ μία ἱστορική ἀναδρομὴ τῆς διαδόσεως τῆς Ἀφροκεντρικῆς Θεωρίας καὶ συνέχισε μὲ ἀξιολογικὲς κρίσεις γύρω ἀπ' αὐτὴν καὶ τὶς σχέσεις της μὲ τὸν ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ Πολιτισμὸ. Παραθέτουμε τὰ κύρια σημεῖα τῆς ὁμιλίας τῆς κ. Λέφοβιτς.

«Ἡ ἄποψη πὼς τὰ ἐπιτεύγματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ὀφείλονται σὲ δάνειο ἀπὸ τὴν Ἀφρική, προέρχεται ἀπὸ μελετητὲς ξένους πρὸς τοὺς τομεῖς αὐτοὺς, ἀπὸ δύο διαφορετικοὺς ἀλλὰ στενά συνδεομένους μεταξὺ τους χώρους. Ἡ ἀρχικὴ ἐμπνευση ἀνήκει σὲ μία ὁμάδα συγγραφέων ἀφρικανικῆς καταγωγῆς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἰσχυρίζονται ὅτι εἶναι εἰδικοί, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπιθυμοῦν νὰ δείξουν ὅτι τὰ ἐπιτεύγματα τῶν ἀφρικανικῶν πολιτισμῶν, καὶ ἰδίως τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου, ἔχουν ἀγνοηθῇ ἢ ἀξιολογηθῇ λανθασμένα ἀπὸ τοὺς ἐρευνητὲς εὐρωπαϊκῆς καταγωγῆς. Γιὰ πολλὰ χρόνια αὐτὲς οἱ ἀπόψεις δὲν ἦταν γνωστὲς ἐκτὸς τῆς ἀφροαμερικανικῆς κοινότητος. Μετὰ τὸ 1987 ὅμως ἀπετέλεσαν ἀντικείμενο κλιμακωμένου ἐνδιαφέροντος στοὺς πανεπιστημιακοὺς κύκλους, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἔκδοση τοῦ πρώτου τόμου τοῦ ἐρευνητικοῦ συγγράμματος τοῦ Μαρτίν Μπερνάλ «Μαύρη Ἀθηνᾶ. – Οἱ Ἀφροασιατικὲς Ρίζες τοῦ Κλασσικοῦ Πολιτισμοῦ», τὸ ὁποῖο εἶχε σχεδιασθῇ ὡς πολύτομο ἔργο. Στὸν πρώτο τόμο «The Fabrication of Ancient Greece 1785-1985» ὁ Μπερνάλ, σινολόγος, καθηγητὴς Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν στὸ Πανεπιστήμιο Κόρνελ, ἐπεχείρησε νὰ δείξῃ ὅτι οἱ ἀρχαιογνωστικὲς ἐπιστῆμες ὑπέτιμωσαν σκόπιμα τὴν ὀφειλὴ τῆς Ἑλλάδος στὴν Αἴγυπτο καὶ τὴν Ἑγγύς Ἀνατολὴ λόγω φυλετικῶν προκαταλήψεων καὶ ἀντισιμιτισμοῦ [...] Ἔτσι οἱ θεωρίες αὐτὲς ἔχουν εἰσχωρήσει στὰ προγράμματα τῶν πανεπιστημίων καὶ τῶν σχολείων σὲ ὅλες τὶς πολιτεῖες τῶν ΗΠΑ. Οἱ νέοι σήμερα διδάσκονται ὅτι τὸ ὄνομα Ἀθηνᾶ προήλθε ἀπὸ τὴν αἰγυπτιακὴ θεὰ Νηίθ καὶ ὅτι Ἕλληνες φιλόσοφοι, ὅπως ὁ Πυθαγόρας, ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Πλάτων, διδάχθηκαν φιλοσοφία σὲ σχολὲς τῆς Αἰγύπτου, πὺν ἀποτελοῦσαν παραφυάδες ἐνὸς «Αἰγυπτιακοῦ Μυστηριακοῦ Συστήματος». Πολλοὶ ἐπίσης μαθαίνουν ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἔκλεψε αἰγυπτιακὰ διδλία ἀπὸ τὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ἀλεξανδρείας, τὸ περιεχόμενο τῶν ὁποίων οἰκειοποιήθηκε ὅταν ἐπέστρεψε στὴν Ἀθήνα».

Οἱ ἐπιστημονικὲς ταχυδακτυλουργίες τοῦ Μπερνάλ

Κατόπιν ἡ ὁμιλήτρια πέρασε στὴν δῆμα πρὸς δῆμα ἀναιρέση τῶν ἰσχυρισμῶν τοῦ Ἀφροκεντρισμοῦ:

«Ὅπως ἐπεχείρησα νὰ δείξω στὸ διδλίο μου «Not out of Africa», ὑπάρχουν στὴν πραγματικότητα ἐλάχιστα στοιχεῖα πὺν ὑποστηρίζουν αὐτοὺς τοὺς διαρκῶς ἐπαναλαμβανόμενους ἰσχυρισμούς. Τὸ ὄνομα Ἀθηνᾶ δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴ Νηίθ. Ὁ Μάρτιν Μπερνάλ δὲν ἔχει ἐντοπίσει «ἐκατοντάδες» δάσιμες αἰγυπτιακὲς ἐτυμολογίες ἀρχαιοελληνικῶν λέξεων παρόμοια δάνεια ἔχουν διαπιστωθῇ ἐδῶ καὶ καιρὸ καὶ εἶναι εὐάριθμα: σχεδὸν ὅλα εἶναι σχετικὰ μεταγενέστερα. Τὸ Αἰγυπτιακὸ Μυστηριακὸ Σύστημα, τὸ ὁποῖο κάποιοι ἀφροκεντριστὲς πιστεύουν ὅτι ὑπῆρξε ὁ πρόδρομος τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας, εἶναι στὴν πραγματικότητα μιὰ καθαρὰ εὐρωπαϊκὴ κατασκευή, πὺν δημιουργήθηκε ἀπὸ ἓναν Γάλλο ἱερέα τοῦ 18ου αἰῶνα, ὁ ὁποῖος ἐμπνεύσθηκε ἀπὸ ἑλληνικὲς καὶ ρωμαϊκὲς πηγές (δὲν εἶχε φυσικὰ ἄλλες ἐπιλογές, ἐφ' ὅσον κανεὶς δὲν ἐγνώριζε γιὰ τὴν πραγματικὴ πνευματικὴ ζωὴ τῆς Αἰγύπτου ἕως τὸν 19ο αἰῶνα, ὅταν ἀποκρυπτογραφήθηκαν τὰ ἱερογλυφικὰ καὶ κατέστη δυνατόν νὰ διαβασθοῦν οἱ αἰγυπτιακὲς ἐπιγραφές καὶ οἱ πάπυροι). Ὁ Ἀριστοτέλης δὲν θὰ μπορούσε νὰ εἶχε κλέψῃ διδλία ἀπὸ τὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ἀλεξανδρείας, διότι αὐτὴ ἰδρύθηκε μετὰ τὸν θάνατό του».

Ἀντίστροφος ρατσισμὸς καὶ ἀντιευρωπαϊσμὸς

«[...] Ὁ ἀφροκεντρικὸς μῦθος παρουσιάζει κι ἓνα πρόσθετο σοβαρὸ μειονέκτημα, τὸ γεγονὸς δηλαδὴ ὅτι περιέχει ἓνα καθαρὰ ἀρνητικὸ μήνυμα. Μοιάζει σὰν ὁ μῦθος νὰ ἐπινοή-

θηκε, για να επιβάλει έναν αντίστροφο ρατσισμό, να καταρρίψει τις ευρωπαϊκές αξίες που τόσο πολύ έχουν βλάψει τους αφρικανικής καταγωγής λαούς. Στην πιο ριζοσπαστική του μορφή ο μύθος αυτός έχει σκοπό να παρουσιάσει τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό ως άσημα-ντο και πολιτισμικά κατώτερο σε σύγκριση με τους άλλους αρχαίους πολιτισμούς».

Ἡ ἐβραιοαίγυπτιακή γνωμολογία δὲν εἶναι φιλοσοφία

Ἐπιμένοντας στην ἐξαντλητική ἀνάλυση τοῦ ἰσχυρισμοῦ τῶν ἀφροκεντριστῶν περὶ πνευματικῆς ἀνωτερότητος τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου ἔναντι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἡ καθηγήτρια Λέφκοβιτς ἐτόνισε:

«[...] Δὲν ὑπάρχει τίποτα στὴν σφερόμενη αἰγυπτιακή λογοτεχνία, πὺν νὰ μοιάξῃ μὲ τὶς διαλεκτικὲς καὶ ἀποδεικτικὲς μεθόδους πὺν ἐπενόησαν οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι. Δὲν ἐννοῶ ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι δὲν διέθεταν βαθυστόχαστη θεολογία καὶ τὴν ἐννοία τῆς δικαιοσύνης ἢ ἔστω ὅτι αὐτὴ ἡ θεολογία καὶ ἄλλον εἶδους σοφία δὲν παραδίδεται στὴν σφερόμενη αἰγυπτιακή λογοτεχνία. Ἀπλῶς ἡ γνωμολογικὴ αἰγυπτιακή ἢ ἐβραϊκὴ λογοτεχνία διαφέρουν οὐσιαστικὰ στὴ φύση καὶ τὸν τρόπο ἔκφρασης ἀπὸ τὰ φιλοσοφικὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνα καὶ τοῦ Ἀριστοτέλη, πὺν εἶναι μὴ δογματικὰ καὶ ὀρθολογικὰ στὸν χαρακτήρα τους. [...] Οἱ λόγοι γιὰ τοὺς ὁποίους οἱ Ἕλληνες στοχαστὲς πῆγαν στὴν Αἴγυπτο, ἐπινοήθηκαν ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς καὶ τοὺς βιογράφους σὲ πολὺ μεταγενέστερη ἐποχή. Οἱ συγγραφεῖς αὐτοὶ φαίνεται ὅτι φαντάστηκαν πὺς οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι πῆγαν στὴν Αἴγυπτο καὶ τὴν Ἑγγὺς Ἀνατολή ὄχι “χάριν θεωρίας” ἢ γιὰ τὴν ἀπόκτηση πλούτου, ἀλλὰ γιὰ νὰ διδαχθοῦν τὴν “ἀνατολικὴ σοφία”.

Κλείνοντας τὴν διάλεξή της ἡ κ. Lefkowitz εὐχήθηκε καὶ συνάμα ἐτόνισε τὴν ἀνάγκη νὰ ἐκλείψῃ ἡ προκλητικὴ δυσπιστία τῶν ἀφροκεντριστῶν καὶ νὰ συζητηθῇ μὲ σοβαρότητα, μετριοπάθεια καὶ ἐπιστημονικὴ τεκμηρίωση ἡ σχέση τῶν ἀρχαίων πολιτισμῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Αἰγύπτου.

Ἐὰν ἐπιχειρούσαμε ὥστόσο νὰ ἐπισημάνουμε ἀρνητικὰ στοιχεῖα στὴν ὁμλία τῆς καθηγήτριας, εὐκόλα θὰ ἐντοπίζαμε στὸν πρόλόγὸ της κάποιες ἀτυχεῖς ἀναφορὲς σὲ «προελληνικὰ φύλα» τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου καθὼς καὶ στὴν «ἰνδοευρωπαϊκὴ φυλὴ», κλάδο τῆς ὁποίας διήθεν ἀποτελοῦν καὶ οἱ Ἕλληνες. Οἱ θέσεις πάντως αὐτὲς δὲν ἀποτελοῦν ρητὴ πεποίηση τῆς Λέφκοβιτς, καθὼς τὶς ἀνέφερε ἀπλῶς ἀναπαράγοντας τὶς κρατούσες ἀπόψεις.

Καταιγισμὸς ὕβρεων ἐναντίον της

Σὲ ἐρώτησή μας περὶ τοῦ πὺς ἀντιμετωπίζεται στὶς ΗΠΑ ἡ ἀντίδρασή της στοὺς ἀφροκεντρικοὺς ἰσχυρισμοὺς, ἡ κ. Λέφκοβιτς ἐδήλωσε: «Ἐμένα προσωπικὰ μὲ ἔχουν ἀποκαλέσει μεταξὺ ἄλλων τυπικὴ Ἑβραία ταραχοποιό, ὁπαδὸ τῆς ἀρείας φυλῆς, συντηρητικὴ πὺν συννομοτεῖ μὲ μέλη τῆς δεξιᾶς παρατάξεως, Λουδδίτισσα ἀποφασισμένη νὰ μὴν ἀμφισβήτησῃ τὴν “ὀρθόδοξη γνώμη”, ρατσίστρια καὶ συγγραφέα ἐνὸς ρατσιστικοῦ ἔργου».

Ἐμεῖς σημειώνουμε ἀπλῶς ὅτι ἡ κ. Μ. Λέφκοβιτς βρίσκεται στὴν πρωτοπορία τῆς μάχης, γιὰ νὰ διατηρηθῇ ἡ ἱστορία μέσα στὸν χώρο τῆς ἐπιστήμης καὶ νὰ περιχαρακωθῇ ἔναντι ἐκείνων πὺν θέλουν νὰ τὴν μετατρέψουν σὲ ὑπηρετρία πολιτικῶν καὶ ἐξουσιαστικῶν σκοπιμοτήτων. Ἡ δὲ ἐβραϊκὴ καταγωγὴ τῆς κ. Λέφκοβιτς ἀποτελεῖ μία ἀκόμη ἐπιβεβαίωση τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ ἐθνικὴ ἢ φυλετικὴ προέλευση δὲν παίζει κανένα ρόλο, σ' ὅ,τι ἀφορᾷ στὴν ἀποδοχὴ τῆς ἀλήθειας γύρω ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμὸ, δεδομένου ὅτι ἡ Ἑλληνικότητα εἶναι κληροδοσία τῶν Ἑλλήνων σ' ὁλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα. [Ἀξίζει, ἐξ ἀντιθέτου, στὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ σημειωθῇ ὁ τρισάθλιος ρόλος πὺν παίζουν στὸ θέμα αὐτὸ πολλοὶ ἑλληνικῆς ἐθνικότητας καὶ καταγωγῆς.]

Μάριος Μαρανέας

Νῶε ἐναντίον Διονύσου

Κόλλπος θὰ μοῦ ἔρθῃ μ' αὐτὰ πὺν διαβάζω. Θὰ κλατάρω! Ἀπὸ τοῦ χρόνου θ' ἀρχίσουν τὰ ἔργα γιὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ πάρκου στὴν Ἀθήνα. Καὶ νὰ τὰ δημοσιεύματα γιὰ τὸ μεγάλο ἔργο· καὶ νὰ οἱ δημοσιεύσεις μὲ τὶς μακέττες. Ἀφιερώματα στὶς ἐφημερίδες γιὰ τὸ μεγάλο ἔργο, τὸ ὑπέροχο ἔργο. Καὶ τὸ πῶς μεγάλο ἀφιέρωμα νὰ τὸ ἔχῃ κάνει ἡ «Καθημερινή». Μία ἐβδομάδα συνεχῶς ἐδημοσίευε κάθε μέρα καὶ μία περιοχὴ, γιὰ τὸ πῶς θὰ γίνη. Οὔτε καὶ τὸ περιμένα ἀπὸ τὴν καλὴ μου ἐφημερίδα, πὺν τόσα ἀφιερώματα ἔκανε μὲ τὸν ἱστορικό της ἄτλαντα. Μὲ τὸ πρόσφατο δημοσίευμα δὲ ἔχρισε τὸν Νῶε πρῶτο ἀμπελουργὸ («Καθημερινὴ τῆς Κυριακῆς», 14 Ἰουνίου, 1998). Καλὴ μου κυρία Κουράκου, ἐστὶν καλὰ τὰ λὲς καὶ ἀποκρύπτεις μὲ ἐπιμέλεια τὴν ἐντολὴ τοῦ Γιαχβὲ πρὸς τὸν Νῶε: «Καὶ πᾶν ἐρπετόν, ὃ ἐστὶ ζῶν, ὑμῖν ἔσται πρὸς βρώσιν...» («Γένεσις», Θ, 3). Γιατὶ ἐδῶ πὺν τὰ λέμε ἀνθρώποι πὺν ἔτρωγαν φίδια καὶ σαῦρες, τί πολιτισμὸ θὰ ἔκαναν; Πῶς θὰ ἐγίνοντο γεωργοὶ καὶ πρῶτοι ἀμπελουργοί;

Καὶ εὐτυχῶς πὺν ἦρθε αὐτὸ τὸ δημοσίευμα νὰ ἀννψώσῃ λίγο τὸ ἡθικὸ μου, γιατί ὅλη τὴν ἄλλη ἐβδομάδα δάκρυα πίκρας ἔχνα μ' αὐτὸν τὸν Βασίλη Ἀγγελικόπουλο. Τί τοῦ ἦρθε νὰ κάνῃ «ρεπορτάζ» τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων; Θ' ἀναστηθῇ, γράφει, ἡ παραίλιση περιοχὴ καὶ θὰ ξαναζωντανέψῃ ὁ Ἰλισσός. Καὶ καλὰ αὐτὸ εἶναι λιγάκι δύσκολο, ἔτσι πὺν τὸν ἔχουν κάνει χαδούζα. Ὅμως στὸ πάρκο πὺν θὰ δημιουργηθῇ, θὰ κάνουν τὸν περίπατό τους οἱ Ἀθηναῖοι. Δηλαδή θὰ περιδιαβαίνουν ἀπρόσκοπτα Ζάππειο, Στάδιο καὶ Στύλους Ὀλυμπίου Διός. Κι ἐκεῖ στὴν ἡσυχία τους θὰ κουδεντιάσουν καὶ θὰ μιλοῦν γιὰ τὴν ἀρχαία Ἀθήνα, γιὰ τοὺς ἀγῶνες, γιὰ τὴν ἀρχαία θρησκεία. Θὰ λένε γιὰ τοὺς ἀρχαίους ναοὺς, πὺν ὁ ζῆλος τῶν καλῶν μου χριστιανῶν τοὺς ἱσοπέδωσε. Θὰ ἀναθυμηθοῦν τοὺς περιπάτους τοῦ Σωκράτη καὶ θὰ μοῦ φιλοσοφοῦν ξανά. Καὶ δὲν φτάνει αὐτό. Χωρὶς ἐμπόδιο θὰ φτάνουν βαδίζοντας καὶ κουδεντιάζοντας στὸ ἀρχαῖο θέατρο τοῦ Διονύσου. Ἄντε καὶ πάλι κουδέντες γιὰ τὸ ἀρχαῖο θέατρο καὶ γιὰ τὸν Διόνυσο καὶ ποιὸς ἦταν. Πάει καὶ ὁ πρῶτος ἀμπελουργὸς ὁ Νῶε· κάπου μεταξὺ θυμέλης καὶ κερκίδων θὰ ἐξαφανισθῇ.

Καὶ μετὰ ἀπὸ ὅλ' αὐτὰ θ' ἀνεβαίνουν στὴν Ἀκρόπολι. Μὲ τόσες συζητήσεις γιὰ τοὺς ἀρχαίους, μὲ ἄλλο πνεῦμα θὰ τὴν δοῦν. Διαφορετικὰ ἢ ταραγμένη ψυχὴ τους, καθαρή, θὰ νοιώσῃ τὸ ἀρχαῖο κάλλος. Ἄσε πὺν θὰ κατέβουν μετὰ στὴν Πνύκα καὶ θ' ἀρχίσουν τὶς συζητήσεις γιὰ τὴν Δημοκρατία. Ὅλο μου τὸ πολιτικὸ οἰκοδόμημα, πὺν χρόνια χρειάστηκε νὰ τὸ κατασκευάσω, σὰν χάρτινος πύργος θὰ καταρρεύσῃ. Κι ἀπὸ κοντὰ θὰ φτάνουν καὶ στὴν ἀρχαία Ἀγορὰ καὶ θὰ θυμηθοῦν καὶ τὴν ἐλεύθερη διατύπωση ἰδεῶν – συμφορὰ μας! Μὰ καλὰ, θὰ ἐπιτρέψῃ ὁ κύριος ὑπουργός, θὰ συναινέσῃ ὁ κύριος Ντασσὲν νὰ κατασκευασθῇ ἕνα τέτοιο ἀνσοιούρημα; Ἐδῶ καὶ μὲ τόσες ἀπαγορεύσεις, μὲ τόσες προσπάθειες τῶν ἀγαπητῶν πανεπιστημιακῶν πάλι ὑπάρχουν αὐτοὶ τοῦ «Δαυλοῦ» νὰ ἀναζητοῦν τὴν μισητὴ Ἑλλάδα. Σκεφθῆτε το ξανά. Μὲ τὸ ἔργο πὺν πᾶτε νὰ κάνετε, τοὺς βάξετε στὸ χέρι τὸ

Σάρωθρον

ΣΤ. ΔΩΡΙΚΟΣ - Κ. ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

«Ίνκα» – «Κέτσουα» – «Άταχουάλπα»

Τρεῖς Ελληνικὲς λέξεις τῶν Ἰνκά^(*)

Ίνκα, Κέτσουα, Άταχουάλπα, λέξεις ποὺ μοιάζουν ἐξωτικές, μυστικοπαθεῖς, ἄπιαστες, ποὺ δὲν ἀποκαλύπτουν ἀμέσως στὸν Ἕλληνα μελετητὴ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς δράσεως τῶν ἰθαγενῶν κατοίκων τῶν Νοτιοαμερικανικῶν χωρῶν καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ Περοῦ, ὅπου ἀναπτύχθηκε ἡ αὐτοκρατορία τῶν Ἰνκά, τῶν Υἱῶν τοῦ Ἡλίου, τοῦ Οὐρανοῦ, τοῦ Σύμπαντος.

Στὴν γλῶσσα τῶν ἰθαγενῶν τοῦ Περοῦ ἡ λέξη *Ίνκα* σημαίνει: ἄρχοντας, δεσπότης καὶ γενικώτερα εὐγενὴς γόνος ἐπιφανοῦς οἰκογενείας, τῆς ἐπικρατοῦσης φυλῆς ἢ φατρίας. Οἱ μονάρχες τῶν Ἰνκά ἦσαν ἀπόλυτοι κύριοι τῆς γῆς, πνευματικοί, θρησκευτικοί καὶ φυσικοὶ ταγοί, ἐκπρόσωποι τοῦ Θεοῦ - Ἡλίου, τοῦ Ἰντι, πάνω στὴ Γῆ.

Ἔχουν διαπιστωθῇ «μυστηριώδεις» ἀναλογίες στὴν ἀρχιτεκτονικὴ καὶ τοὺς μύθους τῆς ἀρχαίας Ἀμερικῆς μὲ τὶς κατασκευὲς καὶ τοὺς μύθους τῶν Ἑλλήνων, τῶν ἐλληνικῆς καταγωγῆς Ἑτρούσκων, τῶν Πελασγῶν. Οἱ θαυμαστές αὐτὲς ὁμοιότητες ἐνισχύονται ἀπὸ τὴν γλωσσολογικὴ ἀνάλυση τῶν ἰδιωμάτων τῶν δύο περιοχῶν, ποὺ ἀποκαλύπτει συγγένειες καὶ συνάφειες, ποὺ πέραν τοῦ φιλολογικοῦ ἐνδιαφέροντος κεντρίζουν τὴν γόνιμη περιέργεια γιὰ ἱστορικὲς παρόλληλες καταβολές. Ἡ γλῶσσα εἶναι αὐταπόδεικτο ἐπιχείρημα γιὰ τὴν συγγένεια πολιτισμῶν, δεξιότητων καὶ πολιτικῶν, πνευματικῶν καὶ πολιτιστικῶν μορφωμάτων. "Ἄν οἱ λαοὶ ἐκφράζονται μὲ παρόμοιο τρόπο, ἀντιλαμβάνονται καὶ τὸν κόσμο, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀπεικονίζουν στὴν τέχνη, τὴν φιλοσοφία, τὴν ἐπιστήμη, μὲ ἀνάλογο τρόπο, λιγώτερο ἢ περισσότερο παραστατικά, μὲ μεγαλύτερη ἢ μικρότερη ἀκρίβεια, μεγαλοπρέπεια ἢ λεπτότητα.

Οἱ λέξεις ἀποκαλύπτουν τὴν θρησκεία, τὸν ἐξοπλισμό, τὰ ἐργαλεῖα, τὶς τεχνολογικὲς δημιουργίες τῶν λαῶν. Τὴν σχέση μὲ τὴν θάλασσα, τὴν γῆ, τὶς ὑπερκόσμιες δυνάμεις. Τὰ ἀρχιτεκτονήματα ἢ τὰ ἴδια τὰ διοικητικὰ μορφώματα ὑλοποιοῦν τὶς ἀντιλήψεις τοῦ λαοῦ γιὰ τὸν κόσμο, τοὺς ἄρχοντες, τοὺς θεοὺς. Λέξεις καὶ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ δομὴ καὶ τὰ μέσα ἐπιβολῆς ἢ ἀσκήσεώς τους ἀλληλοεξαρτῶνται. Γλῶσσα, φύση καὶ δομὴ στὰ δημιουργήματα τοῦ ἀνθρώπου συνυπάρχουν. Οἱ λέξεις καὶ ἡ ἀποκρυπτογράφησή τους περιγράφουν τὰ γεγονότα καὶ τὴν ἱστορία. Ἡ διαχρονικὴ καὶ συγκριτικὴ μελέτη τῶν γλωσσῶν θεμελιώνει σχέσεις καὶ συγγένειες πολιτισμῶν.

Τὸ ταξίδι ποὺ ἐπιχειροῦμε στὶς «ἐξωτικὲς» λέξεις τῶν Ἰνκά ἀποδεικνύεται μαγευτικόν. Ἡ ἀνάλυσή τους ἀντικατοπτρίζει μῆσα τους πολλὴ γνώριμες, πολλὴ οἰκείες γιὰ μᾶς, ἀμίγως ἐλληνικὲς ὀνομασίες. Ἐτσι ὁ μακρυνὸς πολιτισμὸς τῶν Υἱῶν τοῦ Ἡλίου ἀποκτᾷ νέο περιεχόμενο· καὶ ἔχουμε νὰ μάθω-

(*) Ἄπὸ τὸ ὑπὸ ἔκδοσιν βιβλίον τῶν Ι. Δωρικοῦ - Κ. Χατζηγιαννάκη «Οἱ Ἰνκά μιλοῦσαν ἐλληνικά. - Κετσούα, ἡ γλῶσσα τῶν κατοίκων τοῦ Περοῦ, ἐλληνικὴ προσέγγιση»

με πολλά για μᾶς μελετώντας τον. Οἱ κόσμοι τοῦ πλανήτη μας ἴσως εἶναι πολὺν πιὸ κοντινοί, πιὸ συνδεδεμένοι. Τὸ ἀπώτερο παρελθόν μας ἴσως νὰ ἦταν πολὺν περισσότερο ὁμοιογενές, οἱ ἄνθρωποι, οἱ λαλιές τους καὶ οἱ πολιτισμοὶ πολὺν περισσότερο ὁμοιόμορφοι.

«IN-KA»

Ἰν-κα = ὁ γυιὸς τοῦ ἡλίου, τοῦ οὐρανοῦ, τοῦ σύμπαντος, ὁ ἴνις τοῦ χάους. Τὸ πρῶτο συνθετικὸ ὁδηγεῖ στὴν ἑλληνικὴ λέξη ἴνις τοῦ Εὐριπίδου, ποὺ εἶναι ἡ θυγατέρα. Ὁ ἴνις τοῦ Αἰσχύλου εἶναι ὁ υἱὸς, ὁ σκύμνος στοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, θυμίζει τὸ ἀρχαῖο σκανδιναβικὸ su-einn, τὸ λατινικὸ juvenis = ὁ νέος. Ἡ Ἰννη στὸν Ἡσύχιον δηλώνει τὴν μικρὴ κόρη ὅπως καὶ τὴν «κόρη» τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἡ Ἰνώ εἶναι ἡ θυγατέρα τοῦ Κάδμου, ἡ θεὰ τῆς θάλασσας, ἡ Λευκοθέα. Ὁ γῆννος ἢ γῆνός εἶναι ὁ ἀτελής ἡμίονος, ὁ μικρὸς ἡμίονος καὶ μᾶς παραπέμπει στὸ λατινικὸ hinnus = γόνος ἵππου καὶ θηλείας ὄνου. Τὸ δεύτερο συνθετικὸ ἀποτελεῖ τὴν ἑλληνικὴ λέξη χά-ος μὲ ρίζα χα-, ἐξ οὗ τὰ ρήματα χά-σκω καὶ χαίνω (χάν-j-ω). Τὸ χάος σημαίνει τὴν πρώτη κατάσταση τοῦ κόσμου («Θεογονία»), τὸ ἄπειρο διάστημα, τὴν ἄπειρη ἔκταση, τὸ ἄπειρον (Μίλτων), τὴν ἄμορφη ὕλη ἀπὸ τὴν ὁποία δημιουργήθηκε τὸ σύμπαν, στοὺς Στωικοὺς τὸ ὕδωρ, τὸν ἄπειρο χρόνον, τὴν ὑποχθόνια ἄδυσο, τὸ ἄπειρο σκότος ποὺ συνάπτεται μὲ τὸ ἔρεβος, ποὺ ἐντοπίζεται στὰ ἔγκατα τῆς γῆς, πᾶν μέγα καὶ ἀχανὲς χάσμα. Συγγενὴς ἔννοια πρὸς τὸ χά-ος εἶναι τὸ χά-σμα = χαίνουσα ὁπὴ γῆς, τὸ ρήγμα γῆς, τὸ βάραθρο, τὸ ἀχανὲς καὶ ἐκτεταμένο διάστημα ποὺ ἀναφέρεται στὸν οὐρανὸ καὶ τὴν θάλασσα. Τὸ Ἐρεβος, ποὺ γεννήθηκε κατὰ τὴν «Θεογονία» ἐκ τοῦ Χάους ὡς μέλαινα Νύξ, σημαίνει τῷ ὄντι τὸν τόπον τοῦ σκότους μεταξὺ Γῆς καὶ Ἄδης, τὸν τόπον διάβασης τῶν νεκρῶν, τὸν τόπον μετάβασης καὶ ὄχι διαμονῆς τῶν νεκρῶν, τὸ σκότος τῆς ἀδύσου ἢ τῆς θάλασσας.

Ἡ ἑλληνικὴ ρίζα χα- δίδει καὶ τίς λέξεις χωρίς, χῆρος, χώρα, χωρίζω, χῶρος καὶ τὰ λατινικὰ ρήματα ce-dere = χωρῶ, προ-χωρῶ, ὑπο-χωρῶ, παραχωρῶ καὶ ca-dere. Ἡ χώρα εἶναι ὁ χώρος ἢ ὁ τόπος ὅπου ὑπάρχει κάτι, ἐκτενέστερη τοῦ τόπος, ἡ κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου στὴ ζωὴ, τὸ ἐκτεταμένο μέρος τῆς γῆς, χώρα, περιουσία, ὑποστατικό, κτῆμα, οἱ ἀγροί, ἡ ἐπιφάνεια (χωρίον). Παρεμφερὴς εἶναι καὶ ἡ σημασία τοῦ χώρου: κεχωρισμένο μέρος, ἡ χώρα, ἡ γῆ, ἡ κτηματικὴ περιουσία, οἱ ἀγροί. Συγγενὴς λέξη ἄρουρα = λατινικὰ rus σὲ ἀντίθεση πρὸς τὸ orbis = πόλη. Τὸ ρῆμα χωρίζω δίνει τὴν ἔννοια τοῦ διακεκριμένου, τοῦ χωριστοῦ, τοῦ ἐπιφανοῦς, τοῦ ξεχωριστοῦ, τοῦ εὐγενοῦς, τοῦ ποιοτικοῦ (ποὺ ἐνυπάρχει καὶ στὸ ἐπίρρημα χωρίς), ποὺ τοῦ προσδίδει καὶ τὴν ἔννοια τοῦ ἀπόμακρου, τοῦ διαφορετικοῦ, τοῦ μὴ συνήθους.

Ἡ σημασία ποὺ ἔδιναν οἱ Στωικοὶ στὴν ἔννοια τοῦ ρήματος χέω (ρίζα χν-), ποὺ παραπέμπει σὲ ρευστὴ ἐγγύσιμη ὕλη, ροή, ρίψη, συσσωρευση, ὑπονοεῖ καὶ τὴν σκοτεινὴ ἀχλὺ ποὺ ἐπισκοτίζει τὴν ὄψη ὅταν χύνεται πάνω στὰ πράγματα, ὅποτε καὶ ἔχει συναφῆ μὲ τὴν τῆς ρίζας χα- σημασία.

Πράγματι ἡ λέξη χοῦς = γῆ σχηματίζεται ἀπὸ τὴν συνώνυμό της χώρα = γῆ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ρίζα τῶν Στωικῶν χν- (ρήματα χέω, χύνω, χόω = ρίπτω καὶ συσσωρεύω, τήκω/χωνεύω μέταλλο καὶ χώννυμι = ἀναρρίπτω χῶμα

“Οχι, δὲν βρισκόμαστε στὶς Μυκῆνες, ἀλλὰ στὸ κυκλόπειο φρούριο τοῦ Σακσαίουαμάν στὸ Περού.” Αποψη τῆς πύλης τοῦ φρουρίου. Ἡ ἀνέκδοτη αὐτῇ φωτογραφία ἐλήφθη ἀπὸ τὸν κ. Κ. Ἀναστασίου, ὁ ὁποῖος ἔχει ἐπισκεφθῇ ἐπανειλημμένως καὶ ἔχει μελετήσῃ ἐπιτοπίως τὰ πανάρχαια ἔργα τῶν Ἑλλήνων στὴ Νότιο Ἀμερική καὶ στὰ νησιά τοῦ Εἰθηνικοῦ. (Βλέπε καὶ «Δαυλόν», τεύχη Ἰανουαρίου - Φεβρουαρίου 1996.)

και σχηματίζω λόφο ἢ σωρό) με γοτθικό ανάλογο *guitan* και γερμανικό *giessen* (ἐπέκταση τῆς ρίζας *χv-* σὲ *χεv-* ἢ *χεf-*. Ὑρα ὁ χοῦς δηλοῖ και τὸ χῶμα, τὴν (σ)κόνη ἢ τὸν κονιορτὸ πὸν συσσωρεύεται στὴ γῆ, τὸ χῶμα ἀποφραξῆς, πλήρωσης ἢ ἐπιχωμάτωσης/ἐκχέρσωσης, τὸ «παράχωμα». Ὑ ἀναφορὰ στὴν λέξη και γιὰ ὕγρὰ, π.χ. *πρό-χους* (ἀγγεῖο). Τὸ συνώνυμο ἐξ ἄλλου τῆς γῆς *χῶμα* και τὰ ρήματα *χόω/χώννυμι* ὑποδηλοῦν πέραν τῆς γῆς τῆς ἀπορριπτομένης και τῆς συσσωρευομένης στὰ τεῖχη πόλεως με σκοπὸ τὴν ἄλωσή της, τὸ πρόχωμα πὸν ἐγείρεται στὴν ὄχθη ποταμοῦ, φραγμὸ, προκυμαία ἢ ἀποδάθρα, τὸν μῶλο, τὸ ἀκρωτήριο, τὴν ἀμμώδη γλῶσσα, τὸν τύμβο (τούμπα), τὸ ὕψωμα ἐκ χώματος, τὴν ἀνασκαφεῖσα γῆ.

Τέλος τὸ συνώνυμο *χθών* = ἡ γῆ, τὸ ἔδαφος, τὸ χθαμαλὸ/χαμηλὸ μέρος τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, προέρχεται ἀπὸ τὴν ρίζα *χαμ-*, ἐξ οὗ τὸ ἐπίθετο *χαμηλός* και *χθαμαλός*, τὸ ἐπίρρημα *χαμαί* και τὸ λατ. *humus* = χαμαί, χθών, γῆ, Ὑδης (λίθουαν. *zeme* = γῆ, σλαβικὸ *zemia* = γῆ, ξενδικὸ *zam* = γῆ). Εἰδικώτερα σὲ ἀντιδιαστολὴ με τὸ *χοῦς* (ἐκ τοῦ *χέω*) τὰ κοῖλα τῆς γῆς προκύπτουν ἀπὸ τὴν ρίζα *χv-* τοῦ ρήματος *κύω*, ἐξ οὗ και τὸ ἐπίθετο *κοῖλος*. Οἱ *χύτρινοι* = ὡσαύτως τὰ κοῖλα τῆς γῆς ἐκ τοῦ *χέω* (ὁμόρριζο σὲ παραλλαγὴ τοῦ *κύω*) [οὐρανικά κ, χ], ἐξ οὗ και ἡ *χύτρα/κύθρα*, *χύτρος/κύθρος/κύτρος*.

Ὑ ἀπὸ τὰ ρήματα *κύω/χέω/χύ(ν)ω* διακρίνουμε τά:

χίος = ἀνδρικό ὑπόδημα (ὑποδοχὴ/κάλυμμα τοῦ ποδός), ἐξ οὗ και ἡ νῆσος *Χίος* (λόγω τοῦ σχήματός της).

χόω = πληροῦμαι με χῶμα, γεμίζομαι, ἀποχερσοῦμαι, ἀποφράττω/καλύπτω με χῶμα (πλήρωση κοιλώματος ὑποδοχῆς).

Ὑ ἔννοια τοῦ χώματος ὡς τύμβου/τούμπας δίδει τὸ λατ. *tumulus* = ὕψωμα ἐκ χώματος ἐκ τοῦ *Ταῦς*: *Ταῦγτος* (*Ταῦς* + *γῆ*).

Ὑ ἔννοια τῆς κοιλότητος τῆς γῆς ἀποδίδεται ἀπὸ τὰ παράγωγα τοῦ ρήματος *κύω*: *κύβος* = κοίλωμα, *κύβη* = κεφαλὴ (περίδλημα, κρανίο), τὰ *κύλα* = κοιλώματα, *κύλινδρος*, *κύλιξ* = ποτήριον, *κύμβη* = κοῖλον ἀγγεῖον.

Ὑ ἔννοια τοῦ ρήματος *κύω* ὡς κοιλότητος ὁδηγεῖ στὸν θόλο και τὸν θάλαμο = δωμάτιον, κοιτῶν, ἀποθήκη (γοτθ. *dal*, γερμ. *tal* = κοιλάδα) και τὴν θαλάμη = κοιλία, θάλαμος καρδίας, κοίτη, φωλεά, τρύπα, κοτύλη ἄρμου, ρώθων, κοίλωμα ρινός (ἀγγλ. *dale* = στενὴ κοιλάς).

Ὑ ἔτσι συγκερᾶννυνται περαιτέρω οἱ ἔννοιες τοῦ κοιλώματος, τοῦ θόλου, τοῦ οὐρανοῦ και τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς ἀλλὰ και τῆς ἐπὶ τῆς γῆς κυριαρχίας, πὸν συνδυάζονται, ὡς προκύπτει και ἀπὸ τὴν γλωσσολογικὴ ἀνάλυση, εἰς ἐπίρρωσιν τῶν ἱστορικῶν και λαογραφικῶν μαρτυριῶν γιὰ τὶς ιδιότητες τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντα τῶν Ὑνκα, τοῦ αὐτοκράτορα, τοῦ κυριάρχου σὲ ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς φύσης, με οὐράνια και θεϊκὴ καταγωγὴ, τοῦ λαμπροῦ, τοῦ ἐπιφανοῦς, τοῦ δοξασμένου, τοῦ διακεκριμένου μεταξὺ τῶν ὑπηκόων του.

«ΚΕΤΣΟΥΑ»

Σὲ ἀνάλογα συμπεράσματα και διαβεβαιώσεις ὁδηγούμεθα και ἀπὸ τὴν ἀνάλυση και σύγκριση με τὰ ἑλληνικά τους ἀντίστοιχα τῶν στοιχείων και συνθηκῶν τῆς κυρίως φυλῆς και γλώσσας τῶν κατοίκων τῆς Περουβίας, πὸν οἱ Ὑσπανοὶ κατακτητὲς ὠνόμασαν με τὶς φωνητικὲς τους προσαρμογὲς *Ketsua*

(Gke+hes+hua). Κέτσουα: σύνθετη λέξη από τρία συνθετικά, από τις ελληνικές ρίζες *ge-* = Γῆ, *hes-* ἢ *his-* = τὸ ρῆμα εἰμί καὶ *hua-* = ὑὸς/υἱὸς/υἱὴς/υἱὶς, υἱς, υἱς/γυιός.

Στὸ πρῶτο συνθετικὸ *gke* τὸ ἀρχικο *gk* παριστᾷ τὸ δωρικὸ *κ*, τὸ μέσον *γ* τοῦ ψιλοῦ *κ* καὶ τοῦ δασέος *γ* (ἄφωνο οὐρανισκόφωνο), τὸ λατινικὸ καὶ σανσκριτικὸ *g*, τὸ γοθθικὸ, παλαιοσκανδιναβικὸ καὶ ἀγγλοσαξωνικὸ *k* (*c*), τὸ παλαιογερμανικὸ καὶ γερμανικὸ *ch* ἢ *k*. Ἡ πλήρης φωνητικὴ ἀνάλυση πρέπει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν μεταβολὴν *γ* → *κ* μέσα στὴν ἴδια γλῶσσα, ὅπως στὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα τὶς μορφές *γύω* = *κύω*, τὴν ἔκπτωση τοῦ *γ* ὅταν προτάσσεται, *γαῖα* = ὁμηρικὸ *αἶα*. Ἡ διαλεκτικὴ ἐναλλαγὴ *γ* → *δ*, *γ* → *β* δίδει τὰ ρήματα:

δύω = στουπώνω, βουλλώνω, κλείω, φράττω, γεμίζω,

γύω = κύω,

δύω = θυθίζω, βουτῶ, θυθίζομαι, δύω, βασιλεύω,

γάω = χωρῶ, περιέχω, δέχομαι·

καθὼς καὶ τὶς λέξεις:

γαεὼν = γαιών = σωρὸς χώματος, λοφίσκος ὡς ὄριον,

γαῖα = χώρα, τόπος, πατρίς, γῆ,

Γαῖα = ἡ Γῆ, σύζυγος τοῦ Οὐρανοῦ, μήτηρ τῶν Τιτάνων, Κυκλώπων καὶ ἄλλων,

αἶα = ἡ ὁμηρικὴ γαῖα, χάριν τοῦ μέτρου,

Αἶα = τὸ ἀρχαῖο ὄνομα τῆς Κολχίδος, καθὼς καὶ μέρος τῆς Θεσσαλίας,

δαίω = διανέμω γῆν ἢ χώραν,

γάιος = γήιος = χθόνιος, γήινος,

γέγειος = γεῖος, γηγενής, αὐτόχθων.

Τὸ δεῦτερο συνθετικὸ εἶναι τὸ ρῆμα *εἰμί* (*hes* ἢ *his*: *ἐστὶ* = *εἶς*), ποὺ δηλώνει κατάσταση, ὑπαρξή, ὑπόσταση, παρουσία, κτήση, ἀσχολία, χαρακτηρὰ, διάθεση, ἐντέλεια πράξεως, παραγωγή, τὰ ὑπαρκτὰ πράγματα, τὰ δημιουργήματα, τὰ σύμπαντα, τὰ ὑπάρχοντα, τὴν περιουσία. Τὸ τρίτο συνθετικὸ δηλώνει τὸν υἱόν, τὸν γόνον, τὸν ἀπόγονον, τὸ φυόμενον, τὸ δημιουργημα, τὸ γέννημα:

ῥω = συγγ. τοῦ [*χέω*]/*χύνω*, βρέχω/ρίπτω,

φύω = κάμνω τι νὰ φυτρώσῃ, γεννῶ, δημιουργῶ, φυτρώνω, φύομαι, γεννῶμαι, εἶμαι ἐκ φύσεως, ὑπάρχω, ἐμφύομαι, προσκολλῶμαι,

φύσις = γέννηση, ἀρχή, οὐσία, χαρακτηρ, μορφή, σχηματισμός, ἦθος, διάθεση, φύλον, φυσικὸν ἰδίωμα, ἐμφυῆς ιδιότητα, γένος, γενεά, καταγωγή.

Ἡ ὀνομασία τῶν γηγενῶν Περουδιανῶν, τῶν Ἰνκα, ὡς Υἱὸν τοῦ Χάους, τοῦ Οὐρανοῦ, τῆς Γῆς ἢ τῆς Θάλασσας, ἐφ' ὅσον τὸ Χάος ἐμπεριέχει καὶ τὶς τρεῖς ἔννοιες, παραπέμπει στὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ Μυθολογία καὶ συγκεκριμένα στὴν:

Γαῖα - Γῆ, θυγάτερα τοῦ *Χάους* καὶ μητέρα τοῦ *Οὐρανοῦ*, μητέρα τῶν Γιγάντων, τῶν Τιτάνων κ.λπ., ἡ ὁποία ἐλατρεῦετο ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες ὡς Μεγάλῃ Μητέρα, Γῇ Μητέρα, ὡς Δᾱ-Μάτηρ.

Ἡ Δαμάτηρ - Δημήτηρ - Δήμητρα, ἡ θεὰ τῆς γεωργίας, τῶν καρπῶν τῆς γῆς, ἰδίως τοῦ σίτου καὶ τῶν γεννημάτων, θυγάτηρ τοῦ Κρόνου καὶ τῆς Ρέ-

ας, γέννησε ἀπὸ τὸν Δία τὴν Περσεφόνη.

Οἱ **Γίγαντες**, οἱ γηγενεῖς, υἱοὶ τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς, ὄντα ἐξαισίας ἀνδρείας, ἐπολέμησαν κατὰ τῶν θεῶν καὶ ἀφοῦ ἐνίκηθησαν, ἐκρημνίσθησαν στὸν Τάρταρον.

Οἱ **Τιτᾶνες**, ἕξι τὸν ἀριθμὸν: Ὠκεανός, Κοῖος, Κρεῖος, Ὑπερίων, Ἰαπετός καὶ Κρόνος, υἱοὶ τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς, οἱ Οὐρανιῶνες, ἐξεγερόντες κατὰ τοῦ πατρὸς τῶν ἐρρίφθησαν στὸν Τάρταρον.

Τιτανίδες: ἀδελφές τῶν Τιτάνων, ἕξι τὸν ἀριθμὸν: Θεία, Ρέα, Θέμις, Μνημοσύνη, Φοῖβη καὶ Τηθύς.

Κύκλωπες: γίγαντες ἀνθρωποφάγοι, υἱοὶ τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς.

Ρέα: θυγάτηρ τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς, σύζυγος τοῦ Κρόνου, μητέρα τοῦ Πλούτωνος, τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τοῦ Διός, Μεγάλῃ Μητέρα ταυτιζομένη μὲ τὴν ἐν Φρυγίᾳ Κυβέλη, παριστανομένη συνήθως ἐφ' ἀμάξης συρομένης ὑπὸ λεόντων καὶ στεφανωμένη μὲ ἐπάλξεις πύργων.

Οὐρανίων = ἀπόγονος τοῦ Οὐρανοῦ, οἱ Τιτᾶνες, οἱ Ὀλύμπιοι ἢ Οὐράνιοι θεοὶ.

Οὐρανός = υἱὸς τοῦ Ἑρέβους καὶ τῆς Γῆς, ἐκ τῆς ὁποίας ἐγέννησε τοὺς Τιτᾶνες, τὶς Τιτανίδες, τοὺς Γίγαντες καὶ τοὺς Κύκλωπες.

Ποσειδῶν = υἱὸς τοῦ Κρόνου καὶ τῆς Ρέας, ἀδελφὸς τοῦ Διός καὶ τοῦ Πλούτωνος, βασιλεὺς τῆς θάλασσας, Ἑνοσίχθων, Σεισίχθων, Ἑνοσίγαιος, Γαίη-οχος. Γυναῖκα του εἶναι ἡ Ἀμφιτρίτη, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐγέννησε τὸν Τρίτωνα καὶ τὴν Ρόδην.

Πλούτων = υἱὸς τοῦ Κρόνου καὶ τῆς Ρέας, θεὸς τοῦ Ἄδου καὶ τῶν ὑποχθονίων. Γυναῖκα του ἡ Περσεφόνη, θυγατέρα τῆς Δήμητρος, κριτὴς τῶν νεκρῶν.

Ζεὺς = ὁ ὑπέρτατος θεός, παριστάνων τὴν ἰδέα τῆς συντηρητικῆς δυνάμεως καὶ τῆς ζωῆς ὅλων τῶν ὄντων.

ἥλιος/σέλας (σ), λατ. *sol*, γαλλ. *soleil*, ἀγγλ. *sun*, ἑλλ. *σεῖριος* (ρ ἀπὸ λ),

σέλας = λαμπρότης, λάμψη, φῶς, ἀστραπή, πυρσός, λάμπος,

σελήνη (σ) → *ἀλέα* = ἡλιακὴ θερμότητα (α ἀντὶ η),

εἴλη = θερμότης τοῦ ἡλίου, ἡλιακὸν φῶς, θάλπη τοῦ ἡλίου,

ἐλάνη = λαμπάς, *Ἑλένη* = θεὰ τοῦ φωτός (ἀπὸ τὸ *Feλένη*) (γερμ. *schwelen* = διογκοῦσθαι, φουσκῶναι, διαστελλεσθαι ἀπὸ τὴν θερμότητα, ἄγγλοσαξ. *swelan* = βραδέως καίειν, ὑποκαίειν,

ἥλιος (ἀττ.), *ἡέλιος* (ὀμηρ.), *ἄελιος*, *ἄλιος* (δωρ.), *sol* (λατ.), *sunno* (γοτθ.), *sonne* (γερμ.),

σεῖριος = κατακαίων, καυστικός, θερμός· *σειρόω* = ἀποξηραίνω, στεγνώνω, *σεῖω* = σπινθηρίζω, λάμπω.

«ΑΤΑΧΟΥΑΛΠΑ»

Ἀναλύεται ἡ λέξη *Atahualpa* = ata + hua + al (l) + pa ὡς ἐξῆς:

ἄτη: αἰολ. *αὐάτα* = σύγχυση φρενῶν, ταραγμένη κατάστασις ψυχῆς καὶ ἀπερίσκεπτος ὁρμὴ προερχομένη ἐκ πλάνης, ἀποστελλομένη ἀπὸ τοὺς θεοὺς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρὸς τιμωρίαν ἐνόχου θρασύτητος. Ἡ Ἀτὴ εἶναι ἡ θεὰ τῆς βλάβης, ἡ πρώτη αἰτία ἀπερίσκεπτης πράξεως, κόρη τοῦ Διός, ἀσκει δύ-

ναμιν καὶ ἐπὶ τοῦ Διός. Οἱ Λιτὲς θεραπεύουν τὸ κακὸν ποὺ διαπράττει ἡ Ἄτη. Ἐπίσης μὲ τὸν ὄρον αὐτὸν ἀποδίδονται τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀτυχημάτων, ἡ καταστροφή, ὁ ὀλεθρος.

F-atum → *fatum terrible* = τρομερὴ μοῖρα τῶν Ἑτρούσκων καὶ τῶν Ρωμαίων,

atau, fortuna guerrera = πολεμικὴ θύελλα, καταιγίδα,

ἄτταγᾶς = ἡ ἱερὴ μορφή τοῦ πετεινοῦ, εἶδος μελεαγρίδος (εἶδος πέρδικας).

ἄτης, ἄτερ = ἐπιδλαθής, βλαβερός, ὀλεθριος, καταστρεπτικός,

ἀτήσιμος = εἰς καταστροφήν ὠθούμενος,

ἀτηρία = ἡ βλάβη, τὸ κακὸν ἐπὶ προσώπων: ὀλέθριος ἄνθρωπος, καταστρεπτικός, καταστροφεύς, ἀφανιστής.

Ἀθηνᾶ - Ἀθήνη = ἡ θεὰ τῆς διανοητικῆς δυνάμεως καὶ τῆς σοφίας, τῆς πολεμικῆς ἰσχύος καὶ τῆς εὐφυΐας ἐν ταῖς τέχναις τοῦ βίου. Ρίζα *αθ -* : *ἄθηρ* = αἰχμὴ ὅπλου, ἀκὴς τοῦ στάχους, *ἄθάρη, ἄθαρῆς* = ἄφθορος, στερεός, *ἄνθος*, Τὸ *ἄνθος* ἢ ἡ ἀκμὴ τῆς ἡλικίας, νεανικὴ ἀνθηρότητα, ἀκόμη τὸ ὑψιστον παντὸς πράγματος καλοῦ ἢ κακοῦ, λαμπρότητα ἢ σπιλπνότητα ὅπως τοῦ χρυσοῦ.

Τὸ δευτέρου συνθετικὸ *hua* ἀνελύθη στὴν λέξη *Κέτσουα* καὶ σημαίνει τὸν υἱόν.

πάς = ὅλος, σύμπας, ἕκαστος, ὁ καθένας, τὸ σύνολο, τὸ ὅλον, τὸ πλῆθος, τὸ κοινόν· γίνονται τὰ πάντα, λαμβάνω κάθε μορφή, πάντες = ὁμοῦ, ὑπὲρ πᾶν ἄλλο/ἀπολύτως ἀναγκαῖος/εἰς πᾶσαν ὑπερβολήν,

ἄλλος = (λατ. *alias*), ρίζα *αλλ-* (γοτθ. *alis*, γερμ. *all*, ἀγγλ. *else*, ἑλλ. *ἔνιοι*), *ἄλλος*, ἐκτὸς τοῦ μνημονευθέντος, ὁ υπόλοιπος, ἐξαίρει τὴν διαφορὰν, τὸ πλεόνασμα, τὴν ὑπεροχήν, ἄλλου εἶδους, διάφορος, εἷς, μόνος, μοναδικός, παράδοξος, ξένος, ἄδικος, κακός, μὴ συνήθης, ἀνεξιχνίαστος, ἀπατηλός, μὴ ἀληθής, ἄλλης μορφῆς, σὲ ἄλλο τόπο, ὁ ἀνέκων ἄλλοῦ, ὁ μὴ οἰκείος, θαυμασμός, ἀνοίκειος, ἀλλότριος, ἀποξενωμένος, θεϊκός, μὴ γήινος, ἀλλότροπος, ἀλλόφρων, ἔχων ἄλλην γνώμην, δυσνόητος.

Ἡ γλωσσολογικὴ ἀνάλυση τόσο τοῦ ὀνόματος τῆς φυλῆς Κέτσουα, ὅσο καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ αὐτοκράτορα Ἀταχουάλπα, δηλώνουν ἄμεση συγγένεια μὲ τὴν ἐλληνικὴ - ἑτρουσκικὴ καὶ ρωμαϊκὴ κοσμογονία – καὶ βασικὰ λοιπὸν μὲ τὴν πρωτογενῆ καὶ γενέτειρα ἐλληνικὴ θρησκαιολογία, πνευματικὴ δημιουργία, φιλοσοφία καὶ σκέψη.

Ὁ βασιλιάς Atahualpa, ποὺ φαίνεται νὰ ἐκπροσωπῇ γενικῶς τοὺς αὐτοκράτορες – Μίνωες – μὲ κοινὸ ὄνομα, εἶναι ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ ὑπερτάτου θεοῦ, εἴτε αὐτὸς εἶναι ὁ Οὐρανός, ἢ Γῆ εἴτε ὁ Δίας, εἶναι ἄρχοντας τῶν ἐπιγείων μὲ θρησκευτικὰς ιδιότητες, τῶν ὑποχθονίων καὶ ὑπερουρανίων θεῶν, κάτοχος τῆς γῆς καὶ τῶν τεχνῶν, κάτοχος τῆς ἀνθρώπινης σοφίας καὶ ἐπινοητικότητος καὶ τῆς πνευματικῆς δημιουργίας. Εἶναι ὁ καθορίζων τὴν μοῖρα τῶν ὑπηκόων, καλὴ ἢ κακὴ, ὁ ἐξολοθρευτής, ὁ τρομερός, ὁ ἀφανιστής τῶν ἐχθρῶν, ὁ λαμπρός, ὁ ἐπιφανής, ὁ δοξασμένος στίς μάχες, ὁ κατακτητής, ὁ ἐπικυρίαρχος τῶν θαλασσῶν, τῆς γῆς καὶ τοῦ ἀνέμου, αὐτὸς ποὺ φωτίζει τὴν πορεία τῆς αὐτοκρατορίας, ὁ τοποτηρητής τοῦ θεοῦ Ἡλίου, ἡ αὐγὴ καὶ ἡ εὐτυχία τοῦ κράτους, ὁ ἀπόγονος τοῦ Ἡλίου, ὁ ρυθμιστής τῆς ζωῆς, ὁ τρο-

φοδότης και ἡ ἀναζωογόνηση τοῦ λαοῦ, τὸ πεπρωμένο τοῦ κόσμου, ὁ ἄρχοντας ἐκδικητής, ὁ ρυθμιστής, ὁ νικητής, ὁ ἀγωνιστής, ὁ τιμητής. Εἶναι ἡ συνολική, ὀλική ἐξουσία, τὰ σύμβολά του εἶναι σύμβολα πολέμου, σοφίας, θρησκευτικοῦ ἀρχηγοῦ, ἔχει στοιχεῖα νέμεσης, δικαστικῆς κρίσης, τιμωρίας. Ἔχει δυνάμεις καταστροφῆς, εἶναι ἐξολοθρευτής καὶ ὀλετήρας. Ἄν χρειασθῇ, εἶναι ἀφανιστής καὶ καταστροφέας, φονέας καὶ ἄγγελος τοῦ κακοῦ. Γίνεται τὰ πάντα καὶ εἶναι τὰ πάντα. Εἶναι ἀκατανόητος, ἀσύλληπτος, ἀνεξιχνίαστος, διαφορετικός. Ὑπερέχει σὲ ἀκμή, διάρκεια, ἀντοχή, ἀφθαρσία, δύναμη, πολεμικὴ ἰσχύ, εὐφυΐα καὶ δεξιότητα. Εἶναι πρῶτος μεταξὺ μὴ ἴσων, ἔχει ἱκανότητες ἐπικοινωνίας μὲ τὸ θεῖον, μὲ τίς δυνάμεις τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, προσδιορίζει καὶ προσανατολίζει τὴν εἰμαρμένη καὶ στὰ χέρια του κρατάει τίς τύχες τοῦ κόσμου.

Οἱ ἄξεστοι κατακτητὲς Ἰσπανοὶ καὶ οἱ «πολιτισμένοι» σύγχρονοι ὀλετήρες τῶν ἀπογόνων τῶν Ἰνκα κατέστρεψαν ἓνα πολιτισμὸ συνεχείας πού, ἂν μελετηθῇ στὰ κειμήλια ἢ στὰ ζωντανά του λιγοστὰ μέλη, ὡς ἔθιμα ἢ ὡς ἐνθυμήματα καὶ ὡς γλῶσσα, πολλὰ ἔχει ἀκόμη νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ γιὰ τὸ μεγαλεῖο τῶν ἀρχαίων πολιτισμῶν καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ἱστορικῆς παρουσίας τῶν ἀνθρώπων στὸν πλανήτη μας, πού φανερῶνει συνεχῶς τὰ θαυμαστά του ἔργα καὶ τὰ μυστήριά του.

Βιβλιογραφία:

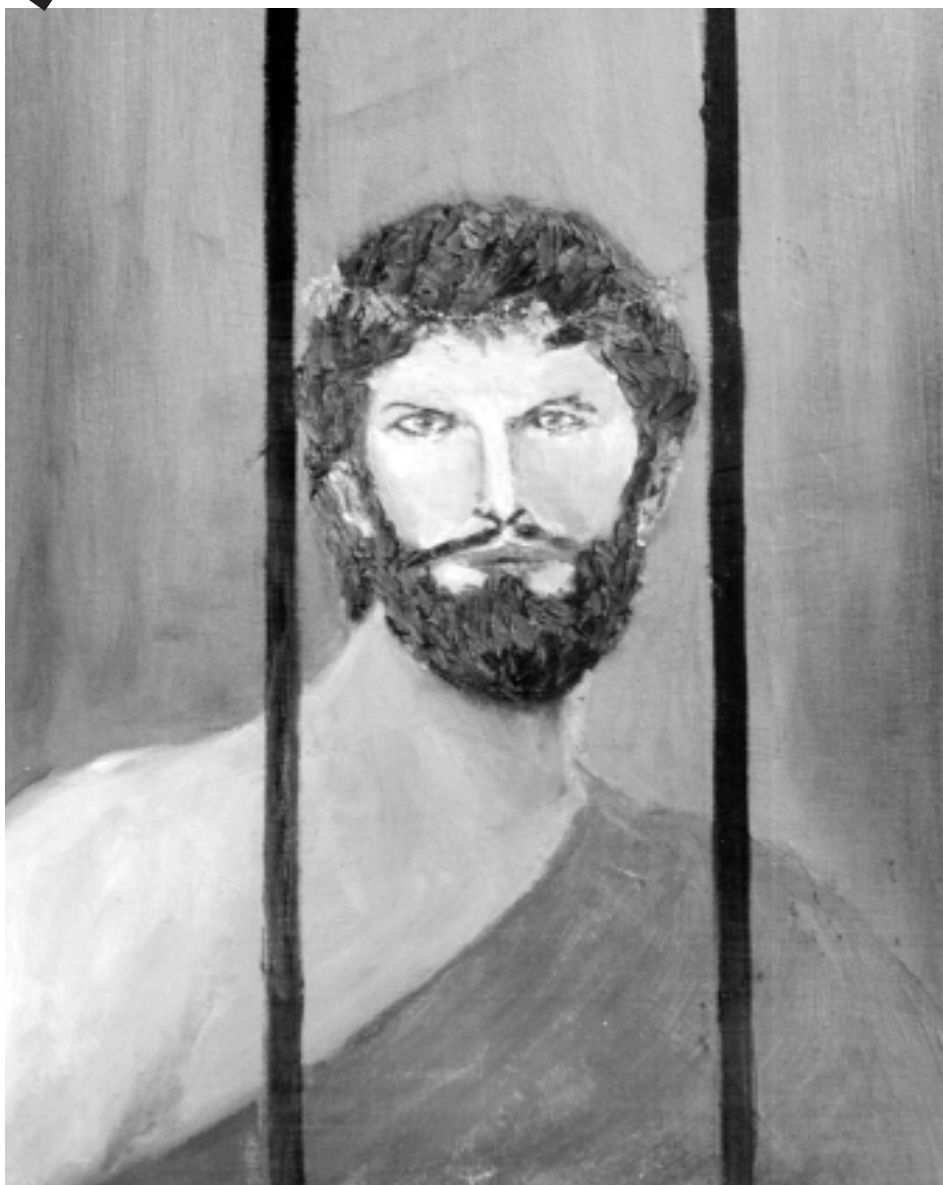
1. Vincent F. Lopez, *Estudio sobre la colonizacion del Peru*, «La Revista de Buenos Aires», Buenos Aires, 1867.
2. H.G. Liddell καὶ R. Sott, *Μέγα Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης*, τόμ. I-IV, ἔκδ. I. Σιδέρης, Ἀθήναι.
3. Σκαρλάτου Βυζαντίου, *Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης*, τόμ. A-B, Βιβλιοεκδοτική, Ἀθήνα 1975.
4. J. B. Hofmann, *Ἑτυμολογικὸν Λεξικὸν τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς*, Ἀθήναι 1974.
5. Σ. Α. Κουμανοῦδη, *Λεξικὸν Λατινο-ἐλληνικόν*, Ἀθήναι.
6. *The American Heritage Dictionary of the English Language*, Houghton Mifflin Company, Boston 1981.
7. *The Macquarie Dictionary, The National Dictionary*, Macquarie Library Pty Ltd, Sydney, Australia.
8. Günther Drosdowski, *Das Herkunftswörterbuch Etymologie der deutschen Sprache*, Dudenverlag, Mannheim, 1989.
9. Jaqueline Picoche, *Dictionnaire Etymologique du Français*, Les Usuels du Robert 1991.
10. J. de Vries/F.de Tollensere, *Etymologisch Woordenboek*, Het Spectrum, Utrecht.
11. Ἱ. Πανταζίδου, *Λεξικὸν Ὀμηρικόν*, Ἱ. Σιδέρης, Ἀθήναι.
12. *Cassel's Spanish - English, English - Spanish Dictionary*, Cassel Ltd, London and Macmillan Publishing Co., New York.

Ἐξηγήστε στὸν σκεπτόμενο γνωστό σας, τί εἶδους περιοδικὸ εἶναι ὁ «Δαυλός». Ὑπάρχουν στὸ περιβάλλον σας (λίγοι) ἄνθρωποι πού **μποροῦν** νὰ διαβάσουν ἓνα ἔντυπο σὰν τὸν «Δαυλό».

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Ο ΧΑΜΕΝΟΣ ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Ὁ διωγμὸς τοῦ Διονυσιακοῦ Πνεύματος
καὶ ὁ σημερινὸς «ἀνέραςτος ἄνθρωπος»

«Ὁ χαμένος Διόνυσος»: Ἐλαιογραφία 0,45x0,34 μ. Τὴν ἐφιλοτέχνησε εἰδικὰ γιὰ τὸ ἀφιέρωμα αὐτὸ τοῦ «Δαυλοῦ» ὁ κ. Παναγιώτης Ι. Σαράντος.

Σύγκρουση ύποκειμένου - αντικειμένου

Ένας εξοντωτικός πόλεμος του αντικειμένου έναντι του ύποκειμένου διεξάγεται αθόρυβα και ύπουλα, με στόχο τον άνθρωπο ως φυσικό ὄν ἐδῶ και πολλούς αἰῶνες. Ἡ ἀντικειμενική πραγματικότητα (κοινωνία, οἰκονομία, θρησκείες, ἠθική, πολιτισμός, νομικοί κανόνες, συρμοὶ πὸν ἐξουσιάζουν και τὶς πιὸ προσωπικὲς πτυχὲς τῆς ἀτομικῆς ζωῆς) ἔχει σχεδὸν ἐκμηδενίσει, καθὼς γιγαντώνεται, τὴν γνήσια ἀνθρώπινη φύση (ἐπιθυμίες, συναισθήματα, ἔνστικτα), τὴν ἀπονέκρωσε κατὰ τὸ μέγιστο μέρος τῆς ἥ, τὸ χειρότερο, τὴν διέστρεψε και τὴν ἐστρέβλωσε σὲ βαθμὸ τέτοιο, ὥστε εἴτε νὰ τὴν φυλακίσῃ στὴν σκοτεινὴ εἰρκτὴ τοῦ ὑποσυνειδήτου εἴτε νὰ τὴν μεταβάλῃ σ' ἓνα τραγελαφικὸ φάντασμά της, ὅπου ὁ ψυχικός - ἐρωτικός κόσμος τοῦ ἀτόμου παρουσιάζεται δειλὰ - και - πότε μὲ διάφορα πρόσωπα - γελοιογραφίες τῶν αὐθεντικῶν. Ἔτσι βασικώτατες ἐπιθυμίες εἶναι ἀξεδιάλυτα ἀνακατεμένες μὲ τὴν οἰκονομικὴ ἢ κοινωνικὴ σκοπιμότητα, τὰ συναισθήματα ὑφίστανται βαθεῖα παραμόρφωση ἀπὸ τοὺς ἠθικούς ἢ θρησκευτικούς κανόνες, τὰ ἔνστικτα ἀτροφοῦν κάτω ἀπὸ τὴν συμπῆση ἑνὸς ἄνωθεν δοτοῦ «πολιτισμοῦ» και οἱ (κατὰ φύσιν ἀτομικὲς) συμπεριφορὲς τροχοπεδοῦνται μέχρι καταργήσεώς τους ἀπὸ τὴν τυραννία τῶν ρευμάτων τῆς μόδας. Ἀποτέλεσμα τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου ὡς ὅλον εἶναι ἡ δημιουργία μιᾶς στρατιάς ἡττημένων, μοναχικῶν, δυστυχισμένων και ἐν τέλει ἀνέραστων ἀτόμων - κυρίαρχον ψυχολογικοῦ τύπον τῆς ἐποχῆς μας -, τὰ ὁποῖα περιφέρουν τὴν θλιβερὴ ὑπαρξὴ τους μέσα σ' ἓνα ἀντικειμενικὸ κόσμο πὸν ὄχι μόνο δὲν βιώνουν, ἀλλὰ τὸν μισοῦν και τὸν μάχονται ὡς ἐχθρό, ὅπως και πράγματι εἶναι.

Στὸ ἀφιέρωμα πὸν ἀκολουθεῖ, γίνεται μία πρώτη προσπάθεια νὰ διαγνωσθῇ ἡ ἐπικίνδυνη αὐτὴ παθογένεια τῆς ἐποχῆς μας, νὰ ἐπισημανθοῦν οἱ ἱστορικὲς και ψυχολογικὲς αἰτίες της, νὰ ἐξηγηθῶν κάποια συμπτώματά της και νὰ ἀναζητηθοῦν κοινωνικὲς θεραπευτικὲς μέθοδοι. Ἡ χωρὶς προκαταλήψεις θέαση τῆς ἀληθινῆς ἱστορίας εἶναι και ἐδῶ ὁ ἀσφαλέστερος ὁδηγὸς γιὰ τὴν ἐμβάθυνση στὸ πρόβλημα και τὴν ἀποφυγὴ αὐταπατῶν και ψευδαισθήσεων.

Και, ὅπως θὰ ἰδῇ ὁ ἀναγνώστης, ἡ ἐλεύθερη αὐτὴ θέαση και παρέχει τὴν διάγνωση και ὑποδεικνύει τὴν ὁδὸ τῆς καθάρσεως. Ἀναλύοντας τὴν συγκλονιστικὴ ἔννοια «Διόνυσος», - αὐτὸν τὸν «δύο φορὲς» προσφιλέστατο γνιὸ τοῦ Διὸς, ὁ ὁποῖος μετὰ τὸν θάνατο τῆς ἐγκυμονούσης Σεμέλης «ἐξοραψε» τὸ ἔμβρυο στὸ σῶμα του και τὸ «ἐκνοφόρησε» και ὁ ἴδιος μέχρι νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἐννεάμηνο - ὅπως τὴν κατέκτησαν και τὴν ἐφήρμοσαν στὴν πράξη οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, βγαίνονμε αὐτόματα ἀπὸ τὸν φαῦλο κύκλο τῆς σημερινῆς πανανθρώπινης ἱστορικῆς δυστυχίας και ξανοιγόμαστε στοὺς ἀνοιχτοὺς ὁρίζοντες τῆς ἱστορικῆς υγείας. Ἡ χαρά, οἱ ἐπιθυμίες, τὰ συναισθήματα ξαναπαίρνουν τὴν δικαίωσή τους και τὴν προσήκουσα (χαμένη τώρα) θέση τους στὴ ζωὴ και ἀπελευθερώνονται ἀπὸ τὸν ἐφιάλτη τοῦ ρασιοναλισμοῦ και τοῦ οἰκονομισμοῦ, τῶν πραγματικῶν αὐτῶν δολοφόνων τοῦ ἀνθρώπου ὡς «ψυχικοῦ ὁργανισμοῦ».

Ἐννοεῖται, ὅτι τὸ μέγα αὐτὸ πρόβλημα δὲν ἐξαντλεῖται ἐδῶ. Θὰ ἐπανερχόμεθα συνεπῶς συχνὰ σ' αὐτὸ στὰ ἐπόμενα τεύχη τοῦ «Δ».

Δ.Ι.Α.

Ἡ ἀπάνθρωπη μονομέρεια τῆς ratio

Ο Γερμανὸς φιλόσοφος Ἐγκελς (1770-1831) στὸ ἔργο του «Φιλοσοφία τῆς Ἱστορίας» ὑποστήριξε ὅτι χωρὶς τὴν ἀπειλὴ τοῦ πολέμου καὶ τὴν ψυχολογία τῆς προετοιμασίας καὶ τῆς προσμονῆς ποὺ αὐτὴ συνεπάγεται, οἱ ἄνθρωποι θὰ ἔχαναν τὴν δυναμικότητά τους, θὰ γίνονταν νωθοί, μαλθακοὶ καὶ ἄκρως ἐγκεντρικοί. Ἡ κοινωνία θὰ ἐκυριαρχεῖτο ἀπ' τὸν ἀτομικισμό καὶ τὴν ἡδονοθηρία, θὰ ὠδηγεῖτο στὸν ἐκφυλισμὸ καὶ θὰ διελύετο. Ὁ ἔτερος μεγάλος Γερμανὸς φιλόσοφος Νίτσε (1844-1900) ὑπεστήριξε κι αὐτός ὅτι ἡ νεώτερη «φιλελεύθερη δημοκρατία» δημιουργεῖ ἀνθρώπους χωρὶς ψυχικὸ σθένος, θυσιάζοντας μέσα στὴν ἔγνοια τους νὰ ἱκανοποιήσουν τίς πιὸ εὐτελεῖς ἐπιθυμίες τους, ἀνήμερους νὰ αἰσθανθοῦν κάτι τὸ ἀνώτερο καὶ νὰ ὑπηρετήσουν μὲ θυσίες τίς ἀξίες καὶ τὰ ἰδανικά.

Σήμερα, παρατηρώντας τὸν βίο καὶ τὴν πολιτεία τοῦ συγχρόνου δυτικοῦ τύπου ἀνθρώπου, ἐκτιμᾷ κανεὶς ὅτι καὶ οἱ δύο φιλόσοφοι δὲν ἔσφαλαν στίς προβλέψεις τους. Ὅμως ἡ νέα στάση ζωῆς τῆς Δύσης ἔχει γενεσιουργὰ αἰτία τὴν ἔλλειψη τοῦ πολέμου (Ἐγκελς) ἢ τὴν ἐγκαθίδρυση τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας (Νίτσε) ἢ κάτι ἄλλο ἀκόμη βαθύτερο;

Η ἱστορία τῶν δύο-τριῶν τελευταίων αἰώνων ἀνέδειξε δύο κυρίαρχα στοιχεῖα, ποὺ ἐπηρεάζουν πλέον καταλυτικὰ τὴν ἀνθρώπινη σκέψη: τὴν παγκοσμιοποίηση καὶ τὸν ὀρθολογισμό (μὲ τὴν ἔννοια τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ρασιοναλισμοῦ, ποὺ δὲν ταυτίζεται μὲ τὴν ἔννοια τοῦ Ἑλληνικοῦ Λόγου). Τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα γεννήθηκαν μαζί καὶ συνεπορεύθηκαν στὴν ἐξέλιξη τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος. Ἡ παγκοσμιοποίηση ὡς συλλογικὴ συνείδηση ἐμφανίζεται ἤδη ἀπὸ τὸν 15ο αἰῶνα, τὴν ἐποχὴ τῶν Ἰσπανῶν καὶ Πορτογάλων θαλασσοπόρων, ποὺ ἀφήνουν τὴν Εὐρώπη γιὰ νὰ ἀνταμώσουν ἐντελῶς πρωτόγονους ἀνθρώπους καὶ λαοὺς μὲ ἥθη καὶ συνήθειες διαφορετικὲς ἀπ' τίς δικές τους. Τὴν ἴδια ἐποχὴ ὁ Κοπέρνικος ἐπαναφέρει στὴν ἐπιφάνεια τὴν ἀνακάλυψη τοῦ Ἀριστάρχου τοῦ Σαμίου γιὰ τὸ ἡλιοκεντρικὸ σύστημα καὶ τὴν κυκλικότητα καὶ τὸ πεπερασμένο μέγεθος τῆς Γῆς, πρᾶγμα ποὺ ἐπιβεβαιώνουν καὶ τὰ ταξίδια τῶν μεγάλων θαλασσοπόρων. Ἡ Γῆ παύει πλέον νὰ εἶναι τὸ κέντρο τοῦ Σύμπαντος καὶ καθίσταται ἓνας μικρὸς σχετικὰ πλανήτης, δίνοντας παράλληλα τὴν δυνατότητα στὸν ἄνθρωπο νὰ τὸν περιηγηθῇ καὶ νὰ τὸν γνωρίσῃ μὲ κάθε λεπτομέρεια.

Πρόκειται λοιπὸν γιὰ μιὰ μεγάλη διανοητικὴ ἐπανάσταση, τὴν ὁποία ἐρχεται νὰ καταστήσῃ χειροπιαστὴ γνώση ἢ λογικὴ σκέψη, κλονίζοντας ταυτόχρονα τὰ θεοκρατικὰ δόγματα καὶ τὴν θεολογικὴ γνώση περὶ κόσμου τοῦ Μεσαίωνος: Ἀνακαλύπτεται ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα καὶ ἀναγεννᾶται (Ἀναγέννηση) ἡ ἀρχαιοελληνικὴ θέαση τοῦ κόσμου. Μὲ μιὰ ὅμως οὐσιαστικὴ διαφορὰ, ποὺ σήμερα εἶναι δραματικῶς ἐμφανής: υἱοθετεῖται μονομερῶς ἡ Τυπικὴ Λογικὴ

ὅπως αὐτὴ εἶχε ὀργανωθῇ καὶ κωδικοποιηθῇ ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη, ἱκανὴ πράγματι (ὅπως ἄλλωστε ἀπεδείχθη) νὰ τινάξῃ στὰ ὕψη τὶς ἐπιστῆμες καὶ τὶς ἐφαρμογὰς τους (τεχνολογία)· ἐγκαταλείπεται ὁμως ἡ ἄλλη ὅψη τῆς Ἑλλάδος, τὸ Διονυσιακὸ στοιχεῖο, ποὺ εἶναι ταυτόχρονα καὶ ἡ ἄλλη, ἡ χαρούμενη καὶ αἰσιόδοξη ὅψη τῆς ἀνθρώπινης φύσης. Οἱ ἐπιθυμίες, τὰ συναισθήματα, ὁ ψυχισμός, μὲ μιὰ λέξη ἡ ὑποκειμενικὴ πραγματικότητα καὶ ἡ τεράστια δυναμικὴ ποὺ κρύβει μέσα της καὶ δὲν παραλείπει νὰ τὴν φανερώνη, παραγνωρίσθηκε, ὑποτιμήθηκε καὶ τέθηκε τελικῶς στὸ περιθώριο. Πάνω σ' αὐτὴν τὴν διάκριση καὶ ἀπόρριψη στηρίχθηκε καὶ θέριψε ἡ εὐρωπαϊκὴ ράτσιο συνεχίζοντας μέχρι σήμερα τὴν θριαμβευτικὴ της πορεία στὸν κόσμον. Τὰ πάντα πλέον ἐκλογικεύονται, γίνονται ἐπιστῆμη, τεχνολογία καὶ στὴν συνέχεια χρησιμοποιοῦνται γιὰ τὴν κάλυψη κάποιας ἀνάγκης.

Ἡ ἐπαφὴ τῆς Δύσης μὲ τὸν ὑπόλοιπον κόσμον, μὲ ἓνα πλῆθος λαῶν καὶ τρόπων ζωῆς καὶ ἡ περιέργειά της νὰ τοὺς γνωρίσῃ καλύτερα ἔδωσαν ἰσχυρὴ ὥθηση πρὸς τὴν ἀνάπτυξη τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν (ἐθνολογία, ἀνθρωπολογία, κοινωνιολογία κ.ἄ.). Ἡ γνώση ποὺ οἱ ἐπιστῆμες αὐτὲς προσέφεραν, εἶχε ἓνα σημαντικὸ ἀποτέλεσμα: νὰ σχετικοποιηθοῦν καὶ φυσικὰ νὰ ἀποδυναμωθοῦν οἱ δικές του παραδοσιακὲς ἀξίες, ποὺ μέχρι τὴν στιγμὴ αὐτὴ ἔθεωροῦντο θεόδοτες ἢ φυσικές. Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐν λόγω ἐπιστημῶν ἀνέλαβαν τελευταίως νὰ μεταφέρουν τὰ ΜΜΕ σὲ παγκόσμιον ἐπίπεδο. Πολλὲς πλευρὲς τοῦ ἐξωτικοῦ αὐτοῦ τρόπου ζωῆς, ποὺ εἶχαν σχέση μὲ τὴν ὀργάνωση τῆς οἰκογένειας, τὸ μέγαλωμα τῶν παιδιῶν, τὴν ἐργασία, τὸ μοῖρασμα τῆς τροφῆς, τὴν ἐξουσία, φάνηκαν περισσότερον προσιτὲς καὶ ἀνθρώπινες καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει ἔδιναν ἓνα ἐναλλακτικὸ πρότυπον ἀνθρώπινης συμβίωσης.

Τὸ δεῦτερον πλῆγμα τῆς παγκοσμιοποίησης στὶς ἀξίες τῆς Δυτικῆς κοινωνίας ἐπῆλθε ἀπ' τὸ κυρίαρχον πνεῦμα τοῦ οἰκονομισμοῦ, καθὼς κυριολεκτικῶς ἄλωσε τὴν ἀνθρώπινη ἐπιθυμία καὶ ἀπέδειξε ἀναποτελεσματικὰ καὶ ἀναχρονιστικὰ δασικὰ θεσμοὺς καὶ ἀξίες. Ἐπὶ παραδείγματι ἡ προλεχθεῖσα ἄλωση εἶναι ἰδιαίτερα ἐμφανὴς στὶς ἀνθρώπινες σχέσεις: Ἡ οἰκογένεια, ὡς θεσμός ἀναπαραγωγῆς ἢ γαμήλιος ἔνωση, τείνει νὰ λάβῃ τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν σκοπιμότητα τοῦ συνεταρισμοῦ καὶ ὄχι σπανίως ἀμφισβητεῖται ἡ χρησιμότητά της. Ἡ οἰκονομικὴ ἀπληστία καὶ ἀσυνδοσία νομιμοποιοῦνται ὡς «ἐπιχειρηματικὸ πνεῦμα». Ὁ κατάλογος τῆς μεταλλαγῆς τῶν ἀξιῶν εἶναι δεδαῖως μακρὺς καὶ καλύπτει κάθε πτυχή τῆς ἀνθρώπινης δράσης.

Οὗτοι αὐτὲς οἱ ἐπιπτώσεις τῆς παγκοσμιοποίησης καὶ τοῦ ρασιοναλισμοῦ θεωροῦνται συνήθως ἀναμενόμενες καὶ μάλιστα ἀναγκαῖες μεταβολὲς μέσα σὲ ἓνα κόσμον ποὺ ἀλλάζει. Ὅμως τὸ ζήτημα δὲν σταματᾷ ἐδῶ, ἀλλὰ ἐδῶ, μᾶλλον ἐδῶ, ὁρίζεται ἡ ἀφετηρία του. Ἡ διαρκὴς ἐκλογίκευση τῆς ἀνθρώπινης δούλης ἐρχεται νὰ σχετικοποιήσῃ καὶ νὰ ἀνατρέψῃ σήμερα ἀκόμη καὶ

θεμελιώδεις ἀρχές τοῦ παγκοσμίου οἰκονομικοῦ καὶ πολιτικοῦ κατεστημένου. Ἀρχίζει νὰ γίνεται αἰσθητὴ πλέον σὲ εὐρείες μάζες τοῦ Δυτικοῦ πληθυσμοῦ (αὐτὸ εἶναι ἰδιαιτέρως ἐμφανὲς στὸν ἀμερικανικὸ κινηματογράφο) ἡ ἀμφισβήτηση τῆς ὠφελιμότητος καὶ τῆς ἀξίας τοῦ οἰκονομικοῦ πνεύματος, τοῦ καταναλωτισμοῦ, τῆς ἐργασίας, τῆς τεχνολογίας ἀκόμη καὶ τῆς ἴδιας τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ὁμαδικῆς συμβίωσης. Ἡ κυρίαρχη ἀποψη γιὰ τὴν ζωὴ στὰ πλαίσια αὐτῆς τῆς ἀμφισβήτησης εἶναι ὅτι τίποτε πραγματικὰ δὲν ἀξίζει τὸν κόπο, γιὰ τίποτε πραγματικὰ δὲν ἀξίζει νὰ ἀγωνίζεται κανεὶς, ἀφοῦ τὸ ἀντικείμενο τῆς προσπάθειάς καὶ τοῦ ἀγῶνος εἶναι μερικὸ καὶ σχετικὸ καὶ ὑπάρχουν χίλιοι δυὸ λόγοι νὰ τὸ ἐγκαταλείψῃ. Πρόκειται ἐδῶ γιὰ μιὰ κατάσταση ὀρθολογικῆς ὠριμότητος, γιὰ μιὰ κατάσταση πραγματικῆς ἀναρχίας ἢ γιὰ ἓνα καθαρὸ ἐκφυλισμό, ὅπως τὸν προέβλεψαν οἱ δύο Γερμανοὶ φιλόσοφοι ποὺ ἀρχικῶς ἀναφέραμε; Μήπως τελικῶς ὁ ρασιοναλισμὸς δὲν μπορεῖ σὲ κοινωνικὸ τοῦλάχιστον ἐπίπεδο νὰ ὀδηγήσῃ πρὸς ἀλλοῦ παρὰ μόνο σ' αὐτὸ τὸ ὀριακὸ σημεῖο τοῦ μηδενισμοῦ καὶ τῆς ὀλικῆς ἀρνήσεως; Καὶ ἂν ὑπάρχῃ λογικὸ σφάλμα σ' ὅλη αὐτὴ τὴν πορεία, σὲ τί ἀκριβῶς συνίσταται; Καὶ τὸ τελικὸ ὀρθολογικὸ ἐρώτημα: Ὑπάρχει κάποιος προορισμὸς τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως; κι ἂν naί, ποιὸς μπορεῖ νὰ εἶναι; ἂν ὄχι;... Καὶ τὸ ἐρώτημα αὐτὸ ἀπαιτεῖ ὀρθολογικὴ ἀπάντηση.

Τόσο ὁ Νίτσε, γιὸς ἑνὸς τυραννικοῦ πάστορα, ποὺ οὐδέποτε, παρὰ τὴν ἀνταρσία του, κατῴρθωσε νὰ ἀπαλλαγῇ στὰ δάθη τῆς ψυχῆς του ἀπὸ τὴν ἰουδαιοχριστιανικὴ θέαση τῆς ζωῆς, ὅσο καὶ ὁ Ἑγκελς, ὁ φιλόσοφος ποὺ ἐνομιμοποίησε φιλοσοφικὰ τὸ τριαδικὸ σχῆμα, προεκτείνοντάς το ἀπὸ τὴ θεολογία στὴν ἱστορία, εἶδαν τὴν λύτρωση τοῦ ἀνθρώπου στὴν ἄκριτη ὑπηρεσία ἑνὸς σκοποῦ (ἡ συνεχὴς ἀναζήτηση τῆς πολιτικῆς δυνάμεως γιὰ τὸν πρῶτο καὶ ὁ πόλεμος γιὰ τὸν δεῦτερο), ποὺ ὅσο ἄλογος κι ἂν εἶναι αὐτὸς ὁ σκοπὸς (ἄλογος τοῦλάχιστον στὰ μέτρα τοῦ ρασιοναλισμοῦ), εἶναι ἡ μήτρα τοῦ ψυχροῦ ἐξουσιασμοῦ - οἰκονομισμοῦ.

Ὡστόσο ἡ ὑπόλοιπη ἀνθρωπότητα, μὰ καὶ ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ Δυτικοῦ κόσμου, ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦν μὲ ἓνα καὶ μοναδικὸ σκοπὸ: τὴν ἀπαλλαγὴ τους ἀπὸ τὴν πείνα, τὴν ἐπιδίωξή τους. Ἀκόμη καὶ ὁ Δυτικὸς, ὄντας θεατῆς –ὡς παγκοσμίως δικτυωμένος–, παρακολουθεῖ τὸν «ἱερὸ» αὐτὸν σκοπὸ τῶν ἄλλων καὶ βρίσκεται σὲ συνεχὲς ἐνδιαφέρον. Βεβαίως πολλοὶ προβλέπουν ὅτι τελικῶς ἡ ἀνθρωπότητα στὸ σύνολό της θὰ κατορθώσῃ νὰ ξεπεράσῃ τὸ πρόβλημα τῆς ἐπιδίωξής της, ἴσως καὶ τὶς μεγάλες ἀσθένειες. Τότε ἡ Ἱστορία θὰ κλείσῃ τὸν κύκλο της γιὰ τὸν Φ. Φουκονγιάμα μέσα σὲ μιὰ παγκόσμια εὐημερία. Ἴσως τότε τὰ μάτια ὅλων νὰ βρίσκωνται στραμμένα στὴν ἐπιστήμη, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι αὐτὴ θὰ τοὺς δώσῃ νέα εἰρηνικὰ ἐνδιαφέροντα, νέους εἰρηνικοὺς κόσμους· ἴσως τότε καὶ νὰ ξαναβροῦν τὴ χαρὰ καὶ τὴν εὐδαιμονία, τὸν διωγμένο Διόνυσο. Ἀλίμονο ἂν καὶ οἱ δύο τοὺς προδώσουν...

Παν. Α. Κουδαλάκης

Ἰδὸν ὁ νυμφίος

Φουσκώνει ἀπόψε ἡ ψυχή. Ἔτοιμο ἡφαίστειο νὰ ἐκραγῇ εἶναι. Ἀπὸ τίς πλαγιὲς τοῦ Ἑλικῶνα κατεβαίνει ὁ δαίμονικὸς χορὸς τῶν Μαινάδων. Στεφανωμένες μὲ κισσοὺς διώχουν φοβερίζοντας μὲ τοὺς θύρσους τοὺς νόμους. Ἀπόψε πολιτεία δὲν ὑπάρχει. Στὸν «οἶκο τῶν νόμων», τὸ θεσμοθέσιο, κρασι θὰ πιοῦμε ὅλοι μαζί μικροὶ, μεγάλοι, δοῦλοι κι ἐλεύθεροι. Ἐμπρός! Ἀνοίχτε τὰ καινούργια βαρέλια. Σηκῶστε ψηλὰ τὰ κροντήρια! Καθαρίστε καλὰ τὸ βουνόλιο. Ἐρχεται ὁ ἱερὸς νυμφίος νὰ νυμφευθῇ τὴν πόλιν. Οἱ γάμοι τρεῖς ἡμέρες θὰ κρατήσουν. Ἀνεδῆτε στ' ἀμάξια κι ἀφήστε τὴν γλῶσσα ἐλεύθερη νὰ πῇ ὅ,τι θέλῃ. Κλάψτε τὰ πάθη τοῦ θεοῦ. Κι ἅς ἐλευθερώσῃ τὸ κλάμα τὴν ψυχὴν σας. Γελάστε μὲ τὰ κατορθώματα τοῦ θεοῦ. Ἀπὸ χιλιάδες περιπέτειες πέρασε, μέχρι νὰ φθάσῃ. Ἀκούστε τὸν ἱερέα του τὰ πάθη του νὰ ψάλλῃ. Ἀναστενάξτε μὲ ἀνακούφισι. Κάθε ἐμπόδιο ὁ θεὸς τὸ ξεπερνᾷ. Πλησιάζει· δὲν τὸ νοιώθετε; Κάθε δάκρυ, κάθε γέλιο, κάθε σταγόνα κρασιοῦ τὸν φέρνει πιὸ κοντά. Ἡ θεοφάνεια εἶναι δίπλα μας· εἶναι ἐντὸς μας. Τοὺς δρόμους τῆς ψυχῆς καθαρίστε. Ἐρχεται πάνω στὸ ἄρμα πού σέρνει ὁ λουλουδοστεφανωμένος ἄσπρος ταῦρος· δύναμις τῆς ψυχῆς αὐτός. Γεμίστε τὰ ποτήρια. Εὐοῖ! Εὐάν!!! Σῦρτε τὸ χορὸ· γυρίστε στὴν γλῶσσα τὸ θριαμβικὸ τραγούδι.

Ἀπόψε ἀγκαλιὰ μὲ τὸ γυμνὸ σῶμα τῆς ἀγαπημένης μου γυναίκας θὰ πετάξω μακρυνά. Ἀπὸ τὴν ψυχὴ μου θ' ἀποβάλω κάθε ἔρμα, κι ἀνάλαφρη θὰ διατρέξῃ τὸ σύμπαν. Θὰ ζήσω χωρὶς περιορισμούς. Θὰ κλαδέψω ὅλα τὰ στρεβλὰ κλαριά, πού δὲν ἀφήνουν τὸ δένδρο τοῦ νοῦ νὰ βλαστήσῃ. Θὰ καθαρίσω τὸ χῶμα ἀπὸ τὰ ζιζάνια· θὰ τὸ σκαλίσω νὰ πάρουν ἀέρα οἱ ρίζες. Θὰ γίνω δυνατός. Θὰ ζωγραφίσω τὸ ἄπιαστο· θὰ τραγουδήσω τὴν κρυφὴ ἁρμονία· θὰ χορέψω τὴν κίνησι τῶν πλανητῶν. Μιά μικρὴ κονκκίδα εἶμαι μέσα στὸ σύμπαν, μὰ καὶ τὸ σύμπαν ὁλόκληρο. Δημιουργὸς καὶ δημιουργούμενος εἶμαι. Πάψτε πιά νὰ μὲ μετράτε. Δὲν εἶμαι μόνο γεωμετρητὸς· εἶμαι καὶ ἀγεωμετρητὸς. Δὲν εἶμαι μόνον ὁρατὸς· εἶμαι καὶ ἀόρατος. Ἐγεμίσατε τὴν ζωὴν μου μὲ «δὲν» καὶ «πρέπει». Ἀπόψε ἀπέκτησα τὴν δύναμι νὰ σπάσω τὰ δεσμά μου καὶ μ' ἐλεύθερα τὰ χέρια ν' ἀγγίξω τὴν ἄκρη ἀπὸ τὸ ἱμάτιο τοῦ θεοῦ. Ἀπόψε ἡ καρδιά μου ἐλάφρωσε μὲ τὸν ἔρωτα. Ἀπόψε τὸ μυαλό μου ἐλαμπίρισε ἀπὸ τὸ θολὸ ὑγρὸ τοῦ γλυκοῦ σταφυλίου. Ἀπόψε ἐγκρέμισα κάστρα. Κανένα ἐμπόδιο δὲν μοῦ φράζει τὸ δρόμο πρὸς τὴν ὄνειρικὴ πολιτεία. Ἀπόψε ὀνειρεύομαι ξυπνητός. Κι αὐτὸ χάρι σὲ σένα, πού περιμένω νὰ μῆς θριαμβεντῇ στὴν πόλιν, θριαμβεντῇ στὰ κατάβαθα τοῦ μυαλοῦ μου. Ἐλα! Καθαρὸς καὶ κισσοστεφανωμένος σὲ καρτερῶ. Τὰ πόδια μου ἔσυραν τὸν βαρὺ ἀνδρικό χορὸ. Τὸ σῶμα μου ἐλικνίστηκε στὸν ἀνάλαφρο ἐρωτικὸ χορὸ. Τὸ στόμα μου ἔψαλε ὅλους τοὺς διθυράμβους. Ἐπιάστηκα ἀπὸ τὴν ἄκρη τοῦ θύρσου. Φανερώσου στοὺς πιστοὺς σου, Διόνυσε. Ἐλελεῦ! Ἐλελεῦ!!!

Θ. Νακόπουλος

ΜΑΡΙΟΣ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ - ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ

Ἡ ἰδεολογικὴ δολοφονία τοῦ Διονύσου

Ο ΑΓΡΙΟΣ ΔΙΩΓΜΟΣ ΤΩΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΠΙΘΥΜΙΩΝ ΑΠΟ ΤΟΝ ΦΑΝΑΤΙΣΜΟ

*Ὁ Δάμων ὁ τεχνίτης (ἄλλον πῶς ἱκανὸν στήν Πελοπόννησο δὲν ἔχει)
εἰς παριανὸν μάρμαρο ἐπεξεργάζεται τὴν συνοδεία τοῦ Διονύσου.
Ὁ θεὸς μὲ θεσπεσία δόξαν ἐμπρός,
μὲ δύναμη στὸ δάδιμά του. Ὁ Ἄκρατος πίσω.
Στὸ πλάγι τοῦ Ἀκράτου
ἡ Μέθη χύνει στοὺς Σατύρους τὸ κρασί
ἀπὸ ἀμφορέα πὺν τὸν στέφοννε κισσοί.
Κοντά των ὁ Ἡδύοινος ὁ μαλθακός,
τὰ μάτια του μισοκλειστά, ὑπνωτικός.
Καὶ παρακάτω ἔρχοντ' οἱ τραγουνδισαὶ
Μόλπος κ' Ἡδυμελής, κι ὁ Κῶμος πὺν ποτὲ
νὰ σόηση δὲν ἀφίνει τῆς πορείας τὴν σεπτὴ
λαμπάδα πὺν βαστά· καί, σεμνοτάτη, ἡ Τελετή.*

(Κ. Καβάφης, «Ἡ Συνοδεία τοῦ Διονύσου»)

Ι. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὁ ὕπατος θεὸς τῶν Ἑλλήνων Ζεὺς ἐγέννησε τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὸν Διό-νυσο. Ταυ-τόχρονα ὁμως ἐπέτυχε τὴν «ζεῦξι» (Ζεὺς) τῶν δύο τέκνων του, ἥτοι τοῦ Ἀπολλωνείου καὶ τοῦ Διονυσιακοῦ πνεύματος. Εἶναι ἱστορικὸν ψεῦδος ἡ ὑποστηριζομένη ἀπὸ μερι-κοὺς ἄποψι, ὅτι οἱ δύο αὐτοὶ θεοὶ ἦσαν ἀντίπαλοι. Τοῦναντίον ὁ Ἀπόλλων καὶ ὁ Διό-νυσος συγκατοικοῦσαν στοὺς Δελφοὺς καὶ ποτὲ δὲν ἀντιδίκησαν. Στὰ ἀετώματα τοῦ Δελφικοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος στήν μιὰ πλευρὰ ἀπεικονίζεται ὁ Ἀπόλλων μὲ τὴν Λη-τώ, τὴν Ἀρτεμι καὶ τὶς Μοῦσες, ἐνῶ στήν ἄλλη πλευρὰ ὁ Διόνυσος καὶ οἱ Θυϊάδες. Χα-ρακτηριστικὸ εἶναι, ὅτι στὸ ἄδυτο τῶν Δελφῶν ὑπῆρχε ὁ τάφος τοῦ Διονύσου. Κι ὅταν ὁ Ἀπόλλων μετέβαινε κάθε ἔτος στοὺς Ὑπερβορείους γιὰ τρεῖς μῆνες, ὁ Διόνυσος ἔμε-νε μόνος του στοὺς Δελφοὺς. Αὐτὸ ὁμως δὲν συνέβαινε μόνον στοὺς Δελφοὺς. Στὸ ἱερὸ τοῦ Ἀπόλλωνος στὶς Ἀμύκλες τῆς Λακωνικῆς ὑπῆρχε ὁ τάφος τοῦ Ὑακίνθου, θεότη-τος πὺν ταυτίζεται μὲ τὸν Διόνυσο. Γι' αὐτὸ καὶ στήν ἐορτὴ στὶς Ἀμύκλες πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος οἱ ἐορτάζοντες ἦσαν στεφανωμένοι μὲ κισσό, ὁ ὁποῖος εἶναι ἱερὸ φυτὸ τοῦ Διονύσου. Χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν τραγωδία τοῦ Σοφοκλῆ «Ἀντιγόνη» (στ. 1120), ὅπου φαίνεται καθαρὰ ἡ παρουσία τοῦ Διονυσιασμοῦ στὸν «Απολλώνειο» Παρνασσό: «*Πάνω στὶς δύο ψηλὲς κορυφὲς τοῦ Παρνασσοῦ, ὅπου χορεύουν στήν σειρὰ οἱ Βακχίδες, οἱ Κηρύκειες νύμφες, σὲ βλέπουν, Διόνυσσε, συχνὰ οἱ καπνοὶ ἀπὸ τὶς δᾶδες καὶ τὰ ὕδατα τῆς Κασταλίας*».

Ἡ ζεῦξι τοῦ Ἀπολλωνείου καὶ τοῦ Διονυσιακοῦ πνεύματος διαφαίνεται κυρίως στὸν Ὁρφισμό. Ὁ Ὁρφεὺς μὲ τὴν λύρα του, πὺν ἐκφράζει τὸ Ἀπολλώνειο πνεῦμα, κατε-βαίνει στὸν Ἅδη, γιὰ νὰ ἀναζητήσῃ τὴν Εὐρυδίκη, τὸ ἔτερον τμήμα τοῦ ἑαυτοῦ του, τὸ Διονυσιακὸ πνεῦμα, τὴν ψυχὴ, ὥστε νὰ ὁλοκληρωθῇ ὡς προσσωπικότητα. Ὁ Ὁρφεὺς

λοιπόν συμβολίζει την ισορροπία ανάμεσα στο Διονυσιακό και Ἀπολλώνειο πνεῦμα. Καί ὁ ἐπηρεασμένος ἀπ' τὸν Ὁρφισμό Πυθαγόρας, τοῦ ὁποῖου «εὐνοούμενος» θεὸς ἦτο ὁ Ἀπόλλων, ὁ θεὸς τῆς ἁρμονίας, πηγαίνει στὴν Ἀθήνα καὶ γνωρίζει τὴν λατρεία τοῦ Διονύσου, τοῦ θεοῦ τῆς «ἐκστασης» καὶ τῆς ψυχῆς. Ἀκόμα καὶ στὸ ἀρχαῖο θέατρο, καθαρὰ γέννημα τοῦ Διονυσιακοῦ Πνεύματος, ἀφοῦ αὐτὸ ψυχ-αγωγεῖ, ὁ Διόνυσος γεωμετρεῖ καὶ ὁ Ἀπόλλων ἐκστασιάζεται.

Ἡ ζεύξις αὐτῆ τοῦ Ἀπολλωνείου καὶ Διονυσιακοῦ πνεύματος ὑπῆρξε σημαντικώτατη γιὰ τὸν ἀνθρώπινο πολιτισμό, ἀφοῦ ἐγέννησε τὸν Λόγο, τὸν Ἑλληνικὸ Λόγο. Κι ὅταν οἱ Δυτικοὶ προσπάθουν ν' ἀναγεννήσουν τὸν ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ Πολιτισμό, πολλοὺς αἰῶνες μετὰ ἀπὸ τὴν συντριβὴ του, τὴν ὁποία προκάλεσε ἡ πολιτικοθησκευτική ἐξουσία τοῦ Βυζαντίου, ἀναδύσαν δυστυχῶς μόνο ἓνα παραποιημένο Ἀπολλώνειο πνεῦμα, ἀπομακρυνόμενοι ἀκουσίως ἀπ' τὰ διδάγματα τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ, δημιουργώντας ὡσάυτως ἓνα στυγνὸ ὀρθολογισμό, τὴν Ratio, ποὺ δὲν εἶχε ὅμως καμμία σχέση μὲ τὸν Ἑλληνικὸ Λόγο, ἀφοῦ ἔλειπε ἀπὸ αὐτὴν ὁ Διόνυσος, τὸ Διονυσιακὸ πνεῦμα.

Τὸν Ἑλληνικὸ Λόγο, τὸ μεγαλύτερο ἐπίτευγμα τοῦ πανανθρώπινου πολιτισμοῦ, ἐπέχειρσε καὶ ἐν τέλει κατάφερε νὰ καταστρέψῃ ὁ ἰουδαιοχριστιανισμός. Οἱ φανατικοὶ δὲν ἐξωλόθρευσαν μόνο τὸ Ἀπολλώνειο πνεῦμα. Εἶναι γνωστὸ, ὅτι ὑπῆρξαν ἀδυσώπητοι πολέμιοι τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἐπιστήμης, ἐδίωξαν κι ἐσκότωσαν φιλοσόφους, πυρπόλησαν βιβλιοθήκες. Κυνήγησαν καὶ ἐξωλόθρευσαν δηλαδὴ τὸ «πνεῦμα». Ἔστράφησαν ὅμως καὶ κατὰ τοῦ Διονυσιακοῦ πνεύματος.

Ποιά ἦσαν ὅμως τὰ διονυσιακὰ στοιχεῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ; Ἦσαν ὁ ἔρως, ἡ χαρὰ, τὸ γέλιο, ἡ διασκεδάσις, ὁ χορὸς, τὸ τραγούδι, τὸ θέατρο κ.τ.λ. Ὁ χριστιανισμός συνεπῶς προσεπάθησε νὰ καταργήσῃ τὸν Διόνυσο, καὶ γι' αὐτὸ ἐστράφηκε κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς. Εἶναι γνωστὸ δὲ ἐκ τῆς ἱστορίας, ὅτι ὅλα τὰ μαζικὰ κινήματα, γιὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν μεταρρύθμιση ποὺ ἐπιδιώκουν, δὲν στρέφονται μόνο κατὰ τοῦ πνεύματος (Ἀπόλλωνος) ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς ψυχῆς (Διονύσου). Χαρακτηριστικὰ παραδείγματα πλὴν τοῦ ἰουδαιοχριστιανισμοῦ, ὁ κομμουνισμός καὶ ὁ σύγχρονος διεθνὴς ἐξουσιασμός.

II. ΦΟΒΟΣ ΚΥΡΙΟΥ ANTI ΤΗΣ ΧΑΡΑΣ

Πῶς ὅμως οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ θὰ ἐξολόθρευσαν τὸν Διόνυσο, τὴν ψυχὴ τοῦ Ἑλλήνα; Ὁ χριστιανισμός προσπάθησε νὰ ἐνσταλλάξῃ στὶς ἑλληνικὲς ψυχὰς τὸν φόβο εἴτε τῆς αἰώνιας τιμωρίας («Κόλασης») εἴτε τοῦ Θεοῦ. Νὰ περάσῃ δηλαδὴ τὰ βιβλικὰ: «*Ἀρχὴ σοφίας φόβος Θεοῦ*» καὶ «*δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν φόβῳ καὶ ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ ἐν τρόμῳ*». Νὰ δημιουργήσῃ πιστοὺς, ὅπως συμβούλευε ὁ Ι. Χρυσόστομος, μὲ ταπεινωμένο φρόνημα, φοβισμένα πλάσματα ποὺ θὰ σκύβουν ἐνώπιον τοῦ δυνάστη Ἰεχωβά, ποὺ δὲν θὰ τοὺς νοιάζῃ τὸ ἐδῶ ἀλλὰ τὸ αὐριο. Αὐτὸ φαίνεται σ' ὅλα τὰ κείμενα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν λοιπῶν χριστιανῶν συγγραφέων. Ἐπὶ παραδείγματι ὁ Ι. Χρυσόστομος προέτρεπε τοὺς πιστοὺς:

«*Νὰ πραγματοποιοῦμε κάθε ἐντολὴ μὲ φόβο καὶ μὲ σνστολή... Αὐτὴ τὴν στάσι λοιπὸν πρέπει κι ἐμεῖς νὰ ἔχωμε, ὅταν δοξολογοῦμε τὸν Θεό, φοβισμένοι καὶ τρέμοντας*» («Εἰς τὸ “εἶδον τὸν Κύριον”», Α'), ἐνῶ ἐφόδιζε τὸν κόσμον μὲ τὶς μεταθανάτιες τιμωρίες: «*Νὰ σκεφθοῦμε τὴν ἡμέρα ἐκείνη τὴν φοβερὴν, ὅταν θὰ ῥθῃ ὅχι μὴ κρίσιμη στιγμή, ἀλλ' ἀτέλειωτοι αἰῶνες καὶ πύρινοι ποταμοὶ καὶ θυμοὶ γεμάτοι ἀπειλή καὶ δυνάμεις ποὺ θὰ τραβοῦν στὴν κρίσι καὶ βῆμα φοβερό καὶ δικαστήριον ἀδέκαστο*» («Εἰς πτωχὸν Λάζαρον»,

παρ. α'). Σκοπὸς τοῦ χριστιανισμοῦ ἦτο, ὅπως λέγει ὁ Ι. Χρυσόστομος, νὰ προκληθῇ στοὺς πιστοὺς «ὁ φόβος τῆς συνειδήσεως» («Εἰς τὸ “Εἶδον τὸν Κύριον...”», Α', παρ. δ'). Τί μεγάλη διαφορὰ μὲ τὸν Ἑλληνικὸ πολιτισμὸ καὶ τὴν Ἑλληνικὴ θρησκεία, ποὺ δὲν ἐπιβάλλει στοὺς ἀνθρώπους τὸν φόβο, ἀλλὰ παρέχει τὴν ἐσωτερικὴ ἐλευθερίαν; Διότι, ὅπως λέγει ὁ Λιδάνιος, «ποιὸς δὲν ἀπαλλάχθηκε στὸ ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνα ἀπ' τὸν φόβο του;» (ἀπ' τὸ ἔργο τοῦ Ι. Χρυσόστομου «Εἰς τὸν Ἅγιον Βαβύλαν», Λόγος Β', παρ. ιθ').

Συνεπῶς ὁ ἰουδαιοχριστιανισμὸς διὰ τοῦ μεταφυσικοῦ φόβου προσεπάθησε νὰ καταργήσῃ τὸν «Διόνυσον», νὰ κἀνῃ τοὺς ἀνθρώπους νὰ μὴ διασκεδάξουν, νὰ μὴ χαίρωνται· κι ὅλα αὐτά, γιατί, ἂν κάνουν κάτι τέτοιο, θὰ τιμωρηθοῦν μετὰ θάνατον! Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ φράσι τοῦ Ἰωάννη Δαμασκηνοῦ: «Τὶς Κυριακὲς καὶ τὶς γιορτὲς οὔτε νὰ παίξῃς οὔτε νὰ χορεύῃς, γιατί τὰ παιγνίδια καὶ οἱ χοροὶ ἔργα διαδόλου εἶναι. Οἱ Ἕλληνες οἱ ἄθεοι καὶ οἱ πεπλανημένοι... ἐκεῖνοι τὰ ἔκαναν αὐτὰ καὶ ἐχόρευαν κι ἔπιναν κι ἐχαίροντο μὲ τὰ παιγνίδια. Ὅμως ἐμεῖς οἱ χριστιανοὶ δὲν εἶναι σωστὸ νὰ τὰ κάνουμε στίς γιορτὲς μας, ἀλλὰ νὰ θυμᾶσαι σὲ τί ἔφταιξες τοῦ Θεοῦ, νὰ θυμᾶσαι τὸν θάνατο καὶ ὅτι πρόκειται νὰ τιμωρηθῇς». Οἱ χριστιανοὶ χαίρουν μόνο γιὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα δὲν εὐρίσκονται ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς παρουσίας ζωῆς. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ρωμανὸς ὁ Μελωδὸς ἔγραφε τὸν βον αἰῶνα: «Ζῶν ἐν γῇ παντελῶς μὴ φροντίσῃτε... Ὁ καιρὸς τῆς χαρᾶς ὑμῶν ἔφθασεν· ὁ γὰρ Κύριος (=θάνατος) τάχιον ἔρχεται...».

III. ΑΠΑΓΟΡΕΥΟΝΤΑΙ ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΡΑΣΙ

Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ συνεπῶς στρέφονται κατὰ τῆς διασκεδάσεως, τοῦ χοροῦ, τῶν γιορτῶν καὶ τῶν τραγουδιῶν, κατηγορώντας ὅλες αὐτὲς τὶς ἐκδηλώσεις ὡς σατανικές. Χαρακτηριστικὰ ὁ Ἐφραίμ ὁ Σύρος παρώτρυνε: «Μίσῃσε φορέματα μαλακά, μίσῃσε βαψίματα ὁμορφα, μίσῃσε ὁμορφιά καὶ τὰ συνοδεύοντα αὐτὰ δαιμονικά ἄσματα, κιθάρες καὶ αὐλοὺς, τοὺς κρότους τῶν χορῶν καὶ τὶς ἄτακτες φωνές. Δὲν γνωρίζεις, ἄθλιε, πὼς ὅλα τοῦτα σπορὰ τοῦ διαδόλου εἶναι;... Ποιὰ γραφὴ ἐπαινεῖ τοὺς αὐλίζοντες, τοὺς κιθαρίζοντες, τοὺς γελῶντες, τοὺς χορεύοντες καὶ τοὺς ἀγαπῶντες τὸν κόσμον κι ὅλα τὰ τοῦ κόσμου... Ἄς τιμῶμε τὶς ἐορτὲς τοῦ Κυρίου ὄχι μὲ αὐλοὺς καὶ μὲ κιθάρες, ὡς χριστιανοὶ καὶ ὄχι ὡς Ἕλληνες μὲ δάφνες καὶ ἄνθη ἢ μὲ κάτι ἄλλο ποὺ θὰ προδίδῃ ἑλληνικόν», ἐνῶ ὁ Ι. Χρυσόστομος ἔλεγε: «Ἀφοῦ λοιπὸν ὅλοι χορεύουν ἀπ' τὴν χαρὰ τους, θέλω νὰ χοροπηδήσω κι ἐγώ, θέλω νὰ πάρω μέρος στὴν γιορτή. Καὶ χορεύω, χωρὶς νὰ παίξω κιθάρα, χωρὶς νὰ κινῶ στὸν ἀέρα φύλλα κισσοῦ (σ.σ. σύμβολο Διονύσου), χωρὶς νὰ κρατῶ στὰ χέρια μου αὐλό, χωρὶς νὰ κρατῶ ἀναμμένη λαμπάδα, μὰ ἔχω μαζύ μου ἀντὶ γιὰ μουσικὰ ὄργανα τὶς φασκιὲς ποὺ τυλίχθηκε ὁ Χριστός». («Εἰς τὸ Γενέθλιον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ», Λόγος). Ὁ Χρυσόστομος καταδικάζει τὶς χαρὲς καὶ τὶς διασκεδάσεις, δρίσκοντας σ' αὐτὲς «οὐχὶ τέρψιν ἀλλὰ θάνατον» («Πρὸς τοὺς ἔχοντας συνεισάκτας»).

Ἄς δοῦμε ὅμως τί ἀναφέρει ὁ Ι. Χρυσόστομος γιὰ τὶς ἀρχαιοελληνικὲς ἐορτὲς:

«Αὐτὸ γίνεται ἢ αἰτία γιὰ ἀκολασίες καὶ γλέντια ποὺ κρατοῦν ὅλη μέρα, ὅλη τὴν νύχτα, γιὰ αὐλοὺς καὶ τύμπανα, γιὰ ὅλα τὰ τελείως ἀδιάντροπα, ποὺ εἶναι αἰσχρὰ νὰ τὰ πῇ κανεὶς καὶ αἰσχρότερα νὰ τὰ πράξῃ. Τὸ νὰ σκάζουν ἀπὸ τὴν πολυφαγία καὶ νὰ φθάνουν στὴν ἀναισθησία ἀπὸ τὸ μεθύσι καὶ νὰ ξεπέφτουν στὴν αἰσχρότερη μανία, αὐτὲς οἱ ντροπιασμένες σπατάλες κρατοῦν ἀκόμη καὶ συντηροῦν τὴν πλάνη ποὺ ὅλο καὶ σκορπίζει... Ἐνῶ ἐμεῖς μισοῦμε μὴ γιὰ πάντα τὴν δική τους ἀνοησία καὶ παρανομία... Διώξαμε μακρὰν ξεφαντώματα κι ὅλη τὴν ἄλλη μανία κι αἰσχροτήτα» («Εἰς τὸν μακάριον

Βαθύλαν», Λόγος 2ος· και «Κατὰ Ἰουλιανοῦ» και «Πρὸς Ἑλληνας», παρ. η'). Σὲ ἄλλο του δὲ ἔργο γράφει: «Δὲν ἐπιτρεπόταν κανεὶς νὰ ζῇ ἀνεξέλεγκτα, ὅπως συνέβαινε μὲ τοὺς Ἑλληνες σὲ αἰσχροτήτητα καὶ μέθη καὶ ἀδηφαγία καὶ ἀπολαύσεις καὶ πολυτέλεια» («Περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν»). Λέγει ἐπίσης γιὰ τὶς ἀρχαιοελληνικὲς τελετὲς γάμου: «Ἄς μὴν τὸν ἀτιμάζουμε λοιπὸν μὲ τὶς διαβολικὰς πομπές... Ἄν λοιπὸν τὸν διάβολο ἀποδιώξῃς, ἂν τὰ ἀνῆθικα τραγούδια καὶ τὶς λιγωμένες μελωδίες καὶ τοὺς ξετσίπωτους χοροὺς καὶ τὸν θόρυβο καὶ τὰ ἀκράτητα γέλια καὶ τὴν ὑπόλοιπη ἀποδιώξις ἀσχημοσύνη, μπάσης δὲ τοὺς ἁγίους τοῦ Χριστοῦ δούλους, ὅπως ποτε καὶ ὁ Χριστὸς μαζί τοὺς θά πορευθῇ... Διότι ἡ γραφή, ἐνῶ θυμίζει τοὺς γάμους τοὺς καὶ λέγει πὼς στὰ σπίτια τῶν γαμπρῶν ὠδηγήθησαν ἐκεῖνες οἱ νύφες, δὲν μνημονεύει τίποτε παρόμοιο. Συμπόσιο δέ-βαια καὶ τραπέζι ἔκαναν πρὸ χαρούμενο ἀπὸ τὸ συνηθισμένο καὶ τοὺς συγγενεὶς ἐκα-λοῦσαν στοὺς γάμους. Ὅμως φλογέρες καὶ σουραῦλια καὶ κύμβαλα καὶ τὰ χοροπηδή-ματα τοῦ μεθυσιοῦ καὶ ἡ ὑπόλοιπη τωρινὴ ἀσχημοσύνη ὅλη εἶχε πάει κατὰ μέρος. Ἐνῶ στὴν ἐποχὴ μας καὶ ὕμνους στὴν Ἀφροδίτῃ ψέλνουν χορεύοντας καὶ μοιχεῖες πολλὰ καὶ γάμων παραδιασμούς καὶ ἔρωτες παρὰ νόμους καὶ σμιξίματα ἀνεπίτρεπτα καὶ πολλὰ ἄλλα γεμάτα μὲ ἀσέβεια καὶ ντροπὴ τραγούδια ἐκείνη τὴν ἡμέρα τραγουδοῦν καὶ ὕστερα ἀπὸ μεθύσι μὲ τόση ἀσχημοσύνη μὲ αἰσχρολογίες μπροστὰ σὲ ὅλο τὸν κόσμον τὴν νύφη πο-μπεύουν».

Ὅπως διαπιστώνουμε, ὁ Ι. Χρυσόστομος, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ πατέρες τοῦ χριστιανι-σμοῦ, χαρακτηρίζουν τὶς ἑλληνικὲς εορτὲς ἀνῆθικες, ἐνῶ ὑποστηρίζουν ὅτι οἱ Ἑλληνες ἦσαν μέθυσοι. Ὁ Ἀριστοτέλης ὁμοίως στὸ «Συμπόσιον ἢ περὶ μέθης» τὸν διαψεύδει: «Γνωρίζοντας – γράφει – οἱ πρόγονοί μας, ὅτι ἡ ἀπόλαυσις καὶ ἡ χρῆσις τοῦ κρασιοῦ χρει-άζεται πολλὴ ἐπιμέλεια δὲν προσέφεραν τὸ κρασί ἀνέρωτο σὲ ποσότητες οὔτε σὲ ὅλες τὶς περιστάσεις ἀλλὰ ὅπως καὶ ὅταν ἔπρεπε. Πρὶν προσέλθουν στὰ συμπόσια, προσεύ-χονταν καὶ προσέφεραν θυσιὰς ἐξευμενίζοντας τοὺς θεοὺς καὶ ὕστερα ἐξαγνίζοντας τὰ σώματα καὶ τὶς ψυχὰς τοὺς, τὸ σῶμα μὲ λουτρὰ καὶ τὴν ψυχὴ μὲ νόμους καὶ σωστὴ παι-δεία, χαρούμενοι καὶ γιορταστικοὶ στρέφονταν στὶς ἀπολαύσεις δίχως πολλὰ φορὲς νὰ γυρνοῦν στὰ σπίτια τοὺς, ἀλλὰ παραμένοντας στοὺς τόπους πὺν θυσιάζαν, ὥστε μὲ τὸ νὰ θυμοῦνται τὶς θυσιὰς καὶ νὰ σέβωνται τὸν τόπον, πρὸ ταιριαστὴ στὴν ἱερότητα τοῦ χώ-ρου νὰ εἶναι ἡ εὐτυχία τοὺς καὶ οἱ ἴδιοι νὰ μὴ σφάλλουν μὲ λόγον ἢ πράξιν. Ἀπ' αὐτὰ λοιπὸν λένε πὼς πῆρε τὴν ὀνομασίαν τὸν τὸ “μεθύειν”, γιὰτὶ μετὰ τὸ “θύειν” (τὶς θυσιὰς δηλ.) συνήθιζαν οἱ παλαιοὶ νὰ πίνουν κρασί. Ὁρισμένοι πιστεύουν πὼς δὲν ὀνομάζεται ἔτσι ἐπειδὴ ἀκολοῦθεῖ τὶς θυσιὰς (μετὰ τὸ θύειν), ἀλλὰ διότι γίνεται αἰτία “μεθέσεως” (χαλαρώσεως) τῆς ψυχῆς. Τῶν ἁμναλῶν λοιπὸν ὁ λογισμὸς παραδίνεται στὴν δίνην πολλῶν ὑπερβολῶν, ἐνῶ τῶν μυαλωμένων παραδίνεται στὴν ἀπόλαυσιν τῆς ἄνεσης, τῆς ἐπιθυμίας καὶ τῆς ἱλαρότητας». Ὁ Πλάτων στὸ α' βιβλίο τῶν «Νόμων» ἀναφερόμενος σὲ ξένα φύλα λέγει: «Ἐθνη αὐτοῦ τοῦ εἶδους ἔχουν συνήθεια τὴν μέθη», πράγμα πὺν σημαίνει ὅτι οἱ Ἑλληνες δὲν τὴν ἔχουν. Αὐτὸ τὸ ἐπιδεβαῖον καὶ ὁ Χαμαιλέων ὁ Ἡρα-κλειώτης στὴν «Περὶ μέθης» πραγματεία του: «Οἱ δάρδαροι – γράφει – ὄντες παντελῶς ἐστερημένοι πολιτισμοῦ σπεύδουν προθύμως νὰ κάνουν κατάχρησιν τοῦ οἴνου καὶ πα-ρέχουν στοὺς ἑαυτοὺς τοὺς κάθε εἶδους περιττὰ ἐδέσματα» Δηλαδή ὁ Ι. Χρυσόστομος θεωρεῖ ὅτι οἱ Ἑλληνες ἦσαν «παντελῶς ἐστερημένοι πολιτισμοῦ».

IV. ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΣΑΤΑΝΑ ΟΙ ΔΙΟΝΥΣΙΑΚΕΣ ΕΟΡΤΕΣ

Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ὁμοίως στρέφονται καὶ κατὰ τῶν διονυσιακῶν τελετῶν, τῶν Κα-

**Σπάνια ξυλογραφία από χριστιανικό
έντυπο τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνα μας. Ὁ
ἀρχαῖος Πάν – σύμβολο τοῦ ἐρωτισμοῦ–
παριστάνεται ὡς διάβολος.**

λενδῶν καὶ τῶν μεταμφιέσεων, τὶς ὁποῖες θεωροῦν σατανικὲς τελετές. Ὁ Τερτυλλιανὸς τάσσεται κατὰ τῆς ἐορτῆς τῆς πρωτοχρονιάς, τῶν Καλενδῶν, γράφοντας: «Ἀλλὰ εἶναι μία ἐκδήλωσις τιμῆς πρὸς τὸν Θεό, θὰ μοῦ πῆς, τὸ ν' ἀνάδῃς φανάρια ἔξω ἀπ' τὸ σπίτι σου καὶ νὰ στολίζῃς τὴν πόρτα σου μὲ στεφάνια καὶ δάφνες. Ἄν ὁμως ἀρνήθῃς τὸν τόπο τῆς πορνείας, μὴ δίδῃς στὸ σπίτι σου τὴν ὄψι ἐνὸς χώρου ἐκπορνεύσεως». Κατὰ τοὺς χριστιανοὺς λοιπὸν ἡ ἀρχαιοελληνικὴ αὐτὴ τελετὴ ταυτίζεται μὲ τὴν πορνεία. Χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ λόγια τοῦ Ι. Χρυσόστομου: «Μὰ ὁ λόγος ἔχει στραφῇ σὲ ὅσα ἡ πολιτεία ἀμάρτησε σήμερα... Μὲ θάρρος λοιπὸν ἅς θαδίσωμε στὴν μάχη. Καὶ μάλιστα γιὰ μᾶς ὁ πόλεμος ἄρχισε τώρα, ὅχι γιὰτὶ ἐπετέθηκαν Ἀμαληγίτες ὅπως τότε (ἐνν. ἐπὶ Μωυσῇ) οὔτε γιὰτὶ κάποιοι θάρβαροι χτύπησαν μὲ μανία, ἀλλὰ ἐπειδὴ δαίμονες ἔκαμαν παρέλασι στὴν ἀγορά. Διότι τὰ διαβολικὰ δλονύκτια γλέντια ποὺ γίνονται σήμερα καὶ τὰ πειράγματα καὶ οἱ κοροϊδίες καὶ οἱ νυχτερινοὶ χοροὶ καὶ ἡ καταγέλαστη αὐτὴ κωμωδία αἰχμαλώτισαν τὴν πόλιν μας χειρότερα ἀπὸ κάθε ἐχθρό, καὶ πρέπει γι' αὐτὰ νὰ ντρέπωνται, νὰ πενθοῦν, νὰ κρυφτοῦν». («Λόγος εἰς τὰς Καλένδας», παρ. α'). Συνεπῶς κατὰ τὸν Χρυσόστομο ἡ ἐορτὴ τῶν Καλενδῶν εἶναι μία καταγέλαστη κωμωδία, στὴν ὁποία πρωταγωνιστοῦν δαίμονες!

Ἀλλὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς, ὅτι αὐτὰ ἐγράφοντο μόνο στὰ πρωτοχριστιανικὰ χρόνια. Ἡ ἐν Τρούλλῳ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος τὸν 7ον αἰῶνα ἀπαγορεύει μὲ ἀπειλὴ ἀφορισμοῦ τὶς Καλένδες, τὴν ἐορτὴ τῶν Βρουγαλίων πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου, τὸν ἐορτασμὸ τῶν Βοτῶν πρὸς τιμὴν τοῦ Πανός, τὰ Ρουσάλια, τὶς ἐορτὲς τῆς Ἀνοιξῆς, ποὺ ἀργότερα ἀντικατεστάθησαν ἀπὸ τὸ χριστιανικὸ Πάσχα. Συγκεκριμένα στὸν 62ο κανόνα ὁρίζονται τὰ

ἐξῆς: «Τὰς οὕτω λεγόμενας Καλένδας, καὶ τὰ λεγόμενα Βοτά, καὶ τὰ καλούμενα Βρον-
μάλια, καὶ τὴν ἐν τῇ πρώτῃ Μαρτίου μηνὸς ἡμέρα ἐπιτελουμένην πανήγυριν, καθάπαξ
ἐκ τῆς τῶν πιστῶν πολιτείας περαιοθῆναι δυνάμεθα».

Ἐκτὸς τῶν ἄλλων κατεπολεμήθησαν οἱ ἀποκριεῖς καὶ οἱ μεταμφιέσεις, καθαρὰ διονυ-
σιακὰ ἔθιμα. Ὁ Χριστόφορος Μυτιληναῖος εἶχε ψέξει τοὺς γονεῖς, διότι ἐπέτρεπαν τὴν
μεταμφίεσι στὰ παιδιά τους. Ὁ πατριάρχης Λουκᾶς Χρυσοδέργης διέταξε τὴν κατάρ-
γησι τῶν μαθητικῶν μεταμφίσεων, οἱ ὁποῖες ἐπραγματοποιούντο τὴν 25ῃ Ὀκτωβρίου,
ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποία ἐωρτάζετο ἡ μνήμη τῶν Ἁγίων Νοταρίων, προστατῶν τῆς μα-
θητικῆς νεολαίας. Συγκεκριμένα στὸν κανόνα 62 τῆς ἐν Τρούλλῳ Οἰκουμενικῆς Συ-
νόδου ὀρίζεται: «τὰ μὲν τοι ποτὲ γινόμενα ἀπρεπῆ παρὰ τῶν νοταρίων παιδοδιδασκά-
λων κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν ἁγίων Νοταρίων, μετὰ προσωπειῶν σκηνηκῶν διερχομένων τὴν
ἀγοράν, πρὸ χρόνων τινῶν κατηργήθησαν, καθ' ὅρισμόν τοῦ ἁγιωτάτου ἐκείνου πα-
τριάρχου κυροῦ Λουκᾶ». Μὴ λησμονοῦμε ὅτι μέχρι καὶ σήμερα ἡ Ἐκκλησία καταδικά-
ζει ὡς εἰδωλολατρικὰ αὐτὲς τὶς τελετὲς καὶ προσπαθεῖ νὰ τὶς καταργήσῃ. Παρὰ τὴν
ἀντίδρασι καὶ τὸν πόλεμο τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τῶν τελετῶν αὐτῶν, πολλὰς ἀπ' αὐτὰς διε-
τηρήθησαν ἔστω καὶ ὑπὸ χριστιανικὸ ἔνδυμα. Χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ ὅσα γράφει ὁ
μοναχὸς Ἰωσήφ Βρυέννιος τὸν 15ον αἰῶνα στὸ κείμενό του «Τίνες αἰτίαι τῶν καθ' ἡμᾶς
λυπηρῶν»: «Ὅτι πνικτὰ καὶ θνησιμαῖα καὶ θηριάλωτα καὶ αἵματα ζώων ἀπερισκέπτως
ὡς ἐθνικοὶ οἱ ὀρθόδοξοι κατεσθίουσιν. Ὅτι γυμνοί, ὡς ἐγεννήθησαν οὐ μόνον ἄνδρες,
ἀλλὰ καὶ τὸ γυναικῶν φύλον, καθεύδουσιν οὐκ αἰσχύνονται... Ὅτι τὰς ἱεράς τῶν
ἐορτῶν, αὐλοῖς καὶ χοροῖς καὶ σατανικοῖς πᾶσι ἔσμασιν, κώμοις τε καὶ μέθαις, καὶ
αἰσχροῖς ἄλλοις ἔθεσιν ἐπιτελεῖν αἱ κατασχινόμεθα. Ὅτι Καλένδας τελοῦμεν, καὶ Μαρ-
τίου περιάμματα φέρομεν, καὶ τὸν Μάιον στεφανούμεθα καὶ κληδῶνας ποιοῦμεν καὶ
ὑπεραλλόμεθα τῶν πυρκαϊῶν...». Ὅλ' αὐτὰ τὰ θεωρεῖ ὑπεύθυνα γιὰ τὴν ἐκ τοῦ Θεοῦ τι-
μωρία τῶν χριστιανῶν.

Ὅπως παρατηροῦμε, τὶς ἐορτὲς αὐτὲς καθὼς καὶ κάθε κοσμικὴ ἐκδήλωσι τὶς πολε-
μοῦσε θανάσιμα ἡ Ἐκκλησία. Τοῦτο ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀπ' τὸν λαογράφο Δημ.
Λουκᾶτο: «Εἶναι γνωστὸ – γράφει – πὺς παρ' ὅλην τὴν πλατειὰ δουλειά, ὅπου ἔρριξε
τὸν Ἑλληνισμό ὁ Μωάμεθ, τοῦ ἔδωσε καὶ κάποια προνόμια, κοινοτικὰ καὶ ἐκκλησιαστι-
κά, εὐεργετικώτατα θέδαια γιὰ τὴν ἐπιβίωσιν τοῦ ἔθνους. Ἀνάμεσα στὰ προνόμια αὐτὰ
ἦσαν καὶ ἡ ἐλεύθερη σχετικὰ ἐκτέλεσις τῆς ὀρθόδοξης λατρείας τῶν τελετῶν ἰδιαίτερα καὶ
τῶν πανηγυριῶν τῆς. Ἐκεῖ μέσα λοιπὸν βρῆκαν οἱ Ἕλληνες τὴν εὐκαιρίαν νὰ συνεχίσουν
καὶ τὴν ἐθνικὴ κοσμικὴ ζωὴ τους. Νὰ κάτῃ πὺν ἐξηγεῖ καὶ τὴν ἀνοχὴ τῆς Ἐκκλησίας,
ἐνῶ πρὶν ἀπὸ τὴν Ἀλωση σ' ὅλους τοὺς αἰῶνες τῆς Βυζαντινῆς ζωῆς αὐτὴ εἶχε κηρύ-
ξει αὐστηρὸ πόλεμο στοὺς χορούς, στὴν ὄρχησι καὶ σὲ κάθε κοσμικὴ διασκέδασι. Μὲ
τὸν ἴδιο λόγο ὁμως ἐξηγεῖται καὶ ἡ κοσμικότητι πὺν ἀπέκτησαν οἱ Ἕλληνικοὶ χοροί, ἡ σε-
μνὴ τους ἐκτέλεσις καὶ ἡ ἐλεύθερη συμμετοχὴ τῶν γυναικῶν κάθε ἡλικίας σ' αὐτούς, φθά-
νει νὰ ἦσαν χαμηλοβλεποῦσες καὶ μὲ βαρὺ ντύσιμο παραδοσιακό» («Πασχαλινὰ καὶ τῆς
Ἀνοιξης», σελ. 123). Ἡ πολεμικὴ ὁμως τῆς Ἐκκλησίας ἐσυνεχίζετο καὶ ἐπὶ τουρκο-
κρατίας, παρὰ τὰ ὅσα λέγει ὁ Λουκᾶτος. Τὸ 1800 στὸ «Πηδάλιον», κάτῃ σάν Σύνταγμα
τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀναγράφεται: «Ἐως τῆς σήμερον ἐνεργεῖται ἡ Ἑλληνικὴ
αὕτη συνήθεια τῶν Κληδῶνων εἰς πολλοὺς τύπους... ἐπιλέγοντες εἰς καθένα εὐγάλμα ἓνα
διαβολικὸν τραγούδι... ὁμοίως καὶ οἱ Μάιοι, ἤτοι τὰ διάφορα ἄνθη καὶ λουλούδια, πὺν
δάνουσι τινὲς εἰς τὰς θύρας των τῇ α' Μαΐου, ἐπειδὴ καὶ αὕτη εἶναι συνήθεια Ἑλληνικὴ

και ἔθνικὴ καὶ ἀλλότρια ἀπὸ τοὺς χριστιανούς, καθὼς καὶ ὁ ἀοιδίμος ἐκείνος Πατριάρχης Μιχαήλ, ὁ τῶν φιλοσόφων ὕπατος, ἔλαβε μεγάλην ἐπιμέλειαν καὶ κατήργησε πάντα τὰ τοιαῦτα σατανικὰ καὶ ἑλληνικὰ ἐπιτηδεύματα».

Οἱ πρῶτοι χριστιανοί, ὅπως διαφαίνεται καὶ ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀποσπασμάτων, στρέφονται πλὴν τῶν ἑορτῶν καὶ τῶν χορῶν καὶ κατὰ τοῦ τραγουδιοῦ. Ὁ Θεοφάνης ὁ Μοναχὸς προέτρεπε: «*Ν' ἀκοῦμε λόγους καλοὺς καὶ ὄχι τραγούδια, γιατί στήν ὥρα τοῦ θανάτου μας αὐτὰ θὰ ἔναι ἐμπόδιο στήν σωτηρία μας*». Ὁ Ι. Χρυσόστομος ζητοῦσε ἀπ' τοὺς χριστιανούς νὰ ξεγράψουν κάθε λαϊκὸ τραγούδι. Οἱ ἀγωνιάτες δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ τραγουδοῦν πάνω στὸ κάρρο τους, οὔτε οἱ κοπέλλες στὸν ἀργαλειό τους, οὔτε οἱ μονάδες νὰ νανουρίζουν τὰ παιδιὰ τους μὲ ἀρχαιοελληνικὰ ᾠσματα, ἀλλὰ μόνο μὲ... ψαλμοὺς τοῦ Δαβίδ. Χαρακτηριστικὸ εἶναι, ὅτι τὸν 10ον αἰῶνα ὁ ἐπίσκοπος Καισαρείας Ἀρέθας ἀγανακτεῖ γιὰ τὰ τραγούδια (προερχόμενα ἀπὸ ἀποσπάσματα ἀρχαίων τραγωδιῶν), ποὺ ἀκούγοντο στὰ μοναστήρια ὡς τότε, ὅπως πιστοποιεῖται ἀπ' τὰ πρακτικὰ τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Μόλις δὲ τὸν 12ον αἰ. ἔπαισαν οἱ τραγουδιστὲς νὰ θεωροῦνται αἰσχρὰ πρόσωπα, καὶ αὐτὸ ὠφείλετο στὴν ἐπιμονὴ τοῦ λαοῦ νὰ τραγουδᾷ. Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ὅτι καὶ κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδο, ἐκτὸς τῆς ἀρχαίας, ὑπῆρχαν ἀοιδοὶ πληρωμένοι, γιὰ νὰ ψέλνουν μοιρολόγια. Ὁ Χρυσόστομος ἀπειλοῦσε ὅτι, ἐὰν συνέβαινε θάνατος, «*καὶ τινες τὰς θρηνοῦσας ταύτας μισθώσαιντο*» (μοιρολογίστρες), ἐπὶ πολὺ χρόνον θὰ τοὺς ἀπεμάκρυνε τῆς ἐκκλησίας («*τῆς ἐκκλησίας ἀπειρίξω ὡς τὸν εἰδωλολάτρη*»).

V. ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΟΣ ENANTION TOY ΓΕΛΙΟΥ

Ἀκόμη καὶ τὸ γέλιο ἀπηγορεύετο, θεωρούμενο σατανικὸ, εἰδωλολατρικὸ καὶ πρᾶξι ἀκολασίας! Ἀντὶ νὰ γελοῦν, οἱ πιστοὶ ἔπρεπε νὰ θρηνοῦν. Γράφει ὁ Ι. Χρυσόστομος: «*Σὺν δὲ γελᾷς; Μωρολογία τί ἐστί; Πένθους ὁ παρὼν καιρὸς καὶ θλίψεως, ὑπωπιασμοῦ καὶ δουλαγωγίας, ἀγώνων καὶ ἰδρώτων σὺν δὲ γελᾷς... οὐκ ἀκούεις τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, "οὐαὶ οἱ γελῶντες, ὅτι κλαύσονται"*... Μετὰ δακρύων δούλευε τῷ Θεῷ. Πενθήσωμεν τοίνυν, ἀγαπητοί, πενήθσωμεν, ἵνα ὄντως γελᾶσωμεν, ἵνα ὄντως ἡσθῶμεν ἐν τῷ καιρῷ τῆς χαρᾶς τῆς εἰλικρινοῦς. Οὕτω γὰρ δυνησόμεθα καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπιτυχεῖν» («Πρὸς Ἑβραίους», ΙΕ'). Ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος θεωροῦσε τὸ γέλιο ἁμαρτήμα, γι' αὐτὸ καὶ κατεδίκασε τοὺς πιστοὺς του λέγοντας: «*γελᾷς;*» (Migne, PG 37, 662). Κατὰ τοὺς χριστιανούς «*πένθος γέλωτος λυσιτελέστερον*» (=ὠφελιμώτερο) (Ι. Χρυσόστομος, «Εἰς τοὺς Ἀνδριάντας» ΙΖ'), ἀφοῦ οἱ πιστοὶ πρέπει νὰ πενθοῦν στὴν ἐδῶ ζωὴ. Ὁ Ἐφραίμ ὁ Σύρος ἔλεγε ὅτι «*οὐ δεῖ γελᾶν... ἀλλὰ μάλλον κλαίειν καὶ πενθεῖν*». Τὸ γέλιο εἶναι ὑποκινούμενο ὑπὸ τοῦ διαβόλου: «*Ὅταν κωμωδοῦντα ἴδῃς, ἐννόησον ὅτι ὁ διάβολός ἐστιν αὐτὸν ὁ κινῶν. Οὐ γὰρ χριστιανῶν τὰ σκώμματα. Ὁ γὰρ κελευσθεὶς πενθεῖν καὶ ἀκούων "Οὐαὶ οἱ γελῶντες"*»... (Ι. Χρυσόστομος, «Ὅτι οἱ Ἕλληνες τοὺς χριστιανούς ὑπερακοντίζουσι»). Ὅπως σημειώνει ὁ καθηγητὴς βυζαντινολογίας στὸ πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν Ἀθ. Κομίνης: «*Ὁ Μέγας Βασίλειος... δὲν θέλει τὴν ὁλοκληρωτικὴν ἀφομοίωσίν του (ἐνν. τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος), ζητεῖ μόνον ὅ,τι ἀγαθόν, πάντα δὲ τὰ ἄλλα τὰ ἀποκλείει, ἐνῶ ὁ ἴδιος οὐδέποτε γελᾷ*» («Εἰσαγωγικὰ Μαθήματα εἰς τὴν Βυζαντινὴν Φιλολογίαν», σελ. 18). Πολλοὺς αἰῶνες ἀργότερα στὴν «Ἀλεξιάδα» τῆς Ἄννας Κομνηνῆς βλέπομε ὅτι τὸ γέλιο θεωρεῖται ἀκολασία καὶ ἴδιον τῶν βαρβάρων. Γράφει ἡ Ἄννα Κομνηνὴ γιὰ τὸν ἀρχηγὸ τῶν Νορμανδῶν, τὸν Βαϊμούνδο, τὸν ὁποῖο θεωρεῖ βάρβαρο καὶ βαρβαρικὴ τὴν συμπεριφορὰ τοῦ γέλιου, ὅτι «*ὁ γέλως αὐτοῦ τοῖς ἄλλοις ἐμδρίθημα*» (=ἀκολασία) ἦν» («Ἀλεξιάς» XIII, 5). Βεβαίως σ' ἄλλο σημεῖο τοῦ ἔργου της γρά-

φει: «Ταῦτα ἐνθυμουμένη μοι μειδιάν ἐπέρχεται καὶ γέλως ἐπιτρέχει τοῖς χεῖλεσι πρὸς λύχρον ἐπισυρούση τὸν κάλαμον» («Ἀλεξιάς», I, XV, 6). Ἐννοεῖ τὸ δυνατό γέλιο, ἀλλὰ τὸ μειδίαμα τῶν χειλῶν καὶ αὐτὸ μόνο στὸν κοιτῶνα τῆς ἡ στὸν περιγρηπικὸ γυναικωνίτη! Ἐξ ἄλλου στήν «Ἀλεξιάδα» ὁ πατέρας τῆς Ἀλέξιος ποτὲ δὲν γελά, ἀλλὰ ὅλο διακρύβει, ἀποδείξει καλοῦ χριστιανοῦ. Σύμφωνα μὲ τὸν 51ο κανόνα τῆς ΣΤ' Οἰκου-μενικῆς Συνόδου, εἶναι ἴδιον τοῦ αὐτοκράτορα «μὴ διάχυσιν καὶ γέλωτα ἄσεμνον ἐμποι-οῦντα τοῖς βλέπουσιν», ἐνῶ ὁ Λέων ὁ Διάκονος ἔγραψε παραινετικὸ λόγο πρὸς τὸν αὐτο-κράτορα Ρωμανὸ τὸν Β', μὲ τὸν ὅποιον τὸν ἤλεγχε, διότι αὐτὸς ἦτο «ἐπτοημένος νεωτε-ρκαῖς ἡδυπαθείαις καὶ παιδιαῖς» (Λέοντος Διακόνου, «Ἱστορία» I, 2).

VI. Ο ΕΡΩΤΑΣ ΚΑΙ Η ΟΜΟΡΦΙΑ ΟΔΗΓΟΥΝ ΣΤΗΝ ΚΟΛΑΣΗ

Οἱ πρῶτοι χριστιανοί, πλὴν τῶν ὧν ἀναφέραμε, στρέφονται κατὰ τοῦ ἔρωτα καὶ τῆς ὁμορφιάς. Ὡς γνωστόν, στὸν Ἑλληνικὸ Πολιτισμὸ μεγάλη θέσι ἔχει τὸ ἐρωτικὸ στοι-χεῖο, ὁ ἔρως, ἀλλὰ καὶ τὸ Κάλλος, τόσο σὲ γήινο ὅσο καὶ σὲ κοσμικὸ ἐπίπεδο. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἑλληνικὴ (Ὁρφικὴ) κοσμολογία ξεκινᾷ μὲ τὸν φτερωτὸ ἔρωτα. Ὁ ἔρως, ἡ πα-γκόσμια ἔλξη εἶναι ἡ δημιουργικὴ δύναμις τοῦ σύμπαντος. Ὁ Ζεὺς καταπίνει τὸν ἔρω-τα, δηλαδὴ μετατρέπεται σὲ ἔρωτα (=συνεχῆς οὐσία, ἡτοι παγκόσμια ἀκτινοβολία) καὶ «συζυγεῖ τῇ Ἥρᾳ», δηλαδὴ μὲ τὴν ὕλη (μεριστὴ οὐσία, ὕλη μὲ τὴν προδιάθεσι δημι-ουργίας). Τὸν «ἔρωτα» λοιπὸν πολεμοῦν οἱ χριστιανοί. Ὁ Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς κα-ταδικάζει τὰ ἔργα τέχνης καὶ ἀγάλματα καὶ κατακρίνει τὴν τέχνη πὺ ἀπεικονίζει τὸν ἐρωτικὸ βίον. Ὁ θεὸς Πάν, σύμβολο ἐρωτισμοῦ, γίνεται ἀπ' τοὺς χριστιανούς Σατανᾶς. Τὸ γυνὸ θεωρεῖται ἁμαρτία, γι' αὐτὸ καὶ ἐπὶ Βυζαντίου καταργεῖται ἡ τέχνη τῆς γλυ-πτικῆς καὶ ἡ ἀγαλματοποιία. Ἡ Ἀφροδίτη καὶ ὁ Διόνυσος εἶναι κατὰ τοὺς χριστιανούς ἀναίσχυντοι: «Τί μοι λοιπὸν καταλέγειν τὰ περὶ Διονύσου... καὶ Ἀφροδίτης τῆς ἀναι-σχύντου;» (Θεόφιλος Ἀντιοχείας, «Πρὸς Αἰδόλυκον», βιβλ. Γ, παρ. 3). Λέγει ὁ Ι. Χρυ-σόστομος: «Δὲν ἄκουσες τὸν Χριστὸ πὺ λέει: “Αὐτὸς πὺ βλέπει γυναῖκα μ' ἐπιθυμία γι' αὐτήν, τὴν ἐμοίχεψε πιά”» («Ὁμιλία πρὸς τοὺς καταλείψαντας τὴν ἐκκλησίαν καὶ αὐτομολήσαντας πρὸς τὰς ἱπποδρομίας καὶ τὰ θέατρα», παρ. 6'). Σ' ἄλλο ἐργὸ τοῦ ἀνα-φέρει: «Ὅταν δῆς ὁμορφὴν γυναῖκα καὶ τὴν λαχταρήσῃς, τότε πάραντα ἐκείνη τὴν στιγ-μὴ νὰ δάλῃς στὸ μυαλό σου, πὺς τούτῃ ἡ γυναῖκα δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ στάχτη, καὶ ἀμέσως θὰ σοῦ φύγῃ ἡ ἐπιθυμία. Ἡ νὰ τὴν φαντασθῇς γιὰ μὲ δαθουλωμένα μάτια, μὲ ξαρωμένα μάγουλα καὶ ὡς ἄνθος μαραμένο τὴν ὁμορφιά τῆς. Νὰ σκεφθῇς πὺς πηλὸ καὶ στάχτη θαυμάζεις καὶ ὅτι τάφος ἀσδεστωμένος εἶν' ἡ ὁμορφία τοῦ κορμοῦ τῆς. Καὶ ἂν νοερὰ εἰσχωρήσῃς ἀκόμα πὺ μέσα τῆς, θὰ δῆς τὰ ἐντόσθιά τῆς γεμᾶτα ἀκαθαρσίες, ἀνάλογα δηλαδὴ μὲ τὴν συμβουλὴ τοῦ Ἐφραίμ τοῦ Σύρου: “Μίσσησε τὴν ὁμορφιά».

Ὅπως διαπιστώνουμε, οἱ χριστιανοί ἐστρέφοντο πρὸς κάθε τι πὺ προκαλοῦσε χαρὰ, διασκέδασι, ἀπόλαυσι. Ἄς θυμηθοῦμε τὸν Ἰωάννη τὸν Νηστευτὴ, ὁ ὁποῖος κατεδίκα-ζε τὴν ἀπόλαυσι καὶ ἔκραζε ἀδιακόπως: «Μακάριοι οἱ πεινῶντες, μακάριοι οἱ κλαίοντες, μακάριοι οἱ μισούμενοι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων». Ἐλάχιστοι ἦσαν αὐτοὶ πὺ δὲν ἀπέριπταν τὶς ἀπολαύσεις. Ὁ βυζαντινολόγος Ἀθ. Κομίνης ἀναφέρει: «Τὸ παρὰδειγμα τῶν μεγά-λων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἡκολούθησαν καὶ οἱ μετέπειτα ἱεράρχαι, τὴν αὐστηρότη-τα καὶ τὴν κατὰ Χριστὸν ζωὴν στέργοντες, τὸν δὲ κατὰ κόσμον βίον ἀποποιούμενοι. Ἀντιπροσωπευτικώτερος πάντων ὑπῆρξεν ὁ ἱερός Φώτιος... Τὸ γεγονός ὅτι ἐντὸς αὐτοῦ ὁ χριστιανισμὸς ὑπερίσχυσε τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐκράτησε τὸν Φώτιον εἰς τὰ πλαίσια μιᾶς ζωῆς συμφώνου πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς παραδόσεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ζωῆς

αὐστηρᾶς καὶ μετρημένης» («Μαθήματα εἰς τὴν Βυζαντινὴν Φιλολογίαν», σελ. 20). Ἐξαιρέσι ἀποτελεῖ μεταξύ ἄλλων ὁ Συνέσιος ὁ Κυρηναῖος, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀσπασθῇ τὸν χριστιανισμό ἀλλὰ, ὅπως δέχονται οἱ βυζαντινολόγοι, ἦταν περισσότερο Ἑλληνας, χωρὶς ὅμως νὰ παύῃ νὰ εἶναι χριστιανός. Κατηγορήθηκε ἀπ' τοὺς ἄλλους χριστιανούς γιὰ τὴν ἑλληνοπρεπῆ διαγωγή του καὶ γιὰ τὴν ἑλλειψὶ ἀσκητισμοῦ στὸν τρόπο ζωῆς του. Ἡ διαγωγή του αὐτὴ ὠφέλειτο στὸ ὅτι εἶχε ἐπηρεασθῇ ἀπ' τὸν νεοπλατωνισμό καὶ τὸν ἀρχαῖο τρόπο τοῦ ζῆν. Γιὰ τὶς κατηγορίες αὐτὲς ἀναγκάσθηκε ν' ἀπολογηθῇ, συγγράφοντας πραγματεία ἐπιγραφομένη: «Δίων ἡ περὶ τῆς καθ' ἑαυτὸν διαγωγῆς». Στὴν πραγματεία του αὐτὴ ὑποστηρίζει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἀγροῖκος ἀλλ' ἀληθινὸς Ἑλληνας, ὅτι δὲν εἶναι θεός, ὥστε νὰ μὴν τὸν συγκινοῦν οἱ ἡδονές, οὔτε θηρίον, ὥστε ὁ μόνος σκοπὸς τῆς ζωῆς του καὶ ἡ μόνη ἀπόλαυσί του νὰ εἶναι ἡδονὴ (δὲς Συνέσιον Κυρηναῖας, «Opuscula Romae» 1944, σ.σ. 233-278).

VII. Ο ΔΙΩΓΜΟΣ ΚΑΙ Η ΕΞΑΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

Ἡ σπουδαιότερα ὅμως διονυσιακὴ ἐκδήλωσι τοῦ ἀρχαιοελληνικοῦ πολιτισμοῦ εἶναι τὸ θέατρο, τὸ ὁποῖο οἱ Ἑλληνες ἀπλόχερα ἐχάρισαν στὴν οἰκουμένη. Τὸ θέατρο δημιουργοῦσε, ὅπως ἔλεγε ὁ Ἀριστοτέλης, στοὺς θεατὲς του τὴν ψυχικὴν κάθαρσι, ἀφοῦ αὐτὸ ψυχ-αγωγεῖ. Δὲν εἶναι τυχαῖο λοιπὸν τὸ θανάσιμο μῖσος τῶν πρώτων χριστιανῶν κατὰ τοῦ θεάτρου καὶ ἡ προσπάθεια νὰ τὸ ἐξαλείψουν, κάτι ποὺ ἐπὶ Βυζαντίου τὸ κατάφεραν, ἂν ἐξαίρεσουμε τοὺς μίμους, οἱ ὁποῖοι καὶ αὐτοὶ ἐδιώκοντο. Χαρακτηριστικὰ ὁ διαπρεπὴς καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν Νικ. Τωμαδάκης τονίζει ὅτι: «Τὸ θέατρον εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητα ἀνυπόστατον εἰς τὴν ἀνατολικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ἡ ἀνάμνησις τῶν τριῶν τραγικῶν, τοὺς ὁποῖους ἐμελέτων καὶ ἀντέγραφον οἱ Βυζαντινοί, μᾶς πιέζει κατὰ τρόπον ἀποκαρδιωτικόν» («Εἰσαγωγή εἰς τὴν Βυζαντινὴν Φιλολογίαν», ἐκδ. 1965, τόμ. Α', σελ. 5). «Περὶ θεάτρου – γράφει ὁ Ἀθ. Κομίνης – δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος. Τοῦτο ἀντικαθίστων μῖμοι καὶ ὀρχηστρίδες ἀπηνῶς διωκόμενοι ὑπὸ τε τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας» («Μαθήματα εἰς τὴν Βυζαντινὴν Φιλολογίαν», σελ. 43).

Ἄς δοῦμε ὅμως ποῖα ἦταν ἡ γνώμη τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὸ θέατρο. Ὁ Τερτυλλιανὸς γράφει χαρακτηριστικὰ: «Ἄν ὁ κόσμος εἶναι τοῦ Θεοῦ, τὰ ἔργα τοῦ κόσμου εἶναι τοῦ δαίμονα. Μᾶς ἔχει ρητῶς διδαχθῇ νὰ μισοῦμε κάθε ἀκολασία. Αὐτὴ ἡ ἐντολὴ κλείνει γιὰ μᾶς τὸ θέατρο, ἰδιαίτερα κέντρο ἀκολασίας, ὅπου δὲν ἐπιδοκιμάζεται, παρὰ ὅ,τι ἀποδοκιμάζεται παντοῦ... Αὐτὴ ἡ ἐντολὴ μᾶς ἀπαγορεύει τὴν σκηνὴ τῆς τραγωδίας καὶ τὴν σκηνὴ τῆς κωμωδίας. Ἡ τραγωδία καὶ ἡ κωμωδία εἶναι σχολεῖο ἐγκλημάτων καὶ ἀκολασίας, αἵματος καὶ διαφθορᾶς, ἀσέβειας καὶ βλασφημίας, ἡ ἐπίδειξι διαίων ἢ ἐπονειδίστων πράξεων ποὺ ἐκπορνεύουν αἰσθήσεις καὶ σώματα». Ἄς δοῦμε ὅμως τί λέγει γιὰ τοὺς ἡθοποιούς: «Μπροστὰ στὸ δικαστήριον τοῦ Ἰησοῦ... οἱ τραγικοὶ ἡθοποιοὶ θὰ θγάλουν τὶς πιὸ γοερὲς καὶ σπαρακτικὰς κραυγὰς μέσα στὴν ἀπεραντοσύνη τῆς προσωπικῆς τους τραγωδίας. Τότε οἱ γελωτοποιοὶ θὰ ξεχωρίζουν ἀκόμη περισσότερο χάρι στὴν καινούργια εὐαίσθησίαν ποὺ θ' ἀποκτήσουν μέσα στὶς φλόγες». Τὸ θανάσιμο μῖσος τοῦ χριστιανισμοῦ κατὰ τοῦ θεάτρου ἀπεικονίζεται στὰ λόγια τοῦ Ι. Χρυσόστομου: «Ἐργέτω ἡ σκηνή. Μακάριοι οἱ ἀγνοοῦντες τὸ θέατρον δάρβαροι». Δηλαδή ἐπαινεῖ τοὺς βαρβάρους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐπενόησαν τὸ... «ἀνήθικο» θέατρο. Στὸν λόγο του «Πρὸς τοὺς καταλείψαντας τὴν ἐκκλησίαν καὶ αὐτομολήσαντας πρὸς τὰς ἱπποδρομίας καὶ τὰ θεάτρα» ἀναφέρει: «Καὶ δὲν ἔφθανε τὴν πρώτην μέραν ἀλλὰ καὶ τὴν δευτέραν, ὅταν ἔπρεπε ν' ἀνα-

πανθής λίγο από την άμαρτία, στὰ θέατρα πηγαίνεις πάλι, τρέχεις απ' τὸν καπνὸ στὴν φωτιά καὶ ρίχνεις τὸν ἑαυτὸ σου σ' ἄλλο βάραθρο χειρότερο... Καὶ γι' αὐτὸ λέγω ἀπὸ πρὶν καὶ φωνάζω μὲ δυνατὴ φωνή ὅτι, ἂν κανεὶς ὕστερ' ἀπὸ αὐτὴ τὴν συμβουλή καὶ τὴν διδασκαλία τρέξῃ πάλι στὴν παράνομη βρωμιὰ τῶν θεάτρων, δὲν θὰ τὸν δεχθῶ μέσα σ' αὐτὲς τίς αὐλές, δὲν θὰ τοῦ μεταδώσω τὰ μυστήρια, δὲν θὰ τὸν ἀφήσω νὰ πλησιάσῃ τὴν ἁγία τράπεζα... Θὰ πετάξωμε ἔξω απ' τὸ ἱερὸ αὐτὸ περιβόλι αὐτὸν ποὺ ἔχει λέπρα στὴν ψυχὴ του». Ὁ Χρυσόστομος καταδικάζει τίς γυναῖκες θεατρῖνες, τίς μιμάδες, τίς ὁποῖες ἐταύτιζε μὲ τίς πόρνες, ὅπως ὅλοι οἱ ἱερωμένοι. Γράφει σχετικὰ: «Κι ἐσύ, καθισμένος στὸ θέατρο, ἐκεῖ ὅπου ὅλα σέ σπρώχνουν πρὸς τὸ κακό, βλέπεις γυναῖκα πόρνη μὲ τὸ κεφάλι ξεσκεπαστο νὰ μπαινῇ μὲ πολλὴ ἀδιαντροπιά, νὰ εἶναι ντυμένη μὲ φορέματα χρυσᾶ, νὰ λιχνίζεται, νὰ τσακίζεται, νὰ τραγοῦδᾷ τραγούδια πορνικά, παθιασμένους σκοποῦς, νὰ σκορπᾷ λόγια αἰσχρά» (ἐνθ. ἀνωτ.).

Τὸ ποίμνιο ὅμως τῶν χριστιανῶν ἐγκατέλειπε τίς ἐκκλησίες καὶ πήγαινε νὰ παρακολουθήσῃ θέατρο. Αὐτὸ ἐξώργιζε τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας: «Καὶ ἐπειδὴ βλέποντας τὰ μέλη τῶν συνάξεων νὰ ἐλαττώνονται, τοὺς προφῆτες νὰ προσβάλλονται, τοὺς ἀποστόλους νὰ καταφρονοῦνται θέλω νὰ κατηγορήσω, ἀλλ' ἐκείνους ποὺ ὀφείλουν ν' ἀκούσουν τὴν κατηγορία αὐτή, δὲν τοὺς βλέπω παρόντες... Μιὰ φορὰ τὴν ἑβδομάδα μαζευόμαστε ἐδῶ κι οὐτε αὐτὴ τὴν ἡμέρα δὲν δέχονται νὰ παραμερίσουν τίς διωκτικὰς φροντίδες» (Ι. Χρυσόστομος, «Περὶ τῆς Ἄννας», ὁμιλία 4). Σ' ἄλλη ὁμιλία τοῦ Ὁ Χρυσόστομος λέει: «Πολλὲς φορὲς σᾶς νουθέτησα νὰ μὴν πηγαίνετε στὰ θέατρα, μὰ δὲν μὲ ἀκούσατε, καὶ ἐνῶ απ' αὐτὰ δὲν φεύγει κανεὶς, ἂν δὲν τελειώσῃ ἡ παράστασις, απ' τὴν Ἐκκλησία φεύγετε, πρὶν τελειώσῃ ἡ λειτουργία» Ἐπειδὴ ὅμως μέχρι καὶ τὸν 7ο αἰῶνα πολὺς κόσμος πήγαινε στὰ θέατρα, ἀναγκάζεται ἡ ἐν Τρούλλῳ Οἰκουμένηκῃ Σύνοδος ν' ἀφορίσῃ ὅσους πηγαίνουν σ' αὐτὰ. Στὸν 71ο κανόνα τῆς Συνόδου ὀρίζεται: «...τοὺς διδασκομένους τοὺς πολιτικούς νόμους μὴ δέον τοῖς ἑλληνικοῖς ἔθεσι κεχερῆσθαι, μήτε μὴν ἐπὶ θεάτρων ἀνάγεσθαι. Εἰ δέ τις ἀπὸ τοῦ νῦν πρᾶξαι τολμήσῃ, ἀφοριζέσθω». Γιὰ ν' ἀντιληφθοῦμε τὸ μῖσος ποὺ προκάλεσε ὁ χριστιανισμὸς κατὰ τοῦ θεάτρου, ἀρκεῖ ν' ἀναφέρωμε τὸ ἑξῆς: Ὁ ἡθοποιὸς ἀπηγορεύετο νὰ ὀρκισθῇ ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου στὰ δικαστήρια ἢ νὰ μεταλάβῃ στὴν Ἐκκλησία. Ἐνα παράδειγμα απ' τὴν καθημερινὴ ζωὴ ἀρκεῖ γιὰ νὰ μᾶς πείσῃ γιὰ τὴν θέσι τοῦ ἡθοποιοῦ στὴν χριστιανικὴ κοινωνία: Στὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνα μιὰ Ἀθηναία νοικοκυρὰ κάλεσε ἱερέα γιὰ εὐχέλαιο, μόλις ἐπληροφορήθῃ ὅτι ὁ ἐνοικιαστής τῆς ἦταν ἡθοποιὸς (δὲς Ἀθ. Κουκοδίστα, «Τὸ θέατρο στὸν Διαφωτισμὸ τοῦ '21», «Δαυλός», τ. 135).

VIII. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ὁ χριστιανισμὸς ἐπὶ τόσους αἰῶνες ἐπεχείρησε νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ψυχὴ τοῦ Ἑλλήνα καὶ κατὰ ἓνα μέρος τὸ πέτυχε, ὅχι ὅμως καὶ ὀλοκληρωτικά. Δὲν ἔχει ἄδικο ὁ λαογράφος Μανιάτης, ὅταν λέγῃ – ἔστω καὶ μὲ κάποια δόσι ὑπερβολῆς – ὅτι «ὁ Θεὸς τῶν Ἑλλήνων εἶναι ὁ Διόνυσος». Ἐμεῖς θὰ λέγαμε ὅτι ὁ Διόνυσος εὐρίσκεται βαθιά στὸ ἀσυνείδητο κάθε ἀνθρώπου, κάθε Ἑλλήνα. Εἶναι ἀναγκαία σήμερα ἡ ἀναδίωξις τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ, ἡ ἐπαναφορὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Λόγου, τῆς ἀρμονίας αὐτῆς Λόγου - Ψυχῆς, ποὺ δὲν ἔχει καμμία σχέση μὲ τὸν μεταχριστιανικὸ εὐρωπαϊκὸ ρασιοναλισμὸ, τοῦ Ἀπολλωνείου καὶ Διονυσιακοῦ Πνεύματος. Ἐτσι μόνον θὰ μπορέσουμε νὰ ξαναγίνουμε εὐδαίμονες ἄνθρωποι, ὀλοκληρωμένοι κι ὄχι ἀκρωτηριασμένοι κατὰ τὸ ἥμισυ (στὶς ἐπιθυμίες καὶ τὰ συναισθήματα), τὰ ὅποια συκοφάντησε καὶ ἀφώρισε ὁ δογματισμὸς.

Διονύσου πλοῦς

– Περάστε, κυρίες και κύριοι. Ἐλᾶτε γιὰ μιὰ δόλτα μὲ τὸ ἄμαξάκι.

Ἡ φωνὴ τοῦ ὑπερεξηκονταετοῦς ἄμαξᾶ ἀκουγόταν διανγῆς καὶ ἰσχυρὴ ἀπὸ μακρυνά, καθὼς ἐμεῖς προσδέναμε τὸ κόττερο στὴν ἀποβάθρα. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ «Διόνυσος» – σπουδαῖο πλεονύμενο. Τὸ εἶχαμε μισθώσει «ρεφενὲ» μιὰ παρέα τριῶν ξευγαριῶν γιὰ ἓνα ὀλιγοήμερο φωτογραφικὸ ταξίδι στὸ Αἶγαῖο. Πρῶτος μας σταθμὸς ἡ Αἴγινα, ὅπου καὶ μάλιστα εἶχαμε φθάσει. Περιπατώντας λίγο ἀργότερα στὸν παραλιακὸ δρόμο πλησιάσαμε τὸ περιβόητο ἄμαξάκι, πρῶτο στὴ σειρὰ μπροστὰ ἀπὸ μερικά ἄλλα, μ' ἓνα ψωραλέο ἵππο ζεμένο, πάνω στὴ ράχη τοῦ ὁποίου οἱ μυῖνες ἔκαναν συμπόσιο. Πλησίασα τὸν ἄμαξᾶ μὲ πειρακτικὴ διάθεση.

– Πολὺν συμπαθητικὸ τὸ ἄτι σας. Πῶς τὸ λένε; τὸν ρώτησα.

– Βουκεφάλα, ἀπήντησε ἐκεῖνος ὑπερήφανα. Ὑστερὶς τῶρα νὰ καταλάβῃς ποιὸς κοροϊδεύει ποιόν. Οἱ ἄλλοι μισογελοῦσαν. Ἐγὼ σκεπτόμουν ὅτι στὴν ἄγρια ἀμερικανικὴ δύση κάτι τέτοια ἄλογα κατέληγαν στὴν χύτρα γιὰ ψαρόκολλα. Ἐὰν δὲ καὶ ὁ θρυλικὸς Βουκεφάλας ἦταν σ' αὐτὴν τὴν κατάσταση, ὁ Ἀλέξανδρος θὰ προτιμοῦσε νὰ μεταβῇ στὴν Ἀσία πεζός. Τί νὰ κάνουμε ὅμως; Ὁ καθένας διαφημίζει αὐτὸ ποὺ διαθέτει, δυσφημίζοντας ἐνίοτε καὶ τὸν τουρισμό.

Οἱ ἀρχαιότητες τοῦ νησιοῦ δὲν προσέφεραν καὶ πολὺ «τροφή» γιὰ τοὺς φωτογραφικοὺς φακούς μας. Ἀπὸ τὸν πάλαι ποτὲ περικαλλῆ ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνος μιὰ κολώνα ἔμεινε ὅλη κι ὅλη μὲ πλῆθος ἐρειπίων ἀτάκτως ἐροισμένων γύρω της. Τὸ παρακείμενο μουσεῖο σχεδὸν ἄδειο ἀπὸ ἐπισκέπτες, καὶ τὰ ἐκθέματα σιωπηλὰ ἀλλὰ γεμάτα μεγαλεῖο καὶ ἀρχαιολογικὰ μυστικά, τὰ ὁποῖα οἱ λιγοστοὶ ἄλλοδαποὶ ἐνδιαφερόμενοι ἔδλεπαν μὲ δέος, προσπαθώντας νὰ τὰ ἐρμηνεύσουν. Ὅσο γιὰ τοὺς Ρωμιούς μας, αὐτοὶ συνέργεαν «μπουλουκηδὸν» στὴ Μονή, λίγα χιλιόμετρα παραπέρα.

Ἀποπλεύσαμε νωρὶς τὸ ἀπόγευμα, καθὼς ὁ ἐπόμενος προορισμὸς μας, ἡ Σίφνος, ἔπεφτε λίγο μακρυνὰ ὁμολογουμένως. Τὸ ὁλονύκτιο ταξίδι μᾶς προβλημάτιζε, ἀλλὰ καὶ μᾶς γοήτευε. Ὁ καπετάνιος μας πάντως γνώριζε καλὰ τὴ δουλειά του. Ἔτσι φθάσαμε κατὰ τὸ ξημέρωμα τῆς ἐπομένης καὶ «πιάσαμε» στὸ Φάρο. Περάσαμε τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἡμέρας στὸ Κάστρο, ὅπου μὲ γοητεία ἀλλὰ καὶ πικρία παρατηρούσαμε τὰ προϊστορικά καὶ μυκηναϊκὰ ὑπολείμματα κτισμάτων παρατημένα στὸ ἔλεος τοῦ πανδαμάτορος χρόνου. Ἀλλὰ καὶ στὸν Πλατὺν Γιαλὸ ὁ ὀνομαστὸς ἀρχαῖος τύμβος δὲν εἶχε καλύτερη τύχη. Χωρὶς νὰ παραθεωροῦμε τὸν ἥλιο καὶ τὴν θάλασσα τῶν νησιῶν μας, τὴν ὁποία τιμήσαμε δεόντως, ἀπολαμβάνοντας ταντόχρονα τὴ δροσιὰ – ἀλλὰ καὶ τὰ ψάρια της –, συλλογίζομασταν περὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ τοῦ ταξιδιοῦ. Μετὰ τὴ διασκέδαση ἐρχόταν στὸ μυαλό μας ὁ προβληματισμός. Τὰ νησιά μας, γνωστὰ ἔως τὰ πέρατα τοῦ κόσμου γιὰ τὰ μαγνητικὰ τους θέληγτρα, εἶχαν στερεῦσει πολιτιστικά; Μόνο «μπάνιο», «οὔζο», «τζατζίκι», «καραβίδες στὰ κάρβουνα», «μουνσακᾶ» καὶ «συρτάκι» εἶχαν πλέον νὰ παρουσιάσουν;

Τὴν ἀνησυχία αὐτὴ συμμεριζόταν καὶ ὁ καπετάνιος, ὅταν τὸ ἴδιο θρόνου τὰ λέγαμε στὴν τιμονιέρα, ἐνῶ ὁ «Διόνυσος» ἐπλεε ἤρεμα γιὰ τὸν ἐπόμενο σταθμό μας, τὴν Ἱο. Καθὼς ἡ νύχτα προχωροῦσε καὶ δὲν μὲ ἔπαιρνε ὁ ὕπνος, θῆκα καὶ κάθισα στὴν πλώρη. Τὸ βαθυγάλανο πέλαγος λουσμένο στὸ φεγγαρόφως ἔδινε μιὰ φαντασμαγορικὴ ἐντύπωση. Γιὰ χιλιετίες αὐτὴ ἡ θάλασσα ὠργωνόταν ἀπὸ πλοῖα, πὺν ἀπὸ τὴν ἀπώτερη ἐμφάνισή τους πλοηγούντο ἀπὸ θαρραλέους θαλασσοπόρους, πὺν μόνον τοὺς ὅπλα ἦταν ἡ τόλμη καὶ τὸ πείσμα καὶ ὁδηγοὶ τοὺς ὁ ἥλιος καὶ οἱ ἀστέρες. Κάπως ἔτσι ξεκίνησε ἡ ἱστορία στὸ Αἰγαῖο, καὶ συνεχίστηκε ἄλλοτε γαλήνια σὰν μπουνάτσα κι ἄλλοτε μὲ ἔνταση σὰν φουρτούνα. Ἡ πέτρα, τὸ χῶμα, ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ θάλασσα εἶχαν πλέον ζυμωθῇ μεταξὺ τοὺς σὲ μιὰ ἀλληλοεξάρτηση, πὺν τὰ ἔκανε ἀχώριστα.

Οἱ πρῶτες ἀκτίνες τοῦ πρωينوῦ ἡλίου φώτιζαν τὸ σκάφος μας, ἐνῶ πλησίαζε ἀναπηδώντας ἐλαφρὰ στὴν Ἱο. Ἡ δροσερὴ πρωινὴ αὖρα μᾶς ἔκανε πὺν ἐνεργητικὸς διώχοντας τὴ νωθρότητα, πὺν συνήθως ἀκολουθεῖ τὴν ἀφύπνιση. Κατεβαίνοντας στὸ λιμάνι κατευθυνθήκαμε ἀμέσως στοῦ Σκάρκου, ὅπου τὰ λείψανα τοῦ προϊστορικοῦ οἰκισμοῦ παραμένουν ἀκόμη ἀναξιοποίητα. Συνεχίζοντας τὴν δόλτα μας στὴν χώρα παρατηρούσαμε ὅτι ἐπικρατοῦσε μιὰ περιέργη κινητικότητα. Ρωτήσαμε ἓνα ντόπιο στὸ καφενεῖο, ἐὰν ἐπέκειτο κάποια πανηγύρις κι ἐκεῖνος μας ἀπήντησε θετικά. Πράγματι τὸ θρόνου στὴν Ψάθη, στὴν ἄλλῃ μεριὰ τοῦ νησιοῦ, ἐπρόκειτο νὰ ἐορτασθῇ ἡ μνήμη τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. Μὴ ἔχοντας τίποτε καλύτερο στὸ πρόγραμμά μας ἀποφασίσαμε νὰ πᾶμε κι ἐμεῖς.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς λειτουργίας τὸ γλέντι ὅσο πῆγαινε καὶ «φούντωνε». Μᾶς ἔκανε ἐντύπωση ὁ μεγάλος ἀριθμὸς ζωντανῶν ἀρνιῶν καὶ κατσικῶν, πὺν μετέφεραν οἱ νησιῶτες. Ρώτησα κάποιον ἀπὸ ἀπλὴ περιέργεια:

- Μὰ καλὰ... πὺν τὰ πηγαίνουν τὰ ζωντανά;
- Δὲν θὰ εἶναι γιὰ πολὺ ἀκόμη ζωντανά! ἀπήντησε ἐκεῖνος.
- Δηλαδή;

– Δηλαδή θὰ προσφερθοῦν ὡς τάματα στὸν Ἅγιο, θὰ σφαχτοῦν, θὰ ψηθοῦν καὶ θὰ τὰ φᾶμε, πίνοντας μπόλικο κρασάκι, μοῦ ἀπήντησε.

«Ἀπίστευτο», σκέφθηκα. «Κουρμπάνια». Ἱερεῖα! Ἦταν ὄντως ἔτσι. Ἡ παναρχαία συνήθεια ζωντάνευε μέσα σὲ ἀλλότριο «σκηνικό». Σημασία ὁμως εἶχε ὅτι ζωντάνευε. Ποῦ ἔσαι, παπᾶ Καντιώτη, νὰ δῆς τοὺς «εἰδωλολάτρες». Ἰδὸν ἡ ἐκδίκηση τῆς χαμένης ἐλληνικῆς παραδόσεως. Ὅσο γιὰ τὰ κοψίδια ἦταν πεντανόστιμα καὶ τὸ κρασάκι σωστός «κουτελίτης».

Μείναμε στὸ χωριὸ ἕως ἀργὰ τὴν νύχτα κι ἐπιστρέψαμε στὸ κότερο ὑπὸ τὸ κράτος μιᾶς ἐλαφρᾶς ἀλλὰ ὅπωςδήποτε εὐχάριστης θακχείας. Ὁ ἀπαραίτητος γιὰ μᾶς ὕπνος ἦρθε λίγη ὥρα ἀργότερα. Ἐπρεπε τὸ ἄλλο πρωὶ νὰ ἀποπλεύσουμε. Ὁ «Διόνυσος» θὰ συνέχιζε τὸ ταξίδι του στὰ καταγάλανα νερά, ὅπως ἄλλωστε καὶ ὁ ὁμώνυμος θεὸς τὸ συνεχίζει κρυφὰ χιλιετίες τώρα, περιπλανώμενος στὸν χῶρο καὶ τὸν χρόνον, ὑπὸ τὴν ἐπιτήρηση ὅμως τῶν ἀνέραστων διωκτῶν του.

Μάριος Μαρμανέας

ΜΑΡΙΟΣ ΜΑΜΑΝΕΑΣ

Διονυσιακὸ καὶ ᾽Απολλώνειο Πνεῦμα

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Ἡ Ἑλληνικὴ Μυθολογία ὀφείλει τὸν πλοῦτο καὶ τὴν πολλαπλότητα τῶν διηγήσεών της στὸ γεγονός, ὅτι ὁ μῦθος ὑπῆρξε πάντοτε γιὰ τοὺς προγόνους μας ἓνας κώδικας ἱστορικῆς ἀναφορᾶς, ποὺ παρουσίαζε τόσο κοσμολογικά καὶ φυσικά γεγονότα ὅσο καὶ ἀνθρώπινες πράξεις. Ἡ διαπίστωση δὲ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες οὐδέποτε ἔγραψαν ἢ ἐδίδαξαν «ἐπίσημη» ἢ «κατεστημένη» ἱστορία ἐνισχύει τὴν ὑψηλὴ σημασία τοῦ μύθου, ποὺ διακρατήθηκε σταθερὴ μέσα ἀπὸ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, καθὼς ὑπῆρχε γιὰ νὰ ἐξυπηρετῇ πληροφοριακοὺς καὶ διδακτικοὺς σκοποὺς.

Ὁ μῦθος ὅμως ἔχει καὶ μία ἄλλη διάσταση. Εἶναι ἄρρηκτα συνδεδεμένος μὲ τὴ φύση καὶ τὸν ψυχισμό τοῦ φυσιολογικοῦ ἀνθρώπου, στὸν ὁποῖο καὶ ἀπευθύνεται. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο αἰτιολογεῖται ἡ παροχὴ ὑψίστης τιμῆς ἀπὸ τοὺς προγόνους μας σὲ πρόσωπα ποὺ ἐνεσάρκωναν τὶς ὑψηλότερες ἀξίες, καὶ ἡ λατρεία τῶν ἀξιῶν αὐτῶν δίκην θεῶν. Οἱ «θεοὶ» – στὸ βαθμὸ ποὺ δυνάμεθα νὰ γνωρίζουμε γι' αὐτοὺς ἀπὸ τὶς παραδόσεις καὶ τὶς ὅποιες ἄλλες πηγές – ἔχουν διττὴ φύση. Εἶναι μὲν ὁ καθένας τους ἓνα μέγεθος, ποὺ ἀφορᾷ στὸν κόσμο τῶν ἰδεῶν, εἶναι ὅμως καὶ ἱστορικοὶ ἄνθρωποι. Ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης τοὺς θεωρεῖ: «*ὑπάρξαντας θνητούς*» καὶ ὅτι «*διὰ τὴν σύνεσιν καὶ εὐεργεσίαν ἔτυχον ἀθανάτου μνήμης*». Οἱ ἀναφορὲς στὴ «*σύνεσιν*» καὶ τὴν «*εὐεργεσίαν*» τῶν «θεῶν» προδίδουν ὅτι οἱ τελευταῖοι ὑπῆρξαν γεννιήτορες πολιτιστικῶν ἀγαθῶν καὶ χαρακτηρίζονται ἀπὸ κάποιες ιδιότητες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἔγιναν ὀνομαστοί.

ΑΠΟΛΛΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΝΥΣΟΣ

Χωρὶς κανένα ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ ἀρχαιοελληνικοῦ πανθέου νὰ ὑπολείπεται σὲ ἀξία ἀπὸ τὸ ἄλλο, ὑπάρχουν ἐν τούτοις δύο πρόσωπα τὰ ὁποῖα σχετίζονται ἄμεσα μὲ τὴν, ὡς σύνολο θεωρούμενη, πνευματοψυχασματικὴ ὄντοτητα τοῦ ἀνθρώπου: ὁ ᾽Απόλλων καὶ ὁ Διόνυσος. Ὁ πρῶτος ἀντιπροσωπεύει τὸν λόγο, τὴ γνώση, τὴν ἁρμονία, τὴν τέχνη, τὴν ἐπιστήμη, τὸν πολιτισμό. Στους ἀντίποδες του ὁ Διόνυσος εἶναι ὁ θεὸς τῆς ὑποκειμενικῆς ἀναγεννήσεως, τῶν συναισθημάτων, τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Οἱ παραδόσεις περὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως ἀμφοτέρων εἶναι σχετικὰ γνωστές. Καὶ οἱ δύο ἔχουν τὶς ἀκολουθίες τους. Ὁ μὲν ᾽Απόλλων ὡς «Μουσαγέτης» ἡγεῖται τῶν Μουσῶν, ἡ κάθε μία ἀπὸ τὶς ὁποῖες εἶναι προστάτιδα μιᾶς ξεχωριστῆς τέχνης ἢ ἐπιστήμης, ὁ δὲ Διόνυσος ἀκολουθεῖται ἀπὸ τὸ θίασό του, τὶς Βάκχες, τοὺς Σειληνοὺς, τοὺς Σατύρους καὶ τὶς Μαινάδες, πρόσωπα τὰ ὁποῖα ἐνσαρκώνουν τὴν ὑποκειμενικότητα, τὶς φυσικὲς ὁρμές, τὶς ἐπιθυμίες καὶ τὰ συναισθήματα. Ὅλα αὐτὰ ἔχουν κεφαλαιώδη σημασία, καθὼς ὁ Ζεὺς ὡς κοινὸς πατὴρ τοῦ ᾽Απόλλωνος καὶ τοῦ Διονύσου στὴ γλῶσσα τῆς ἀπομυ-

θεύσεως (ὅπου ὡς «Ζεὺς» «ζευνγύνει» - «ζευγαρώνει», ἀλλὰ καὶ ὡς «Δίας» - καταχρηστικά σὲ ὀνομαστική πτώση - «διαίρει» - «διαχωρίζει») ἐνοποιεῖ δύο ἀντίθετα μεταξὺ τους στοιχεῖα, πὺν χαρακτηρίζουν τὴ φύση ὅχι μόνον τοῦ ἀνθρώπου ἀλλὰ καὶ τοῦ κόσμου ὁλόκληρου.

Ἐδῶ χρειάζεται μεγάλη προσοχή στὴν κατανόηση τοῦ προβλήματος, καθὼς εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ἡ συνήθης παιδεία πὺν λαμβάνουμε, μὲ δεδομένη τὴ νοοτροπία ν' ἀντιμετωπίζουμε τὸ ἀρχαῖο ἐλληνικὸ γίγνεσθαι ὡς παρωχημένη ὑπόθεση καὶ μουσειακὸ εἶδος, μᾶς προκαλεῖ ἓνα αἶσθημα ξενισμοῦ ἀπέναντι στὴν κοσμοαντίληψη τῶν προγόνων μας. Ὁ Ζεὺς δὲν εἶναι ἓνας βιβλικὸς ἐξωσυμπαντικὸς δημιουργὸς ἀκατάληπτος ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος φέρει στὴν ὑπαρξὴ ἓναν κόσμον «λίαν καλόν», τὸν ὁποῖο ἔρχεται κατόπιν νὰ ἀλώσῃ ὁ Διάβολος. Ὁ Ζεὺς ἐνεργώντας μέσα στὸν κόσμον θεσπίζει καὶ τὴ θέσιν καὶ τὴν ἀντίθεσιν, καὶ τὸ λογικὸ καὶ τὸ ἐξωλογικὸ, καὶ τὸ ὑποκειμενικὸ καὶ τὸ ἀντικειμενικὸ, κρατώντας ἔτσι τὰ πράγματα σὲ ἰσορροπία. Θὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ ὀριοθετήσωμε καὶ νὰ μιλήσωμε γιὰ τὸ Ἀπολλώνειο Πνεῦμα, ἐὰν δὲν εἶχαμε τὴν ἐμπειρία τοῦ Διονυσιακοῦ Πνεύματος. Ἀντιστρόφως δὲ θὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ κατανοήσωμε τὸ Διονυσιακὸ χωρὶς τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Ἀπολλωνείου.

Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ ἀπάντησιν στὸ ἐρώτημα, γιὰτί οἱ πρόγονοί μας δημιούργησαν ἓναν ἀπαράμιλλο πολιτισμό, εἶναι ὅτι αὐτὸ συνέβη, ἐπειδὴ οἱ ἴδιοι οὐδέποτε ἔτρεφαν αὐταπάτες γιὰ τὸν κόσμον μέσα στὸν ὁποῖο ζοῦσαν, οὔτε δημιούργησαν ποτὲ ψεύτικα καὶ μὴ ἀνταποκρινόμενα στὴν πραγματικότητα διχαστικὰ κοσμοεἰδωλα. Ζοῦσαν πάντοτε σύμφωνα μὲ τὶς ἐπιταγὲς τῆς φύσεως, ἀποδίδοντας στὴν τελευταία ἱερὴ σημασία, καὶ μὲ ἀπόλυτο σεβασμὸ στοὺς κανόνες πὺν διέπουν τὸ σύμπαν ὁλόκληρο. Σ' αὐτὸ τὸ σκεπτικὸ ἐντάσσεται τὸ δίπτυχο Ἀπόλλων - Διόνυσος. Ὁ μὲν πρῶτος ἀντιπροσωπεύει τὸ λογικὸ στοιχεῖο καὶ τὴν ἐπαφὴ μὲ τὴν ἀντικειμενικὴ πραγματικότητα, ὁ δὲ δεῦτερος τὸ ψυχικὸ στοιχεῖο καὶ τὴν ἐπαφὴ μὲ τὴν ὑποκειμενικὴ πραγματικότητα. Αὐτὰ τὰ δύο δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ὁ διττὸς χαρακτήρ τῆς ψυχοπνευματικῆς ὑποστάσεως τοῦ ἀνθρώπου, πρᾶγμα πὺν σημαίνει ὅτι μεταφορικὰ ὅλοι ἔχουμε μέσα μας ἓναν Ἀπόλλωνα πὺν ἀντιπροσωπεύει τὸ συνειδητὸ καὶ λογικὸ μέρος μας καὶ μᾶς διατηρεῖ στὴ θέσιν πὺν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἀντιλαμβανώμαστε τὸν κόσμον γύρω μας, ὅπως αὐτὸς πραγματικὰ ὑφίσταται· ἔχουμε ὅμως καὶ ἓναν Διόνυσον, ὁ ὁποῖος λαμβάνει τοὺς ἐρεθισμοὺς πὺν δεχόμεστε ἀπὸ τοὺς παράγοντες τοῦ περιβάλλοντος καὶ τοὺς μετατρέπει σὲ αἰσθήματα, συναισθήματα καὶ ἐπιθυμίες. Αὐτὸ μᾶς ὠθεῖ νὰ θέτουμε στὴν ἐμπειρία τῆς ζωῆς μας καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ «ἐγώ».

Ὁ ἁρμονικὸς συνδυασμὸς λοιπὸν τοῦ ἀντικειμενικοῦ μὲ τὸ ὑποκειμενικὸ ἀποτελεῖ τὸν «χρυσὸ κανόνα» γιὰ ἰσορροπημένη ζωὴ. Ὅποιαδήποτε ὑπερβάσιν καὶ ὑπερτονισμὸς τοῦ ἑνὸς εἰς δάρος τοῦ ἄλλου εἶναι ἐνδεχόμενο νὰ ὀδηγήσῃ τὸν ἄνθρωπον χαρακτηρεῖ σὲ ἀστάθεια καὶ ἀνώμαλη λειτουργία μὲ δυσάρεστα ἢ ἀκόμη καὶ ὀλέθρια ἀποτελέσματα. Ὁ μῦθος τοῦ ἁρματηλάτη στὸν «Φαῖδρο» τοῦ Πλάτωνος εἶναι σαφέστατος. Οἱ τραγωδίαι τῶν ἀρχαίων

Δύο Μαινάδες (ἀριστερά) προσφέρουν ένα θήραμα στον Διόνυσο, ἐνῶ ταυτόχρονα χορεύουν ἐκστασιασμένες κρατώντας φύλλα κισσοῦ. Τὸ «ξέσπασμα» καὶ ἡ ἀπελευθέρωση τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου τοῦ ἀνθρώπου σὲ ἀρμονία μὲ τὴν πραγματικότητα καὶ τὴ φρόνηση τῆς Μούσας (δεξιά). Οἱ δύο ὄψεις τῆς μιᾶς ζωῆς παρουσιασμένες μὲ παρθένα φυσικότητα.

δημιουργῶν παρουσιάζουν πολλά τέτοια παραδείγματα ἡρώων, ἢ τὴν «ἄτην» πού φθάνουν στήν «*ὑβρίν*» καί τιμωροῦνται ὑποκείμενοι στήν «κάθαρσιν». Γι' αὐτὸ καί οἱ πρόγονοί μας συνήθως προτιμοῦσαν νὰ προλαμβάνουν παρὰ νὰ θεραπεύουν, διδάσκοντες ἑαυτοὺς καί ἀλλήλους πρωτίστως τὴν γνώση τοῦ ὑποκειμένου τους καί τὴν ἀληθινὴ σχέση μὲ τὸν ἀντικειμενικὸ κόσμο. Δὲν εἶναι καθόλου τυχαῖο τὸ γεγονὸς ὅτι στήν εἴσοδο τοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν, ἱερωτάτου χώρου γιὰ τοὺς Πανέλληνες, ὅπου λατρευόταν τόσο ὁ Ἀπόλλων ὅσο καί ὁ Διόνυσος, ὑπῆρχε ἡ ἐπιγραφή «*γνώθι σαυτόν*», ἡ ὁποία παρακινοῦσε τὸν ἐπισκέπτη νὰ ἀναλογισθῇ τὸ ἐὰν καὶ κατὰ πόσον ἔχη συναισθησθῇ τοῦ τί εἶναι καὶ ποιὸς εἶναι ὁ ἴδιος.

Η ΑΝΑΤΡΟΠΗ ΤΗΣ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ ΔΙΟΝΥΣΙΑΚΟΥ-ΑΠΟΛΛΩΝΕΙΟΥ

Ὅλες οἱ παραπάνω ἀναφορὲς συνδέονται ἀποκλειστικά μὲ τὸν ἄνθρωπο χωρὶς τὴν ἀνάμειξη οἰουδήποτε ἐξωκοσμίου στοιχείου. Ἡ ἀντίληψη τῆς ἰσορροπίας Διονυσιακοῦ καὶ Ἀπολλωνείου Πνεύματος ὑπῆρξε αὐτούσια καὶ ἀνόθευτη μέχρι τὶς ἀπαρχὲς τῆς χριστιανικῆς ἐποχῆς. Μιὰ ἐπιτομικὴ θεώρηση τῆς ἱστορίας τῶν Ἑλλήνων τῶν τριῶν - τεσσάρων πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων καθιστᾷ ὀλοφάνερο, ὅτι ἡ ἐπιβολὴ τῆς νέας θρησκείας κυρίως μὲ πολιτικὰ ἀλλὰ καὶ ψυχολογικὰ μέσα ἐπηρέασε κατὰ πρῶτον μὲν τὴν ἐρμηνεία τῶν φαινομένων τοῦ ἀνθρωπίνου ψυχισμοῦ καὶ βαθμιαῖα τὸν ψυχισμό καθ' ἑαυτόν. Τὸ κήρυγμα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας εἰσήγαγε στοιχεῖα τελείως ξένα μὲ τὶς περὶ κόσμον, ψυχῆς καὶ ὑπάρξεως ιδέες, πού οἱ Ἕλληνες εἶχαν ὀρθοτομήσει καὶ ἀφοροῦσαν σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ πρώτη καὶ ἡ σημαντικώτερη ἀρνητικὴ καινοτομία τοῦ χριστιανισμοῦ ἦταν ἡ περὶ Θεοῦ ιδέα πού παρουσίαζε καὶ ὅλες ὅσες ἀπορρέουν ἀπὸ αὐτὴν ὡς πρωταρχικὴ. Ἡ ἀντίληψη περὶ ἐξωσυμπαντικοῦ Θεοῦ - ἐξουσιαστή, ἡ ὁποία ξεκίνησε ἀπὸ τοὺς κόλπους τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ διεδόθη διὰ τοῦ χριστιανισμοῦ, ἦταν τελείως ἄγνωστη στοὺς ἀρχαίους προγόνους μας ἀλλὰ καὶ τελείως ἀλλότρια μὲ τὶς ἀναζητήσεις κάθε ἐλευθέρου ἀνθρώπου. Τὸ Ἰουδαϊκὸ ἱερατεῖο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶχε πλάσει ἕναν ἀόρατο Θεὸ «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσίν» του, ρατσοιστὴ, μεροληπτικὸ, τύραννο, ἀνήθικο καὶ αἱμοσταγῇ, προϊόν τῆς φαντασίας τῆς ἐρήμου καὶ τῶν φορέων τῆς, ἐπιδόξων κατακτητῶν ὅλου τοῦ κόσμου. Ἡ ἐπιβολὴ αὐτῆς τῆς περὶ Θεοῦ εἰκόνης στὰ ἐλεύθερα ἀνθρώπινα ὄντα ἦταν τὸ πλέον δόκιμο μέσον γιὰ τὴν μετατροπὴ τους σὲ ἀνδράποδα ἐνὸς ἐξωσυμπαντικοῦ ὄντος, πού θὰ ἀπεφάσιζε καὶ θὰ διέτασσε μέσῳ φυσικὰ τοῦ «*βασιλείου ἱερατεύματός*» του. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ «*χώνευση*» μιᾶς τέτοιας ιδέας δὲν θὰ ἦταν εὐκόλη, καθὼς θὰ τὴν ἀποστρεφόταν ὅλος ὁ ἐλεύθερος κόσμος, οἱ «*ἰθύνοντες*» φρόντισαν νὰ τὴν «στολίσουν» μὲ διάφορα ἐπίπλαστα στοιχεῖα καὶ ἄλογες ἐννοιες. Αὐτὴ ὅμως ἡ τακτικὴ ἀποτελοῦσε εὐθεῖα ἐπίθεση καὶ ἄλωση τῆς φυσικῆς ἰδιοσυστασίας τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου. Πρῶτο μέλημα τῶν ἐξ Ἀνατολῶν θεοκρατῶν ἦταν νὰ ἀπευθυνθοῦν στὸν ἐσωτερικὸν κόσμον τοῦ ἀνθρώπου χτυπώντας μεθοδευμένα τὴν διονυσιακὴ - συναισθηματικὴ καὶ ἐπιθυμητικὴ πλευρὰ του. Ἐτοι ἐμφανίσθηκαν νέες ἐννοιες ὅπως: «*φόβος Θεοῦ*», «*προπατορικὸ ἁμάρτημα*», «*σωτηρία ψυχῆς*», ἀλλὰ καὶ προϋπάρξαες

ἔννοιες πού ἔλαβαν νέο διαστρεβλωμένο περιεχόμενο ὅπως: «πίστις», «ἐλπίς», «ἀγάπη», «θεῖος ἔρω» κ.ο.κ. Ὅλες αὐτές οἱ ἔννοιες ἔλαβαν ἓνα νόημα καθαρά θεοκεντρικό, ἀποβάλλοντας τήν ἀνθρωποκεντρική διάσταση πού εἶχαν, πρὶν εἰσαχθοῦν στοῦ θρησκευτικοῦ λεξιλόγιου. Τόση ἦταν ἡ ἔκπτωσή τους ἀπὸ τὴν πρότερη σημασία τους, ὥστε νὰ μὴ σημαίνουν πλέον τίποτα ἄνευ ἀναφορᾶς στὸν Θεό.

Μιὰ ἀπλὴ περαιοτέρω ἀνάλυση ἀρκεῖ, γιὰ νὰ δεβαιώσῃ τοῦ λόγου τὸ ἀσφαλές. Ἀκολουθώντας τὴν συστηματικὴ ψυχολογία, ἐὰν διαιρέσωμε τὰ ἀνθρώπινα συναισθήματα σὲ πνευματικά καὶ κοινωνικά, θὰ διαπιστώσωμε, ὅτι ὡς πρὸς τὰ κοινωνικά ἀφ' ἑνὸς ὁ τρόπος ἀξιολογήσεως τοῦ ἀνθρώπου ἄλλαξε ἄρδην. Ἐνῶ στὴν ἀρχαιότητα οἱ προϋποθέσεις τῆς ἀκεραιότητος τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς τιμῆς, πού ἀπελάμβανε μέσα στὸν κοινωνικὸ ἴστο τὸ κάθε πρόσωπο, ἐτρηοῦντο ἀπαρέγκλιτα, κατόπιν ἡ τακτικὴ τῆς ἀξιολογήσεως ἄλλαξε καὶ ἀποκλειστικὸ κριτήριον κατέστη ἡ «ἐν Θεῷ» ἀδελφοσύνη – πράγμα πού σημαίνει, ὅτι κάποιος γίνεται ἀποδεκτός, ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον εἰσέλθῃ στοῦ θεοκρατικοῦ σύνολου καὶ «ἀποτάξεται» τὸν Σατανᾶ, τὸν ὁποῖον οἱ θεοκράτες ταυτίζουν μὲ τὸν Διόνυσο καὶ τὰ ἐγκόσμια στοιχεῖα πού σχετίζονται μ' ἐκεῖνον.

Ἐὰν ἐν συνεχείᾳ διαιρεθοῦν τὰ πνευματικά συναισθήματα, πού εἶναι καὶ τὰ κρισιμότερα, σὲ ἠθικά, καλαισθητικά καὶ διανοητικά, εὐκόλα θὰ γίνῃ ἀντιληπτό, ὅτι ἡ διαστρέβλωση εἶναι ἀκόμη μεγαλύτερη. Κατὰ πρῶτον ὡς πρὸς τὰ ἠθικά συναισθήματα εἶναι γεγονός, ὅτι τὸ ἦθος καὶ ἡ πολυδιάστατη ἀρετὴ, γιὰ τὴν ὁποία ὁ Ἕλλην ἀνέκαθεν φημιζόταν, ὑποκαταστάθηκε στὴ νεώτερη ἐποχὴ ἀπὸ μία ἠθικολογία πού περιέχει διατάξεις, ἀπαγορεύσεις καὶ ἀξιώματα ξένα ἢ καὶ συγκρουόμενα μετωπικά πρὸς τὴ φύσιν τοῦ ἀνθρώπου. Κατόπιν ἔχουμε τὰ ἀπὸ τὸ ἄγνωστο γεννώμενα συναισθήματα, πού γιὰ τοὺς προγόνους μας ἦταν τελείως διαφορετικά, ἀφοῦ θεωροῦσαν τὸ τέλος τῆς ζωῆς ἀπλὸ καὶ ἀναμενόμενο φυσικὸ γεγονός χωρὶς τὴν ὑπαρξὴ κατόπιν αὐτοῦ Παραδείσου, γιὰ νὰ τοὺς θέλγῃ, ἢ Κολάσεως, γιὰ νὰ τοὺς φοβίξῃ. Ὁ φόβος μὲ ἀναφορὰ καὶ πάλι στὸν Θεὸ εἶναι ἓνα στοιχεῖο πού περιέπλεξε καὶ ἐπεδείνωσε τὸ μεταθανάτιο πρόβλημα, στοῦ ὁποῖο ἡ νέα θρησκεία ὑποτίθεται, ὅτι εἶχε ἀπαντήσῃ. Τὸ μόνον ὅμως πού πέτυχε ἦταν ἡ διὰ τοῦ μεταφυσικοῦ φόβου ὑποδούλωση τοῦ ἀνθρώπου στὸν θεοκρατικὸ αὐταρχισμό, ἐξευτελίζοντας τὴν ἀξιοπρέπειά του ἀκόμη καὶ στὴν πιὸ στοιχειώδη μορφὴ τῆς. Τὰ καλαισθητικά ἐπίσης συναισθήματα ἰσοπεδώθηκαν καθῶς, προϊόντος τοῦ χρόνου, ἡ πολιτικὴ τῶν θρησκευτικῶν ταγῶν ἐπέβαλε τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς ποικιλίας καὶ τῆς πολυμορφίας στὴν Τέχνη ἰδίως, χαρακτηρίζοντας ἀμαρτωλὸ καὶ συκοφαντώντας ὅ,τι εἶχε σχέση μὲ τὴν ἐλεύθερη αἰσθητικὴ δημιουργία. Τέλος ὡς πρὸς τὰ διανοητικά συναισθήματα, τὰ ὁποῖα ἔχουν καὶ ἀμεσώτερη σχέση μὲ τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα, ἔγινε προσπάθεια νὰ ἐγκλωδισθοῦν μέσα στὰ πλαίσια πού οἱ θρησκευτικοὶ ἰθύνοντες εἶχαν θέσει, ἐξορκίζοντας κάθε διαφορετικὸ πρὸς τὰ ὑπ' αὐτῶν θεσπισμένα ὡς ἀμαρτωλὸ, αἰρετικὸ, διαβολικὸ κ.λπ.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὸ συναίσθημα ἢ ἕτερη παράμετρος τοῦ διονυσιακοῦ δυναμικοῦ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ βούληση - ἐπιθυμία, τὴν ὁποία οἱ θρησκευτικοὶ ταγοὶ φρόντισαν νὰ θέσουν ὑπὸ ἀπαγόρευση, προβάλλοντας πάλι τὸν φόβο τῆς ὑπερκόσμιας τιμωρίας. Ἡ βούληση, ποὺ εἶναι ἡ κινητήριος δύναμη τοῦ ἀνθρώπου, κυριολεκτικὰ ποινικοποιήθηκε τόσο στὴν ἐκφραζομένη ὅσο, ὅπερ καὶ ἐξωφρενικώτερον, καὶ στὴν ἐνδιάθετη μορφή της, πρᾶγμα ποὺ σημαίνει ὅτι κατὰ τὴν διδασκαλία αὐτὴ οἱ ἄνθρωποι θὰ πρέπει νὰ αἰσθάνωνται ἔνοχοι ἀκόμη καὶ γιὰ τὶς πιὸ ἐνδόμυχες σκέψεις τους.

Πέρα ὅμως ἀπὸ τὴ διονυσιακὴ ὑπόσταση τοῦ ἀνθρώπου τὴν ἴδια ἐχθρικὴ μεταχείριση εἶχε καὶ ἡ ἀπολλώνεια, ποὺ ἀντιπροσώπευε τὴ συνείδηση, τὴν ἐπιστήμη, τὸν πολιτισμὸ καὶ τὴ γνῶση. Ἐφ' ὅσον ἡ περὶ Θεοῦ ιδέα ποὺ προέβαλλαν οἱ θρησκευτικοὶ ἡγέτες βρισκόταν πέρα ἀπὸ τὸν λογικὰ λειτουργοῦντα κόσμο, θὰ ἔπρεπε κατ' αὐτοὺς νὰ καταργηθῇ καὶ ἡ λογικὴ. Ἐτσι ξεκίνησε ὁ ἀπηνὴς διωγμὸς κατὰ τοῦ κατ' ἐξοχὴν ἐκφραστῆ της, τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ. Τὸ κλείσιμο τῶν φιλοσοφικῶν σχολῶν, ἡ κατάργησις τοῦ θεάτρου, ἡ ἀπαγόρευσις τῆς ἐπιστήμης, ἡ διάλυσις τῶν ἱερῶν τεμενῶν τῶν μυστηρίων καὶ ἡ δίαιη μέχρι τελικῆς ἐξοντώσεως ἀντιμετώπιση κάθε ἐνέργειας ποὺ ἀπέβλεπε στὴν παιδευσιν ἦταν πράξεις στρεφόμενες κατὰ τῆς λογικῆς. Ἀφοῦ πέτυχαν οἱ θεοκράτες νὰ ἀκρωτηριάσουν τὴν ἐπαφὴ τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ ἀντικειμενικὸ μέρος τῆς πραγματικότητος, προχώρησαν καὶ στὸ ὑποκειμενικόν, διαστρέφοντας τὸν ψυχισμὸ καὶ ἀπανθρωποποιώντας τοὺς ἀνθρώπους. Τὸ κλίμα ποὺ διεμορφώθηκε ὠδήγησε στὸν σκοτεινὸ εὐρωπαϊκὸ Μεσαίωνα μὲ ὅλα του τὰ γνωστὰ παρεπόμενα.

ΕΝ ΚΑΤΑΚΛΕΙΔΙ

Οἱ ἱστορικὲς συγκυρίες τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ μεταγενέστερα τοῦ Διαφωτισμοῦ διέλυσαν ἕως ἑνὸς βαθμοῦ τὴ ζοφερὴ ὁμίχλη, ποὺ ἐδῶ καὶ δύο χιλιάδες χρόνια προσπαθοῦν οἱ ἐξουσιαστὲς νὰ πυκνώσουν, γιὰ νὰ ἀποπροσανατολίσουν ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Τὸ πρόβλημα ὅμως παραμένει, καθὼς τὸ διάστροφο καὶ τὸ παράλογο μὲ πλεῖστες μορφὲς δημιουργοῦν ἀντιπερισπασμούς συνεχεῖς καὶ ἀπειλοῦν ἐκ νέου τὸν σύγχρονο κόσμον. Παρὰ τὶς ἀναλαμπὲς τοῦ Ἀπολλωνείου, τὸ Διονυσιακὸ στοιχεῖο ἐξακολουθεῖ νὰ καταπιέζεται, νὰ στρεβλώνεται ἢ νὰ ἐκτρέπεται, καθὼς ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος πάσχει ἀπὸ μία ἰδιότυπη καὶ λανθάνουσα σχιζοφρένεια, γενόμενος ψυχροσωματικὸ ράκος στὴν προσπάθειά του νὰ σπάσῃ τὰ δεσμὰ τῆς καταπίεσις τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς του. Σὲ παγκόσμιον ἐπίπεδο οἱ ἄνθρωποι χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν στάση ἀπέναντι στὸ πρόβλημα: Ὑπάρχουν ἐκεῖνοι ποὺ αὐτοκαταργοῦνται ὑποκείμενοι πλήρως στὰ δόγματα καὶ νομίζουν αὐταπατῶμενοι ὅτι ἔλυσαν τὰ προβλήματά τους. Ὑπάρχουν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀνακαλύπτουν μέσα τους τὸν Διόνυσον καὶ προσπαθοῦν νὰ τὸν φέρουν στὴν ἐπιφάνεια τῆς ζωῆς τους. Ὑπάρχουν τέλος καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν δύνανται νὰ γνωρίσουν, πῶς νὰ ἰσοσταθμίσουν Ἀπόλλωνα καὶ Διόνυσον, γιὰ νὰ ἔχουν ἰσορροπημένη στάση ζωῆς. Ὅ,τι ὅμως καὶ ἀπ' τὰ τρία ἂν συμβαίῃ, τὸ πρόβλημα παραμένει ἔχοντας πανανθρώπινον ἀντίκρυσμα.

ΠΑΝ. Α. ΚΟΥΒΑΛΑΚΗΣ

«...Χαῖρε, ἑλικοβλέφαρε, γλυκομείλιχε...»

Ο ΔΙΩΓΜΟΣ ΤΗΣ ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΡΩΤΟΣ ΚΑΙ Η «ΕΠΙΚΗΡΥΞΗ» ΤΟΥΣ ΩΣ «ΑΜΑΡΤΙΑΣ»

Ι. Ο ΕΡΩΤΑΣ

‘Ο ‘Ορφεύς στὰ ‘Αργοναυτικά» σχετικῶς μὲ τὴν ἐμφάνιση τοῦ Ἑρωτος ἀναφέρει: «...Κατ’ ἀρχὴν τοῦ ἀρχαίου Χάους τὴν ἀπροσδιόριστη δύναμη, καὶ τὸν Κρόνο, πὺν ἐπαγίδεψε στοὺς ἀπέραντους κόλπους τὸν αἰθέρα καὶ τὸν δῖμορφο τὸν ἐμπροσθί, τὸν εὐγενῆ Ἑρωτα, τῆς αἰεγέννητης Νύκτας τὸν ἑνδοξο γυιό· τὸν ὅποιον οἱ νεώτεροι θνητοὶ τὸν ὀνομάζουν Φάνητα· γιατί πρῶτος παρυνσιάστηκε» (στίχοι 9-15). Καὶ παρακάτω (στίχοι 424-427): «Γιὰ τὴ γέννηση τῆς εὐρείας Γῆς, καὶ τοὺς πνυθμένες τῆς θαλάσσης· καὶ γιὰ τὸν μεγαλύτερο κι αὐτόνομο πολυμήχανον Ἑρωτα, καὶ ὅλα ὅσα δημιουργήσε καὶ τὰ ξεχώρισε τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο». Ἐπίσης στὸν «Ὑμνο τοῦ Ἑρωτα» ὁ ‘Ορφεύς προσθέτει: «ἐπικαλοῦμαι τὸν μεγάλο, ἀγνό, ποθητὸ καὶ γλυκὸν Ἑρωτα, τὸν τοξότη, περρωτό, πυροκροτητή, καλοταχύδρομο, τὸν συμπαίζοντα μὲ τοὺς θεοὺς καὶ ἀνθρώπους: ἐφευρέτη, διφυῆ (μὲ δύο φύσεις), τὰ κλειδιά ὅλων ἔχοντα, τοῦ οὐρανίου αἰθέρος, τῆς θαλάσσης, τῆς ξηρᾶς κι ὅσους στὰ θνητὰ πνεύματα ἢ γεννήτρα τῶν πάντων θεὰ (ἢ φύση) καρποὺς (γνώσεις) διατηρεῖ, κι ὅσα ἔχει ὁ εὐρὺς Τάρταρος (ὁ Ἄδης) καὶ ὁ γδοῦπος τῆς θαλάσσης. Γιατὶ μόνος σου τὸ πηδάλιο (τὴν ἐξέλιξη) ὅλων τούτων κρατᾷς».

Ἡ περιγραφή τῆς ἐμφάνισης τοῦ Ἑρωτος ἀπὸ τὸν ‘Ορφέα φαίνεται νὰ ἀντιστοιχῇ μὲ τὴν ἀρχικὴ «μεγάλῃ ἔκρηξη» στὸ Σύμπαν, πὺν ὑποστηρίζουν οἱ σύγχρονοι ἐπιστῆμες τῆς κοσμολογίας καὶ τῆς ἀστροφυσικῆς. Ὅμως ὁ ‘Ορφεύς δὲν συλλαμβάνει τὸν Ἑρωτα ὡς μίαν ἀπρόσωπη φυσικὴ δύναμη, ἀλλὰ ὡς μίαν παγκόσμια συνείδηση διάχυτη παντοῦ, πὺν «συμπαίζει μὲ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους» κατέχοντας τὰ «κλειδιά ὅλων», δηλαδὴ τὴν ἀπάντηση σὲ κάθε ἀπορία πὺν μπορεῖ νὰ διατυπώσῃ ὁ ἄνθρωπος.

Στὴν «Θεογονία» (στίχοι 116-122) περιγράφεται ἡ ἐμφάνιση τοῦ Ἑρωτος, κατόπιν τοῦ Χάους καὶ τῆς Γῆς ὡς ἐνὸς ἐκ τῶν ἀθανάτων, τοῦ ὁμορφότερου ὅλων: «Πρῶτα ἀπ’ ὅλα λοιπὸν ἔγινε τὸ Χάος κι ὕστερα ἡ πλατύστηθη Γῆ, τὸ αἰώνιο στέρεο δάθρο ὅλων (τῶν ἀθανάτων πὺν κατέχουν τοῦ χιονοσκεπαστοῦ Ὀλύμπου τὴν ἀκροκορφή καὶ τὰ ζοφερὰ τὰ Τάρταρα μέσα στῆς μεγαλόδρομης τῆς γῆς τὰ δάθρη) καὶ ὁ Ἑρως· κι’ εἶναι αὐτὸς μέσ’ στοὺς ἀθανάτους θεοὺς ὁ πλέον ὡραῖος, τὰ μέλη κόθει, κι ὅλων τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων ὅλων αὐτὸς δαμάζει στὰ στήθη τὴν ψυχὴ καὶ τὴν συνετὴ γνώμη». Ὁ Ἑρως ἐδῶ παρουσιάζεται ὡς «δαμαστής» τόσο τῆς ψυχῆς (ἐπιθυμία καὶ συνείδηση) ὅσο καὶ τῆς λογικῆς, ὥστε νὰ ἀποφεύγεται ἡ υπερβολὴ ἢ ἡ μονομέρεια. Πρόκειται δηλαδὴ γιὰ τὴν πρώτη ἀναφορὰ στὴν ζεύξη («Ζεύς») τῶν μετέπειτα ὀνομαζομένων διονυσιακοῦ καὶ ἀπολλωνεῖου στοιχείων τῆς ἀνθρώπινης ὑπόστασης. (Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι ὁ Διόνυσος καὶ ὁ Ἀπόλλων εἶναι προσφιλεῖς υἱοὶ τοῦ Διὸς).

Ὁ Ἡράκλειτος καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς θεώρησαν κι αὐτοὶ τὸν Ἑρωτα ὡς μίαν φυσικὴ δύναμη διάχυτη στὸ Σύμπαν. Ἡ δυσαρμονία, ἡ ἀκαταστασία τοῦ Σύμπαντος μετατρέπεται σὲ εὐταξία μέσα ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τοῦ Ἑρωτος ἐναντίον τοῦ Μίσους, τῆς ἔτερης φυσικῆς

δύναμης, πού κι αυτή βρίσκεται διάχυτη στον Κόσμο. Οί δυνάμεις αυτές υπάρχουν και μέσα στην κοινωνία των ανθρώπων αλλά και μέσα στον κάθε άνθρωπο· ό μεταξύ τους πόλεμος (*πατήρ πάντων*) οδηγεί στην ευδαιμονία.

Έκείνος όμως πού άνύψωσε τόν Έρωτα στο ύψιστο γνωσιολογικό και φιλοσοφικό βάθος ήταν ό Πλάτων. Χωρίς νά άρνήται ή νά παραγνωρίζει τό προηγούμενο από αυτόν θεωρητικό πλαίσιο, ή άναφορά του στον Έρωτα, όπως αυτή ξεδιπλώνεται στους διαλόγους του (ιδιαίτερα στον «Φαίδρον», στο «Συμπόσιον» και στον «Θεαίτητον») είναι μνημειώδης, άκαταμάχητη και γι' αυτό άξεπέραστη στους αιώνες. Η αίσθηση του «ώραίου» και του «άγαθού», πού ξεκινά από την θέαση της όμορφιάς ενός ανθρώπινου σώματος, μιάς ανθρώπινης πράξης ή ενός φυσικού αντικειμένου, διά της νόησης «άπογειώνεται», «φτερουγίζει» πρός τό ιδεώδες κάλλος, πού ή μορφή του είναι διάχυτη και αιώνια. Ο Έρωτας για τόν Πλάτωνα είναι ή δυνατότητα της Ψυχής νά αναμνησθεί τό Άπόλυτο Άγαθό, την Άλήθεια: παίρνοντας τό πρώτο έναυσμα από τις όμορφές του αίσθητού κόσμου ή από την λογική παρατήρηση της φύσης, οδηγείται στην νοητή θέασή του, πού είναι και ή ύψιστη γνώση. Ο Έρωτας άπελευθερώνει τόν άνθρωπο άπ' τόν αίσθητό κόσμο αλλά και άπ' την άτομικότητά του και τόν οδηγεί στην νόηση της αιωνιότητας και της ένότητας των πάντων. Είναι τό ένστικτο της άθανασίας, ή ζεστασιά της αιώνιου ζωής, ό συνδυαστικός κρίκος πού ένώνει τό ανθρώπινο πνεύμα μέ τό παγκόσμιο, μέρος του όποιου είναι ή ανθρώπινη ύπαρξη.

II. Η ΑΦΡΟΔΙΤΗ

Η Άφροδίτη συμβολίζει την επίδραση του Έρωτα πάνω στα γήινα στοιχεία. Η θεά Άφροδίτη προσωποποιεί δηλαδή την επιρροή του Έρωτος στον αίσθητό κόσμο, τό πρώτο στάδιο της πλατωνικής θέασης του «ώραίου» και του «άγαθού». Αυτό έξάγεται από τις άντλήψεις και τόν τρόπο λατρείας της θεάς από τους Έλληνες κατά τους ιστορικούς πλέον χρόνους. Οί άντλήψεις αυτές φαίνονται νά είναι επηρεασμένες από τόν τρόπο πού περιγράφεται ή γέννηση της θεάς στην «Θεογονία». Ο Κρόνος έκοψε τά γεννητικά μόρια του πατέρα του Ούρανού και καθώς αυτά έπεσαν στην θάλασσα, έσχηματίστη άφρός («Θεογονία», στ. 190-205): «...λενκός άφρός άπ' τό κομμάτι αυτό της σάρκας της άθάνατης άνέβαινε· και άπ' τόν άφρό γεννήθηκε μία κόρη. Κοντοζύγωσε στ' άγια πρώτα Κύθηρα, κι ύστερα διάδθηκε από 'κει στη θαλασσόζωση την Κύπρο. Και δγήκε ή σεβάσμια, ή ώραία θεά, και γύρω-γύρω χλόη κάτω άπ' τά λυγρά τά πόδια της ξεφύτρωνε· και τούτη Άφροδίτη λέν' οί άνθρωποι (και οί θεοί τη λένε κι άφρογέννητη θεά κι όμορφοστέφανη Κυθήρεια), γιατί γεννήθηκε από τόν άφρό· Κυθήρεια, γιατί στα Κύθηρα πλησίασε· (και Κυπρογέννητη, γιατί γεννήθηκε στη θαλασσοζωσμένη Κύπρο· τη λένε άκόμη και φιλομηδή, τί φανερώθηκε άπ' τ' άμελέτητα). Και τη συντρόφεψ' ό Έρωτας κι ό Ίμερος ό ώραϊος την άκολούθησε, μόλις αυτή γεννήθηκε και στών θεών άνέβαινε τό γένος. Και τούτη άπ' την άρχή την τιμή πήρε και τόν κληρον έλαχε, νάχη μέσ' στους άθανάτους θεούς και τους ανθρώπους τά χάδια τά παρθενικά και τά γλυκοχαμόγελα και τις άπάτες και την γλυκειά την ήδονή, τό σμίξιμο τό έρωτικό και τά γλυκά καιώματα όλα» (μετάφρ. Σπ. Φίλιππα).

Η Άφροδίτη θεωρήθηκε θεά της γονιμότητας και της βλάστησης, άφού «γύρω-γύρω χλόη κάτω άπ' τά λυγρά της πόδια ξεφύτρωνε». Οί Άθηναίοι την λάτρευαν στο ιερό της «Άφροδίτης έν Κήποις» ως προστάτιδα των καρπών και των λουλουδιών. Επίσης σέ πολλά άγάλματά της παριστάνεται νά κρατά μήλο (σύμβολο της γονιμότητας). Κατά την

παράδοση, κατόπιν τῆς ἀναδύσεώς της στήν Κύπρο τὴν παραλαμβάνουν οἱ Ὑδρες (θεότητες πού ἐλατρεύοντο ὡς προσωποποίηση τῶν φυσικῶν φαινομένων καὶ τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους).

Ἡ ἄλλη φύση της, ἡ ἐρωτική, καὶ ἡ ἀναγνώρισή της ὡς θεᾶς - καλλονῆς, πέρα ἀπ' τὴν «Θεογονία» φαίνεται νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸν Ὅμηρο (Ἰλ. Χ, 4): «Χαῖρε ἑλικοβλέφαρε, γλυκυνμίλιχε, χαῖρε θεὰ Σαλαμῖνος ἐνκτιμένης μεδέουσα καὶ πάσης Κύπρου, δὸς δ' ἱμερόεσσαν αἰοιδήν». [Χαῖρε σὺ μὲ τὰ εὐκίνητα βλέφαρα, γλυκειὰ καὶ χαδιάρη, χαῖρε προστατίδα τῆς Σαλαμῖνας καὶ ὅλης τῆς Κύπρου καὶ δοῆθα νὰ τραγουδήσω μὲ τρόπο πού νὰ γεννᾷ τὸν πόθο]. Ἀπὸ τὸν ὕμνο αὐτοῦ τοῦ Ὁμήρου πρὸς τὴν Ἀφροδίτῃ ἐμπνεύσθηκαν οἱ μεγάλοι κλασσικοὶ δημιουργοὶ θέτοντας ὡς ἀκόλουθο τῆς Ἀφροδίτης τὸν Ἱμερον (προσωποποίηση τοῦ πόθου, πού γεννᾷ τὸ σωματικὸ κάλλος) καὶ τὴν Πειθώ (σύμβολο τοῦ πειστικοῦ λόγου), πού φαίνεται νὰ ζητᾷ ἀπ' τὴν θεὰ ὁ Ὅμηρος γιὰ τὴν συγγραφή τῶν ἐπῶν του. Ἡ Ἀφροδίτῃ ἦταν ἄλλωστε ἡ αἰτία τοῦ Τρωικοῦ Πολέμου. Μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου ἡ θεὰ χάνει τὶς χάρες τῆς γονιμότητος, τῆς πειστικότητος ἀλλὰ καὶ τὴν χάρη αὐτοῦ τοῦ ἀγνοῦ – μὴ σαρκικοῦ – ἔρωτος.

Στὰ ἔργα τῶν τραγικῶν ἡ Ἀφροδίτῃ συμβολίζει πλέον τὸ κάλλος τοῦ γυναικείου σώματος καὶ τὸν πόθο τοῦ σαρκικοῦ ἔρωτα, τὶς ἐρωτικὰς ἀντιζηλίες καὶ τὴν γυναικεία δολοπλοκία. Ὁ Σωκράτης μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν φορὰ τῶν πραγμάτων ἀναγκάζεται νὰ διαχωρίσῃ τὴν Οὐράνια Ἀφροδίτῃ (σύμβολο τοῦ ἀγνοῦ - ψυχικοῦ ἔρωτος) ἀπὸ τὴν Πάνδημο (τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν). Φαίνεται λοιπόν, ὅτι ἡ Ἀφροδίτῃ ἦταν ἡ θεὰ τῆς Ζωῆς, πού ξεκινᾷ ἀπ' τὴν γονιμοποιὸ δύναμη τοῦ Οὐρανοῦ τῆς ζωῆς πού εἶναι διάσπαρτη στὴ φύση καὶ γεννᾷ καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο, καλώντας τὸν ταυτόχρονα νὰ νοιώσῃ τὶς ὁμορφίες της σὲ κάθε ἱκμάδα τοῦ σώματος καὶ τοῦ νοῦ του. Ἡ προϋπόθεση, ὅτι μόνο μὲ τὴν «γεύση» τῆς Ἀφροδίτης ἀνοίγει ὁ δρόμος πρὸς τὴν νόηση ἀνώτερων πνευματικῶν ἀγαθῶν, εἶναι διάχυτη σ' ὅλοκληρο τὸν Ἑλληνικὸ Λόγο.

III. Ο «ΜΙΚΡΟΣ» ΦΤΕΡΩΤΟΣ ΕΡΩΣ

Ὁ μικρὸς φτερωτὸς θεὸς μὲ τὰ σγουρὰ μαλλιά καὶ τὸ ἄθῳ, χαρμόσυνο βλέμμα, πού βαστάει τόξο καὶ ἐτοιμάζει τὶς σαῖτες του, εἶναι ὁ προσφιλέστερος γιὸς καὶ ἀχώριστος συνοδὸς τῆς Ἀφροδίτης σ' ὁλόκληρη τὴν ἑλληνιστικὴ περίοδο στὰ γλυπτὰ καὶ τὰ ζωγραφικὰ καλλιτεχνήματα. Εἶναι κατανοητό, ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ τὸν συμπαντικὸ Ἔρωτα τοῦ Ὁρφέως, τῆς «Θεογονίας» ἢ τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ γιὰ μιὰ μικρὴ ἔκφραση αὐτοῦ. Εἶναι ὁ γνωστὸς «πάνδημος» ἐρωτικὸς πόθος, πού γεννιέται στὸν ἄνθρωπο ἀπ' τὸ πρῶτο σκίρτημα τῆς καρδιᾶς μὲ ἀντικείμενο τὸ ἀντίθετο φύλο. Οἱ πληγωμένοι ἀπὸ τὶς σαῖτις τοῦ μικροῦ φτερωτοῦ θεοῦ χάνουν τὰ λογικὰ τους καὶ ὁ πόθος γιὰ τὸ «ἔτερον ἡμῶν» γίνεται ἐμμονὴ ἰδέα, πού, ἂν δὲν πληρωθῇ, φέρνει τὸν πόνο καὶ ὄχι σπάνια τὸ μῖσος. Ἀλλὰ, καὶ ἂν πληρωθῇ, μὲ τὸν καιρὸ ὁ φτερωτὸς θεὸς ἀπομακρύνεται καὶ τὴν θέση του παίρνουν κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη οἱ σχέσεις ἀμοιβαίας ἐκτίμησης, στοργῆς καὶ τρυφερότητας, ἡ εὐτυχέστερη ἴσως κατάληξις.

Ὁ τοξοδόλος θεὸς θὰ διωχθῇ ἀπὸ τὸν χριστιανισμό, θὰ συκοφαντηθῇ, σχεδὸν θὰ ἀπαγορευθῇ καὶ θὰ ἐκτραπῇ σὲ «ἀπαγορευμένο καρπὸ», θὰ... ἀφοπλισθῇ, ἐνῶ τὸ ἀνθρώπινο σῶμα θὰ διασυρθῇ ὡς ἔδρα τῆς ἁμαρτίας, τῆς ἀπωλείας καὶ τῆς φθορᾶς!..

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Ὁ Ἔρως στὸν ἀρχαιοελληνικὸ στοχασμὸ εἶναι ἡ ζωοποιὸς δύναμη τοῦ Κόσμου, πού

ένυπάρχει καὶ μέσα στὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ ὡς τάση πρὸς τὸ ὥραιο καὶ ἀγαθό. Ἀποκαλύπτεται μέσα στὸν ὁρατὸ κόσμο, ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχει ἡ νόηση, ὁ ἐλεύθερος νοῦς, ποὺ θὰ ὀδηγήσῃ πρὸς τὸ ἀληθινό. Ἡ ἀνθρώπινη δημιουργικότητα (ἐπιστήμη καὶ τέχνη) γεννᾶται ἀπ' τὸν Ἔρωτα καὶ κατευθύνεται πρὸς τὴν πνευματικὴ ἀνάταση καὶ τὴν ἠθικὴ τελείωση. Καὶ εἶναι αὐτὴ ἡ μεγάλη ἀξεπέραστη παρακαταθήκη τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα. Τὰ μεταγενέστερα θρησκευτικὰ δόγματα, κοσμοθεωρίες καὶ ἰδεολογικὰ ρεύματα ποὺ ἀκολούθησαν ὄχι μόνο δὲν ἄγγιξαν αὐτὴ τὴν παρακαταθήκη, ἀλλὰ ἀπομάκρυναν τὸν ἄνθρωπο ἀπ' τὴν φύση του, ἀκρωτηρίασαν τὸν ψυχισμό του καὶ τὸν ὠδήγησαν στὴν πνευματικὴ του ἀλλοτρίωση. Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος, συγκρινόμενος μὲ τὸν ἀρχαῖον Ἕλληνα, εἶναι βαθυτάτα ἀνέραστος καὶ κακοδαίμων ἄνθρωπος. Παρὰ τὴν πραγματικὴ αὐτὴ ἰδεολογικὴ «συμφορὰ» ὅμως οὔτε ἡ Ἀφροδίτη ἔχασε τὴν αἰώνια παντοδυναμία της, οὔτε ὁ Ἔρως ἐγκατέλειψε τὴν γῆ καὶ τὸν ἄνθρωπο.

Βιογραφία τοῦ Ἔρωτα

*Στὴ Μυκηναϊκὴ ἐποχῇ,
ὅταν ἤμουν ὁ μόνος αὐτοκράτωρ τῶν αἰσθήσεων,
σὲ κυδερνοῦσα!
Εἶχα στολίσει τὸ στέμμα μὲ τὰ μάτια σου
καὶ γνάλιζα περήφανος ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο
ἴσαμ' τὴν Καρχηδόνα.*

*Ἦρθαν μετὰ οἱ χριστιανοὶ
καὶ μὲ πολλὴ ἀναίδεια
εἶπαν τὸν ὀργασμὸ γιὰ Σένα ἁμαρτία.
Τρεῖς καφετιῆς σταγόνες μοναξιᾶς
ρίξαν στὸ βλέμμα τότε οἱ Μυκῆνες.
Ἡ ἀνάγκη μ' ἔκανε μπογιὰ γιὰ τὴν Εἰκόνα σου
καὶ μᾶς δεχτήκαν ἔτσι τελικὰ οἱ Εἰκονολάτρες!*

*Καμμιά φορὰ
τυχαίνει νὰ ξεχνιέμαι μὲ τὶς ὥρες
στὶς φλέβες ὕδραργύρου, ποὺ διατηροῦν ἀκόμα τὸ κορμί σου.
«Βιάσου», μοῦ λένε ὅλοι.
«Τὸ κάθε δευτερόλεπτο μετροῦ στὴν ἐποχὴ μας».
Εἶναι σὰ νὰ μοῦ λένε,
πὼς εἶμαι θνητός. Πὼς θὰ πεθάνω.*

*Ἦ μήπως νὰ ἐννοοῦνε τὴν Εὐρώπη,
ποὺ σὰν γριὰ ἀράχνη μᾶς κρατᾷ;*

*Σοῦ στέλνω μιὰ κάρτ ποστάλ ἀπ' τὶς Μυκῆνες –
«Ἐνθὺμιον τῆς ἐρωτικῆς μας νειότης».*

Ἀντώνης Παπαδόπουλος

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΟΥΚΟΒΙΣΤΑΣ

‘Ο Ζεὺς ἀνασταίνει τὸν Διόνυσο

ΑΝΑΓΚΗ ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΕΣ: Ἡ μεγάλη καμπὴ στὴν ἀνθρώπινη ἱστορία συνετελέσθη, ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἀπεφάσισαν νὰ ἐγκατασταθοῦν μόνιμα σ’ ἓναν τόπο καὶ νὰ διευρύνουν τὴν ὁμάδα τους. Ἡ Ἑστία, ὅπου διετηρεῖτο ἡ φωτιά, συνεκέντρωσε πλέον ἐκτὸς ἀπὸ τὴν οἰκογένεια ἄλλες συγγενικὲς μαζὺ, τὸ γένος. Αὐτὸ ἐσήμανε ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔπρεπε νὰ ἀπαρνηθῇ τὴν ἀπόλυτη ἐλευθερία, ποὺ ἀπελάμβανε μέχρι τότε. Ὁ νομὰς τροφосуλλέκτης ἢ κυνηγὸς μὲ τὴν ἀπόλυτη ἐλευθερία νομῆς ὅλης τῆς ἐκτάσεως (ὅπου ἡδύνατο νὰ φθάσῃ) ὑπεχρεώθη νὰ περιορισθῇ ἐντὸς συγκεκριμένου χώρου, ποὺ ὄχι μόνον ἔπρεπε νὰ τὸν ὑπερασπισθῇ ἀπὸ τὶς ἄλλες ὁμάδες, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν ἐκμεταλλευθῇ, ὥστε νὰ τρέφῃ τὴν ὁμάδα ὅλον τὸν χρόνον. Ἔτσι προέκυψε νέα ἀνάγκη· σὲ περιόδους πλούσιες σὲ καρποὺς ἢ κυνήγι ἔπρεπε νὰ συναχθῇ πλεόνασμα, νὰ φυλαχθῇ καὶ νὰ διανεμηθῇ σὲ περιόδους σιτοδείας. Αὐτὸ ἐδημιούργησε τὸ πρῶτο δίκαιο καὶ τὴν πρώτη ἀπονομὴ ἀξιομάτων. Τὸ ἀτομικὸ ἐνστικτο τῆς αὐτοσυντηρήσεως ὑπετάχθη στὸ ὁμαδικό. Τὸ ἄτομο ἔπρεπε πλέον νὰ ἀγωνίζεται γιὰ τὸ κοινὸν συμφέρον, τὴν σωτηρία τῆς ὁμάδος, ποὺ μὲ τὴν σειρὰν τῆς τοῦ παρεῖχε προστασίαν. Ἔτσι πιεζόμενο ἐξ ἀνάγκης τὸ ἄτομο ὑπεχρεώθη νὰ περιορίσῃ τὴν μέχρι τότε ἐλευθερία του· ἐλευθερία νὰ κινῆται στὸν ἀπέραντο χωρὸς νὰ τρώγῃ ὠμές τὶς τροφές του· νὰ ἐπιλέγῃ ἐλεύθερα τὸν ἐρωτικὸ τοῦ σύντροφο· νὰ τρώγῃ ὅσο θέλει καὶ νὰ καταστρέφῃ ὅσες τροφές ἐπλεόναζαν. Αὐτὸς ποὺ μέχρι τότε ὑπῆκουε σὲ ἀνάγκες καὶ ἐπιθυμίες του, ἦταν ὑποχρεωμένος πλέον νὰ ὑπακούῃ σὲ κανόνες συμπεριφορᾶς ὑποχρεωτικούς γιὰ ὅλα τὰ μέλη τῆς ὁμάδος. Κάποιοι ἐπεφορτίσθησαν γιὰ τὴν τήρησιν τῶν κανόνων αὐτῶν. Καὶ ὁ παραβάτης ἐτιμωρεῖτο. Ἡ μέχρι τότε ἄγνωστη ἔννοια τῆς τιμωρίας ἔγινε μέρος τῆς ζωῆς του. Ἡ ἀνάμνησις τοῦ χαμένου παραδείσου ἐχαράχθη στὴν μνήμη τοῦ ἀνθρώπου.

ΕΡΩΣ: Τὸ μεγάλο ζευγάρι τῶν θεῶν Οὐρανὸς - Γαῖα, ποὺ μέχρι τότε ἐκυριάρχει στὴν ζωὴ τοῦ μοναχικοῦ ἀνθρώπου, ἔχασε τὴν δύναμίν του. Στὴ νέα παγιωμένη κατάσταση νέοι θεοὶ ἀντικατέστησαν τοὺς παλαιοὺς θεοὺς· θεοὶ ποὺ ἐπροστάτευσαν καὶ ἐπέβαλλαν τοὺς κανόνες συμπεριφορᾶς. Ὁ Ἔρως, ὡς θεὸς τοῦ ἐλευθέρου ἔρωτος, δὲν εἶχε θέσιν στὴν ὀργανωμένη κοινωνία τῶν ἀνθρώπων. Μέχρι τότε πολὺ ἀπλᾶ τὸ ἄρρεν ἀκολουθώντας τὸ ἐνστικτό του προσεπάθει νὰ κατακτήσῃ τὸ θῆλυ καὶ κατόπιν ἀντεμάχετο τὸν ἀνταγωνιστὴ του (ὅταν ὑπῆρχε), εἴτε τὸ ἄρπαζε ἐλεύθερα. Ἐλεύθερα δὲ τὸ ἐγκατέλειπε γιὰ ἓνα ἄλλο θῆλυ ἢ γιὰτὶ δὲν τὸ ἐπεθύμει πλέον. Αὐτὸ ὅμως ἦταν ἀπαράδεκτο γιὰ τὴν κοινωνία. Ἡ ὁμάς ποὺ ἐπροστάτεψε ἐξ ἴσου ὅλα τὰ μέλη τῆς, δὲν ἦταν δυνατόν νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἄρπαγὴ θηλυκοῦ, ποὺ ἀνῆκε σὲ ἄλλο ἄρσενικό, ἢ τὴν ἐγκατάλειψίν του. Τὸ θηλυκὸ ἦταν πλέον ἓνα παραγωγικὸ ἀγαθὸ (τεκνοποιία γιὰ τὴν διαίωσιν τῆς ὁμάδος) πρὸς διανομὴν ὅπως τὰ ὑπόλοιπα ἀγαθὰ. Κανόνας, ποὺ καὶ σήμερα, παρὰ τὶς χιλιάδες χρόνια ποὺ ἔχουν περάσει, ἔχει ἰσχὺν. Ἀλλὰ καὶ σήμερα ἀκόμη τὸ ἐνστικτο τῆς ἐλευθέρης ἐπιλογῆς ἐρωτικοῦ συντρόφου δὲν ἔχει ὑποταχθῇ. Δὲν εἶναι λίγες οἱ περιπτώσεις τοῦ ἀστυνομικοῦ δελτίου, ὅπου ἀναφέρονται σὲ μάχη δύο ἀνδρῶν γιὰ μία γυναῖκα. Πολὺ δὲ περισσότερες εἶναι οἱ περιπτώσεις ποὺ δὲν ἀναγράφονται σὲ ἀστυνομικὸ δελτίο, γιὰτὶ ἡ διεκδί-

κησις τοῦ θηλυκοῦ δὲν καταλήγει σὲ τραγικὸ ἀποτέλεσμα. "Ὅσο γιὰ τὶς περιπτώσεις ἐγκαταλείψεως τῆς συζυγικῆς ἐστίας εἶναι εὐγλωττος ὁ ἀριθμὸς τῶν διαζυγίων.

Τὸν Ἔρωτα λοιπὸν στίς πρῶτες ἀνθρώπινες κοινωνίες ἔπρεπε νὰ ἀντικαταστήσῃ νέος θεός. Ἡ ἐλεύθερη σχέσις μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἐγίνε δεσμευτικὴ καὶ μὲ τὸν γάμο ἐπίσημη. Μὲ ἄλλα λόγια ὁ γάμος δὲν ἦταν τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν δημόσια ἀναγγελία μιᾶς σχέσεως, ποὺ τὰ ὑπόλοιπα μέλη τῆς ὁμάδος ἔπρεπε νὰ σεβασθοῦν. Καὶ αὐτὸν τὸν σεβασμὸ τὸν ἐξέφρασε ἡ νέα θεά, ἡ Ἥρα. "Ὅμως ὅλη ἡ διεργασία γιὰ τὸ πλησίασμα καὶ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ ἐρωτικοῦ συντροφίου φορτίζει συναισθηματικὰ τὸ ἄτομο. Ἡ ἐπιθυμία γιὰ τὸν ἐρωτικὸ σύντροφο φέρει χαρὰ ἢ λύπη· ἀναγκάζει τὸ ἄτομο νὰ θέλῃ νὰ ξεχωρίσῃ ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα, ὥστε νὰ συγκινήσῃ τὸ ἐρωτικὸ του ἀντικείμενο. Ἡ ἐπίδειξις τῆς σωματικῆς ρώμης, τὰ ὁμορφα λόγια, ἓνα τραγούδι, ἓνας χορὸς εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ μέσα προσελκύσεως τοῦ ἐρωτικοῦ συντροφίου· μέσα ποὺ ἰσχύουν καὶ στὴν ὀργανωμένη κοινωνία. Μόνον ποὺ πλέον ὑπόκεινται σὲ περιορισμὸ· ὁ ἐρωτικὸς σύντροφος πρέπει νὰ εἶναι ἐλεύθερος καὶ ἡ σχέση νὰ καταλήγῃ στὸν γάμο. Ὁ Ἔρως ἔπρεπε νὰ ὑποταχθῇ στὸν νέο θεὸ ἢ θεά, τὴν Ἀφροδίτη. Καὶ γιὰ νὰ ὑποταχθῇ ὁ Ἔρως στὸν σκοπὸν καὶ τοὺς κανόνες τῆς κοινωνίας ἀπὸ αὐτόνομος θεὸς ὑπεβιβάσθη σὲ υἱὸν τῆς Ἀφροδίτης. "Ὅπου δὲ τὰ καθωρισμένα ὅρια διερράγησαν, ἐπηκολούθησε ἡ τιμωρία. "Ὅπως ἐγίνε στὴν ἄρπαγὴ τῆς Ἑλένης ἀπὸ τὸν Πάριον ἢ ἡ τιμωρία τῶν μνηστήρων τῆς Πηνελόπης. Βοηθὸς δὲ στὴν τιμωρία τῶν παραβατῶν ἐστάθη ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ θεὰ τῆς ὀρθῆς φρονήσεως. Γιατὶ ὀρθὴ φρόνησις εἶναι ἡ ὑποταγὴ στοὺς κανόνες κοινωνικῆς συμπεριφορᾶς. "Ὅπως βοηθὸς τῶν Ἑλλήνων ἐστάθη καὶ ἡ Ἥρα, προστάτις τοῦ γάμου.

ΘΑΝΑΤΟΣ. Ἡ μόνιμη ἐγκατάστασις ὁμως ἐπέφερε τὴν παρατήρησιν τοῦ περιβάλλοντος χώρου. Ἡ παρατήρησις τῶν περιόδων καρποφορίας ποὺ ἐνηλλάσσοντο μὲ περιόδους ξηρασίας· οἱ σταθερὲς θέσεις τῶν ἀστέρων κατὰ τὶς διάφορες ἐποχές· ἡ ἐναλλαγὴ ἡλίου καὶ σελήνης, καὶ ὅλα αὐτὰ σὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς μεταβολὲς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, καθώρισαν τὴν ἐννοια τοῦ χρόνου σὲ προσμετρούμενο ποσόν. Τώρα γνωρίζουν πλέον, ὅτι ὅ,τι γεννᾶται θὰ μεγαλώσῃ, θὰ γεράσῃ καὶ θὰ πεθάνῃ μέσα σὲ χρόνον προδλεψίμο. Ὁ θάνατος πλέον λαμβάνει τὴν θέσιν ἑνὸς φαινομένου φυσικοῦ καὶ ἀναπόφευκτου, ὅπως ἡ λογικὴ ἐπιτάσσει. Αὐτὸ ὁμως δὲν ἀναστέλλει τὴν ἐκδηλώσιν τοῦ συναισθήματος τῆς λύπης γιὰ τὸν χαμὸ τοῦ προσφιλοῦς προσώπου. Γιὰ τὸν γηρασμένο ἄνθρωπο, ποὺ ἐλάχιστα δύναται νὰ προσφέρει καὶ ποὺ τὸ τέλος του εἶναι ἀναμενόμενο, ἐκδηλώνουμε τὴν λύπη μας, ὅταν αὐτὸ φθάσῃ. Ἡ λογικὴ τοῦ ἔτσι πρέπει νὰ γίνῃ δὲν ὑπερισχύει τοῦ συναισθήματος. Μάλιστα ὅλη ἡ τελετὴ, ποὺ ἀκολουθεῖ τὸν θάνατο ἕως τὴν ταφὴν, σκοπὸ ἔχει ν' ἀπελευθερώσῃ τὶς ἐκδηλώσεις συναισθήματος· δηλὸν παράδειγμα οἱ «μοιρολογίστρες», ποὺ συνήθως ἐλάχιστην συγγένεια ἔχουν μὲ τὸν νεκρὸ. "Ετσι ἡ ψυχὴ ἀποφορτίζεται, ἀποκαθαίρεται καὶ καθαρὴ πλέον ἐπιτρέπει στὸ λογικὸ νὰ καταλήξῃ στὸ συμπέρασμα: καὶ ἡ ζωὴ συνεχίζεται. Καὶ πρέπει νὰ συνεχισθῇ, ὅπως εἶναι φυσικό.

Ἡ μόνιμη ἐγκατάστασις εἶχε ἓνα ἀκόμη ἀποτέλεσμα. Μέχρι τότε ὅποιον πέθαινε ἢ τὸν ἔθαβαν καὶ δὲν ἔδλεπαν ξανά τὸν τάφον του ἢ τὸν ἐγκατέλειπαν ἄταφο, ἀφήνοντας τὰ ζῶα νὰ καθαρίσουν τὸν τόπο. Τώρα ὁμως ὁ τάφος τοῦ νεκροῦ εὐρίσκεται ἐντὸς τῶν ὁρίων ἐγκαταστάσεως. Οἱ κάτοικοι τῆς κοινότητος ἔχουν πλέον συνεχὴ ἐπαφὴ μὲ τὸν χώρο ταφῆς. Τὸ συναίσθημα ὑπερισχύει τῆς λογικῆς. Ἡ ζωὴ συνεχί-

ζεται και μετά θάνατον. "Οχι όμως στον Ἐπάνω Κόσμο, ἀλλὰ συνεχίζεται στον Κάτω. "Οπως δὲ ὑπάρχουν θεοὶ ποὺ καθορίζουν καὶ προστατεύουν τὴν ζωὴν στον Ἐπάνω Κόσμο, ἔτσι ὑπάρχουν καὶ γιὰ τὸν Κάτω Κόσμο. Δύο λοιπὸν ὁμάδες θεῶν δημιουργοῦνται, οἱ χθόνιοι καὶ οἱ ὑπέργριοι. Οἱ ὑπέργριοι εἶναι αὐτοὶ ποὺ καθορίζουν καὶ προστατεύουν τοὺς κανόνες κοινωνικῆς συμπεριφορᾶς, τοὺς νόμους. Ἐνῶ οἱ χθόνιοι προστατεύουν τὰ ἄδηλα, τὸν ψυχικὸ κόσμον τῶν ἀνθρώπων, τὴν βλάστησιν, τὸν σεισμὸ κ.λπ., ποὺ σὰν ἄδηλα οἱ τελετές τοὺς λαμβάνουν τὸν χαρακτηρισμὸν μυστηρίου. "Ολοι ὅμως οἱ θεοὶ κατοικοῦν μαζὺ στὸν Ὀλυμπο ὑπὸ τὸν Δία σὲ ζευξίν. Οἱ θεοὶ πλασμένοι κατ' εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου στὸ σύνολό τους ἀποτελοῦν ἓνα ὅλοκληρωμένο ἄτομον μὲ ψυχὴ καὶ σῶμα· ἡ δὲ ἁρμονικὴ ζευξὶς τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων λειτουργιῶν ἐξασφαλίζει τὴν πολυπόθητη φυσικὴ ἰσορροπία.

Ο ΟΥΔΕΤΕΡΟΣ ΖΕΥΣ. Μία φυσικὴ ἰσορροπία, ποὺ ὅμως ἀνατρέπεται συνεχῶς. Αὐτὸ περιγράφεται γλαφυρὰ στὴν *Ἰλιάδα* καὶ τὴν *Ὀδύσσεια*. Ἡ ἔκφρασις τοῦ ἐλεύθερου ἔρωτα, ἡ ἀρπαγὴ τῆς Ἑλένης ἀπὸ τὸν Πάριν, ἀνέτρεψε τοὺς κανόνες τῆς κοινωνικῆς συμπεριφορᾶς. Τότε ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τῆς Τροίας, γιὰ νὰ ἐπιβάλουν τὴν διασαλευθεῖσα τάξιν. Στὸν πόλεμον αὐτὸ συμμετείχαν καὶ οἱ θεοὶ πολεμῶντας στὸ πλευρὸ τῶν Ἑλλήνων ἢ τῶν Τρώων. Εἶναι ἀξιοπρόσεκτο ὅτι τὸ μέρος τῶν Τρώων ἐπῆραν οἱ θεοὶ ποὺ ἐκπροσωποῦν τὸν ἐλεύθερον τρόπο ζωῆς· καὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς ὀργανωμένης κοινωνίας. Ἡ Ἀφροδίτη, ὁ Ἄρης (ἡ διαρκὴς πάλη τοῦ ἀτόμου γιὰ τὴν ἐπιδίωσιν), ἡ Ἀρτεμις, ποὺ ἔμεινε παρθένος, γιατί δὲν συμβιδάσθηκε μὲ τὸν νέον τρόπο ζωῆς (γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἦλθε σὲ γάμου κοινωνία), ὁ χθόνιος Ποσειδῶν. Συμπαράστατες στοὺς Ἕλληνες ἐστάθησαν κυρίως ἡ Ἥρα καὶ ἡ Ἀθηνᾶ. Δηλαδή ἡ ὑψίστη κοινωνικὴ σύμβασις, ὁ γάμος καὶ ἡ ὀρθὴ φρόνησις ποὺ ἐπέβαλε τὴν συνένωσιν τῶν ἀνθρώπων σὲ κοινωνία. Μαζὺ δὲ μὲ τίς δύο θεὲς ἀρωγὸς τῶν Ἑλλήνων ἐστάθη καὶ ὁ Ἥφαιστος, ὁ θεὸς τῆς ὁμαδικῆς τεχνικῆς δημιουργίας. Ὁ δὲ Ζεὺς ἔμεινε αὐστηρὰ οὐδέτερος. "Οσο γιὰ τὸν Ἀπόλλωνα, ποὺ ἐδοήθησε τοὺς Τρώες, δὲν ἐκπροσωπεῖ τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ λογικὴ καὶ τὴν ἀτομικὴ δημιουργία. "Οπως καὶ ὁ υἱὸς του Ἀσκληπιὸς τὸ ἄτομον θεραπεύει.

Ἡ νίκη δὲ τῶν Ἑλλήνων ἐπέφερε τὴν ἐπιβολὴν τῆς τάξεως, τῆς ὀργανωμένης κοινωνίας. "Ομως ἡ ψυχὴ δὲν ἔχει παραδοθῇ τελείως. Ὁ σείστης Ποσειδῶν παιδεύει τὸν Ὀδυσσεά, παρὰ τὴν ἀντίθεσιν τῆς Ἀθηνᾶς. "Ομως στὴν περιπέτεια τὸν Ὀδυσσεά τὸν ὠθεῖ ἡ ἴδια ἡ ψυχὴ του. Μέχρι νὰ φθάσῃ στὴν Ἰθάκη καὶ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν τάξιν, ἐνώνεται ἐρωτικὰ ἐλεύθερα μὲ τὴν Κίρκην καὶ τὴν Ναυσικᾶ· τρώγει ἀπὸ τὰ ἱερὰ δόδια· δίνει τὸν ὑπέρτατον ἀγῶνα ἐπιδιώσεως. Καὶ ὁ Ποσειδῶν, πρὸς τὸν ὅποιον ἀντιμάχεται, εἶναι ἡ ἴδια ἡ ψυχὴ του. Εἶναι ἐκεῖνες οἱ λειτουργίαι τῆς ποὺ εὐρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὴν λογικὴ· εἶναι τὰ συναισθήματα, οἱ ἐπιθυμίαι, τὰ ἐνστικτα. Πολύ σωστὰ παρατηρεῖ ὁ ποιητής:

«Τοὺς Λαιστρυγόνας καὶ τοὺς Κύκλωπας,
τὸν ἄγριο Ποσειδῶνα δὲν θὰ συναντήσης,
ἂν δὲν τοὺς κουδανῇς μὲς στὴν ψυχὴ σου,
ἂν ἡ ψυχὴ σου δὲν τοὺς στήνῃ ἐμπρός σου».

(Κ. Καβάφης, «Ἰθάκη»).

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς φθάνει στὴν Ἰθάκη μόνον, ἀφοῦ νεκροῦνται οἱ λειτουργίαι του, κοιμισμένος.

Η ΕΞΟΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΟΥ. Τὰ πάθη τοῦ Ὀδυσσέως τελειώνουν· ἡ κοινωνικὴ τάξις ἀπεκατεστάθη. Ἀρχίζουν ὁμως τὰ πάθη τοῦ Διονύσου, τοῦ θεοῦ ποῦ ἐκφράζει τὶς ψυχικὲς λειτουργίες, ποῦ συνενώνει στὴν μορφὴ του τὸν χαμένο παρὰδεισο. Ὁ Διόνυσος ἐξορίζεται ἀπὸ τὶς πόλεις. Ὁ ἄγριος θεὸς τῆς ὑπαίθρου δὲν ἔχει θέσιν στὸ ἄστυ. Ὁ Ὀμηρος τὸν ἀγνοεῖ. Οἱ μεγάλοι νομοθέτες ἐδραίωνουν τοὺς κανόνες κοινωνικῆς συμπεριφορᾶς. Οἱ ὄροι συνενρέσεως μὲ τὸν ἐρωτικὸ σύντροφο καθορίζονται πλέον ἀπὸ τὸ οἰκογενειακὸ δίκαιο. Ὁ ἀπέραντος χώρος τροφосуλλογῆς, ποῦ ἐσμικρύνθη στὸν χώρο τῆς ομάδος, περιορίζεται ἀκόμη περισσότερο, γίνεται ἰδιοκτησία. Ὁ κοινὸς χώρος τέμνεται καὶ διαμοιράζεται στὰ μέλη τῆς ομάδος. Νέοι κανόνες καθορίζουν τὶς διαπροσωπικὲς σχέσεις. Δὲν ἐφθάναν ὁμως οἱ ἄλλοι περιορισμοί, οἱ νομικοί, θεσπίζονται νέοι κανόνες συμπεριφορᾶς, οἱ ἠθικοί. Ἡ ἀρπαγὴ ἑνὸς φρούτου ἀπὸ τὸ κτήμα τοῦ γείτονος δὲν τοῦ στερεῖ τὴν διατροφή, δὲν τιμωρεῖται. Ὅμως ἡ παράδασις αὐτὴ δημιουργεῖ τύψεις συνειδήσεως, ἐνοχές. Ἡ ἐκφρασις τῶν ἐρωτικῶν αἰσθημάτων δὲν ἀποτελεῖ ἀδίκημα. Ὅμως εἶναι παράδασις τῶν ἠθικῶν κανόνων. Ὅπως καὶ σήμερα, μετὰ τὴν ἀποποινικοποίησίν της, ἡ μοιχεία δὲν εἶναι ἀδίκημα· εἶναι ὁμως ἀμάρτημα. Ἐτσι ἡ πιεσμένη ψυχὴ, προκειμένου νὰ μετέχῃ στὴν κοινωνία, πιέζεται ἀκόμη περισσότερο.

Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ. Παράλληλα ὁμως μὲ τὴν ψυχὴν του τὸ ἄτομο πιέζεται καὶ ἀπὸ τὴν αὐθαιρεσίαν τῶν ἀρχόντων. Ὁ ἀγὼν του γιὰ τὴν ἀναίρεσιν τῶν αὐθαιρεσιῶν μεταλλάσσει τὰ πολιτικὰ συστήματα. Εἶναι δὲ ἀξιοπρόσεκτο ὅτι, ὅσο περιορίζεται ἡ αὐθαιρεσία, τόσο περισσότερο πιέζεται ἡ ψυχὴ. Ἡ φυσικὴ ἰσορροπία ἔχει ἀνατραπῇ. Ὁ ἄρχων Ζεὺς δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐνδυνάμωσιν τῶν ὑπέργειων θεῶν σὲ δάρος τῶν χθονίων. Ἐγνώριζε πολὺ καλά, ὅτι ἡ πάλῃ τους θὰ ἐπέφερε τὴν διάλυσιν τοῦ Ὀλύμπου, ἂν δὲν ἐξισφάλιζε τὴν ἰσορροπία δυνάμεων καὶ τὴν εἰρηνικὴ συμβίωσιν. Κάτι ἔλειπε, γιὰ νὰ ἐπέλθῃ ἡ γαλήνη. Καὶ τότε ἀνεθυμήθη τὸν Διόνυσον. Ἀπὸ τὶς στάκτες τῆς μητέρας του Σεμέλης ἐπῆρε τὸ ἔμβρυον, τὸ ἔρραψε στὸν μηρό του καὶ ἔτσι ἐγεννήθηκε ἐκ νέου ὁ Διόνυσος. Αὐτὸς ὁ θεός, ποῦ εἶχε ἐξορισθῇ, ποῦ εἶχε γίνῃ κομμάτι, ἐπανασυνετέθη καὶ ἐνεφανίσθη ἐκ νέου. Εἶναι ὁμως νέος πλέον θεός· δὲν ἔχει σχέσιν μὲ τὸν παλαιό. Δὲν μάχεται τὴν ὀργανωμένη κοινωνία αὐτὴ τὴν φορὰ. Στὴν κυριώτερη ἐορτὴ του, τὰ Ἀνθεστήρια, ὁ Διόνυσος εἰσάγεται στὸ ἄστυ καὶ μὲ τὸν γάμον τοῦ τὸ γονιμοποιεῖ. Ἀπὸ τὸν παλαιὸ Διόνυσον μένει στίς τελετὰς ἡ ἀγριότητα τῶν ἐκφράσεών του, ὅπως ἄγρια ἦταν ἡ πρωτόγονη ζωὴ. Τὰ καταπιεσμένα καὶ ἀνέραστα ἄτομα στίς γιορτὰς τοῦ Διονύσου ἐλευθερώνουν τὴν ἄγρια φύσιν τους καὶ νυμφεύονται τὴν πόλιν, τὴν ὀργανωμένη κοινωνία. Ἡ ψυχὴ τους ἀποφορτισμένη (καθαρὴ) ἀπὸ τὶς ἀνεξέλεγκτες λειτουργίες παραχωρεῖ χώρον στὴν λογικὴ. Καὶ ξανά, ὅταν φορτίζεται, ἡ νέα ἐορτὴ τοῦ Διονύσου τῆς παρέχει τὴν νέα καθαρίαν· καὶ ὁ κύκλος ἐπαναλαμβάνεται. Ὁ Διόνυσος θριαμβεύει γιὰ δευτέρην φορὰ. Γι' αὐτὸ καὶ ὠνομάσθη «*Διθύραμβος*»· δηλαδὴ αὐτὸς ποῦ θριαμβεύει δύο φορές. Ἐτσι ἐπέρχεται πλέον ἡ πολυπόθητη ἰσορροπία. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἡράκλειτος ἔλεγε ὅτι, ὁποῖος διαβάξῃ Ὀμηρον, τὸν ὑμνητὴ τῆς νίκης τῶν κοινωνικῶν κανόνων σὲ δάρος τῆς ψυχῆς, πρέπει νὰ ραβδίζεται. Διότι: «*Εἰ μὴ γὰρ Διονύσῳ πομπὴν ἐποιῶντο καὶ ὕμναιον ᾄσμα αἰδοίοισιν, ἀναιδέστατα εἴργαστ' ἄν*». Δηλαδὴ ὅσοι δὲν κάνουν τὶς πομπὰς τοῦ Διονύσου καὶ δὲν ὕμνοῦν μὲ τὸ τραγούδι τὰ γεννητικὰ μόρια, εἶναι ἱκανοὶ νὰ πράξουν τὰ χεῖριστα.

Ο ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΖΕΪΜΠΕΚΙΚΟ

Ἀπάντησις τοῦ κ. Κ. Σκαβάντζου εἰς τὸν κ. Στ. Βασδέκη

Εἰς τὸ τεῦχος 197, Μαΐου 1998 τοῦ «Δαυλοῦ» ὁ κ. Σταῦρος Βασδέκης συνεχίζει τὰς παρανοήσεις (προϊὸν θαθείας προκαταλήψεως) καὶ τὰ ἀτοπήματα (προϊὸν θαθείας ἀγνοίας). Εἰς ἓνα κείμενον - παραλήρημα, χωρὶς συγκεκριμένον θέμα, πετάγεται ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Σπάρτην εἰς τοὺς Μάου-Μάου τῆς Ἀφρικῆς, εἰς τὴν ρυθμικὴν, εἰς τὴν πυροβασίαν, εἰς τὸ Βυζάντιον, εἰς τὴν μετρικὴν καί, τὸ χειρότερον, εἰς τὴν κριτικὴν τῶν ἐγκύρων διδλιολογραφικῶν μου πηγῶν, ἐπιστημονικῶν, ὄχι ἐμπειρικῶν, τὰς ὁποίας ἀγνοεῖ! Μὲ παντελὴ ἔλλειψιν συλλογισμῶν ἄγεται καὶ πάλιν ἀπὸ τὸ τυχαῖον ἢ ἐμπειρικὸν εἰς τὴν γνώμην του, θεωρώντας τὴν ἐπιστήμην. Ἀξιοσημείωτος καὶ ἡ ἐμπάθειά του ἐναντίον τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς. Χάριν καὶ μόνον τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ «Δαυλοῦ» ἄς τύχη ἀπαντήσεων.

Ἀτόπημα 1ον: «*Ἡ Βυζαντινὴ μουσικὴ εἶναι ἄρρυθμος*». Καταρρέπεται εὐκόλως μέσῳ ἀπλοῦ συλλογισμοῦ: Ἡ Βυζαντινὴ μουσικὴ δὲν ἔχει ρυθμόν (ἄρρυθμος). Ἐπεὶ δὲν εἶναι μουσικὴ. Συμπέρασμα: Οἱ Βυζαντινοὶ δὲν εἶχον μουσικὴν. Ἐκεῖ ὁδηγεῖ λογικῶς τὸ πόρισμά του.

Γραφικόν. Τὸ διατὶ ὁμως ἑκατοντάδες συγγραφεῖς ἔγραψαν διὰ τὴν βυζαντινὴν μουσικὴν δὲν μᾶς τὸ λέγει... Ἦσυχολήθησαν μὲ κάτι ἀνύπαρκτον. Τὸ διατὶ ἄλλοι ἔγραψαν εἰδικὰ διδλία, ἄρθρα καὶ κεφάλαια **μόνον διὰ τὸν ρυθμόν εἰς τὴν Βυζαντινὴν μουσικὴν**, πάλι δὲν τὸ λέγει. Καὶ αὐτοὶ φαίνεται ὅτι ἐματαιοπύνησαν.

Εἰς ὅλα τὰ διδλία παρασημαντικῆς ὑπάρχουν εἰδικὰ σημεῖα ἀφορῶντα εἰς τὸν χρόνον. Εἶναι περισσότεροι ἀπὸ 20 οἱ χρόνοι (ἀργόν, δίγρογον, παῦσις, σταυρός, τρίαργον κ.λπ.). Ὁ Χρυσάνθος ὁ ἐκ Μαδύτου εἰς τὸ ἔργον του «*Θεωρητικὸν Μέγα τῆς Μουσικῆς*» ἀναφέρεται εἰς τὴν παρ. 354 εἰς τὸ ἦθος τοῦ ἤχου πλαγίου α', λέγων ὅτι εἰς τὰ εἰρμολογικὰ ἐκφράζει «*τὸ διεγερτικὸν καὶ χορευτικόν*», ὅταν ἔχη ταχεῖαν ἀγωγὴν. Ὁ ἦχος (χορευτικὸς) αὐτὸς τῶν Βυζαντινῶν ἀντιστοιχοῦσε μὲ τὸν Ὑποδώριον «*τρόπον*» τῶν Ἀρχαίων, ὅπως ἐπισημαίνουν οἱ περισσότεροι ἐρευνηταί.

Ἀτόπημα 2ον: «*Οὐδὲν ἀνέφερα περὶ διδλιολογραφίας*».

Πρῶτον σεῖς, κύριε Βασδέκη, εἰπέτε μας ποιὸς συγγραφεὺς εἰδικὸς εἰς τὴν Βυζαντινὴν μουσικὴν ὑποστηρίζει ὅτι εἶναι ἄρρυθμος; Περιμένομεν ἀπάντησιν... Διότι ὅσους γνωρίζω ἐγὼ (πάνω ἀπὸ 30), ὑποστηρίζουν ὅτι ἔχει χρόνους, μέτρα καὶ ρυθμούς. Καὶ οἷς παρὰ ἐμὲ εἰς τὰ ἔργα:

1) Egon Wellesz, *History of Byzantine Music and Hymnography* (Oxford University Press).

1α) Egon Wellesz, *Die rhythmik der Byzantinischen Hymnen*, ZMW, vol. II («*Ἡ Ρυθμικὴ Ἀγωγή τῶν Βυζαντινῶν Ὑμνων*»).

2) Aubry, *Le rythme tonique dans la poésie liturgique et dans les chants de l' Eglise Grecque*, Paris, 1903.

3) Ψάχος Κ.Α., *Ἡ παρασημαντικὴ τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς*.

4) Tiby O., *La Musica Byzantina*, Milan 1938.

5) Tillyard H., *Byzantine Music and Hymnograph*, London 1923.

*** Rhythm in Byzantine Music.**

6) Κωνσταντινίδου, *Λεξικό για την Θεωρία της Βυζαντινής Μουσικής*.

7) Dimitri Gianellos (δόκτωρ ἔθνομουσικολόγος καὶ ἐρευνητής), *La musique Byzantine*. (Εἰς τὸ ἐν λόγῳ ἔργον ὑπάρχουν εἰδικὰ κεφάλαια γιὰ τὸν ρυθμὸ, τοὺς χρόνους, τὰ μέτρα).

Ἄς ἀναφέρωμεν ἀκόμη τὰς πολυτίμους ἐργασίας τοῦ H. Rieman, τοῦ J.B. Thibaut, τοῦ Tom Reinach, τοῦ Παναγιωτοπούλου, τοῦ Ν. Παπᾶ, τοῦ Καμαράδου, τοῦ Π. Ν. Τρεμπέλα, τοῦ Γεωργακοπούλου...

Βλέπετε, κύριε Βασδέκη, ὅλοι αὐτοὶ ἐξήτασαν εἰς εἰδικὰ κεφάλαια ἢ καὶ διδλία τὸ θέμα **τοῦ μέτρου καὶ τοῦ ρυθμοῦ** τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς, καὶ **οὔτε ἓνας** δὲν ἀπεφάνθη ὅτι εἶναι **ἄρρυθμος**. Εἶσθε ὁ πρῶτος πού τὸ λέγει παγκοσμίως καί, τὸ χειρότερον, πού δὲν τὸ στηρίζει πουθενά. Ἐὰν δυσκολευθῇτε νὰ εὑρετε τὰ ἔργα πού ἀνέφερα, ἀνοίξατε τὴν ἐγκυκλοπαίδειαν τοῦ «Ἡλίου» (τόμος «Ἑλλάς»): «*Τὸ ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς εἶναι ὁ ρυθμικὸς πλοῦτος τῶν μελῶν της, ὁ ὀνομαζόμενος “τονικὸς ρυθμὸς”...*».

Τὸ ἄρθρον αὐτὸ εἶναι τοῦ καθηγητοῦ Γεωργακοπούλου. Ἔχει καὶ παράδειγμα Βυζαντινοῦ ὕμνου μὲ τὸν ρυθμὸν $\frac{3}{2} + \frac{4}{2} + \frac{2}{2} + \frac{3}{2} + \frac{4}{2}$ (χωρὶς κορώνα τοῦ ψάλτου).

Θὰ εἰπῇτε, αὐτοὶ εἶναι πολλοὶ ρυθμοί. Ναί, εἶναι πολυρρυθμικόν, ὅχι ὁμῶς ἄρρυθμον (μὴ τὰ μπερδέψετε πάλλι!). Ἐὰν τὸ σύμφυρμα αὐτὸ ἐπαναληφθῇ, ὅπως καὶ γίνεται, τότε ἔχομεν ἓνα σύνθετον ρυθμόν. Εἶναι οἱ λεγόμενοι *συμπεπλεγμένοι* ρυθμοὶ τῶν ἀρχαίων, οἱ ἀποτελοῦντες ἐνότητα περιέχουσιν πολλὰ μέτρα... Μπῆτε εἰς τὸν κόπον νὰ ἀκούσετε *καταδασίας* τῆς ἐκκλησίας. Θὰ ἰδῇτε ὅτι ἔχουν ρυθμοὺς τόσον καθαρούς, πού θὰ ἡμποροῦσε κάποιος νὰ χορογραφήσῃ ἐπάνω ἐκεῖ! Ἐπειδὴ ὁμῶς τὸ αὐτὶ σας ἐσυνήθισεν τὰ 3/4 καὶ τὰ 4/4, νομίζετε ὅτι εἶναι ἄρρυθμοι. Ἀκόμη καὶ οἱ κορῶνες τοῦ ψάλτου εἶναι μετρημένοι μὲ εἰδικὰ σύμβολα τῆς παρασημαντικῆς.

Ἀτόπημα 3ον: «*Ρυθμική: Ἡ ἐπιστήμη τοῦ ρυθμοῦ. Μετρική: Ἡ ἐπιστήμη τοῦ μέτρου*»!

Πολὺν ὥραϊοι οἱ ὁρισμοὶ σας: Εἶναι ὥσάν νὰ εἰπῇ κάποιος «Ἱατρικὴ εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῆς ἰάσεως». Ξεχνᾶτε ὅτι, ὅταν δίδωμεν ὁρισμόν, δὲν πρέπει ἐντὸς του νὰ ὑπάρχῃ ἡ ὑπὸ ὁρισμὸν ἐννοία ἢ παράγωγόν της! Ἐὰν κάποιος εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Πλάτωνος ἔδιδε ὁρισμὸν τοῦ εἵδους «Μετρικὴ εἶναι ἡ ἐπιστήμη τοῦ μέτρου», τότε ὅλοι θὰ ἐκυλίοντο κάτω ἀπὸ τὸν γέλωτα. Θὰ ἦτο τὸ ἀνέκδοτον τοῦ μηνός: Διαβάστε τὸ ἄρθρον μου καλὰ (τεῦχος 185 τοῦ «Δαυλοῦ»), διὰ νὰ ἰδῇτε ὅτι κάνω ἀντιδιαστολὴν τῶν ὄρων... Μέχρι νὰ τὸ διαβάσετε ὁμῶς, ἀπαντήσατέ μου ἐδῶ: Αἱ ἐννοιαὶ «*ρυθμὸς*» καὶ «*μέτρον*» εἶναι ταυτόσημοι; ἢ τελείως ξένα; ἢ ἔχουν κοινούς τόπους; Τί ἀπὸ τὰ τρία; Σᾶς ἐπροβλημάτισα ἔτσι; Θὰ σᾶς βοηθήσω ὀλίγον: Ἔχουν κοινούς τόπους, κύριε Βασδέκη. Διότι **ρυθμὸς χωρὶς μέτρον δὲν ὑπάρχει**, ἢ, ἅς τὸ εἰπῶ ἄλλιῶς, ἀξιωματικά: Πᾶς ρυθμὸς προϋποθέτει τὴν ὑπαρξίν μετρου.

Ἀφήσατε λοιπὸν νὰ σᾶς βοηθήσω καὶ εἰς τοὺς ὁρισμούς. Κατ' ἀρχάς, ἐπειδὴ σᾶς ἀρέσει τόσον τὸ Lidell - Scott, ἀνοίξατέ το εἰς τὸ λῆμμα *ρυθμός*: θὰ ἰδῇτε: μία ἀπὸ τὰς ἐννοίας τοῦ ρυθμοῦ εἶναι ταυτόσημος τοῦ «μέτρου»: «*ρυθμός = μέτρον, συμμετρία κ.λπ.*». Καὶ τώρα οἱ ὁρισμοὶ πού σᾶς ὑπεσχέθην:

Ρυθμική: Ἡ τέχνη καὶ γνῶσις (ἐπιστήμη) τῶν κανόνων, κατὰ τοὺς ὁποίους παράγεται χρονικὴ τάξις (ἀπλή ἢ σύνθετος, αὐστηρὰ ἢ ἐλευθέρᾳ) εἰς τὴν ποιήσιν ἢ τὸν

πεζὸν λόγον ἢ εἰς τὴν μουσικὴν ἢ γενικώτερον εἰς τὴν Τέχνην. Παρ' Ἀρχαίοις ἦτο θεωρητικὸν μέρος τῆς μουσικῆς μελετῶν τὰ στοιχεῖα τῶν ρυθμῶν. (Ἀφορᾷ κυρίως εἰς ὀργανικὴν μουσικὴν).

Μετρική: Ἡ ἐπιστήμη ἢ μελετῶσα τοὺς νόμους, δάσει τῶν ὁποίων παράγεται ρυθμὸς ἐν τῇ ποιήσει καὶ τῷ λόγῳ. Τὰ ἐπὶ μέρους στοιχεῖα αὐτῆς εἶναι ἰδίως ὁ τονισμὸς τῶν λέξεων καὶ τὸ βραχὺ - μακρὸν τῶν συλλαβῶν. (Ἀφορᾷ κυρίως εἰς μουσικὴν λόγου ὡς ἡ ποίησις).

Σχόλιον: Βραχὺ καὶ μακρόν, ὅπως καὶ τονισμὸν ὅμως, δὲν ἔχουν μόνον αἱ λέξεις ἀλλὰ καὶ οἱ ἥχοι τῶν ὀργάνων. Ἐπειδὴ τὸ πρῶτον μουσικὸν ὄργανον ἦτο ἡ φωνή, καὶ τὸ μέτρον σχετίζεται μετὰ τὴν φωνὴν καὶ τὴν λέξιν.

Ἀτόπημα 4ον: «Ὁ κύριος Σκαδάντζος λέγει: ὁ ρυθμὸς ν' εἶναι ἀρχαῖος (ἱαμβὸς ἀπὸ ἄρσεως). Τί μᾶς λένε τὰ λεξικά; Ἰαμβὸς (στιχουργική): μετρικὴ μονάδα κ.λπ.»

Λάθος ἔχετε κύριε καὶ λάθος ἔχουν τὰ λεξικά πού τὸ λέγουν αὐτό! Ὁ ἱαμβὸς δὲν ἀφορᾷ μόνον εἰς τὴν μετρικὴν καὶ στιχουργικὴν. Τὰ ἴδια τὰ ἀρχαῖα κείμενα σᾶς διαφεύδουν. Σᾶς παραθέτω ἀπόσπασμα τοῦ Βακχείου τοῦ Γέροντος (θεωρητικὸς τῆς μουσικῆς τοῦ 2ου μ.Χ. αἰῶνος): «Πόσοι οὖν εἰσὶν ρυθμοί; Δέκα. Τίνες οὗτοι; ἡγεμών, ἱαμβὸς, χορεῖος, ἀνάπαιστος, ὀρθίος, σπονδεῖος, παιάν» κ.λπ.

Δὲν χρειάζεται μετὰφρασιν. Τὸν 2ο αἰῶνα μ.Χ. λοιπὸν ὁ ἱαμβὸς ἀντιμετωπίζετο ἀπὸ τοὺς θεωρητικοὺς ὡς ρυθμὸς καὶ ὡς μέτρον συγχρόνως (οἱ κοινοὶ τόποι πού ἐλέγαμε). Ἔτσι δὲν τὸ λέγω ἐγώ, κύριε Βασδέκη, ὅτι ὁ ἱαμβὸς εἶναι ρυθμὸς. Τὸ λέγει ὁ ἀρχαῖος αὐτὸς θεωρητικὸς τῆς μουσικῆς. Θὰ τὸν ἀμφισβητήσετε καὶ αὐτόν; Ἡ σύγχυσίς σας, κύριε Βασδέκη, προέρχεται ἀπὸ ἄγνοιαν λοιπόν. Ἐγὼ πάντως παίρνω εἰς τὰ σοβαρὰ τὸ ἐδάφιον αὐτὸ καὶ ἐκλαμβάνω τὸν ἱαμβόν:

1ον: ὡς ἀπλοῦν ρυθμόν, ὅπως λέγει ὁ Βακχεῖος·

2ον: ὡς μέτρον τῆς στιχουργικῆς (ὅταν ἀφορᾷ εἰς λέξεις).

Ἄρα βλέπετε ὅτι ὅ,τι ἔγραψα διὰ τὸν ρυθμόν τοῦ Ζεῦμπέκικου εἶναι ἀληθὲς καὶ στέκει, διότι ὁ ρυθμὸς αὐτὸς (τὸ ρυθμικὸν σύμπλεγμα) ἀποτελεῖται ἀπὸ ἄλλους ρυθμοὺς ὡς ὁ ἱαμβὸς, ὁ σπονδεῖος καὶ ὁ βακχεῖος, πράγμα πού ἀποδεικνύει τὴν ἱεράν καταγωγὴν καὶ τὸν Βακχικὸν χαρακτῆρα τοῦ χοροῦ (σπονδεῖος + βακχεῖος πούς). Σᾶς λύω λοιπὸν τὸ πρόβλημα: Ἰαμβὸν ἢ μπορεῖ νὰ ἀποδώσῃ τόσον τὸ ὄργανον (κρουστόν), καὶ τότε εἶναι ὀρθὸν νὰ εἰποῦμε τὸν ἱαμβὸν ρυθμόν, ὅσον καὶ ὁ λόγος, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἡ λέξις *θεῶν* = ν-', ὁπότε εἶναι ὀρθότερον νὰ τὸν εἰποῦμε *μέτρον*. Τὸ μέτρον ὅμως εἶναι συγχρόνως καὶ ρυθμὸς. Ἀπλῶς ἀλλάζει ἡ ὀρολογία. Εἰς τὴν περιπτώσιν **τοῦ ὀργάνου ὁ ἱαμβὸς λέγεται ρυθμὸς, ἐνῶ τοῦ λόγου (λέξεις) λέγεται μέτρον.**

Τώρα ἂς μὴ τσακωνώμαστε διὰ τὰ λοιπὰ, κύριε Βασδέκη. Εὐχαρίστως θὰ ἤθελα νὰ σᾶς γνωρίσω προσωπικῶς, ἐὰν ἔλθετε εἰς Ἀθήνας. Σεῖς ἐπιμένετε νὰ μετρήτε τὸν Ζεῦμπέκικον μετὰ 9/8 – δικαίωμα σας. Ἐμεῖς ἀφήσατέ με νὰ τὸν μετρῶ, ἐπειδὴ μοῦ φαίνεται ἀρχαῖος ρυθμὸς, μετὰ τοὺς ρυθμοὺς τῶν Ἑλλήνων (τοὺς 10, πού ἀναφέρει ὁ Βακχεῖος). Ποῖος τρόπος εἶναι ὀρθότερος ἀπὸ τοὺς δύο; Τί νὰ εἰπῶ; Ἐάν ὁ Ζεῦμπέκικος εἶχε παιχθῇ ὡς ρυθμὸς διὰ πρῶτην φορὰν ἀπὸ τὸν Μότσαρτ εἰς τὴν Βιέννην, θὰ ἔπρεπε νὰ τὸν μετρήσωμε μετὰ κλάσματα, ὅπως 9/8. Ἐάν ὅμως ἔχῃ ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν καταγωγὴν, ὅπως πρῶτος ἐγὼ ἀπέδειξα μέσῳ ἐρεῦνης, τὸ ὀρθότερον θὰ ἦτο νὰ τὸν μετρήσωμε μετὰ τὸν ἀρχαῖον τρόπον...

Ἐδῶ χρειάζεται ἡ κοινὴ λογικὴ, πού τόσον τὴν περιφρονεῖτε...

Κοσμάς Σκαδάντζος

Ίπτάμενοι δίσκοι

Ἐπειδὴ λόγῳ ἐπαγγέλματος ἔχω πετάξει ἀρκετὲς χιλιάδες ὥρες μὲ πολεμικὰ καὶ ἐμπορικὰ ἀεροσκάφη, καὶ ἀκούγοντας πολλὰς φορὲς γιὰ τὰ διάφορα ἱπτάμενα ἀντικείμενα «ἀγνώστου ταυτότητος» («Οὐῖφο») μοῦ ἐρχόταν μέχρις ἐδῶ, ὅπως λένε, νὰ σκάσω ἀπὸ τὴν ἀσχετοσύνη καὶ μισαλλοδοξία τοῦ κόσμου, πὺν σπεύδει νὰ τσιμπήσῃ σὲ ὅ,τι τοῦ πετᾶνε, ὅπως οἱ κότες τὸ καλαμπόκι... ἔτσι λοιπὸν ἄς μοῦ κάνετε τὴ χάρη νὰ τὰ πῶ ἀπ' τὴν καλή, γιατί πάντοτε ἔβλεπα ὅτι ὁ καθένας πὺν ἐμπλεκόταν μὲ τὸ θέμα, τὸ ἀντιμετώπιζε ἀπ' τὴν σκοπιά του, ἢ ὅποια ὅμως πάντα δὲν τὸν κάλυπτε πλήρως, γιατί τὸ θέμα εἶναι σύνθετο καὶ θέλει ταυτόχρονη ἀντιμετώπιση τῶν παραγόντων πὺν τὸ ἀπαρτίζουν. Τὸ θέμα εἶναι φιλοσοφικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ... Μὴ σὰς ξενίξῃ καὶ ἀκολουθήστε με. Προσδεθήτε.

Ὅταν λοιπὸν οἱ γίγαντες ἐκεῖνοι σοφοὶ τῆς Ἀρχαιότητος εἶχαν συλλάβει τὴν δομὴ τῆς ὕλης χωρὶς ἀτομικὲς δόμους, τὴν ἀπειρότητα τοῦ Σύμπαντος χωρὶς τηλεσκοπία (σήμερα ἓνα τέτοιο σὲ τροχιά γύρω ἀπὸ τὴν Γῆ, τὸ Hubble, ἐπαληθεύει τίς σκέψεις τους), ὅταν εἶχαν πραγματοποιήσει τὴν Δημοκρατία καὶ ὅταν ἡ Τέχνη εἶχε φθάσει σὲ κορυφαῖες μορφὲς γύρω ἀπὸ τὴν ἔκφραση τῆς ἀνθρώπινης ὑπόστασης μὲ ἄλλους ἀντιστοιχοῦς γίγαντες καλλιτέχνες, ἔ! τώρα τί νὰ ποῦμε γιὰ τὸ κατιναριὸ πὺν τὴν σημερινὴ ἡμέρα μᾶς τριγυρίζει;

Τότε ἡ Ἐπιστήμη καὶ ἡ Τέχνη χέρι-χέρι ψηλάφισαν σωστὰ τὸ μυστήριον τῆς φύσης, γιατί ἦταν πάντα σὲ ἐπαφὴ μαζύ της – γι' αὐτὸ δὲν θὰ πεθάνουν ποτέ. Τότε ἀκόμη ἡ θεολογία δὲν τολμοῦσε νὰ πῇ κουδέντα γιὰ τοὺς σοφοὺς καὶ καλλιτέχνες, γιατί αὐτοὶ ἦταν καὶ θὰ εἶναι οἱ μόνοι καὶ ἀληθινοὶ ἐκφραστές καὶ ἐρμηνευτές τοῦ Σύμπαντος. Τὰ ὑπόλοιπα εἶναι καθαρὴ πολιτικὴ, ὅπου διὰ τῆς «ἀποκαλύψεως» καὶ τοῦ δόγματος ὁ χριστιανισμὸς ἐξάλειψε δίαίᾳ αὐτὴ τὴν μεγαλωσύνη. Ὅ,τι ὑπάρχει σήμερα προέρχεται ἀπὸ τὸν πολιτισμὸ τῶν Ἑλλήνων, πὺν ἄναρχα ὅμως μὲ τὴν οἰκονομικοποίησιν ἔχει ἀναπτυχθῇ. Ἐτοί ἡ Ἐπιστήμη ἔγινε ἀτομικὴ δόμδα, ἡ δὲ Τέχνη πιτσιλισμένον πεζοδρόμιον.

Τὸ λοιπὸν, πὺν λέγαμε, πετάγονται κάτι γραφικοὶ τύποι οὐφολόγων καὶ λένε κάτι πράγματα, πὺν εἶναι νὰ τραβᾷς τὰ μαλλιά σου· δὲν παίρνουν μυρωδιά ἀπὸ φυσικοὺς νόμους, πὺν ὅσο νὰ 'ναι, ἀρκετὰ δισεκατομμύρια ἔτη φωτὸς βλέπομε γύρω-γύρω καὶ κάτι δισεκατομμύρια πάλι ὀργανικῶν ἐνώσεων ἐντοπίζονται, δηλαδὴ ὑπάρχει γύρω μας κάποιος σεβασμὸς τοῦλάχιστον πρὸς τὴν φύσιν. Κι ὅμως αὐτοὶ ἡ τὰ «εἶδαν» ἢ τοὺς εἶπαν πὺς τὰ «εἶδαν», χωρὶς νὰ κάνουν τὸν κόπον νὰ ἀξιολογήσουν αὐτὸ τὸ «εἶδαν» μὲ τὸν γύρω μας γνωστὸ κόσμον.

Τὸ ἴδιο εἶχε συμβῇ καὶ στὸν Μεσαίωνα, ὅταν οἱ ἀπαγορεύσεις εἶχαν κάνει τὴν γενετήσια πείνα νὰ σκαρώνῃ «ἐρωτώδη μετέωρα» (ἀντὶ τοῦ ὑδατώδη)! Κάπου πιὸ πάνω εἶχα πῆ ὅτι ἤμουν ἀεροπόρος· φοδᾶμαι, ὅτι πὰ δὲν χρειάζόσαστε τὴν μαρτυρία μου, μετὰ τὰ ὅσα εἶπαμε.

Ἀγαπητοὶ ἐπιβάτες, εὐχαριστοῦμε πὺν μᾶς προτιμήσατε, ἀλλὰ ἡ ἐταιρεία μας, πιστεύοντας ὅτι ἐσεῖς πετᾶτε τώρα πὰ μόνοι σας καὶ γιὰ τοῦτο δὲν χρειάζεστε ἀεροπλάνο, ματαίωσε τὴν πτήσιν!

Καλὸ σας ταξίδι...

Παντελῆς Γλάρος
Ταξίαρχος Π.Α. ἐ.ἀ. (ἱπτ.)

Πνευματικοί καθοδηγητές

Οἰωνοσκόποι, ναρκομανεῖς ἀποθεραπευμένοι ἢ ἐν ἐνεργείᾳ, Ἁγιορεῖτες ἀπόβλητοι, οὐφολόγοι, ἀνάπηροι διανοητικῶς ἢ σωματικῶς, παιδοκτόνοι, ἀγαπητικοί, «εἰδικοί» «ἐπιστήμονες» τῆς πεντάρας, πόρνες δηλωμένες στὸ Τμῆμα Ἑθῶν ἢ κρυφές, ἰδεοληπτικοί ἢ μανιακοί, «συγγραφεῖς» καὶ «ποιητὲς» τῆς πλάκας ἢ τῆς συμφορᾶς, νυκτόβιοι, κίναιδοι ἐγχειρισμένοι καὶ μὴ, ἀποφυλακισμένοι, ἀνέραστοι, παλιοημερολογίτες, ἀγύρτες, μικροαπατεῶνες, κοσμοκαλόγεροι, ψῶνια κάθε κατηγορίας, μεσσίες, θεοληπτικές, ἀπὸ τῆς μίας· καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ψυχροὶ ἐξουσιαστές ἢ «ἀντιρατσιστές» «διανοούμενοι» καὶ «καλλιτέχνες», ἀετονύχηδες, καταφερτζήδες, σκιτζήδες, ἀεριτζήδες τῆς πιάτσας – ὅ,τι πιὸ ἀντιπνευματικὸ καὶ ἀντικαλλιτεχνικὸ ὑπάρχει στὴν κοινωνία – πρὸς ἄγρην πολιτικῆς ἢ ἐμπορικῆς ἢ «πνευματικῆς» καὶ «φιλότεχνης» πελατείας.

Τί εἶναι αὐτοί; Μὰ ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιλέγονται, οἱ ἴδιοι πάντοτε, ἀπὸ τὰ κανάλια ὡς «προσκεκλημένοι» τῶν διαφόρων τηλεοπτικῶν «συζητήσεων», καὶ διαφωτίζουν καὶ ἐξυψώνουν πνευματικὰ τοὺς περιούσιους ὑπηκόους τοῦ Ρωμαίου, καλέ! Φρίκη.

Ω.

Ἡ ἁρμονία

Ἡ ψυχοκοινωνικὴ ὑπόσταση τοῦ ἀνθρώπου μεταλλάσσεται τὰ τελευταῖα χρόνια μὲ ταχύτατους ρυθμούς, χωρὶς ὅμως τοῦτο νὰ γίνεται ἀντιληπτό. Κύριο γνώρισμα αὐτῆς τῆς «μετάλλαξης» ἡ ὁλοκληρωτικὴ του ἐξάρτηση ἀπ' τὴν βιοχημεία καὶ τὴν τηλετεχνολογία. Ὁ «ἔρωτας» χρειάζεται «viagra», ἡ διασκέδαση «σνίφα», ὁ ἀθλητισμὸς «ντόπα», ἡ ξεκούραση καὶ ὁ ὕπνος «iavor», οἱ κοινωνικὲς σχέσεις τηλεόραση, τηλέφωνο καὶ «090». Ποιὰ ἡ ἐναλλακτικὴ ὁδὸς στὴν δυστυχία τῆς ἐξάρτησης; Ὁ ἐλληνικὸς τρόπος σκέπτεσθαι καὶ ζῆν. Ἡ ἀπολλώνεια καὶ διονυσιακὴ ἁρμονία. Ὅσοι τὴν βρήκαμε ἄς τὴν διαφυλάξουμε ὡς «κόρην ὀφθαλμοῦ»· καὶ ὁ σῶζων ἑαυτὸν σωθῇτω!

Π.Α.Κ.

Πετρο-αλωνίζοντες ὑπουργοί

Εἶναι ἀκατανόητος αὐτὴ ἡ ἐμμανὴς προσπάθεια τῶν ὑπουργείων Πολιτισμοῦ καὶ Ἀναπτύξεως, διοικουμένων παρὰ τοῦ κ. Εὐ. Βενιζέλου καὶ τῆς κ. Β. Παπανδρέου ἀντιστοίχως, διὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς διαχειρίσεως τοῦ παγκοσμίως πλέον γνωστοῦ σπηλαιίου Πετραλῶνων Χαλκιδικῆς ἀπὸ τὸν καθηγητὴν-ἐρευνητὴν, ἀνθρωπολόγον-παλαιοντολόγον κ. Ἀρην Πουλιανὸν καὶ τὴν ἐκχώρησιν αὐτῆς εἰς, τίς οἶδεν, ποῖον ἕτερον φορέα, προφανῶς ἀνθρωπολογικῆς (ἢ ὄχι;) δραστηριότητος. Ὁ ἰδρυτὴς τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνθρωπολογικῆς Ἑταιρείας κατέστησε τὸ σπήλαιον τῶν Πετραλῶνων, διὰ τῆς ἀνευρέσεως ἐκεῖ τοῦ σκελετοῦ πρωτοέλληνο-ἀρχανθρώπου, χώρον παγκοσμίου ἀνθρωπολογικοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἐξ ἰδίων πόρων προέβη εἰς ἐγκατάστασιν μουσείου καὶ λοιπῶν χρειῶν διὰ τὸ ἔργον του χώρων, ἀνευ ἢ μετὰ ἐλαχίστης συνδρομῆς τῆς ἐλληνικῆς διοικήσεως (θετικῶς εἶχεν ἀνταποκριθῇ εἰς τὸ ἐρευνητικὸν του ἔργον ἡ κυβέρνησις, ὡς γνωρίζομεν, μόνον τοῦ Γεωργίου Παπανδρέου). Τὰ διεπιστώσαμεν ἰδίους ὁμμασιν τὸ 1982 τὰ τῆς φιλοπονίας του ἔργα.

Τὸ ἔργον τοῦ κ. Ἀρεως Πουλιανοῦ ἔχει πρωτίστως τὴν ἀναγνώρισιν τῆς Ἑλληνικῆς κοινῆς γνώμης. Καὶ αὐτὴν ὀφείλουν ὑπὲρ πάν ἄλλο νὰ τὴν σεβασθοῦν οἱ ὡς ἄνω ἀντενεργοῦντες ὑπουργοί. Διότι εἶναι «ὑπουργοί», ἤτοι ὑπηρεταὶ τῆς ἐλληνικῆς πολιτείας. Ἀλλ' ὡς θὰ πρέπει ν' ἀντιμετωπίσουν ὡς παραβάται καθήκοντος τὴν Δικαιοσύνην. Ἐκτός ἐὰν ὁ κ. πρωθυπουργός, ἀγνοῶν μέχρι τοῦ νῦν τὰς τοιαύτας ἀπαραδέκτους ἐνεργ-

γείας των, τὸν ὑποδείξῃ τὸ κατ' αὐτοὺς καθήκον, ἥτοι τὸν ἐκσυγχρονισμόν ἐν προκειμένῳ τῆς συμπεριφορᾶς αὐτῶν τῶν... πετρ-αλωνιζόντων εἰς τὰ ὑπουργεῖα των ὑπουργῶν διὰ τῆς προσαρμογῆς αὐτῆς πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος.

Β.Π.-Γ.

Ἀφροκεντρισμός καὶ Ἑλληνικὸς ἐμφύλιος

Ἐνδιαφέρουσα ἡ συνέντευξη ὅσο καὶ ἀποκαλυπτική τοῦ κυρίου Μάρτιν Μπερνάλ στὸν Θανάση Λάλα (ἐφημερίς «Τὸ Βῆμα», 21-6-1998), ὁ ὁποῖος μᾶς λέει οὔτε λίγο - οὔτε πολλὸ ὅτι ὁ πατέρας του, ἂν καὶ καθολικός, μεγάλωσε σὲ μιὰ οἰκογένεια ἐβραϊκῆς καταγωγῆς, ἐνῶ ὁ ἴδιος προσεπάθησε νὰ δοῇ τὴν ἀληθινὴν του ταυτότητα κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμφυλίου (1944-49). Φαίνεται δὲ πὼς τὴν παραδορῆκε, γι' αὐτὸ καὶ συνέγραψε τὸ διβλίο «Ἡ Μαύρη Ἀθηνᾶ». Τὸ 'κανες ποὺ τὸ 'κανες τὸ καλὸ, μέγαλε, γιατί δὲν ἔγραφες ὅτι ἡ Ἀθηνᾶ ἦταν Ἑβραία, ἄντε καὶ φοινικικῆς καταγωγῆς, νὰ τελειώνουμε, μόνον ἔβαλες μερικὰ ἑκατομμύρια μαύρους νὰ ψάχνουν τίς ἀνύπαρκτες πολιτιστικὰς τους ρίζες χωρὶς λόγο καὶ ἀφορμή;

Γ.Π.

Ὁ Βωμὸς τῆς Περγάμου καὶ οἱ Τοῦρκοι

Ὁ τωρινὸς δήμαρχος τῆς Περγάμου κ. Σεφᾶ Τασκὶν ἔχει κάνει σκοπὸ τῆς ζωῆς του τὴν ἐπιστροφή τοῦ Βωμοῦ τοῦ Διὸς στὸν φυσικὸ του χώρο. Ὡς γνωστόν, ὁ βωμὸς αὐτὸς εἶναι ἔργο τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶνος καὶ ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ λαμπρότερα δείγματα ἑλληνιστικῆς τέχνης. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ περασμένου αἰῶνος ὁ Γερμανὸς μηχανικὸς Κάριν Χοῦμαν τὸν ἀνεκάλυψε στὴν Πέργαμο καὶ, κατόπιν ἀδείας τῶν ὀθωμανικῶν ἀρχῶν, τὸν μετέφερε στὴν Γερμανία, ὅπου ἕως σήμερα ἐκτίθεται στὸ «Μουσεῖον τῆς Περγάμου» στὸ Βερολίνο.

Ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι εἴκοσι ἑκατομμύρια Τοῦρκοι πολῖτες ἔχουν συνυπογράψει τὸ αἶτημα τῆς ἐπιστροφῆς. Τὸ θέμα θὰ πρέπει νὰ μᾶς προβληματίσῃ ἰδιαίτερα, καθὼς δὲν γνωρίζουμε τὸν σκοπὸ αὐτῆς τῆς προσπάθειας. Γεγονὸς πάντως εἶναι ὅτι ὡς αἶτημα ἡ ἐπιστροφή ἀρχαιοτήτων στὸν χώρο ποὺ δρέθηκαν καὶ μόνον εἶναι σωστὴ καὶ δίκαιη.

Μ.Μ.

Κερδοφόρος νομιμότης

Ὅταν πρὸ μηνῶν στὴ Λέσβο ἓνα 12χρονο κορίτσι κάθισε στὸ ἐδῶλιο τοῦ κατηγορουμένου, ἐπειδὴ ὠδηγοῦσε ποδήλατο δίχως νὰ ἔχῃ ἄδεια κυκλοφορίας, τὸ πανελλήνιο συγκλονίσθηκε – ἀλλὰ γιατί ἄραγε; Δὲν καταλαβαίνει ὅτι τέτοια φαινόμενα ἀποτελοῦν γεννήματα τῆς δικῆς του ἀνοχῆς; Τὴ στιγμή ποὺ τὸ κοντραμπάντο στὸ Ἀνατολικὸ Αἶγαῖο μὲ ναρκωτεμπόρους καὶ δουλεμπόρους «καλὰ κρατεῖ», τὴ στιγμή ποὺ ἡ «ἀγία μητέρα» κ. Εὐγενία Κλειδαρᾶ, ἡγούμενὴ τῆς μονῆς Ἀγίου Ραφαὴλ στὴ Λέσβο, ρήμαξε σπάνιο μετεωριτικὸ ὕλικὸ τοῦ λεσβιακοῦ περιβάλλοντος, γιὰ νὰ κατασκευάσῃ ἀψίδες στὸ ναὸ τῆς, χειροκροτούμενη ἀπὸ ἐνστόλους καὶ ἀστόλους παράγοντες, τὴ στιγμή ποὺ βουλευτὴς προκαλεῖ θανατηφόρο τροχαῖο δυστύχημα καὶ ψευδολογώντας κρύβεται πίσω ἀπὸ τὴν ἀσυλία του, καὶ γίνεται «ἄφεις ἁμαρτιῶν» σὲ τόσες ἄλλες περιπτώσεις ντροπῆς, ὁ νόμος καὶ ἡ ἐφαρμογὴ του πάνω σὲ τί θὰ ἐξαντληθοῦν, ἂν ὄχι πάνω σὲ μιὰ δωδεκάχρονη παιδίσκη; Ὅσο γιὰ τὰ ψυχολογικὰ προβλήματα τῆς μικρῆς ὑπόδικης πολλὴ ποὺ τοὺς ἔνοιαξε! Ἡ εἰσπραξὴ τῶν «δικαστικῶν ἐξόδων» ἐδῶ προέχει, γιὰ νὰ ἐνισχύεται καὶ μ' αὐτὰ ὁ κρατικὸς «κορδανᾶς», ἀπὸ τὸν ὁποῖο σιτίζεται σχεδὸν ὁ μισὸς πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος.

Μ.Μ.

Ο ΤΕΤΡΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΥΚΛΟΥ

Οι άρχαιοι Έλληνες ήξεραν τη λύση του;

1. ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Από τα θρανία του Δημοτικού μαθαίνουμε, ότι το κατ' έξοχην άλλοτο πρόβλημα είναι ο τετραγωνισμός του κύκλου. Και στο Γυμνάσιο φράσεις όπως «είναι τρελλός, τετραγώνισε τον κύκλο» μάς απέτρεπαν από το να καταπιαστούμε με τη λύση του. Βέβαια ο άνθρωπος δεν το «βάζει κάτω», κι έτσι χιλιάδες κοφτερά μυαλά προσπάθησαν και ίσως μερικοί κατόρθωσαν να το επιλύσουν. Το πρόβλημα είχε τεθεί στην αρχαιότητα περίπου ως εξής: Να κατασκευασθῇ με τον κανόνα και τον διαδήτη τετράγωνο (ή ορθογώνιο) ισοδύναμο (ίσου έμβαδού) με κύκλο ακτίνας R. Η έκφραση «με τον κανόνα και τον διαδήτη» ήταν συνήθης στους Έλληνες μαθηματικούς σε πολλά προβλήματα. Φαίνεται, ήταν η απλούστερη αλλά και έξυπνότερη λύση, διαφορετική και έγκυρότερη από πολυπλοκώτερες άλλες (π.χ. αριθμητικές).

Οι μαθηματικοί στην αρχαιότητα είχαν την συνήθεια να στέλνουν σε φίλους και συναδέλφους προβλήματα προς επίλυση, πού, ενώ είχαν απλή διατύπωση, έφαινανταν αλυστα. Φυσικά ο συνθέτης ήξερε την λύση! Γνωστός μαθηματικός έστειλε το άλλοτο πρόβλημα με τις «Αγελάδες του Ήλιου». Ακόμα και το Μαντείο των Δελφών χρησιμοποιεί με το περίφημο «Δήλιον Πρόβλημα».

2. ΤΟ ΑΙΝΙΓΜΑ

Οι ανακαλύψεις πραγματοποιούνται όχι μόνο από την επίπονη έρευνα, αλλά κυρίως από την φαινί ιδέα: Ο Νεύτων με το μήλο του, ο Φλέμιγκ με την πενικιλίνη, ο Watson με την διπλή έλικα του DNA (είναι το *κρυόνιον* του πρώτου γιατρού, του Έρμη:). Μήπως λοιπόν οι άρχαιοι έκρυβαν σε κοινά σύμβολα θαθείες γνώσεις της Φύσης; Μήπως χρησιμοποιούσαν και φράσεις κοινότητες, πού έκρυβαν μεγάλα μυστικά;

Το ένυσμα για την έρευνα αυτή ήταν ή φράση «στο *πί* και *φί*»=γρήγορα. Ψάχνοντας την προέλευσή της, ανακάλυψα ότι ήταν απάντηση μαθητή σε σχετική (με τον τετραγωνισμό του κύκλου) έρώτηση διδασκάλου: «*Ες *πί* τε και *φί**». Μά τί σημαίνει ή παράδοξη φράση; Μήπως τά *π* και *φ* είναι αριθμοί: Βέβαια δεν πρέπει να ξεχνάμε, ότι ο Έλληνικός πολιτισμός είναι ο μόνος πού χρησιμοποίησε τά γράμματα σε τρείς βασικούς τομείς της νόησης: για γραφή, αρίθμηση και μουσική (νότες).

3. Η ΕΠΙΛΥΣΗ

α. Ο αριθμός π: Το παγκόσμιο αυτό σύμβολο ίσούται με τον άρρητο αριθμό (πού τά δεκαδικά του ψηφία δεν έπαναλαμβάνονται) 3, 141593... Οι άρχαιοι Έλληνες δέβαια ήξεραν να σχεδιάζουν άρρητους αριθμούς (ρίζες, κλάσματα κ.λπ.) και την ακριδή τιμή του *π*, την όποιαν έχρησιμοποίησαν στην αρχιτεκτονική, την γλυπτική κ.λπ.

β. Ο αριθμός φ: Ο περίφημος «χρυσός» αριθμός *φ* είναι ανακάλυψη των αρχαίων Έλλήνων και είναι ή λύση του έξις προβλήματος: Σε μία δεδομένη ευθεία AB να βρεθῇ σημείο M (με τον κανόνα και τον διαδήτη), ώστε

$$\frac{AM}{MB} = \frac{MB}{AB}$$

Αν λύσουμε την έξιωση με *AM*= 1, τότε *MB*= 1,618034... Ο χρυσός αριθμός! Γιατί «χρυσός»; Πρώτον, γιατί έχει περίεργες ιδιότητες. Ο αντίστροφός του έχει τά **ίδια** δεκαδικά ψηφία (1/*φ*= 0,6180...), ως έπίσης και το τετράγωνό του (*φ*²= 1+*φ*= 2,6180...).

Δεύτερον με πλευρές *a* και *a+φ* κατασκεύαζαν «χρυσά» ορθογώνια με άρμονικές αναλογίες. Τά χρησιμοποιούσαν σε όποιαδήποτε αισθητική μορφή, κατόψεις και προσόψεις ναών, δάπεδα και λοιπά καλλιτεχνήματα. Μέσα στις πολλές σειρές αριθμών πού γνώριζαν οι Έλληνες, ήταν και οι

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΟΥΚΟΒΙΣΤΑΣ

Ληστεία και πολιτική στη Νέα Έλλάδα

Η «ΣΦΑΓΗ ΤΟΥ ΔΗΛΕΣΙ» ΚΑΙ ΤΟ «ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ»

ΕΙΣΑΓΩΓΗ. Τὸ ζεστό πρωινὸ τῆς 8ης Ἰουνίου 1870 πλῆθος κόσμου εἶχε συρρεῦσει στὸ Πεδίον τοῦ Ἀρεῶς στὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ παρακολουθήσῃ τὴν δημόσια ἐκτέλεσιν στὴν λαιμητόμο τῶν ληστῶν Κ. Μοναχοῦ, Ἀλέξη Χορμοδίτη, Νάσιου Κατσώνη, ἀδελφῶν Καλομοίρη καὶ Φώτιου Οἰκονόμου. Ὅλοι τους ἦταν μέλη τῆς περιδότης συμμορίας τῶν ἀδελφῶν Χρήστου καὶ Τάκου Ἀρβανιτάκη. Εἶχαν δὲ καταδικασθῇ σὲ θάνατο γιὰ τὴν λεγόμενη «σφαγὴ τῶν λόρδων» στὸ γνωστὸ χωριὸ τῆς Ἀττικῆς Δήλεσι. Θύματά τους ἦταν ὁ Ἀγγλος εὐγενὴς Φρ. Βάινερ, ὁ γ' γραμματεὺς τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας Ἐντ. Χέρμπερτ, ὁ Ἀγγλος δικηγόρος Λούντ, ποὺ ἔζη στὴν Ἀθήνα, καὶ ὁ γραμματεὺς τῆς ἰταλικῆς πρεσβείας κόμης ντὲ Μπόουλ. Ἡ ἀγριότητα τοῦ ἐγκλήματος καὶ οἱ ιδιότητες τῶν θυμάτων ἦταν αἰτία νὰ ἐγερθῇ διεθνὴς σάλος καὶ νὰ ληφθοῦν μέτρα γιὰ τὴν καταστολὴ τῆς ληστείας. Χωρὶς ἔκτοτε νὰ ἐξαλειφθῇ ἐντελῶς, τὸ ἐπεισόδιο «τῆς σφαγῆς τῶν λόρδων» ἦταν τὸ κύκνειο ῥῆσμα τῆς ληστείας. Γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ ληστεία ἦταν ἓνα φαινόμενο, ποὺ εἶχε κληρονομήσει ἀπὸ τὴν τουρκικὴ κατοχὴ ἂν καὶ ἦνθει σὲ ὅλη τὴν Εὐρώπη. Ἡ καθυστέρησις τῆς ἐξαλείψεώς της, σὲ σχέσιν μὲ τὴν Εὐρώπη, στὴν Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία καὶ τὴν Ἑλλάδα ἔχει αἰτία μᾶλλον τὶς ἀργεῖς ἀλλαγές στὶς κοινωνικὲς δομές. Βεβαίως ἡ ληστεία, ὅπως καὶ τὸ ἐγκλημα γενικώτερα, εἶναι ἐνδημικὸ φαινόμενο ἀκόμα καὶ σήμερα. Φυσικὰ ἔχει ἀλλάξει μορφή. Καὶ ἐὰν θελήσουμε νὰ ἀκριβολογοῦμε, πρέπει νὰ χαρακτηρίσουμε τὴν «σφαγὴ στὸ Δήλεσι» σὰν τὴν τελευταία μὲ αὐτὴ τὴν παλαιὰ μορφή.

Ὁ Γιάννης Βλαχογιάννης γράφει γιὰ τὶς αἰτίες ποὺ ἐγέννησαν τὴν ληστεία: *«Μέσα στὶς χῶρες ἢ φτώχεια γεννοβολάει τὸ ἐγκλημα· στὴν ἐξοχὴ κάνει νὰ φυτρώσῃ πρῶτα ἢ ζωοκλοπὴ, ὕστερα ἢ φυνγοδικία, καὶ τέλος ἡ ληστεία νὰ θεωρήσῃ. Ὁ κλέφτης πρῶτα καὶ κύρια ἦτανε ληστής, κι ἡ ληστεία τὸ ἐπάγγελμά του· ἂν τώρα ὁμορφαίνουμε τὶς πράξεις του, εἶναι γιὰτὶ ἡ δημόσια ἀρχὴ ποὺ τὸν κατέτρεχε ἦταν ξενικὴ κι ἀλλόπιστη».* («Ἀπαντα τῶν νεοελλήνων κλασσικῶν», τόμος Δ', σελ. 139). Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ Βλαχογιάννης βλέπει τὰ πράγματα σύμφωνα μὲ τὴν ρωμαντικὴ ἀντίληψιν τῆς ἐποχῆς του. Στὸ πρόσωπο τοῦ κάθε κλέφτη βλέπει ἓνα Γιάννη Ἀγιάννη τῶν «Ἀθλίων» τοῦ Οὐγκώ. Ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶναι διαφορετικὴ. Ὁ κλέπτης ἦταν ἐπάγγελμα, καὶ δὲν ἐχρειάζετο νὰ παρανομήσῃ κάποιος, γιὰ νὰ «πάρῃ τὰ βουνά». Ἡ μόνη περίπτωσις, ὅπου κάποιος κατέφευγε στὰ βουνά καὶ ἐγίνετο ληστής ὄχι ἐξ ἐπιλογῆς του, ἦταν ἡ προσβολὴ τῆς τιμῆς του. Ἀλλὰ δὲν ἦταν ὁ ξένος καὶ ἀλλόπιστος δυνάστης, ποὺ τὸν κατέτρεχε. Ὅπως ἔχουμε δεῖ («Δαυλός», τ. 196, Μάρτιος 1998), δὲν ἦταν μόνον οἱ Τοῦρκοι, ποὺ ἐπεξήτουν τὴν καταστροφὴ τῶν κλεπτῶν. Καὶ οἱ Ἕλληνες ἀρχοντες διεμαρτύροντο στὸν σουλτάνο γιὰ τὴν δρᾶσι τῶν κλεπτῶν ὁ δὲ πατριάρχης τὸ 1805 τοὺς ἀφώρισε. Ἕλληνες ἐξεθεύαζαν μὲ ἐπιστολὴν τοὺς στὴν «Ἐφημερίδα» τῶν ἀδελφῶν Πούλιων στὴν Βιέννη τὸν Ἀλῆ πασσά τῶν Ἰωαννίνων γιὰ τὴν καταστολὴ τῆς ληστείας. Ἐξ ἄλλου ὁ Κολοκοτρώνης διετέλεσε «κάπος» (ἀρχηγὸς ἐνοπλῆς ομάδος, ποὺ ἐπροστάτευε τὴν περιουσίαν

του ἐργοδότη του) τῶν Δεληγιανναίων. Ὑπῆρχαν ἀκόμη καὶ συμμορίες μικτές, ὅπως αὐτὴ τῶν πατέρων τοῦ Ἀλῆ καὶ τοῦ Ἀνδρούτσου, πού μάλιστα ἦταν καὶ πειρατές. Εἶχαν δὲ οἱ διάφοροι ληστές πάντα τὴν κάλυψιν ἰσχυροῦ τοπικοῦ ἄρχοντος καὶ αὐτοὶ μὲ τὴν σειρὰν τοῦ παρῆσαν ἀσφάλεια ἀπὸ τὶς ἐπιθέσεις ἄλλων συμμοριῶν.

ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΛΗΙΣΤΕΙΑ. Μὲ τὴν ἀνάληψιν τῆς κυβερνήσεως τῆς χώρας ὁ Καποδίστριας ἔθεσε σκοπὸ νὰ ἐξαφανίσῃ τὴν ληστεία καὶ τὴν πειρατεία. Καὶ τὰ κατάφερε. Κυρίως κατεδίωξε τὴν πειρατεία καὶ κατέστησε τὸ Αἶγαίο θάλασσα ἀσφαλούς πλεύσεως. Ἀλλὰ τὸ φαινόμενο τῆς ληστείας ἦταν ἐγγενὲς καὶ σὰν τέτοιο διετηρήθη καὶ στὸ ἐλεύθερο κράτος. Κύριες αἰτίες τῆς διατηρήσεως τῆς ληστείας ἦταν τὸ ὀρεινὸ ἐλληνικὸ τοπίο, ἡ ἀνυπαρξία δρόμων, ἡ ἀνυπαρξία ὀργανωμένων ὁμάδων καταδιώξεως καὶ ἡ συμπάθεια, πού ἀπελάμβαναν οἱ ληστές ἀπὸ τὸν ἀπλό λαό. Καὶ αὐτὸ εἶναι λογικό, ἀφοῦ ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς χωριάτες δὲν ὑπῆρχε κάτι νὰ ληστεύσουν· ἀντίθετα ἐξηγόραζαν τὴν σιωπὴ τους μὲ δῶρα, ἔτσι πού γιὰ τὸν πτωχὸ κόσμον ὁ ληστής ἦταν καὶ προστάτης του. Ἀλλὰ πέρα ἀπὸ αὐτὲς ὑπῆρχαν καὶ πολιτικὲς αἰτίες. Οἱ ληστές ἐκτὸς ἀπὸ τὸν πλουτισμὸ ἐξησφάλιζαν μὲ τὴν ληστεία καὶ διάφορα ἄλλα προνόμια. Ὡς μὴ λησμονοῦμε, ὅτι ὁ ἰσχυρότατος Ἀλῆς ἦταν ἓνας σκληρὸς ληστής. Στὴν ἀκμὴ του δὲ ἔγινε Ρούμελη-βαλεση (νομάρχης) καὶ ἡ ἐπικράτειά του ἐξετείνετο σχεδὸν ἀπὸ τὸν Δούναδιν ἕως τὸ Ταίναρον. Χαρακτηριστικὴ δὲ εἶναι ἡ ἀφήγησις τοῦ Γάλλου Ε. Ἀμποῦ, ὅπως τὴν μεταφέρει ὁ Σπ. Μαρκεζίνης στὴν «Πολιτικὴ Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος». Σύμφωνα μ' αὐτὴ ἓνας χωροφύλαξ ἐλπιτοάκτησε καὶ ἔγινε ληστής. Ἐπειδὴ οἱ δυνάμεις τῆς τάξεως δὲν ἐστάθη δυνατόν νὰ τὸν καταβάλουν, τοῦ ἐζήτησαν νὰ ἀφήσῃ τὴν παρανομία, νὰ ἐπανεέλθῃ στὸ Σῶμα μὲ τὸν βαθμὸ δεκανέως καὶ τοῦ ἔταξαν ὅτι σὲ ἓνα χρόνον θὰ τοῦ ἀπονεύμουν τὸν βαθμὸ τοῦ λοχίου. Ἀλλὰ ἡ προαγωγή του καθυστέρησε καὶ ἔτσι ὁ δεκανεὺς πλέον κατέφυγε καὶ πάλι στὸ βουνό. Ἐτσι ἡ προαγωγή του δὲν ἐβράδυνε, καὶ μάλιστα ἔγινε καὶ ἀξιωματικός. Ὅσο καὶ ἂν τὸ γεγονός αὐτὸ δὲν ἀνταπεκρίνετο στὴν πραγματικότητα, ἐν τούτοις εἶναι ἐνδεικτικὸ τοῦ πνεύματος πού ἐπεκράτει.

Ἐχει γραφῇ καὶ ἄλλες φορὲς ὅτι παρὰ τὴν ἀνδρεία τους οἱ ἀγωνιστές τοῦ '21 εἶχαν ἀτομικὴν ἀντίληψιν γιὰ τὴν ἐλευθερία, πού ἦταν συνυφασμένη μὲ τὸ συμφέρον τους. Αὐτὸ εἶχε ἀναγκάσει τὸν Κοραῖ νὰ τοὺς γράψῃ ὅτι δὲν ἐκινήθησαν ἀπὸ ἔρωτα πρὸς τὴν πατρίδα, ἀλλὰ ἀπὸ ἰδιοτελεῖ συμφέροντα (ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Γ. Κουντουριώτη στίς 2/9/1825). Κι ὅταν κάποιος ἔκρινε ὅτι τὸ κράτος δὲν τοῦ ἱκανοποιεῖ αὐτὰ τὰ συμφέροντα, ἐστασίαζε. Καὶ εἶναι γνωστὴ ἡ ἔχθρα τῶν Μαυρομιχαλαίων καὶ τῶν καραδοκῶν πρὸς τὸν Καποδίστρια, γιατί δὲν ἱκανοποιούσε τὶς ἀπαιτήσεις τους, μὲ τὰ γνωστὰ ἀποτελέσματα· τὸν ἐμπρησμὸ τῶν πλοίων τοῦ στόλου στὸν Πόρο καὶ τὴν δολοφονία τοῦ Κυβερνήτου. Τὶς ἀντιθέσεις τους αὐτὲς ἐφρόντιζαν νὰ τὶς ἐπικαλύπτουν μὲ πολιτικὰ αἰτήματα, κυρίως μὲ τὴν ψήφισιν Συντάγματος. Πέρα ἀπὸ τὶς ἐξωφρενικὲς ἐρμηνείες περὶ Συντάγματος (ἔχουν διασωθῇ πολλὰ ἀνέκδοτα περὶ τοῦ τί ἠννούν οἱ Ἕλληνες ὅτι εἶναι τὸ Σύνταγμα) τὸ αἶτημα γιὰ τὴν καθιέρωσίν του ἦταν πρόσχημα, καὶ αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὴν συμπεριφορὰ τῶν στασιαστῶν μετέπειτα. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀντικαποδιστριακῆς στάσεως Ἀλ. Μαυροκορδάτος, ὅταν ἀνέλαβε βασιλικὸς πρωθυπουργὸς τὸ 1839, ἐθεώρησε τὸν λαὸ ἀνώριμον νὰ τοῦ παραχωρηθῇ Σύνταγμα· καὶ αὐτὸ ἐξήγειρε ἀκόμα καὶ τὸν Σπ. Τρικούπη. Πολλοὶ δὲ ἄλλοι, ὅπως ὁ Θ. Γρίδας, ἐστασίασαν γιὰ τὶς ἀδικίες τῆς μοναρχίας· μόνο πού ὅταν τοὺς ἀπεδίδοντο παράσημα καὶ δημόσιες θέσεις,

Λιθογραφία άγνώστου καλλιτέχνη, πού έκνυκλοφόρησε μετά την ληστεία τοϋ Δήλεσι. Παρουσιάζει τόν λήσταρχο Τάκο Άρθανιτάκη, ό όποίος είχε έξαφανισθῆ καί οϋδέποτε συνελήφθη.

έλησμονούν τὰ πολιτικά αἰτήματά τους. Ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη Γενναῖος ὄχι μόνον ἔγινε ὑπάσπιστής τοῦ Ὁθωνος, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν τῆς 7 Σεπτεμβρίου 1843 προσεπάθησε νὰ ὀργανώσῃ ἀντεπανάστασιν καὶ νὰ κινδυνεύσῃ ἡ ζωὴ του ἀπὸ τὸ μαινόμενο πλῆθος.

Αὐτὴ ἡ κατάστασις φυσικὰ δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ὑπῆρχαν ἄτομα ποὺ δὲν ἦταν ἄγνοιο συνταγματικοί· ἢ ὅτι μερικοὶ δὲν ἐξεμεταλλεύθησαν τὴν ἀνώμαλη περίοδο πρὸς ἴδιον ὄφελος. Οὐτε ὅτι δὲν ὑπῆρχαν ἄτομα ἐξαθλιωμένα, ποὺ κατέφυγαν στὴν ληστεία χωρὶς νὰ προβάλλουν κανένα πολιτικὸ αἶτημα. Καὶ αὐτοὶ οἱ ληστὲς δὲν ἦταν ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ἀγωνιστὲς τοῦ '21 ἢ ἀπόγονοί τους. Ὅμως μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ Συντάγματος ἐδημιουργήθηκε νέα κατάστασις. Ἡ δύναμις τῆς ἐξουσίας περιῆλθε (θεωρητικὰ ἔστω) στὴν Βουλὴ. Τότε ὁ κάθε ἀρχηγὸς κόμματος ἐπεθύμει νὰ συγκεντρώσῃ ὅση δύναμις (καὶ δὴ ἐνοπλῇ) ἡμποροῦσε γύρω του. Οἱ ὑπάρχουσες σχέσεις μεταξὺ παλαιῶν συναγωνιστῶν, ποὺ κάποιοι ἐξ αὐτῶν ἦσαν πλέον ληστὲς, ὑπῆρχαν. Νέες ἤρχισαν μεταξὺ τῶν ληστῶν καὶ τῶν πολιτικῶν μὲ ἀμοιβαίαν ἀντιπαροχὴν τὴν προσφορὰ δυνάμεως καὶ τὴν κάλυψιν τῶν παρανομιῶν. Ὁ Σπ. Μαρκεζίνης σημειώνει γι' αὐτὲς τὶς σχέσεις ποινικῶν ἐγκλημάτων καὶ πολιτικῶν ὅτι: «*Μέχρις ἀκόμη καὶ τῆς πρώτης δεκαετηρίδος τοῦ 20οῦ αἰῶνος εἰς τὴν Λειβαδίαν λ.χ. κύριος ἐκλογικὸς παράγων ἦσαν οἱ λησταί*». Ὅμως οἱ ληστὲς τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰῶνος δὲν εἶχαν σχέσιν μὲ τὴν ἀσυδοσία τῶν ληστῶν μέχρι τὸ 1870. Ἀποκορύφωμα τῆς ἀσυδοσίας τῶν ληστῶν ἦταν ἡ συμμετοχὴ τοῦ ληστάρχου Κυριάκου στὰ γεγονότα τοῦ Ἰουνίου 1863 στὸ πλευρὸ τοῦ Δημ. Βούλγαρη. (Δὲς καὶ σχετικὸ ἱστορικὸ σημείωμα τοῦ Ἀκεσᾶ, «*Δαυλός*», τ. 186, Ἰούνιος 1997). Κύρια κάλυψις τῶν πολιτικῶν πρὸς τοὺς ληστὲς ἦταν, ὅταν ἀνελάμβαναν κυβερνητικὴ θέσιν, νὰ ἀμνηστεύσουν τὰ κακουργήματά τους. Ἐπειδὴ ἡ κατάστασις ἔγινε ἀνεξέλεγκτη, ἐψηφίσθη διάταξις στὸ Σύνταγμα τοῦ 1864, ποὺ ἀπηγόρευσε τὴν παροχὴ ἀμνηστίας στοὺς ληστὲς (ἄρθρο 39). Αὐτὸ ὅμως δὲν ἡπόδισε τὸν πρωθυπουργὸ Ἀλ. Κουμουνδοῦρο νὰ χρησιμοποιοῦν τὶς ληστοσυμμορίες τὸ 1869 ὡς ἀντιπερισπασμὸ ἐναντίον τῆς Τουρκίας ἐξ αἰτίας τῆς Κρητικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐνας δὲ ἀπὸ τοὺς ληστὲς αὐτοὺς ἦταν ὁ Τάκος Ἀρβανιτάκης, ὁ πρωταγωνιστὴς τῆς «σφαγῆς στὸ Δήλεσι» καὶ οὐδέποτε συλληφθεὶς.

Η ΣΦΑΓΗ ΣΤΟ ΔΗΛΕΣΙ. Στὸ ξενοδοχεῖο τῆς «Μεγάλης Βρεταννίας» εἶχαν καταλύσει ὁ λόρδος Μουνκάστερ μὲ τὴν σύζυγόν του Κονστάνς καὶ τὸν φίλον τους Φρ. Βάινερ, μέλη τῆς ὑψηλῆς βρεταννικῆς κοινωνίας. Μὲ τοὺς φίλους, ποὺ εἶχαν ἀποκτήσει στὴν Ἀθῆνα, ἀπεφάσισαν νὰ ἐπισκεφθοῦν τὴν ἐνδοξον περιοχὴ τοῦ Μαραθῶνος. Ἐτοίς 30 Μαρτίου (παλαιὸ ἡμερολόγιο) δύο ἄμαξες ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖο. Ἐκτὸς τῶν ὑψηλῶν ξένων στὴν ἐκδρομὴ συμμετεῖχαν ὁ γ' γραμματεὺς τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας Ἐντ. Χέρμπερτ, ὁ γραμματεὺς τῆς ἰταλικῆς πρεσβείας κόμης ντὲ Μπόυλ, ἓνας Ἰταλὸς ὑπὸχρέτης καὶ ὁ Ἀγγλὸς δικηγόρος τοῦ Σερπιέρη Λούδ μὲ τὴν σύζυγόν του καὶ τὴν 6 ἐτῶν κόρην τους. Παρ' ὅλες τὶς διαβεβαιώσεις τοῦ πρωθυπουργοῦ Θρ. Ζαΐμη, ὅτι ἡ ληστεία εἶχε κατασταλῇ, τοὺς ἐδόθη συνοδεία τεσσάρων ἐφιππων χωροφυλάκων, ἐνῶ εἶχε διαταχθῇ μεικτὸ στρατιωτικὸ ἀπόσπασμα νὰ περιπολῇ στὴν ὁδὸν Μαραθῶνος-Ἀθῆνας, ὥστε νὰ ἔχουν ἀσφαλῆ μετάδασιν καὶ ἐπάνοδον οἱ ὑψηλοὶ ξένοι. Ὅμως, ἐνῶ ἐπέστρεφαν, στὴν θέσιν Πικέρι μετὰ ἀπὸ ὀλιγόλεπτη μάχη ἡμαλωτίσθησαν ἀπὸ τὴν συμμορίαν τοῦ Τάκου Ἀρβανιτάκη. Τὸ δὲ στρατιωτικὸ ἀπόσπασμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο εἶχε ἀποχωρήσει μυστηριωδῶς τὸ ἔφιππο τμήμα, ἐφθασε στὸν τόπο τῆς συμπλοκῆς ἀργά. Ὅταν προσεπάθησε νὰ κινηθῇ ἐναντίον τους, οἱ ληστὲς ἀπέληξαν νὰ σφάξουν τοὺς

αίχμαλώτους. Στο πεδίο της μάχης είχαν μείνει δύο τραυματισμένοι χωροφύλακες, οι δύο άμαξήλατες και ο Ίταλός υπηρέτης, από τον όποιον φυσικά δεν προσεδόκων λύτρα.

Πολλά μυστήρια έχουν προκύψει από την αναδίφηση του έπεισοδιού αυτού· τόσο για το πώς ή συμμορία του Ἀρβανιτάκη έπληροφορήθη την έκδρομή των Ὑγγλων στὸν Μαραθῶνα, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ ἐφιππου στρατιωτικοῦ τμήματος καὶ γιὰ τὴν ἐμμονή τῶν ληστῶν στὴν ἀμνήστευσίν τους. Τὸ μυστήριο γίνεται ἀκόμα πιὸ πυκνὸ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐνωρίτερα εἶχε διέλθει ἀπὸ τὸ ἴδιο σημεῖο μία συντροφιὰ Ἀμερικανῶν ἐκδρομῶν, χωρὶς μάλιστα συνοδεία, καὶ οἱ ληστὲς δὲν ἐκινήθησαν ἐναντίον τους. Φαίνεται, ὅτι σκοπὸς τους δὲν ἦταν ἡ ἀπαγωγή εὐπόρων ἀτόμων καὶ ἡ καταβολὴ λύτρων. Τὴν αἰτίαν τὴν ἀποκαλύπτει ὁ Ουῖλλιαμ Μίλλερ στὸ ἔργο του «Ἡ Τουρκία Καταρρέουσα». Γράφει σχετικὰ: «Οἱ δύο λήσταρχοι, ὁ Τάκος (Δημήτριος) Ἀρβανιτάκης καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Χρήστος, οἱ διεξάγοντες ἀπάσας τὰς διαπραγματεύσεις ἐκ μέρους τῆς συμμορίας, ἀπέδιδον μεγαλειτέραν σημασίαν εἰς τὴν ἀμνησίαν ἢ εἰς τὰ λύτρα, ἐπειδὴ ὁ Τάκος ἦτο εὐπορος, φυγοδικῶν δ' ἀπὸ τοῦ 1857 ἐπεθύμει νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν κοινωνίαν» (σελ. 432, στὴν ἀνατύπωσιν τῶν ἐκδόσεων «Δωδώνη»). Λογικὸ λοιπὸν ἦταν οἱ ληστὲς νὰ μὴν ἐγγίξουν τοὺς Ἀμερικανοὺς ἐκδρομεῖς, πὺν ἦσαν μὲν πλούσιοι ἀλλὰ χωρὶς πολιτικὴν δύναμιν, ὥστε νὰ τοὺς ἐξασφαλίσουν τὴν παροχὴν ἀμνηστίας.

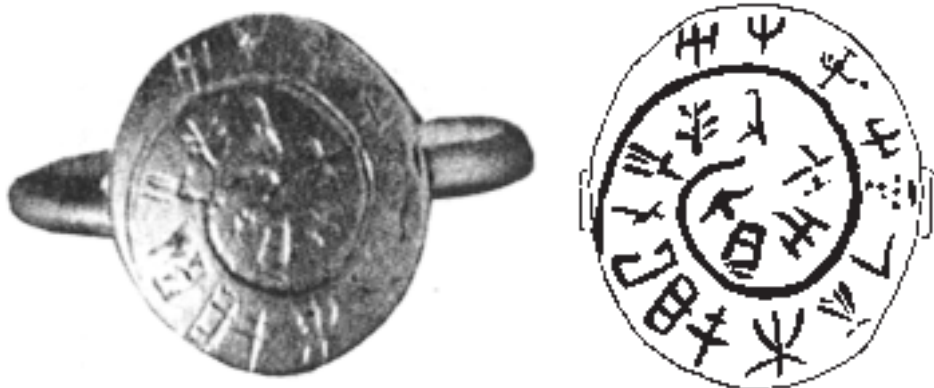
Ἐρωτηματικὰ θεδαίως γεννᾷ τὸ πὼς ὁ Ἀρβανιτάκης ἐπληροφορήθη τὴν ἄφιξιν τῶν Ὑγγλων εὐγενῶν καὶ τὴν ἐκδρομὴν τους στὸν Μαραθῶνα. Ὅμως ἡ μετέπειτα ἐξέλιξις τοῦ ἐπεισοδίου δὲν ἀφήνει καμμία ἀμφιβολία· ὁ ληστὴς εἶχε μάτια καὶ αὐτιά παντοῦ. Ἐπληροφορεῖτο ἀκόμα καὶ τὰ συζητούμενα στὸ ὑπουργικὸ συμβούλιο. Ἄν ἀναλογισθοῦμε ὅτι κυβέρνησις καὶ ἀντιπολίτευσις ἐξαπέλυσαν κατ' ἀλλήλων κατηγορίες γιὰ ὑπόθαλψιν τῆς ληστείας καὶ καθοδήγησιν τοῦ Ἀρβανιτάκη, κατανοοῦμε πολὺ καλὰ τοὺς διαύλους ἐπικοινωνίας τοῦ ληστάρχου. Ἄλλωστε δύο ἄλλοι ἀδελφοί του ἦταν στὴν ὑπηρεσία τοῦ Ὑγγλου κτηματῆ τῆς Εὐβοίας Φράνσις Νόελ, πὺν ἦταν καὶ κουμπάρος τους. Δὲν εἶναι ἄξιον ἀπορίας λοιπὸν τὸ πὼς ἐπληροφορήθη ὁ Ἀρβανιτάκης τὰ σχετικὰ μὲ τοὺς ξένους περιηγητές. Ἐξω ὅμως ἀπὸ κάθε λογικὴ ἦταν τὸ τί ἐπηκολούθησε καὶ ὁ κατεξουτελισμὸς τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους. Ὁ Ὑγγλος πρέσβυς Ἐρσκιν παρέκαμψε τὴν κυβέρνησιν καὶ διεξῆγε ἀπ' εὐθείας διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς ληστὲς. Μὲ τὸν Ἰταλὸ πρέσβυ ἀπήτησαν καὶ ἐπέτυχαν νὰ παρίστανται στὰ ὑπουργικὰ συμβούλια. Ἐπέζαν τὴν κυβέρνησιν νὰ παραχωρήσῃ ἀμνησίαν κατὰ παράβασιν τοῦ Συντάγματος. Ὁ λόρδος Κλάρεντον, ὑπουργὸς Ἐξωτερικῶν τῆς Μ. Βρετανίας, εἶπε ἀναιδέστατα στὸν Ἕλληνα πρέσβυ στὸ Λονδίνο, ὅτι τὸ ἐπιχείρημα περὶ τῆς παραδιδάσεως τοῦ Συντάγματος ἦτο ἔωλον, ἀφοῦ οἱ κυβερνήσεις στὴν Ἑλλάδα τὸ παραδιδάσκουν συνεχῶς. Τόση δὲ ἦταν ἡ πίεσις τῶν ξένων δυνάμεων, ὥστε ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Α' ἀπέλησε, ὅτι θὰ καταθέσῃ τὸ στέμμα καὶ θὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

Τὸν μεγαλύτερο ὅμως ἐξουτελισμὸν ἡ κυβέρνησις ὑπέστη ἀπὸ τὸν λήσταρχο. Σὲ μία σειρὰ ἄρθρων του στὴν «Καθημερινὴ τῆς Κυριακῆς» (ἀπὸ τῆς 8 Σεπτεμβρίου ἕως 20 Ὀκτωβρίου 1996) ὁ Γ. Λεονταρίτης μεταφέρει μερικοὺς σπαρταριστοὺς διαλόγους μετὰ τοῦ κυβερνητικοῦ ἀπεσταλμένου συνταγματάρχη Θεαγένῃ καὶ τοῦ ληστάρχου. Σύμφωνα μὲ τὰ δημοσιεύματα ὁ Ἀρβανιτάκης ἀπήτησε τὴν ψήφισιν νέου Συντάγματος, πὺν νὰ προβλέπῃ τὴν ἀμνήστευσίν του ἢ νὰ ἐπανέλθῃ στὸν θρόνο ὁ Ὁθων, πὺν ἐπέ-

τρεπε την παροχήν ἀμνηστίας στους ληστές. Ἀπέρριψε μὲ θρασύτητα τὴν ἀγγλικὴν πρότασιν, πού υἱοθέτησε καὶ ἡ κυβερνήσις, νὰ μεταφερθῇ μὲ ἀγγλικὸ πολεμικὸ πλοῖο στὴν Μάλτα, νὰ τοῦ καταβληθοῦν τὰ λύτρα καὶ ἐλεύθερος πλέον νὰ μεταβῇ ὅπου θέλει. Ὅταν δὲ τοῦ ἀνκοίνωσαν, ὅτι ἡ μόνη περίπτωσις, γιὰ νὰ ἀφεθῇ ἐλεύθερος στὴν Ἑλλάδα, ἦταν νὰ τοῦ δοθῇ βασιλικὴ χάρις, ἀφοῦ πρῶτα ἐδικάζετο, ἀπῆλθε νὰ μεταβοῦν οἱ δικαστικοὶ στὸν Ὁρωπὸ καὶ νὰ τὸν δικάσουν στὸ λημέρι του.

Οἱ διαπραγματεύσεις ἐκράτησαν ἕως τὶς 15 Ἀπριλίου, ὅταν ἐδόθη στὸ ἐπείσوديό τὸ τραγικὸ τέλος. Αἰτία ἐστάθη μία ἄστοχος ἐνέργεια τῆς κυβερνήσεως, νὰ διατάξῃ τὴν κύκλωσιν τοῦ χωριοῦ Δήλεσι, ὅπου εὐρίσκοντο οἱ ληστές, γιὰ νὰ μὴ διαφύγουν πρὸς τὰ Ἀγραφα. Αὐτὸ προεκάλεσε τὴν σύγκρουσιν ληστῶν καὶ στρατιωτῶν, στὴν διάρκεια τῆς ὁποίας οἱ ληστές ἐξετέλεσαν μὲ δάρδαρο τρόπο τὸν Ἐντ. Χέρμπερτ καὶ τὸν Λούντ (τοὺς κατέσφαξαν μὲ τὰ γιαταγάνια καὶ τοὺς ἐπυροδόλησαν στὴ συνέχειαν). Λιγότερο δάρδαρο τέλος εὐρῆκαν ὁ Φρ. Βάινερ καὶ ὁ κόμης ντὲ Μπούλ (ἐπυροδολήθησαν μόνον). Οἱ ὑπόλοιποι ἀπαχθέντες (ὁ λόρδος Μουνκάστερ, ἡ σύζυγός του, ἡ σύζυγος τοῦ Λούντ καὶ ἡ κόρη τῆς καὶ οἱ δύο χωροφύλακες τῆς συνοδείας) εἶχαν ἀφεθῇ ἐλεύθεροι ἀπὸ τοὺς ληστές, ἐνῶ ὁ Ἕλλην ὁδηγὸς Ἀνεμογιάννης εἶχε διαφύγει. Ὁ σάλος, πού ἠκολούθησε τὸ τραγικὸ τέλος τῶν ὑψηλῶν ξένων, ἦταν μεγάλος. Ἡ κυβερνήσις ὑπὸ τὸ δάρος τῆς κατακραυγῆς παρητήθη. Ὁ Παν. Κορωναῖος, ὁ συνταγματάρχης πού ἀντιμετώπισε τὸν λήσταρχο Κυριάκο στὰ γεγονότα τοῦ 1863, κατηγοροῦσε εὐθέως τὸν στρατηγὸ Σκαρλᾶτο Σοῦτσο, ὑπουργὸ τῶν Στρατιωτικῶν, ὅτι ὑπέθαλπε τὴν ληστεία. Ὁ ὑπουργὸς θιγείς ἐκάλεσε σὲ μονομαχίαν τὸν Κορωναῖο καὶ τὸν ἐτραυμάτισε σοβαρά.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ. Στὸ ἐσωτερικὸ οἱ ἐπιπτώσεις ἀπὸ τὴν «σφαγὴν στὸ Δήλεσι» εἶχαν ἓνα θετικὸ ἀποτέλεσμα· νόμοι σκληροὶ καὶ ἐνέργειες τῶν κατασταλτικῶν δυνάμεων περιώρισαν στὸ ἐλάχιστο τὴν ληστεία. Ἀλλωστε ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας ὠδήγησαν στὴν δημιουργία ἀστικῶν κέντρων, ὅπου ἔδρασαν οἱ «κουτσαδάκηδες», περιθωριακοί, πού σὲ τίποτε δὲν ἐθύμιζαν τοὺς ἄγριους ληστές. Ὅμως στὸ ἐξωτερικὸ οἱ ἐπιπτώσεις ἦταν ἀρνητικές. Ὁ Μίλλερ στὸ προαναφερθὲν βιβλίον του γράφει: «Τὸ δ' ἄγγελμα τῆς σφαγῆς τῶν αἰχμαλώτων ἐνεποίησε μεγίστην αἰσθησιν ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἐν ἀμφοτέραις ταῖς Βουλαῖς διεξήχθησαν συζητήσεις, αἱ ἐφημερίδες ἐδημοσίευσαν ἄρθρα ἀπιστεύτως σφοδρά, καὶ τινες τῶν ὀρμητικωτάτων ἐπικριτῶν ἀπῆλθον πρὸς ἱκανοποίησιν οὐδὲν ἥττον ἢ αὐτὴν τὴν ἐξολόθρευσιν τῆς Ἑλλάδος». Τὸ φιλελληνικὸ κλίμα, πού εἶχε διαμορφωθῇ καὶ πάλι στὴν Εὐρώπῃ ἐξ αἰτίας τῆς νέας στροφῆς πρὸς τὸν ἀρχαῖο ἑλληνικὸ κόσμον μὲ τὸν νεοκλασικισμό, ἀνετράπη. Ὅσο καὶ ἂν τὸ νέο πλησίασμα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἦταν ἐπιφανειακό, ἐν τούτοις ἡ εὐρωπαϊκὴ κοινὴ γνώμη ἔδλεπε μὲ συμπάθεια τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἑλληνικῶν αἰτημάτων, πού ἦταν συνυφασμένα μὲ τὴν λύσιν τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν διεκδικουμένων ἐδαφῶν. Αὐτὸ δεδαιώς ἦταν ἀντίθετο πρὸς τὰ ἀγγλικά συμφέροντα, πού ἠνύουν τὴν ἀκεραιότητα τῆς Τουρκίας, ὥστε νὰ ἐμποδισθῇ ἡ ρωσικὴ ἐπέκτασις στὸν Νότον. Ἡδὴ ἡ Ρωσσία μὲ τὴν ἴδρυσιν νέου προξενείου στὰ Βιτώλια (Μοναστήρι) τὸ 1869 προώθει τὴν πανσλαβικὴν προπαγάνδα. Ἐτσι τὸ τυχαῖο αὐτὸ γεγονὸς ἔδωσε τὴν εὐκαιρίαν στὴν Ἀγγλίαν νὰ ἐπιβάλῃ τὴν πολιτικὴν της καὶ νὰ εἰσχωρήσῃ ἀκόμα περισσότερο στὴν ἐσωτερικὴ πολιτικὴ σκηνή. Οἱ δὲ ἀπειλές τῆς Ρωσσίας περὶ ἐπεμβάσεως ἐὰν ἐθίγοντο ὁ θρόνος καὶ τὸ Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος, ἠχοῦν κούφια, ἀφοῦ μὲ τὴν σειρά της καὶ αὕτῃ ἠνύει τὴν περιστολὴν τῶν ἑλληνικῶν αἰτημάτων μὲ τὸν πανσλαβισμό.

Ἀριστερά: Φωτογραφία τοῦ ἐνεπίγραφου χρυσοῦ δακτυλιδιοῦ τοῦ Μαύρου Σπήλιου Κνωσοῦ (Μουσεῖον Ἡρακλείου). Δεξιά: Καθαρογραφή τῆς ἐπιγραφῆς ἀπὸ τὴν ἀρχαιολόγο Ἡρῶ Ἀθανασιάδου.

Γαμήλιο γλέντι μὲ κρασὶ καὶ ταμπουράδες στὴν Κνωσὸ πρὶν ἀπὸ χιλιάδες χρόνια

Στὴν προθήκη 87 τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου μὲ ἀριθ. 530 βρίσκεται χρυσὸ ἐνεπίγραφο δακτυλίδι. Τὸ δακτυλίδι προέρχεται ἀπὸ παλαιῆς ἀνασκαφῆς τῆς Ἀγγλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς στοὺς Μινωικοὺς τάφους τοῦ Μαύρου Σπήλιου Κνωσοῦ καὶ συγκεκριμένα ἀπὸ τὸν τάφο IX, ποὺ ἀνήκε σὲ ἐπιφανῆ οἰκογένεια, ὅπως δείχνουν καὶ ἄλλα πολύτιμα εὐρήματα καὶ κυρίως μία ἐνεπίγραφη περόνη, μὲ τὴν ὁποία θὰ ἀσχοληθοῦμε προσεχῶς. Οἱ ἀνασκαφῆς ἔγιναν τὸ 1926-1927, καί, ὅπως μοῦ εἶπε τὸ Μάιο 1996 ὁ συνταξιούχος ἐργάτης ἀνασκαφῶν Γεώργ. Ἀντ. Βασιλάκης, ἐτῶν 88, ὁ ὁποῖος δούλεψε σ' αὐτές, θυμᾶται ὅτι ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ συγκεκριμένου τάφου ἔγινε ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψη τοῦ ἀρχαιολόγου Mackenzie, ὁ ὁποῖος ἦταν βοηθὸς τοῦ Evans καὶ ὅτι στὸ βάθος τοῦ διαδρόμου (τοῦ τάφου) βρέθηκε ἀπὸ τὸν ἀρχιεργάτη Ἰωάννη Μιλιαρᾷ τὸ μοναδικὸ ἐνεπίγραφο χρυσὸ δακτυλίδι. Ὁ οἰκογενειακὸς αὐτὸς τάφος δὲν ὑπάρχει πιά, διότι, ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος δὲν ἦταν βραχῶδες, κατέρρευσε ἡ ὀροφὴ του. Οἱ Ἀγγλοὶ εἶχαν ἀρχίσει στὸ μέρος αὐτὸ τὶς ἀνασκαφῆς μετὰ τὴν πληροφορία ποὺ τοὺς ἔδωσε ὁ Ἐμμ. Ἀκουμιανάκης, ὅτι στὸν ἀγρό του, στὶς πλαγιές τοῦ Ἀιλιά, ἄρκαλοι (ἄσβοι) εἶχαν δγάλει ὁστρακα σκάδοντας.

Ἡ μοναδικότητά τοῦ δακτυλιδιοῦ ὀφείλεται στὸ ὅτι στὴν σφενδόνη του ἦταν γραμμένη σπειροειδῆς ἐπιγραφὴ καλλιγραφικῆς Γραμμικῆς Α. Τὰ γράμματα εἶναι ὅμοια μὲ αὐτὰ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Κυπέλλου τοῦ Ἀτρέα ἀπὸ τὴν Κνωσό, ποὺ βρέθηκε μαζὶ μὲ ἕνα ἄλλο στὴν οἰκία τῶν μονολιθικῶν στύλων – πιθανὸν πεσμένα καὶ τὰ δύο ἀπὸ ὑπάρχοντα ὄροφο–, προέκταση τοῦ ἱεροῦ ποὺ βρισκόταν νό-

τια τῶν διαμερισμάτων τῆς βασιλίσσας. («Κύπελλο τοῦ Ἀτρέα» ὀνομάζω μία ἀπὸ τίς δύο κοῦπες πού βρέθηκαν στήν Κνωσό μέ ἐπιγραφές μοναδικῆς καλλιγραφικῆς Γραμμικῆς, γραμμένες στό ἐσωτερικό τους μέ μελάνι σουπιᾶς, γιά τίς ὁποῖες ἔχουν ἐκφράσει πολλοί αὐθαίρετα τήν γνώμη ὅτι εἶναι μαγικές ρήσεις. Τήν ὀνομασία δίνω, ἐπειδὴ ἡ ἐπιγραφή γράφει: «Ἀπὸ τὸν Ἀτρέα στὸν Διόνυσο τὸν γιὸ τοῦ Δία...»).

Ἡ ἐπιγραφή τοῦ δακτυλιδιοῦ διαβάζεται ἀπὸ μέσα πρὸς τὰ ἔξω, ὅπως στὸν Δίσκο τῆς Φαιστοῦ, τοῦ ὁποῖου τὸ κείμενο Ἑλληνικῆς Κρητικῆς διαλέκτου καὶ τῆς διὰ τεχνάσματος ἀποτυπωμένης Ἑλληνικῆς Κρητικῆς γραφῆς τύπου κωδίκων Γόρτυνος διάβασα πρὶν τέσσερα χρόνια. Τὴν φορὰ ἀνάγνωσης τοῦ κειμένου στὸ Δίσκο μᾶς πληροφορεῖ καὶ ἡ πινακίδα Γραμμικῆς Α, πού βρέθηκε μαζί μ' αὐτόν. Θὰ ἐπαναλάβω ἐδῶ ὅτι ἡ Γραμμικὴ Α δημιουργήθηκε ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Κρητικὴ διάλεκτο καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο μαζί μέ τὰ «ἱερογλυφικά» τῆς Κρητικῆς Ἑλληνικῆς διαλέκτου μέχρι καὶ τοὺς Ἑλληνιστικούς χρόνους, γιὰ νὰ ἀποτυπώνουν αὐτὰ πού ἤθελαν νὰ γράψουν οἱ σὲ παγκόσμιο ἐπίπεδο μοναδικοὶ λεξιπλάστες Κρητικοὶ Ἑλληνες.

Τὸ κείμενο τῆς Γραμμικῆς Α τοῦ δακτυλιδιοῦ εἶναι αὐτὸ πού ἀκολουθεῖ:

ku o-a-ra re-te-i me-ta-ja pa-du-pi ti-na ne-jo-re-a

Ἀπόδοση: «Μεγάλος γάμος μέ τὸ ταῖρι μου, μέ πάνδουρους καὶ τὸ κρασοδάρελο γεμάτο κρασί πὸν ἔρρεε».

Ἔχομε, ἀπ' ὅ,τι βλέπουμε ἐδῶ, ἀναμνηστικὸ δακτυλίδι γιὰ γάμο σὲ σπίτι πλούσιας οἰκογένειας μέ ἄφθονο κρασί καὶ διονυσιακὸ γλέντι μετὰ μουσικῆς. Ὁ πανάρχαιος αὐτὸς γαμήλιος διονυσιασμός ἐπιβιώνει αὐθεντικά στὴ σημερινὴ Κρήτη, ὅπως καὶ σ' ὅλη σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα.

Λέξεις

1. *που* καὶ *ἰων*. *κου* καὶ *αἰολ*. *ποι* (ἐπίρρ.) = σὲ κάποιον βαθμό· (συχνὰ προστίθεται σὲ προεισαγωγικά μόρια ἢ ἐπιτάσσεται σὲ λέξεις, προκειμένου νὰ περιορίση ἢ νὰ τροποποιήση κάποια ἔκφραση) κατὰ κάποιον τρόπο, πιθανῶς, ἴσως, κάπου, σὲ κάποιον τόπο.
2. *δαρ*, *δαρος*, *ή* = ἡ γυναῖκα ὡς σύντροφος, ἡ σύζυγος· (κατὰ τὸν Ἡσύχ.) «*δαρας*, *γάμους*, *οἱ δὲ γυναῖκας*».
3. *ρέθος*, *τὸ* = τὸ πρόσωπο· τὸ σῶμα.
4. *μεταῖζω* = κάθομαι μαζί μέ κάποιον ἢ κοντὰ σὲ κάποιον.
5. *πάνδουρος* = ἀρχαιότατο λαϊκὸ νυσσόμενο ἐγχορδο μουσικὸ ὄργανο, ἀποτελούμενο ἀπὸ τρεῖς χορδὲς ἢ ἀπὸ τρία ζεύγη χορδῶν, εἶδος λαοῦτου μέ μακρὺ βραχίονα, ἄλλως τρίχορδο ἢ μπαντούρα καὶ πανδούρα ἢ ταμπουράς.
6. *τίνα*, *ή* = θυτίο οἶνου.
7. *νέω* (ἐδῶ *μτχ*. *παθ*. *παρακμ*.) = ὁ ὑπερβολικὰ γεμάτος, ὁ παραγεμισμένος.
8. *ρέω* = ἀναδλύζω, ξεχύνομαι· (γιὰ στέγη ἢ ἀγγεῖο) στάζω, τρέχω.

Ἀντώνης Θ. Βασιλάκης

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

Προϊστορίας χρονολόγησις ^(A1)

Στὸ τεῦχος 197 τοῦ «Δαυλοῦ» δημοσιεύθηκαν δύο κείμενα, ἓνα τοῦ κ. Κ.Β. Κουτρουβέλη καὶ ἓνα τοῦ Ἑχέτλαίου, ἀναφερόμενα στὴν χρονολόγησι τῶν κατακλυσμῶν, ὅπου γίνεται λόγος καὶ γιὰ τὶς ἀπόψεις ποὺ εἶχα διατυπώσει σχετικῶς στὸ τεῦχος 195 τοῦ «Δαυλοῦ». Ἐπ' αὐτῶν θὰ ἤθελα νὰ ἐκφέρω τὶς παρατηρήσεις μου, τὶς ὁποῖες χωρίζω σὲ δύο μέρη. Στὸ α' ἀναφέρομαι στὸ γενικὸ θέμα τῆς χρονολογήσεως γεγονότων τῆς Προϊστορίας καὶ στὸ β' τῆς χρονολογήσεως τῶν Κατακλυσμῶν.

ΤΑ ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι τὰ τοπογραφικὰ καὶ ἀστρονομικὰ στοιχεῖα εἶναι ἀνεπαρκῆ ἀπὸ μόνου τοὺς γιὰ τὴν ὀρθὴ χρονολόγησι. Διότι αὐτὰ δὲν λειτουργοῦν ὡς «σταθερές», ἀφοῦ ἐξαρτῶνται ἀπὸ πλῆθος μεταβλητῶν παραγόντων. Π.χ. στὰ ἀστρονομικὰ φαινόμενα ὑπάρχει ἡ περιοδικὴ ἐπανάληψις, ἐνῶ γιὰ τὶς προσχώσεις δὲν ὑπάρχουν σταθερὰ μέτρα, δοθέντος ὅτι ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὸ ὕψος τῶν βροχοπτώσεων καὶ τῶν χιονοπτώσεων, τὴν προϊοῦσαν ἀπογύμνωσιν τοῦ ἐδάφους, τὴν ὀρμὴν τῆς ροῆς, τὸ βάθος καὶ τὰ ρεύματα τῶν θαλασσῶν, τὸ διευρυνόμενον πλάτος τοῦ ποταμίου δέλτα, ἀνθρώπινα ἔργα, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ποικίλλουν. Ἄν σήμερα ἓνας ποταμὸς προσχῶνῃ τὴν θάλασσα α μέτρα κατ' ἔτος, δὲν σημαίνει ὅτι τὸ ἴδιο ἴσχυε καὶ πρὸ δέκα χιλιάδων ἐτῶν ἢ θὰ ἴσχυῃ μετὰ ἀπὸ χίλια ἔτη (ὁ ὕδατοφράκτης τοῦ Ἀσσουάν λ.χ. μετέβαλε ἐντελῶς τὴν κατάστασι). Ἡ ἰδίᾳ παρατήρησις ἀναφέρεται καὶ σὲ ἄλλα ἀμέσως ἢ ἐμμέσως τοπογραφικὰ στοιχεῖα ὅπως οἱ διανυόμενες ἀποστάσεις, ἡ ὑπαρξὶς ἢ ἀνυπαρξία νήσων κ.ο.κ.

Πρὸς ἐπίρρωσιν τῶν ἀνωτέρω: Κατὰ τὸν Ὅμηρον ἡ νησίς Φάρος ἀπέιχε ἀπὸ τὶς ἐκβολὰς τοῦ Νείλου ὅση εἶναι ἡ ἀπόστασις ποὺ διανύει σὲ μιὰν ἡμέραν ἓνα καλὸ καράβι, «ἐπιπνεΐησιν ὀπισθεν» (μὲ οὐριον ἄνεμον) (Ὀδύς. 8354-359). Τίθεται σειρὰ ἐρωτημάτων:

α) Τί σημαίνει τὸ «πανημερίη»; Ἐνα 24ωρο; Τὸ διάστημα ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν ὡς τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου; Καὶ πόσο ἦταν αὐτό, ἀφοῦ οἱ χρόνοι ἀνατολῆς-δύσεως ποικίλλουν καὶ ὁ ποιητὴς δὲν ἀναφέρει ἡμερομηνίαν;

β) Ποιὰ ἡ ἰσχὺς τοῦ οὐρίου ἀνέμου; Μὲ 3 μπωφόρ θὰ ἔχουμε ταχύτητα τοῦ πλοίου 5,5-7,5 χλμ. ὠριαίως, ἐνῶ μὲ 6 μπωφόρ ἄνω τῶν 15 χλμ. (Χ. Περιογιαννάκης, «Ναυτικὴ Μετεωρολογία», ἔκδ. Ἰδρ. Εὐγενίδου, 1974).

γ) Ποιὰ ἡ ταχύτης τοῦ πλοίου, ἐφ' ὅσον αὐτὴ ἐξαρτᾶται καὶ ἀπὸ ἄλλους παραγόντες πλὴν τοῦ ἀνέμου; Τέτοιοι εἶναι: οἱ φερτὲς ὕλες ποὺ ρίχνει ὁ ποταμὸς στὴν θάλασσα, τὰ ρεύματα, ἡ κατάστασις τοῦ θυθοῦ (ξέρες, ὕφαλοι) (A2).

Παραγνωρίζοντας αὐτὲς τὶς «μεταβλητές» ὑπέθεσαν ὅτι: 1) «πανημερίη» = 12 ὥρες (μέσος ὅρος), 2) ταχύτης πλοίου = 7 χλμ. ὠριαίως (γιατί;), 3) φερτὲς ὕλες = 95 ἐκ. μ3 ἐτησίως. (Αὐτὸ ἴσχυε τὸ 1986, ἀλλὰ ἴσχυε καὶ πρὶν ἀπὸ τρεῖς-τέσσερις χιλιετίες;). Καὶ κατέληξαν ὅτι οἱ ἐκβολὰς τοῦ Νείλου εὕρισκοντο κατὰ τὴν ἀφι-

ξιν τοῦ Μενελάου 85 χλμ. νοτίως τῆς θέσεως ὅπου ἀργότερον ιδρύθη ἡ Ἀλεξάνδρεια (Α2). Ὑπελόγισαν ἐν συνεχείᾳ ὅτι, γιὰ νὰ καλυφθοῦν 85 χλμ. μὲ προσχώσεις (μὲ τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ὁ ρυθμὸς ἦτο σταθερὸς), ἀπληθήθησαν 5812 ἔτη. Ὅποτε ὁ Τρωικὸς ἔγινε 5812-1986 (ἔτος τῶν ὑπολογισμῶν) = τὸ 3826 π.Χ. (Κ.Β. Κουτρουνδέλης, Δελτίον τῆς ΓΓΣ, ἀρ. 131, 1987). Ὁ ἴδιος ὅμως ἀργότερα τὸν τοποθέτησε στὸ 3087-3078 π.Χ. («Δαυλός», τ. 180). Ὅπως καὶ νὰ εἶναι, νομίζω ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὀδηγοῦμεθα μόνον ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἐκτιμήσεις μας, ἀγνοώντας τὰ κείμενα τῶν Ἀρχαίων.

Ὡς πρὸς τὰ Τρωικὰ λ.χ. ὁ Διόδωρος γράφει: «ἄχρι πρὸς τὸν ἐνιαυτὸν τὸν πρὸ τῆς Ἀγαθοκλέους τυραννίδος, εἰς ὃν ἀπὸ Τροίας ἀλώσεως ἔτη συνάγεται ὀκτακόσια ἐξήκοντα ἕξ» (XIX, 1.10). Ἡ τυράννευσις τοῦ Ἀγαθοκλέους ἄρχισε τὸ 317 π.Χ. Ὡς 316+866=1.182 π.Χ. Ἐκτιμῶ ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ προσπερνοῦμε μὲ τόσην εὐκολίαν τὶς πληροφορίες ποὺ μᾶς κληροδότησαν οἱ Ἀρχαῖοι, διότι αὐτοί:

α) Ἦσαν πρὸς τὰ γεγονότα προηγούμενοι ἡμῶν κατὰ 2500 ἔτη.

β) Εἶχαν στὴν διάθεσί τους πηγὰς ποὺ δὲν ἔφθασαν ὡς ἐμᾶς.

γ) Διαθέτουν ἀδιαμφισβήτητο κῦρος, λ.χ. πῶς θὰ ἀγνοήσουμε τὸ δῆρος ἐνὸς Πλάτωνος, ποὺ χρονολογεῖ τὸν Κατακλυσμὸν, ὁ ὁποῖος μεταξὺ ἄλλων ἀφάνισε τὴν Ἀτλαντίδα, καὶ μάλιστα ὅταν ὁ ἴδιος μᾶς βεβαιώσῃ γιὰ τὸ «ἀληθέστατον» τοῦ λόγου του, μᾶς παραπέμπῃ στὸν Σόλωνα καὶ ἐπικαλεῖται τὰ μὴ-διαθέσιμα γιὰ ἐμᾶς ἀρχεῖα τῶν Αἰγυπτίων; Θέλω νὰ πῶ, ὅχι νὰ δεχώμεθα χωρὶς ἔρευνα τὰ ὅσα μᾶς λέγουν, ἀλλὰ νὰ μὴν τὰ ἀγνοοῦμε.

ΣΥΝΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ - ΔΙΑΣΤΑΥΡΩΣΙΣ

Ἐκτιμῶ ὅτι αὐτὲς οἱ χρονολογήσεις στηρίζονται ἐπὶ σειρᾶς ὑποθέσεων, ἐνῶ ἀντιφάσκουν πρὸς διαφορετικῆς προελεύσεως στοιχεῖα:

α) Ὁ Αἰσχύλος («Προμηθεὺς Δεσμώτης») ἀναφερόμενος στὴν παλαιολιθικήν ἱστορίαν τῶν ἀνθρώπων, προλέγει ὅτι ἡ Ἰὼ θὰ φθάσῃ «τὴν τρίγωνον εἰς χθόνα Νειλῶτιν, οὗ δὴ τὴν μακρὰν ἀποικίαν, Ἰοί, πέπρωταί σοί τε καὶ τέκνοις κτίσαι». Δηλαδή τὸ δέλτα ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὴν ἀφίξιν τῆς Ἰοῦς στὴν Αἴγυπτο.

β) Ὁ πλοηγὸς τοῦ Μενελάου Κάνωπος ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἐκεῖ ὅπου ἀγκυροβόλησαν οἱ Ἕλληνες. Ὁ τόπος ἔλαβε τὸ ὄνομά του. Ὅποτε ἡ Κάνωπος θὰ ἔπρεπε νὰ θρίσκειται περίπου στὸ Κάιρο. Ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως ἵδρυσε τὴν πόλιν του πλησίον τῆς Κανώπου (25 χλμ. βορειοανατολικῶς τῆς – ὅχι 85 χλμ.)

γ) Σὲ ἕναν ἀστερισμὸν ἐδόθη τὸ ὄνομα Κάνωπος. Αὐτὸς εἶναι ὁρατὸς μόνον γιὰ ὠριμένη χρονικὴ περίοδο καὶ μόνον ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἕως νοτίως τῆς Κρήτης. Ἄν ὁ Κάνωπος πέθαινε 85 χλμ. νοτιώτερα, οἱ σύντροφοί του δὲν θὰ ἔδλεπαν τὸν ἀστερισμὸν, γιὰ νὰ τοῦ δώσουν τὸ ὄνομά του.

δ) Ὁ δυτικὸς βραχίον τοῦ Νείλου ἐλέγετο Κανωπικός. Ὡς, ὅταν ἔφθασε ὁ Μενέλαος, ὑπῆρχαν καὶ δέλτα καὶ βραχίον. (Κατὰ τὸν κ. Κ. Κουτρουνδέλην τὸ δέλτα ἄρχισε νὰ δημιουργηθῇ τὸ 3934 π.Χ.: «Δαυλός», τ. Μαΐου 1991, σ. 6511).

ε) Οἱ πυραμίδες κτίσθηκαν σὲ ἔδαφος ποὺ μόλις εἶχε δημιουργηθῇ ἀπὸ προσχώσεις;

᾽Ως πρὸς τὰ Τρωικά, πὺν ὁ κ. Κουτρουδέλης τοποθετεῖ μεταξὺ 3087-3078 π.Χ. («Δαυλός», τ. 180) καὶ ὁ κ. Δ. Γ. Καλαμπαλίκης κατὰ τὴν 18ην χιλιετίαν («Δαυλός», τ. 186). ὅταν γίνωνται, ὑπάρχει ἡ Συμπολιτεία τῶν Ἀχαιῶν μὲ ἔδρα τὶς Μυκῆνες. Αὐτὰ τὰ τοποθετεῖ στὴν 6' π.Χ. χιλιετία καὶ μάλιστα μεταξὺ 1600-1200 π.Χ.

δ) Ἡ Κρῆτη δὲν εἶναι πλέον θαλασσοκράτειρα ἀλλὰ μέλος τῆς Μυκηναϊκῆς Συμπολιτείας. Συνεπῶς βρισκόμαστε μετὰ τὸ 1650 π.Χ., ὅταν μὲ τὴν ἔκρηξιν τῆς Θήρας ἡ Κρῆτη ἔχασε τὰ πρωτεῖα της.

γ) Ἡ ἐξόρμησις τῶν «Λαῶν τῆς Θάλασσας» γίνεται ἐξακριβωμένως (ἐπιγραφὲς Ραμσὴ Β') τὸ 1180 π.Χ., καὶ εἶναι λογικὸ νὰ τὴν θεωρήσωμε συνέχεια –δ' φάσιν– τῆς ἐναντίον τῆς Τροίας ἐκστρατείας.

δ) Τὰ Τρωικά ὑπῆρξαν ὁ πρόλογος τῆς καταρρεύσεως τῆς Αὐτοκρατορίας τῶν Ἀχαιῶν. Αὐτὴ ὅμως ἐπῆλθε γύρω στὸ 1125 π.Χ.

ε) Ὁ Σὺγκελλος (ἀπ. 55) ταυτίζει τὸν Πόλυβον, πὺν ἐφιλοξένησε τὸν Μενέλαον στὶς αἰγυπτιακὰς Θῆβες, μὲ τὸν φαράω Θούωριν. Ὁ τελευταῖος πέθανε γύρω στὸ 1200 π.Χ.

στ) Κατὰ τὸ Λεξικὸν Σοῦδα ὁ Ὀρφεὺς ἔζησε 11 γενεὲς πρὶν ἀπὸ τὰ Τρωικά. Ἄν δεχθῶμε τὴν χρονολόγησιν τοῦ Κ. Χασάπη γιὰ τὸν Ὀρφέα (1650 π.Χ.), τότε φθάνουμε ὅτι τὰ Τρωικά συνέδησαν γύρω στὸ 1200 ἢ 1300 π.Χ.

ζ) Ὁ Θουκυδίδης (Ἰστ. Α 12) γράφει: «Ἰλίου ἄλωσιν... Δωριῆς τε ὀγδοηκοστῷ ἔτει ξὺν Ἡρακλείδαις Πελοπόννησον ἔσχον». Ἄρα ἡ «κάθοδος» (=ἐπάνοδος) τῶν Ἡρακλειδῶν ἔγινε 80 ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Ἰλίου, δηλ. γύρω στὸ 1110 π.Χ., χρονολογία ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀσφαλὴς. Ἐὰν δεχθῶμε τὴν χρονολόγησιν τοῦ κ. Κ., ἡ «κάθοδος» θὰ πρέπει νὰ ἔγινε τὸ 3.000 π.Χ., πράγμα πὺν θὰ ὠδηγοῦσε σὲ λογικὰ καὶ ἱστορικὰ ἀδιέξοδα, ἀφοῦ λ.χ. ἡ προδωρικὴ Συμπολιτεία τῶν Ἀχαιῶν ἀκμάζει ἀπὸ τὸ 1600 ὠς τὸ 1200 π.Χ. (χεττιτικὲς πινακίδες). Τὰ ἀστρονομικὰ στοιχεῖα εἶναι ἓνα δεδομένο, πὺν πρέπει νὰ διασταυρῶνεται ἀπὸ ἄλλα καὶ νὰ συνεκτιμᾶται μὲ αὐτά.

η) Ἀκόμη: Μὲ ὁδηγὸν ἀστρονομικὰ καὶ τοπογραφικὰ στοιχεῖα ὁ κ. Κ. Β. Κουτρουδέλης ὑποστηρίζει ὅτι τὸ Ἴλιον ἰδρῦθη τὸ 3.198 π.Χ. καὶ ὁ Τρωικὸς ἄρχισε τὸ 3.087 π.Χ. Τὸ 3.078 π.Χ. κατεστράφη ἡ πόλις, τὴν ὁποίαν τοποθετεῖ 15 χλμ. ἀνατολικῶς τοῦ Χισσαρλίκ, ὅπου τὴν «βρῆκε» ὁ Σλήμαν. («Δαυλός», Μάρτ. 1994). Ὅμως ἀπὸ τὸ 3198, ἔτος ἰδρύσεως τοῦ Ἰλίου, ἕως τὸ 3087, ἔτος ἐνάρξεως τῆς πολιορκίας του, μεσολαβοῦν μόλις 111 ἔτη. Εἶναι αὐτὸς ὁ χρόνος ἐπαρκὴς γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν ἰσχυρᾶς αὐτοκρατορίας, ὅπως πρέπει νὰ ἦταν ἡ Τροία;

Ἡ Σαῖς ἰδρῦθηκε περὶ τὸ 8.600 π.Χ. κατὰ τὸν Πλάτωνα («Τίμαιος»). Βρισκόταν λίγο βορειότερα τῆς Βουσίριδος, τῆς ὁποίας ἡ θέσις ἦταν στὸ κέντρον τοῦ δέλτα – τὸ ὁποῖον ὅμως κατὰ τὸν κ. Κ. ἄρχισε νὰ σχηματίζεται μόλις τὸ 3.934 π.Χ. Ἔτσι κατὰ τὸν κ. Κ. ἡ Σαῖς ἰδρῦθη τὸ 1237 π.Χ. Τοῦτο ὅμως θὰ ἐσήμαινε ὅτι εἶναι πολὺ μεταγενέστερη τῶν Τρωικῶν, ἐνῶ κατὰ τὸν Πλάτωνα εἶναι πανάρχαια καὶ ἀσφαλῶς δὲν μποροῦμε νὰ θεωροῦμε πανάρχαιο κάτι πὺν ἀπέχει 800 ἔτη ἀπὸ τὴν ἐποχὴν μας (Α4). (Κατὰ τὴν γνώμην μου τὸ ὀρθότερον εἶναι Σαῖδ, δηλ. Δίας ἀντιστροφῶς).

Ὁ Μενῆς ἤνωσε τὴν Ἀνω καὶ Κάτω Αἴγυπτον σὲ ἐνιαῖο κράτος. Πῶς ὑπῆρχε Κάτω χωρὶς δέλτα; Ὁ κ. Κ. τὸν μεταθέτει στὸ 2800 π.Χ., ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀφήνει μικρὸ χρονικὸ περιθώριο, γιὰ νὰ σχηματισθῇ Κάτω Αἴγυπτος καὶ μάλιστα ὡς χωριστὸν κράτος. Ἄν ὁ Μενῆς βασίλευε τὸ 2800 π.Χ., εἶναι μεταγενέστερος τῶν Τρωικῶν καὶ τῆς μεταβάσεως τοῦ Μενελάου στὴν Αἴγυπτο, ἢ ὁποία ὅμως ἦταν ἤδη ἐνιαῖο κράτος.

Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα γιὰ τὴν ἀνεπάρκεια τῶν ἀστρονομικῶν στοιχείων ἢ προσπάθεια τοῦ ἀστρονόμου Κ. Χασάπη νὰ ἐντοπίσῃ χρονικῶς τοὺς Ὁρφικοὺς μὲ ὁδηγὸ τὰ ἀστρονομικὰ στοιχεῖα πού οἱ ἴδιοι ἀναφέρουν. Στὸν «*Υμνον εἰς Ἀπόλλωνα*» γίνεται λόγος γιὰ τὴν ἰσότητά χειμῶνος-θέρους. Κατὰ τὸν Κ. Χασάπη αὐτὸ παρατηρήθηκε τὸ 11.835 καὶ τὸ 1.366 π.Χ. Ἀναφέρεται ἐπίσης ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συνθέσεως τῶν Ὁρφικῶν κειμένων ἡ ἐαρινὴ ἰσημερία ὁρισκόταν στὸν Ταῦρο, πρᾶγμα πού ἴσχυε ἀπὸ τὸ 3.629 ἕως τὸ 1.841 π.Χ. Ἄρα τὰ ἐν λόγω κείμενα ἐγράφησαν τὸ 11.835 ἢ τὸ 1.366 π.Χ., ἀλλὰ καὶ μεταξὺ 3.629 καὶ 1.841 π.Χ.

Ὁ Κ. Χασάπης κατέληξε σὲ συμβιβασμό: Ἀπέκλεισε τὸ 11.835 π.Χ., ὅχι ἐπειδὴ τοῦ ἐφάνη πολὺ μακρυνὸ παρελθόν, ὅπως ἐνομίσθη ἀπὸ ὠρισμένους, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἡ ἐαρινὴ ἰσημερία δὲν ὁρισκόταν τότε στὸν Ταῦρο. Σ' αὐτὸν ὁρρέθηκε ἀπὸ τὸ 3629 ἕως τὸ 1841 π.Χ. Δέχθηκε λοιπὸν ὅτι ὁ Ὁρφεὺς ἔδρασε μεταξὺ 1841 π.Χ. (ἐαρινὴ ἰσημερία στὸν Ταῦρο) καὶ 1366 π.Χ. (ισότης θέρους – χειμῶνος) καὶ πρότεινε τὸ 1600 π.Χ., χωρὶς νὰ ἀποκλείεται νὰ εἶναι καὶ κατὰ δύο ἕως τέσσερις αἰῶνες παλαιότερος. Δὲν συμφωνῶ λοιπὸν μὲ τὸν Ἐχέτλαϊον, ὁ ὁποῖος θεωρεῖ ὅτι «*τὰ ἀστρονομικὰ μαθηματικὰ στοιχεῖα εἶναι ἀλάνθαστα καὶ δὲν ἐπιδέχονται κριτικὴ*» («*Δαυλός*», τ. 197). Τίποτε ἀπὸ μόνου τοῦ δὲν εἶναι ἀλάνθαστον καὶ τὰ πάντα ἐπιδέχονται κριτικὴν.

Ὁ Ὅμηρος (Ἰλ. Χ25-31) παρομοιάζει τὸν Ἀχιλλεῖα μὲ τὸν Κῦνα τοῦ Ὠρίωνος (Σείριος), ὁ ὁποῖος προβάλλει λαμπερὸς τὸ φθινόπωρο («*ὅς ῥά τ' ὁπώρας εἴσιν*»). Τὸ ἄστρο αὐτὸ ἐπανατέλλει τὴν ἐποχὴ μας μετὰ τὴν τρίμηνη ἀπουσία του ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ οὐρανὸ στὰ μέσα Αὐγούστου: Λαμβάνοντας ὑπ' ὄψιν τὴν μετάπτωσιν τῶν ἐποχῶν (πλήρης κύκλος μεταπτώσεως 25.725 ἔτη) συμπεραίνουν ὅτι ὁ Τρωικὸς πρέπει νὰ ἐγίνε τὴν 18±3 χιλιετία π.Χ.

Μὲ ἀστρονομικὰ-τοπογραφικὰ στοιχεῖα ὁ Η.Λ. Τσατσόμοιρος τοποθετεῖ τὰ Τρωικὰ στὸ 3826 π.Χ. Μὲ ἄλλα ἀστρονομικὰ στοιχεῖα ὁ κ. Δ. Καλαμπαλίκης, στὸ 18.000 π.Χ. Καὶ ὁ κ. Κ. στὸ 3087 π.Χ. Πάντως ὁ δεύτερος ἐθεώρησεν ὅτι ὁ Σείριος πρωτο-εμφανίζεται τὸ φθινόπωρον, ἐνῶ ὁ Ὅμηρος δὲν λέγει παρὰ μόνον ὅτι τότε εἶναι λαμπρός.

Ὁ Η.Λ. Τσατσόμοιρος («*Ἡ χρονολόγησι τῆς ἑλληνικῆς προϊστορίας μὲ θάσι τίς ἀστρονομικῆς πληροφορίαις*», περιοδ. «*Δαυλός*», Ἀπρ. 1991, σ. 6467) γράφει: «*Ὡς ἀδυναμία νὰ ὀρίσουμε τίς ἀκριβεῖς θέσεις τῶν περιγραφομένων ὑπὸ τοῦ Ἡσιόδου καὶ τοῦ Ὀμήρου ἀστερισμῶν τῶν Πλειάδων καὶ Ὑάδων ἐπὶ τοῦ Οὐρανοῦ χώρου, δεχθήκαμε ὅτι ἡ ἀναφορὰ δυνατόν νὰ διευρυνθῇ ἀπὸ τὸ ἔτος 4045 π.Χ. ἕως τὸ ἔτος 2680 π.Χ.*», δηλ. μὲ ἓνα εὔρος 1400 ἐτῶν. Ὅπως ἤδη ἀνέφερα, τὸ «*μῆξις χειμῶνος θέρεος τ' ἴσον ἀμφοτέροισιν*» ἴσχυε τὸ 11.835 π.Χ. καὶ τὸ 1.366 π.Χ.

Ποιό νά διαλέξουμε;

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Τὸ συμπέρασμά μου δὲν εἶναι ἡ ἀπόρριψις τῶν τοπογραφικῶν καὶ ἀστρονομικῶν στοιχείων. Εἶναι ἡ συνεκτίμησίν των μὲ ἄλλα. Ὁ «μονισμός» εἶναι ἄκρως ἐπικίνδυνη μέθοδος ὅχι μόνον στὴν Φιλοσοφία ἀλλὰ καὶ στὴν Ἱστορία. Δὲν ὑπάρχει ἓνα κλειδί, πού νά μᾶς ἐπιτρέπη ν' ἀνοίγουμε ὅλες τὶς πύλες της.

Ἡ ὀρθή κατ' ἐμέ μέθοδος εἶναι ἡ συνεκτίμησις ὅλων τῶν δυνατῶν στοιχείων, ἡ διασταύρωσις ὅλων τῶν προσιτῶν πηγῶν καὶ ὁ ἔλεγχος τῶν συμπερασμάτων μας διὰ τῆς λογικῆς. Κείμενα, μῦθοι, παραδόσεις, χρονικῶς ἐντοπισμένα ἱστορικά καὶ φυσικά γεγονότα, ἀστρονομικά, τοπογραφικά, τεχνικά δεδομένα, ὅλα χωρὶς καμμία παράλειψι πρέπει νά λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν.

Υ.Γ.: Μία παρατήρησις

Ἐπειδὴ οἱ χρονολογήσεις του δὲν συμπίπτουν μὲ ἐκείνες τῆς συμβατικῆς ἱστορίας (πράγμα πού ἀσφαλῶς δὲν εἶναι ἀπαραίτητον), ὁ κ. Κ.Β. Κουτρούβελης ἐπικαλεῖται τὸν Ἱμ. Βελικόφσκι, ὁ ὁποῖος ἐπίσης τὶς ἀπορρίπτει. Παραθέτει μάλιστα ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ βιβλίον του «*Τὸ Χάος τῆς Ἱστορίας*». Νομίζω ὅμως ὅτι ἀπαιτεῖται προσοχή. Κάθε διαφωνία πρὸς τὴν συμβατικὴν ἱστορίαν δὲν εἶναι καὶ ὀρθή ἢ ἀνυστερόβουλη. Στὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν ὁ Ἑβραίο-ρωσο-αμερικανὸς Ι.Β. ἐπιχειρεῖ νά ἀνατρέψῃ τὶς κρατούσας χρονολογήσεις μὲ ἓνα ἐκ τῶν προτέρων τεθέντα καὶ ὁμολογούμενον ἀπὸ τὸν ἴδιον σκοπό: «*νὰ προσθέσουμε στὴ Βιβλικὴ ἱστορία μερικὸν χαμένον αἰῶνα*». Θέλει μὲ κάθε τρόπο νά ἐπιμηκύνῃ τὴν ἱστορία τῶν Ἑβραίων κατὰ ἀρχαίους αἰῶνες καὶ νά περικλύσῃ ἀντιστοίχως ἐκείνην τῶν ἄλλων λαῶν, ἰδιαίτερος τὴν τῶν Ἑλλήνων, ἡ ὁποία κατὰ τοὺς ἰσχυρισμούς του εἶναι μετατοπισμένη πρὸς τὰ πίσω!

Ἔτσι μὲ διάφορους ἀκροβατισμούς χρονολογεῖ τὸν Ἀδραάμ στὸ 2232 π.Χ., τὴν ἄφιξιν στὴν Αἴγυπτον στὸ 2087 π.Χ., τὴν Ἑξοδὸν στὸ 1602 π.Χ. καὶ τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος στὸ 1065 π.Χ., ἐνὼ τὰ γεγονότα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας τὰ θεωρεῖ νεώτερα ἀπὸ τὶς γνωστὰς χρονολογήσεις των κατὰ ἑξι-ἑπτὰ αἰῶνες. Γιὰ παράδειγμα δέχεται ὅτι οἱ «Λαοὶ τῆς Θάλασσας» ἦσαν Ἑλληνες, ἀλλὰ μεταθέτει τὴν ἐξόρησίν τους ἀπὸ τὸ 1180 π.Χ. σὺν... εἴ αἰῶνα, περικλύποντας ἑπτὰ αἰῶνες ἀπὸ τὴν Ἱστορία μας.

(Α1) Γιὰ τὶς δυσκολίες πού παρουσιάζει ἡ τοποθέτησις τῶν γεγονότων τῆς Προϊστορίας στὸν χρόνον καὶ ἐν τῷ χρόνῳ βλέπε κείμενό μου μὲ τὸν τίτλο «*Πότε ἔγινε ἡ Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία*» στὸ ὑπ. ἀρ. 181 (Ἰαν. 1997) τεύχος τοῦ «*Δαυλῶ*».

(Α2) Ὁ Ὀμήρου περιγράφει τὴν μεταξὺ Φάρου-Αἰγύπτου θάλασσαν ὡς «*ἡεροειδέα πόντον*» καὶ ὡς πρὸς τὸν πλοῦν εἰς αὐτὴν «*ἀργαλέην*». Δηλ. ἡ θάλασσα ἦταν σκοτεινόχρωμη καὶ διεπλέετο δυσχερῶς. Αὐτὰ προφανῶς «*λόγῳ*» τῶν φερτῶν ὑλῶν τοῦ ποταμοῦ καὶ τῶν ἀποθέσεων πού προκαλοῦσαν ἀνωμαλίες στὰ ὕψη τοῦ βυθοῦ» (Ἡλ. Τσατσόμοιρος, «*Δαυλός*», Ἀπρ. 1991).

Πολὺ ὀρθὲς θεωρῶ καὶ τὶς παρατηρήσεις τοῦ κ. Ζ. Πετρίδη («*Δαυλός*», Ἀπρ. 1991, σ. 6437) γιὰ τὸ ἐπισημάνει τὸν χρονολογήσεων μὲ τοπογραφικά καὶ ἀστρονομικά στοιχεῖα καὶ εἰδικῶς τὴν ἀναφορὰν του ὅτι «*ἡ ταχύτης τοῦ πλοῦ εἰς τὰς ἐκβολὰς ποταμοῦ δὲν δύναται νὰ ἐξισωθῇ πρὸς τὴν τοιαύτην εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν, ὅπου τὸ ἀντίθετον ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ δύναται νὰ τὴν ἐκμηδενίσῃ ἢ καὶ νὰ τὴν καταστήσῃ ἀρνητικὴν*».

(Α3) Στὴν ἀντίθετη ἄκρῃ ὁ Poulsen («*Der Orient und die frühgriechische Kunst*») διατείνεται ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς ἐποχῆς τῶν Τρωικῶν... ἀγνοοῦσαν τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειο! Πρὸς ἀπόδειξιν φέρει τὴν ἀναφορὰν τοῦ Ὀμήρου ὅτι ἡ νῆσος Φάρος ἀπέχει μιᾶς ἡμέρας ταξίδι ἀπὸ τὶς ἐκβολὰς τοῦ Νείλου, πράγμα πού δὲν εὐσταθεῖ. Ὅμως, ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ ἐκβολὰς αὐτὲς ὁποσδήποτε ἦσαν τότε νοτιώτερα (ἂν καὶ ὀχι κατὰ 85 χλμ.), ὅτι ὁ «*μιᾶς ἡμέρας πλοῦς*» εἶναι ἐνδείξις πολὺ σχετικὴ καὶ ὅτι τὸ ταξίδι ἦταν δύσκολο λόγῳ ἀνωμαλιῶν τοῦ βυθοῦ (ξέρες), τότε τὸ ἐπιχείρημα τοῦ Poulsen δὲν εὐσταθεῖ.

(Α4) Ὁ κ. Κ. ἐφθασε σ' αὐτὸ τὸ συμπέρασμα ὑποθέτοντας ὅτι τὰ ἔτη πού ἀναφέρει ὁ Πλάτων εἶναι σεληνιακὰ καὶ ἄρα πρέπει νά διαιρεθοῦν διὰ τοῦ 13. Ἄν ὅμως ἐπρόκειτο γιὰ σεληνιακὰ ἔτη, ὁ Πλάτων θὰ τὸ διευκρίνιζε, γιὰ νὰ μὴ σπεῖρῃ τόσῃν σύγχυσιν στοὺς ἀναγνώστες του. Ἄλλωστε ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ συστήματος τοῦ κ. Κ. θὰ ὠδήγοῦσε σὲ παράλογα συμπεράσματα ὡς πρὸς τὴν χρονολογήσιν ὀχι μόνον τῶν Κατακλυσμῶν ἀλλὰ καὶ τῆς Αἰγυπτιακῆς καὶ κατ' ἐπέκτασιν τῆς Παγκοσμίου Ἱστορίας. Θὰ ἐχρονολογεῖτο λ.χ. ὁ πόλεμος Ἀτλαντίων-Ἑλλήνων στὸ 1300 π.Χ.!

Τάμ-τάμ ἐπιστήμη

Ἦχει-δὲν ἔχει ἡ καλὴ ἐφημερίδα «Ἐλευθεροτυπία», στὸ ἔνθετο περιοδικό της «Ε» προσπαθεῖ μὲ κάθε ἀντικειμενικότητα νὰ πληροφορήσῃ τὸ ἀναγνωστικό της κοινὸ γιὰ τὴν προέλευση τοῦ ἀνθρώπου. Μᾶς γράφει τόσα γιὰ τὴν ὥραία καὶ κεκοσμημένη διὰ τόσων χαρίτων Λούσυ, ἓνα συμπαθέστατο κατὰ τ' ἄλλα ἀνθρωποειδές, πὺν ἔζησε πρὶν ἀπὸ τρία ἑκατομμύρια χρόνια στὴν Ἀφρική. Δηλαδή ἐσεῖς ποῦ νομίζετε ὅτι ἐμφανίστηκε ὁ ἄνθρωπος; Στὴν Ἑλλάδα; Ἀμ δέ! Στὴν Ἀφρική καὶ μόνον στὴν Ἀφρική κατὰ τὴν κυρία Κ. Βασιλοπούλου. Ἡ καλὴ αὐτὴ συντάκτις τοῦ περισπούδαστον καὶ γεμάτου σοφία αὐτοῦ ἄρθρου, ἀφοῦ κάθισε καὶ μελέτησε ὅλη τὴν ὑπάρχονσα ἐπιστημονικὴ διβλιογραφία ἐμβριθῶς, κατέληξε στὸ περισπούδαστον συμπέρασμα ὅτι μητέρα πατρίδα τοῦ ἀνθρώπου (*Homo Erectus*, *Homo Neantertalensis* καὶ *Homo Sapiens*) εἶναι ἡ Ἀφρική. Βεβαίως τὸ γεγονός ὅτι τὸ σκελετικὸ ὑλικὸ τῶν δύο πρώτων ἐμφανίζεται διάσπαρτο σὲ ὅλον σχεδὸν τὸν κόσμον, ἐνῶ ὁ *Homo Sapiens* ἀπαντᾷ μόνον στὴν Εὐρώπῃ, αὐτὸ εἶναι μιὰ ἀσήμαντη λεπτομέρεια γιὰ τὴν κυρία Κ. Βασιλοπούλου, πὺν τὴν ἀφήνει παγερὰ ἀδιάφορη. Ἀφοῦ οἱ Ἀφροαμερικανιστὲς γουστάρουν Ἀφρική, ἔ! ἡ Ἀφρική εἶναι ἡ μητέρα πατρίδα τοῦ ἀνθρώπου. Ὡλλως τε οἱ ἄνθρωποι ἔχουν ξαναδώσει δεῖγμα πλουραλιστικῆς γραφῆς καὶ κατὰ τὸ παρελθόν.

Ἐπομένως τί κάθεται καὶ σκάβει ὁλόκληρη τὴν Μακεδονία ὁ ἔρμος ὁ Ἄρης Πουλιανός, ἀφοῦ ἡ κυρία Κ. Βασιλοπούλου ἀπεφάνθη; Καὶ νὰ πῇς ὅτι ὁ Πουλιανὸς βρῆκε καὶ τίποτε; Ἀστεῖα πράγματα! Μιὰ ἀνθρώπινη παλιοκνήμη τοῦ *Homo Erectus Trigliensis* ἡλικίας ἑνδεκα ἑκατομμυρίων ἐτῶν (κατὰ τὴν χρονολόγησιν τοῦ πανεπιστημίου τῆς Νοτίου Καρολίνας), κάτι ἀσήμαντα τεχνολογικὰ ἀνακάλυψα καὶ ἰδίον *Homo* ἡλικίας ἑξ ἕως ἐννιά ἑκατομμυρίων ἐτῶν στὴν Τρίγλη τῆς Χαλκιδικῆς, ἄντε καὶ ἓνα διαμελισμένο ἀπὸ κυνηγούς ἐλέφαντα τριῶν ἑκατομμυρίων ἐτῶν στὴν Πτολεμαῖδα, μὲ τὰ μαχαίρια τοῦ διαμελισμοῦ του ἀπὸ χαλαζία δίπλα του. Καὶ σᾶς ἐρωτῶ: Εἶναι αὐτὲς ἀποδείξεις ὅτι ὑπῆρχε ζωὴ στὴν Ἑλλάδα πρὶν ἀπὸ τὴν ἐμφάνισιν τῆς περιφήμου Λούσυ. Οὔτε νὰ τὸ συζητᾶτε, ἀφοῦ, ὡς γνωστόν, τὰ τρία ἑκατομμύρια χρόνια εἶναι περισσότερα τῶν ἑνδεκα ἑκατομμυρίων ἐτῶν. Τί διάβολο, ἀπλὴ ἀριθμητικὴ δὲν γνωρίζουμε ἐπιτέλους;

Φυσικὰ οἱ εὐτυχεῖς ἀναγνώστες τῶν Ἀμερικανοαφριστῶν, τώρα πὺν βρῆκαν τίς ρίζες τους, δὲν θὰ χρειασθῇ νὰ προστρέξουν στὸ «Φῶς στὸ τοῦννελ», ἀφοῦ ἡ κυρία Κ. Βασιλοπούλου ξεπέρασε καὶ αὐτὴν τὴν Ἀγγελικὴ Νικολούλη. Τώρα πῶς στὸ καλὸ ἢ συγγραφεὺς τοῦ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως τεκμηριωμένου αὐτοῦ ἄρθρου ἀγνοεῖ τὸ ἀνασκαπτικὸ καὶ ἐρευνητικὸ ἔργο τοῦ Ἄρη Πουλιανοῦ, ἔ! αὐτὸ εἶναι τελείως συμπτωματικόν. Ἀντιλαμβάνεσθε ὅτι δὲν μπορούμε νὰ τῆς καταλογίσουμε δόλο. Ὡπαπα! Καθόσον ποῦ νὰ τὸν ξέρῃ τὸν ἄνθρωπο καὶ ποῦ νὰ μεταφράζῃ ἀπὸ τὰ... Ἑλληνικὰ τὸ ἔργο του; Γι' αὐτὸ καὶ σὲ καμμιά περὶπτωση δὲν διατεινόμεθα ὅτι τὸ παρὸν δημοσίευμα εἶναι ἓνα ἀθανταδόρικο γιὰ τοὺς Ἀφροκεντριστὲς καὶ λοιποὺς ἀνθὲλληνες προπαγανδιστὲς, ἀλλὰ καὶ συνάμα διαστρεβλωτικὸ τῆς ἀλήθειας, πόνημα. Ἀντιθέτως μάλιστα τὴν εὐχαριστοῦμε, πὺν ἄνοιξε τὰ μάτια σὲ ὅσους ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστες τῆς ἐφημερίδος μποροῦν ἀκόμη νὰ σκέπτονται. Τώρα σᾶς ἀφήνω, γιατί ἤλθε ἡ ὥρα νὰ χτυπήσω τὸ τάμ-τάμ μου.

Γιῶργος Πετρόπουλος

«Διαχειρίσιμη δομή σκέψεως»

Υπάρχουν δύο μόνο βασικοί δρόμοι προσέγγισης τοῦ ρυθμοῦ τῆς ζωῆς. Ὁ παραδοσιακὸς ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου οἱ τρόποι πού προσφέρονται ἀπὸ τὰ διάφορα αὐθαίρετα ἐξουσιαστικὰ ἰδεολογήματα, τοὺς διάφορους -ισμούς. Ὁ παραδοσιακὸς ἐναρμονίζεται μὲ πανάρχαιες δοξασίες, οἱ ὁποῖες ἐν τέλει καθίστανται ἡ μοναδικὴ πηγὴ τῆς γνώσης, διότι προσεγγίζουν τοὺς ἀναλλοίωτους καὶ ὑπέρτατους Φυσικοὺς Νόμους καὶ αὐτοὺς τηροῦν μὲ σεβασμό.

Ὁ ἄλλος τρόπος, μὲ εὐκολία θὰ ἔλεγα ὁ Δρόμος τῆς Κακίας, κατ' ἐξοχὴν κοσμοπολίτικη ἀντίληψη τῶν μεγαλυνόλεων, περιπλέκεται πάντοτε καὶ κατασκευάζει ὑποκειμενικὰ ἰδεολογικὰ συστήματα. Αὐτὰ ἐνίοτε λαμβάνουν μεγάλες κοινωνικὲς διαστάσεις καὶ λειτουργοῦν ὅσο διαρκεῖ ἡ πλάνη τοῦ συναισθηματικοῦ φορτίου πού μεταφέρει ὁ ἑκάστοτε -ισμός, π.χ. ὁ Σοσιαλισμός, ὁ Κομμουνισμός, ὁ Χριστιανισμός κ.λπ.

Κατὰ κανόνα ὅλοι οἱ -ισμοὶ ἀποτελοῦν «παράσιτα» τῆς παραδόσεως, διότι ἀφ' ἑαυτῶν καθίστανται ἀνίκανοι γιὰ πραγματικὴ, ἀληθινὴ πολιτισμικὴ δημιουργία, ἐφ' ὅσον ἀπομακρύνονται καὶ μισοῦν, ἕως καὶ θανάσιμα, τὸν φυσικὸ ρυθμὸ τῆς ζωῆς: Ἡ ἐξουσία θεωρεῖ τοὺς φυσικοὺς νόμους ἐν γένει ὡς δεσμευτικούς καὶ ἐμπαίζει μ' αὐτούς, ἀρέσκειται στὴν ὑπέρβασή τους (συνεχῶς νέα ὄρια τεχνολογίας, ὑπέρμετρη ἕως ἄμετρη ἐφαρμογὴ τῆς κ.λπ.). Μὴ ἔχοντας ἄλλη πλεον ἐπιλογὴ πνευματικῶς οἱ ἄνθρωποι συμπεριφέρονται ὡς ἡμιμαθεῖς.

Υπάρχουν ἐπίσης δύο βασικοὶ τρόποι, μὲ πολλὰς παραλλαγές, διὰ τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ ἐλέγχουμε τὴν συμπεριφορὰ τῶν ἀνθρώπων. Ὁ πρῶτος ἀφορᾷ στὴν σωματικὴ καὶ ψυχικὴ δέσμευση, δηλαδὴ αὐτὸς πού χρησιμοποιεῖ βία, ὅπλα, ἐξάρτηση, πάθη, ἀδυναμίες, καταναλωτισμὸ κ.λπ. ὡς μέσα ἄσκησης τῆς ἐξουσίας ἐν γένει. Ὁ δεῦτερος τρόπος εἶναι μυστηριώδης, δυσνόητος, γοητευτικὸς, πολὺ-πλοκος ἀλλὰ ἐξόχως ἀποτελεσματικὸς. Εἶναι ἡ ἐλεγχόμενη πνευματικὴ κατεύθυνση. Ἐὰν ἡ νόηση διαμορφωθῇ βάσει ἑνὸς συγκεκριμένου ἰδεολογικοῦ ἢ φιλοσοφικοῦ πλαισίου, τότε μποροῦμε νὰ ἐλέγχουμε τὴν συμπεριφορὰ τοῦ ἀτόμου, διότι ἀπλᾶ κατασκευάζεται **διαχειρίσιμη δομὴ σκέψεως**. Ἀναλόγως τοῦ φιλοσοφικοῦ ἢ τοῦ πνευματικοῦ συστήματος πού θὰ χρησιμοποιηθῇ, τοῦ τύπου τῶν παραδεδομένων «μυστηρίων», καθὼς καὶ τῆς προέλευσής του, προκύπτουν καὶ οἱ διάφοροι γνωστοὶ «πιστοί», οἱ ὁποῖοι πρόσκεινται ἄλλοι ἐδῶ καὶ ἄλλοι ἐκεῖ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν δική τους πατρῴα παράδοση, διαιρεμένοι πάντοτε (τὸ «διαίρει καὶ βασίλευε» τῆς ἐξουσίας).

Ἄς δοῦμε ὅμως, πῶς λειτουργεῖ αὐτὸς ὁ ἐξουσιαστικὸς «πνευματικὸς» μηχανισμὸς στὴν ἐποχὴ μας. Ἡ κατάληξη -ισμὸς μεταφέρει τὸ συναισθηματικὸ φορτίο τοῦ ὑποκειμένου, καὶ συχνὰ ἐκφράζει κάτι τὸ ὁποῖο εἶναι ἄσχετο μὲ τὸ ἴδιο τὸ ἀντικείμενο, στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται. Κλασσικὸ παράδειγμα τὸ χάος μεταξὺ τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς καὶ τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας. Ἡ ἐξέλιξη τῶν κοσμοπολίτικων ἀντιλήψεων πάντοτε φέρει δυστυχία, διότι κάθε ἀντιβαίνουσα θεωρία πρὸς τὴν φύση αὐτο-τιμωρεῖται καὶ ἐπαναφέρεται ἢ κατὰ-

σταση ἀνὰ μεγάλα ἀλλὰ τακτὰ χρονικά διαστήματα στὰ θεμελιώδη καὶ παραδοσιακά δεδομένα. Μία κατάσταση ἀναστρέφεται μόνον ὅταν φθαρή, ὅπερ συνεπάγεται μεγάλες καταστροφές, πολέμους κ.λπ. Γιὰ τοῦτο ἡ παρέκκλιση αὐτὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τοῦ Δρόμου τῆς Ἀρετῆς εἶναι συνηθισμένο ἀντικείμενο - περιεχόμενο τῶν τραγωδιῶν. Πρὸς ἀποφυγὴν πάσης παρεξηγήσεως σπεύδω νὰ διευκρινίσω, ὅτι ὡς σεβασμὸς στὸν ἀνώτερο Φυσικὸ Νόμο δὲν λογίζεται ἡ δουλοπρέπεια τῆς ἐποχῆς μας ὡς παθητικὴ κατάσταση· ἀλλὰ ἀντιθέτως ὁ σεβασμὸς αὐτὸς προτρέπει σὲ ἐνεργὸ συμμετοχὴ τοῦ ἀνθρώπου στὴν κοινωνικὴ του ζωὴ. Ἄλλως τε στοὺς παραδοσιακοὺς τύπους τῶν θρησκειῶν διαπλέκεται ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου μὲ ἐκείνη τῶν θεῶν, ἐφ' ὅσον αὐτοὶ ἐκφράζονται καὶ στὴν ψυχροσύνθεση τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος προκαλεῖται νὰ μιμηθῇ τοὺς ἥρωές του, διδάσκεται ἀπὸ τὴν συμπεριφορὰ τους ἢ τὰ λάθη τους καὶ ἔτσι καθίσταται θεωμένος, δυναμικός, δίκαιος κ.λπ. Ἡ ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ τότε καταγράφει λιγώτερους πολέμους ἀλλὰ κυρίως περισσότερα πνευματικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ δημιουργήματα.

Τὸ ἰδιαιτέρως κρίσιμο σημεῖο στὰ τῶν -ισμῶν ἐν γένει εὐρίσκεται στὸ ὅτι οἱ λαοὶ καλοῦνται νὰ ἀπαρνηθοῦν τὶς γνώσεις καὶ τὶς τέχνες –μέχρι καὶ τὰ μαθηματικὰ καταργήθηκαν κατὰ τὸν Μεσαίωνα–, μὲ σκοπὸ νὰ ὑποβιβάσθῃ ἡ νοημοσύνη, ὥστε νὰ ἀποδεχθοῦν εὐκόλως, ὡς ἀμόρφωτοι πλέον, οἱ ἄνθρωποι κάποια χονδροειδῶς χαλκευμένη «ιδεολογία». Ὅταν δὲ συμβῇ αὐτό, λίαν δυσκόλως ἀπαγιστρώνονται. Ἐκτοτε ἔχουν παραδοθῇ τὰ ἡνία στὴν ἐξουσία, ὁ λαὸς γίνεται ὑποχείριος καὶ πολὺ δύσκολα ἀλλάζουν οἱ καταστάσεις, διότι ἐλέγχεται πλέον τὸ τί πρέπει νὰ γνωρίζουν οἱ ἄνθρωποι καὶ τί ὄχι. Ἐλέγχεται κάθε δυναμικὸ, τὸ ὁποῖο θὰ μπορούσε νὰ ἀνατρέψῃ τὸν θρόνο τῆς ἐξουσίας· καί, τὸ σπουδαιότερο, ἡ κρατοῦσα τάξις ἰδεῶν δύναται νὰ ἀναπαράγεται μὲ ἐλεγχόμενο τρόπο χρησιμοποιώντας τὶς παραδοσιακὰς πάντοτε γνώσεις.

Στὰ κοσμοπολίτικα πνευματικὰ συστήματα δὲν ἀναγνωρίζονται πλέον οἱ φυσικὲς διαφορὲς τῶν λαῶν. Τὰ φυσικὰ ὄρια καταπατοῦνται μὲ τὴν διεστραμμένη διεθνιστικὴ ἀντίληψη. Ἐχθρὸς σου δὲν εἶναι ὁποῖος εἰσβάλλει ἀνεξέλεγκτα ὡς Δούρειος Ἴππος στὴν χώρα σου, οὔτε ὁποῖος μοιράζει μῆλα τῆς Ἐριδος, οὔτε ὁποῖος παρεμποδίζει τὴν ἀνάπτυξη τῆς γλώσσας σου, τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ πολιτισμοῦ σου, ἀλλὰ ἀκριδῶς ἀντιθέτως: κάθε τι τὸ ὁποῖο παρεμποδίζει τὸ διεθνὲς ἐμπόριο, κάθε μὴ συμμορφούμενη πνευματικὴ ὑπόσταση θεωροῦνται ἐχθρικά.

Καλὸς πολίτης εἶσαι τώρα πλέον, ὅταν εἶσαι ταπεινός, φοβισμένος, ἔνοχος, χωρὶς λόγο, ἐλεεινὸς δοῦλος κάποιου θεοῦ· εἶσαι καλὸς πολίτης, ὅταν δὲν ἐκφράζῃς ἀπόψεις καὶ γνώμες διαφορετικές, ἀλλὰ μόνον ἐπευφημίες γιὰ τὴν ἐξουσία. Ἐχθρὸς σου δὲν εἶναι πλέον, παρὰ μόνον αὐτὸς πού θὰ σοῦ ὑποδείξῃ τὸν πραγματικὸ ἄθλιο ρόλο τοῦ ἐξουσιασμοῦ. Δὲν ὑπάρχουν διαφορὲς ἀνάμεσα στοὺς λαοὺς, παρὰ μόνον ὅταν σοῦ τὶς ὑποδείξουν. Ἀκόμη καὶ τὰ ἀδελφία σου πρέπει νὰ σκοτώσῃς σὲ κάποιο τάχα ἐμφύλιο πόλεμο, ὅταν σοῦ τὸ ὑποδείξῃ ἡ ἐξουσία· καὶ πράττεις ὅτι ἄλλο ἱκανοποιεῖ τὴν πάντοτε ἀνασφαλὴ διάθεσίν της. Ὁ ἐξουσιασμός παραμονεύει ἐντέχνως ὀπισθεν τῶν καταστάσεων γιὰ ἓνα καὶ μόνον λόγο. Κάποτε κατάλαβε, ὡς φαίνεται, ὅτι ἡ ἀμεσότητα φθείρει τὸν θρόνο τοῦ ὅπο-

τε οἱ ἄνθρωποι ἐξεγείρονται. Ἐκτοτε οἱ ἐξουσιαστὲς φοροῦν προσωπεῖα, τὰ ὅποια οἱ ἄνθρωποι κάποτε τὰ φτύνουν, τὰ μισοῦν καὶ τὰ τσακίζουν. Ὅμως πίσω ἀπὸ τὸ προσωπεῖο τοῦ «καλοῦ» ἐλάχιστοι μποροῦν νὰ ἰδοῦν ποιὸς πραγματικὰ κρύπτεται. Τὸ προσωπεῖο αὐτὸ καὶ ἄλλα ἀκόμη (π.χ. τοῦ σοφοῦ ἢ παντογνώστη) τὰ κρατοῦν πάντοτε γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους, κρύβοντας τὴν ἀσχήμια τους.

Ἡ ἄλλοτε δοξασμένη αὐτόχθων ὀνομασία σου κατήντησε ὕβρις στὸ στόμα σου, γιὰ τὸ ἄλλο προσωπεῖο, τοῦ «κακοῦ», ἡ ἐξουσία τὸ φοράει πάντοτε σὲ σένα, ὦ Ἕλληνα, σὲ σένα καὶ σὲ ὅποιον τολμήσῃ νὰ ἀποκαλύψῃ τὸ πρόσωπό της. Τότε ἡ ἀνοησία σου δὲν θὰ ἔχῃ ὅρια, διότι ἐσὺ ὁ ἴδιος θὰ σκοτώσῃς τὴν παράδοσή σου, τὸν πραγματικὸ σου Μεγάλο Διδάσκαλο, κάτω ἀπὸ τὶς ὑποδείξεις ἐκείνης πού κινεῖ τὰ νήματα τῶν -ισμῶν πού ἐκάστοτε πιστεύεις, τῶν -ισμῶν τῆς ἀδυσώπητης καὶ αἰσχροῦ καὶ μαυροφορεμένης, ἴδιας πάντοτε, ἐξουσίας.

Συνήθως ἡ ἐξουσία παραμονεύει ντυμένη στὰ μαῦρα στὴν ἄκρη τοῦ ἴσου, γιὰ τὴν γνωρίζει ὅτι τὰ θύματά της τρομοκρατοῦνται καὶ ἀπομακρύνονται, ὅταν τὴν βλέπουν κατὰ πρόσωπο. Εἶναι ἔτοιμη πάντοτε νὰ κατασπαράξῃ καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν ἐρωτικό της σύντροφο, ὅπως ἡ ἀράχνη. Δύσκολα τὴν ὑποψιάζεσαι, γιὰ τὴν κινεῖ τὰ νήματα τῶν ἰστῶν ἢ -ισμῶν κρυμμένη ὀπισθεν τῆς σκηνῆς. Ἐμπρὸς κινοῦνται τὰ προσωπεῖα, οἱ ἡθοποιοὶ πού παίζουν τοὺς ρόλους τους. Οἱ θεατὲς τῆς ζωῆς δὲν ὑποψιάζονται τίποτε. Πότε χειροκροτοῦν, πότε κλαίει καὶ ἄλλοτε γελοῦν, γενικώτερα πράττουν ὅ,τι ἐντέχνως τοὺς ὑποδέχονται. Ἀκόμη καὶ τὸ πότε θὰ ἐξοργισθοῦν καὶ πόσο, καθορίζεται ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἐξουσία, ἔτσι γιὰ ἄλλοι, ὅτι ὑπάρχει καὶ διαμαρτυρία, δηλαδή πὺς κάτι συνέβη, ἀλλὰ καὶ πάλι ἐγὼ εἶμαι ἡ δικαιομένη. Βεβαίως οἱ ἀνύποπτοι ξεχνοῦν ἀμέσως τὴν ὀργή τους, ὅταν ἀλλάξῃ ἡ πράξις στὴν θεατρικὴ σκηνή (ὅταν ἡ ἐξουσία ἀλλάξῃ τὸν πρωταγωνιστή).

Κι ἂν πάλι εἶσαι ἀνήσυχο πνεῦμα, καὶ ἂν σὲ ἀπασχολῇ τὸ παρελθόν σου, ἡ καταγωγή σου, ἡ γλῶσσα σου, ἡ παράδοσή σου καὶ ὅ,τι ἄλλο εἶναι δυνατὸν νὰ σὲ ἐλευθερώσῃ, τότε καὶ ἄλλα νήματα -ισμῶν θὰ κινήσουν, γιὰ νὰ σὲ ἀποτρέψουν. Κι ἂν ἀκόμη ἐσὺ ἀγέρωχα νοιώθῃς καὶ θεωρῇς τὸν ἑαυτὸ σου ἀπόγονο ἐκείνων πού ἀπήφησαν τὸν θάνατο γιὰ τὴν ἐλευθερία, τότε πάλι θὰ σὲ παραμονεύῃ κάποιος -ισμὸς, γιὰ νὰ σοῦ ἀποκόψῃ τὸν ὁμφάλιο λώρο, γιὰ νὰ σκεπάσῃ τὴν παράδοσή σου, ὅποιος καὶ ἂν εἶσαι, ἀρκεῖ τὴν θηλειὰ κάποιου -ισμοῦ νὰ φορέσῃς στὸ λαιμό σου (ὑπάρχουν πολλές ἀποχρώσεις καὶ μπορεῖς νὰ διαλέξῃς).

Θὰ γίνουν γκριζὰ τὰ μαλλιά σου, καὶ ἐσὺ ἀκόμη θὰ ἐρευνᾷς, δίχως νὰ καταλάβῃς ὅτι τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου ἦταν ὁ στόχος ἐκείνης. Τὸ πραγματικὸ πρόσωπό της ἴσως νὰ μὴν τὸ ἰδῇς ποτέ· ἐλάχιστοι ἀπλῶς τὸ ὑποψιάζουν. Τώρα πιά ἴσως δὲν γνωρίζει οὔτε ἡ ἴδια ἡ ἐξουσία τὸν ρόλο της, νομίζει ὅτι φροντίζει γιὰ τὸ καλὸ τοῦ κόσμου. Ἴσως νὰ φωλιάξῃ στὴν ψυχὴ σου, χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃς, ἴσως νὰ τὴν ὑπηρετῇ πιστεύοντας καὶ ἐσὺ στὸ προσωπεῖο τοῦ «καλοῦ» καὶ ὅχι στὴν παράδοσή σου, στὴν πρωτοκαθεδρία τοῦ Φυσικοῦ Νόμου, γενίτσαρε ἀκόμη, δυστυχισμένη Ἕλληνα.

Μανώλης Κων. Τσάμης

Ἡ ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

ΙΩΑΝΝΑ ΚΟΚΛΑ, *Ἑλευσίς-Θριάσιον*

Ἡ κυρία Ἰωάννα Κόκλα μέσα ἀπὸ τὸ βιβλίο της «*Ἑλευσίς-Θριάσιον*» ἐπιχειρεῖ μίαν ἐτυμολογικὴν προσέγγισιν τῆς ὀνοματολογίας τῶν ἀνωτέρω περιοχῶν. Στηριγμένη σὲ μιὰ ἀρκοῦντως πλούσια βιβλιογραφία κατορθώνει νὰ μᾶς δώσῃ μίαν ἐμπεριστατωμένη καὶ ἀπόλυτα τεκμηριωμένη μελέτη γιὰ τὸ θέμα μὲ τὸ ὁποῖο ἀσχολεῖται. Ὡστόσο ἡ σημαντικώτερη προσφορὰ της ἔγκειται εἰς τὴν ἀπόδειξιν τῆς προϊστορικῆς υπάρξεως τῆς πόλεως τῆς Ἑλευσίνος εἴτε μέσα ἀπὸ τὴν Μυθολογίαν, ἢ ὁποία δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ ἱστορία ἐν παραβολαῖς, εἴτε μέσα ἀπὸ τὰ κείμενα τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ὅπως οἱ Ἡσίοδος, Ὅμηρος, Ἡρόδοτος, Στράβων, Πausanias κ.ἄ. Καὶ νομίζω ὅτι μὲ τὸ ἔργο της αὐτὸ πείθει καὶ τὸν πιὸ δύσπιστο ἀναγνώστη γιὰ τοῦ λόγου της τὸ ἀληθές, καθὼς τὰ ἀποδεικτικά της στοιχεῖα καὶ πολλὰ εἶναι καὶ ἀμάχητα. Πράγματι μιὰ τεράστια συσσώρευσις ἀρχαιογνωστικῶν πληροφοριῶν μᾶς υποχρεώνει νὰ παραδεχθοῦμε ἀσμένως τὰ γραφόμενά της. Σημαντικὴ εἶναι λοιπὸν ἡ προσφορὰ τῆς συγγραφέως εἰς τὴν ἔρευναν ἐνὸς τόσο ἀπαρτήτου θέματος, τὸ ὁποῖον ἄπτεται ὅχι μόνον τῆς ἱστορίας τοῦ συγκεκριμένου χώρου ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρου σχεδὸν τοῦ «*προϊστορικοῦ*» Ἑλληνισμοῦ. Τὸ ἀνὰ χεῖρας πόνημα εἶναι γραμμένον μὲ ἀληθινὸ μεράκι ἀπὸ ἓνα φιλέρευνον πνεῦμα, τὸ ὁποῖο ζητᾷ ὅχι μόνον νὰ προσφέρῃ κάτι ἀκόμη εἰς τὴν

«*Medical Centre*» καὶ «*Criminal Code*»

Σὲ μία πρόσφατη διάλεξη πὺν ἔδωσα –στὰ πλαίσια τῶν φετεινῶν Δημητρίων– μὲ θέμα: «*Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ γραφή*», στὴ συζήτηση πὺν ἀκολούθησε προτάθηκε νὰ γίνουιν δήματα ἀπὸ ἐμᾶς, γιὰ νὰ πληροφορηθοῦν οἱ ἀγγλόφωνοι τὴν ἑλληνικὴ ἐπιρροὴ στὴν ἀγγλικὴ γλῶσσα. Εἶναι γεγονός, πῶς ὁ μέσος ἀγγλόφωνος δὲν ἔχει ἰδέα, ὅτι χρησιμοποιεῖ δεκάδες χιλιάδες ἑλληνικὲς λέξεις στὴν καθημερινή του ὁμιλία. Πόσο ὅμως ἐμεῖς, πὺν σήμερα μιλάμε ἀγγλικά, γνωρίζουμε ἢ προσπαθοῦμε νὰ δοῦμε μέσα στὴν ἀγγλικὴ τὴν «*σκεπασμένη*» γλῶσσα μας;

Σὲ συνάδελφο καθηγητὴ, μὲ τὸν ὁποῖο συνεξετάσαμε πρόσφατα

ὑπάρχουσαν ἰσχνὴν βιβλιογραφίαν ἐπὶ τοῦ θέματος, ἀλλὰ καὶ νὰ παρωθήσῃ καὶ ἄλλους σκεπτομένους ἀνθρώπους εἰς ἀνάλογα ἐσθλὰ ἐγχειρήματα. Ὡς τε ἤτο καιρὸς ἢ Ἐλευσίς ἀλλὰ καὶ γενικώτερον τὸ Θριάσιον πεδῖον, περιοχὲς ὑποβαθμισμένες πολιτιστικά, νὰ ἀποκτήσουν συνείδησιν τῆς ἱστορικῆς αἵγλης των καὶ πολιτισμικῆς των ταυτότητος, πρῶγμα τὸ ὁποῖον ἐπιτυγχάνεται μέσα ἀπὸ τὶς σελίδες τοῦ παρόντος. Δι' ὃ καὶ ἄγομεν χάριτας εἰς τὴν κυρίαν Ἰωάννα Κόκλα, ἣ ὁποία προσπαθεῖ νὰ ἀφυπνίσῃ τὸν λαὸν τῆς Ἐλευσίνος σχετικῶς πρὸς τὴν σπουδαιότητα τῆς πόλεως του καὶ τὸν διαχρονικὸν της ρόλον εἰς τὸν παγκόσμιον πολιτισμόν.

Γιῶργος Πετρόπουλος

ΧΑΡΗΣ ΤΣΙΡΚΙΝΙΔΗΣ, *Σύννεφα στὴν Μακεδονία*

Ὁ συγγραφεὺς, ἱστορικὸς καὶ ὑποστράτηγος Χάρης Τσιρκινίδης, ἔχων τὴν δυνατότητα τῆς προσβάσεως εἰς τὰ γαλλικὰ διπλωματικά καὶ στρατιωτικά ἀρχεῖα, ἀλλὰ καὶ μελετήσας εὐρείαν ἀναφερομένην εἰς τὸ μακεδονικὸν ζήτημα ξένην καὶ ἑλληνικὴν βιβλιογραφίαν, μᾶς δίδει διὰ τοῦ ὧς ἄνω πονήματός του μίαν ὅσον ἔνεστι πληρεστέραν καταγραφὴν τῶν θέσεων τοῦ γαλλικοῦ κυρίως πολιτικοῦ καὶ δημοσιογραφικοῦ παράγοντος εἰς τὸ ζωτικὸν μας ἐθνικὸν θέμα τῆς Μακεδονίας.

Οἱ Γάλλοι διπλωμάται καὶ δημοσιογράφοι παρακολουθοῦν τὰ ἐθνικά μας

τοὺς σπουδαστὲς τῆς 12ης χρονιάς, στὸ τέλος τῆς προφορικῆς ἐξέτασης ἑνὸς μαθητῆ τοῦ πρότεϊνα νὰ πατήσῃ τὸ κουμπὶ τῆς παύσης τοῦ μαγνητοφώνου, στὸ ὁποῖο ἀπαθανατίζεται ἡ ἐξέταση γιὰ λόγους ἐπανεξέτασης τῶν βαθμῶν. Ξαφνιάστηκε ὑπερβολικά, ὅταν πάτησε τὸ PAUSE καὶ συνειδητοποίησε ταυτόχρονα, πὼς ἡ ἀγγλικὴ λέξις *pause* εἶναι ἡ ἑλληνικὴ λέξις παύση. Ἐξ ἄλλου γράφεται ἀκριδῶς τὸ ἴδιο. Ποιὸς μπορεῖ νὰ πῇ, ὅτι δὲν εἶναι ἑλληνικὴ; Εὐτυχῶς στὰ ἀγγλικά κρατήθηκε ἡ αὐστηρὴ ἑλληνικὴ ὀρθογραφία, καὶ εἶναι ὁλοφάνερες οἱ ἑλληνικὲς λέξεις καὶ τὸ ἀλφάθητό μας μιλάει ἀπὸ μόνον του. Παρεμπιπτόντως στὴν ὥς ἄνω διάλεξη ποὺ ἀνέφερα, ἀναπτύχθηκε διεξοδικὰ ἡ θέσις, πὼς οἱ Λατῖνοι καὶ οἱ Ἑτροῦσκοι τὸ ἀλφάθητό τους πάντοτε τὸ ἀποκαλοῦσαν ἑλληνικόν, ἅρα γιὰ αὐτοὺς δὲν ὑπῆρχε λατινικὸ ἀλφάθητο ἀλλὰ μόνον ἑλληνικόν. Ἀκόμη μέχρι σήμερα οἱ Γάλλοι στὸ ἀλφάθητό τους ὀνομάζουν τὰ γράμματα ἑλληνι-

πράγματα και καταγράφουν εἰς τὰς ἀναφορὰς καὶ τὰς ἀνταποκρίσεις των τὰ συμβαίνοντα εἰς τὴν χώραν τοῦ Ἀλεξάνδρου, δίδοντες ἰδιαιτέραν σημασίαν εἰς θέματα, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζουν τὰς σχέσεις τῶν Ἑλλήνων μὲ τοὺς δυνάστας των ὡς καὶ τοὺς λοιποὺς λαοὺς τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου. Ἰδιαιτέρως αἱ σχέσεις Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων γίνονται ἀντικείμενον εὐρέος σχολιασμοῦ ἀπὸ τοὺς Γάλλους διπλωμάτας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. «*Ἡ βουλγαρική ἀναταραχὴ στὴν Μακεδονίαν προσέκάλεσε μεγάλες ἀνησυχίες μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἑλληνικῆς ιδέας...*», γράφει ὁ Γάλλος στρατιωτικὸς ἀκόλουθος εἰς τὸν ὑπουργὸν τοῦ τὴν 9ην Νοεμβρίου 1878, μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς Συνθήκης τοῦ Ἀγίου Στεφάνου.

Ἐπίσης ἐξετάζεται ἡ δημογραφία τῆς περιοχῆς καὶ ὁ συσχετισμὸς τῶν πληθυσμιακῶν ὁμάδων. Ἀναφέρεται ἡ –παραποιημένη– πληθυσμιακὴ συγκρότησις τῶν κατοίκων τῆς Θεσσαλονίκης ἀπὸ τὸν Γάλλον αὐτῆς πρόξενον Κάρολον Γκύ, παρατεθεῖσα καὶ εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ «*Οδηγὸς τῆς Μακεδονίας*», Παρίσιος 1857. Παραλείπεται ἐν αὐτῷ οἱαδήποτε ἀναφορὰ εἰς Ἀρβανίτας καὶ Βλάχους Ἑλλήνας. Οὗτοι ἦσαν ὅμως ἡ πλειοψηφία τοῦ πληθυσμοῦ τῆς. Καὶ οὐχὶ οἱ 40.000 Ἑβραῖοι, οἱ ἐξ Ἰσπανίας ἐπήλυδες.

Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν ἀναδεικνύει μὲ ἔντασιν τὸ ἄλυτον Ἀνατολικὸν καλούμενον Ζήτημα. Καὶ ἐνῶ οἱ Ἕλληνες ἀγωνίζονται τὸν ἀγῶνα τῆς ὑπάρξεως, καθ' ἃ ἀναγράφει ὁ Γάλλος ἐν Ἑλλάδι ἐπιτετραμμένος, τὴν 15 Ἰανουαρίου 1904 ὁ (ἐν Ἀθήναις) Ἰταλὸς πρέσβυς Σιλβέστορέλλι ἐπιχειρεῖ νὰ δώσῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν πρωτεύουσαν μαθήματα... ἀνθρωπολογίας καὶ ἐθνολογίας: Ἐγραφε εἰς τὸν ὑπουργὸν τοῦ ὅτι: «*ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ὑπέστη πολλὰς ἐπιμεixίες... καὶ δύσκολο εἶναι νὰ θεωρήσωμε τοὺς συγχρόνους Ἕλληνας γηγενεῖς ἀπογόνους τῶν*

κά. Π.χ. τὸ Υ λέγεται «ι-γκρέκ», δηλαδὴ ἑλληνικό. Τώρα γιατί ἐμεῖς τὰ Χ, Υ δὲν τὰ λέμε Χι, Ψιλον, ἀλλὰ τὰ πιπιλίζουμε ὡς «ἔξ», «ου-άι» εἶναι μία ἄλλη ἱστορία.

Γιὰ νὰ βρῇ κανεὶς τὴν ρίζα τῶν λέξεων, χρειάζεται μία κάποια διάθεση ἐξερεύνησης. Γιατί ὅμως; Διότι ὁ Ἑλληνικὸς Πολιτισμὸς περνάει μέσα ἀπὸ τὶς λέξεις, καὶ αὐτὲς εἶναι ἡ δύναμή του. Μόνον ἔτσι ἓνας ἀγγλόφωνος ἀλλὰ καὶ ἑλληνόφωνος μπορεῖ νὰ ἐπανεκτιμῇ τὴν γλῶσσα μας, ποὺ εἶναι τὸ βασικώτερο στοιχεῖο τοῦ παγκόσμιου ἡ καὶ οἰκουμενικοῦ πολιτισμοῦ, ποὺ λέμε σήμερα.

Ἔτσι ἐρχόμαστε στὸν παράξενο τίτλο τῆς σημερινῆς μου ἐπιφυλλίδας μὲ σκόρπιες λέξεις σὰν ἀρχαῖα μάρμαρα πεταμένα ἀπὸ ἓνα γλωσσικὸ Παρθενῶνα, ποὺ λάμπει μέχρι σήμερα. Μὲ «γυμνὸ ὀφθαλμὸ» μόνο ἡ λέξις «centre» φαίνεται νὰ εἶναι ἑλληνική, φυσικὰ ἀπὸ

κατοίκων τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος...». Πλὴν ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ γλῶσσα μας (ἡ δημοσία γλῶσσα προφανῶς) «... εἶναι τὸ ἀρχαῖο ἐλληνικὸ ἰδίωμα». Ὁ πολυπράγμων Σιλβεστρέλλι ἀγνοοῦσε τὴν φυλετικὴν καταγωγὴν Βλάχων καὶ Ἀρβανιτῶν καὶ δὴ τῶν Ἀρβανιτοβλάχων τῆς Μακεδονίας, ὡς παναρχαίας δάσεως τῆς φυλῆς μας.

Ὁ συγγραφεὺς μὲ περισσὴν ὑπομονὴν καὶ ἐναργεῇ μελέτῃν καταγράφει ὅλα τὰ οὐσιώδη διὰ τὰ ἐθνικὰ μας θέματα εἰς τὰς καὶ μέχρι τὸ 1950 διακυμάνσεις τῆς ἐξελίξεως τῶν θαλασσινῶν σχέσεων (ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Μακεδονίας μέχρι τῆς λήξεως τῆς τελευταίας ἐμφυλίου πολεμικῆς διαμάχης) – γεγονότα, ὁρώμενα διὰ μέσου τῶν ... «κατόπτρων» τῶν Γάλλων διπλωματικῶν. Καὶ ἔτσι μᾶς δίδει ἓνα κείμενον-ὁδηγὸν διὰ τὴν ἐμβάθυνσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἓνα ἀξιόλογον ἱστορικὸν πόνημα, ἀποτέλεσμα φιλεργίας καὶ πνευματικῆς καὶ ἐθνικῆς ἐργηγόρσεως.

Βασίλειος Πελασγός-Γούσιος

Β. ΠΟΛΥΔΩΡΑΣ, Μετὰ παρρησίας καὶ Τὴν παραμονὴ τῆς Ἀγίας Ἀγνῆς

Εἶναι εὐχάριστο ξάφνιασμα νὰ παίρῃς στὸ χέρι σου τὸ βιβλίον ἑνὸς πολιτικοῦ, ποὺ προχωρεῖ καὶ ὁμιλεῖ πέρα ἀπὸ τὸν ξύλινο λόγο τῶν συναδέλφων του. Κατ' ἀνάγκην ὁ ἀναγνώστης τοῦ βιβλίου τοῦ Βύρωνος Πολύδωρα δὲν πρέπει νὰ

τὴν λέξη «κέντρο». Οἱ Ἀμερικανοὶ τὴν στραπατσάρισαν στὴν ὀρθογραφία, ἀφοῦ τὴν ὀρθογραφοῦν ὡς *center*. Οἱ Ἀγγλοὶ ὁμῶς ἐπιμένουν καὶ τὴν ὀρθογραφοῦν ὡς *centre*· καὶ τὸ λένε ὅλα τὰ λεξικά τους, ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὸ ἐλληνικὸ «κέντρο»· καὶ τὸ τονίζουν, ὅτι τὸ *r* ἔρχεται μετὰ τὸ *t* καὶ ὄχι *er* ὡς κατάληξη. Φυσικὰ στὴν ἀγγλικὴ γλῶσσα δὲν ἔχουμε μόνον τὸ *centre*. Αὐτὴ ἀνγάτισε τόσα πλούτη καὶ ἔκανε τόσες ἄλλες λέξεις, ποὺ ἔχουν ξεφύγει ἀπὸ τὸ κέντρο καὶ γονιμοποίησαν τὴν ἀγγλικὴ σὲ ἄνοιγμα 360°. Ἔχουμε λοιπὸν ἔτσι τὶς λέξεις: *centre*, *centring*, *central*, *centrifugal*, *centrifuge* ἀλλὰ καὶ τὶς σύνθετες *epicentre*, *cryocentre*, *eccentric*, *eccentricity*, *eccentrically* καὶ πολλὰς ἄλλες, γιὰ νὰ ξεφύγουμε ἀπὸ τὸ κέντρο.

Γιατὶ τὸ *medical* εἶναι ἐλληνικόν; Ἔχουμε τὸ ἐλληνικὸ ρῆμα μέδομαι, ποὺ σημαίνει ἔχω κατὰ νοῦν, σκέφτομαι, φροντίζω, μελετῶ, κάνω κάτι ἐπιδέξια. Ἀπὸ ἐδῶ προέρχεται καὶ τὸ μῆδος= ἡ φροντίδα,

συμφωνῇ μαζί του. Στὸ «*Μετὰ παρορησίας*» ὁ συγγραφέας-δουλευτὴς κάνει προ-σπάθεια νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὸ τέλμα τῆς πολιτικῆς ζωῆς. Ἄν καὶ δὲν κατορθώνει νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὸ γενικώτερο πλαίσιο (μὴ ζητοῦμε ἀπ' ὅλους τὴν τόλμη νὰ πραγ-ματοποιοῦν ρήξεις), ἐν τούτοις εἶναι μία παρήγορη ἐλπίδα, ὅτι κάτι μπορεῖ ν' ἀλλάξῃ. Εἶναι πρόοδος ν' ἀμφισβητῇ καὶ νὰ προσπαθῇ νὰ βελτιώσῃ ἔστω καὶ μέ-ρος, τοῦ τρέχοντος πολιτικοῦ βίου.

Ὅσο γιὰ τὴν μετάφρασίν του στὸ ἔργο τοῦ Τζὼν Κήτς «*Τὴν παραμονὴ τῆς Ἀγίας Ἀγνῆς*», ἡ ἔκπληξις εἶναι ὄχι μόνον εὐχάριστη, ἀλλὰ καὶ ἓνα φωτεινὸ πα-ράδειγμα συνυπάρξεως φιλοτεχνίας καὶ πολιτικῆς. Πολὺ περισσότερο, πὺν τὸ ποίημα τοῦ Τζὼν Κήτς περιγράφει τὸν ἔρωτα. Τὸν ἔρωτα, πὺν σὰν ὕψιστη ψυ-χικὴ λειτουργία θυμίζει ὅτι πέρα ἀπὸ τὸ πλέγμα τῶν ξηρῶν πολιτειακῶν κανό-νων ὑπάρχουν καὶ τὰ δικαιώματα τῆς ψυχικῆς ἀνατάσεως. Καὶ τὸ ὑπέροχο ποί-ημα τοῦ Κήτς ἔχει αὐτὴ τὴν δύναμιν, καὶ ἅς τὴν περιορίξῃ στὸν πρόλόγὸ του ὁ ἐπαγγελματίας (δυστυχῶς) πολιτικὸς Πολύδωρας.

Ἀθ. Κουκοδίστας

Ε. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, *Τὸ Ἑλληνικὸ Παγκράτιο* (6' ἔκδοση)

Οἱ γνωστὲς «Ἀσιατικὲς Πολεμικὲς Τέχνες» ἔλκουν τὴν καταγωγὴ τους ἀπὸ τὸ ἀρχαιοελληνικὸ παγκράτιο, τὸ ὁποῖο ἔφτασε στοὺς λαοὺς τῆς Ἀπὼ Ἀνα-τολῆς διὰ τῆς παγκοσμίου ἐξαπλώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ κατὰ τὸ ἀπώτατο παρελθόν, προσαρμοζόμενο στὶς ἰδιαιτέρεις ἀντιλήψεις καὶ συνήθειες τῶν λαῶν αὐτῶν. Ὁ Ε. Χριστόπουλος δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ὁ πρωτερ-

τὸ ἐπινόημα. Οἱ Λατῖνοι τὸ ἔκαναν *medear*= φροντίζω γιὰ κάτι, थे-ραπεύω, γιατρεύω. Ἔτσι ὁ ἄνθρωπος πὺν φροντίζει, γιατρεύει, ὁ γιατρὸς στὰ γαλλικὰ ἔγινε *médecin* καὶ στὰ ἀγγλικά *medic*, ἀπὸ ὅπου *γενήκαν* καὶ τὰ *medicin* καὶ *medical* καὶ *medication*, πὺν ὅλοι μας βλέ-πουμε αὐτὲς τὶς λέξεις στὰ φαρμακεῖα μας, πὺν πολὺ σπανίως ξε-σκονίζουμε τὸ μάρμαρο, γιὰ νὰ δοῦμε, ὅτι προῆλθε ἀπὸ τὴν Πεντέ-λη. Ἐξ ἄλλου, ὅταν κανεὶς πάει στὸ *Chemist* – πὺν νὰ τὸ ξεσκονίσῃς καὶ αὐτὸ τὸ ρημάδι, μὲ τόσους πονοκεφάλους – πὺν προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀραβικὸ *alchemy*, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀνορθόγραφη *Χημεία*, πὺν προέρχεται ἀπὸ τὴ *χυμεία*, ἀπὸ τὸ ρῆμα χέω, πὺν σήμερὰ ἐμεῖς τὸ προτιμοῦμε χύνω. Οὐδὲν καινὸν ὑπὸ τὸν ἥλιον. Πόσα πράγματα δὲν χύνονται μέσα σ' ὅλα τὰ φάρμακα –*medicine*– πὺν πίνουμε σή-μερὰ. Ἀλλὰ ἔτσι φροντίζουμε τὸν ἑαυτό μας. Καθόλου δὲν χάθηκε ἡ ἀρχικὴ σημασία τοῦ μέδομαι. Ἀκόμη καὶ ἡ κάρτα *Medicare*, πὺν

γάτης της προσπάθειας ιστορικής κατανόησης και αναδείξεως του παγκρατίου ἀθλήματος καθώς και της επανακαθιερώσεώς του ως μεγίστου Ὀλυμπιακοῦ ἀγωνίσματος. Μὲ ξεχωριστὸ ζήλο καὶ ἐπιμέλεια ἀνατρέχει στὴν ἀρχαιοελληνικὴ γραμματεία καὶ συλλέγει μίᾳ πρὸς μίᾳ ὅλες τὶς πληροφορίες ποὺ ἀφοροῦν στὸν τρόπο διεξαγωγῆς τοῦ παγκρατίου, τὶς τεχνικὲς του, τοὺς κανόνες του, τὴν προετοιμασίᾳ τῶν ἀθλητῶν. Ὅμως δὲν παραλείπει νὰ ἐκφράσῃ καὶ τὶς ἐπιφυλάξεις του ὡς πρὸς τὴν ἀξιοπιστία τῆς διδασκαλίας τοῦ παγκρατίου ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Ὅμοσπονδία Παγκρατίου Ἀθλήματος (Ε.Ο.Π.Α.) ποὺ ἰδρύθηκε τὸ 1995: «ἐπιβάλλεται τὸ συντομώτερο δυνατόν, ἡ Γενικὴ Γραμματεία Ἀθλητισμοῦ, ἡ ὁποία ἔχει ἀναγνωρίσει τὴν Ε.Ο.Π.Α., νὰ ἐπέμβῃ ὅπωςδῆποτε καὶ μὲ εἰδικὸν ἐπιστήμονες καὶ ἱστορικοὺς νὰ ἐλέγξῃ καὶ νὰ περιφρουρήσῃ τὸ ἐθνικὸ μας αὐτὸ ἀγώνισμα, γιατί ὑπάρχουν φόβοι ὅτι κακοποιεῖται ἀπὸ ἄγνοια καὶ ὄχι ἀπὸ πρόθεση, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ σήμερα τὸ διδάσκουν».

Π. Κουβαλάκης

Α. ΓΡΟΝΤΗΣ-ΝΙΚΟΛΙΑ ΤΕΛΩΝΗ, Ἀρχαίων Ἑλλήνων Ρήσεις

Τὸ βιβλίον δὲν ἀποτελεῖ τὸ μοναδικὸ ἔντυπο μέσον μεταδόσεως γνώσεων καὶ ἰδεῶν. Ὁ σκοπὸς αὐτὸς μπορεῖ νὰ ἐπιτευχθῇ καὶ μὲ τὴν ἔκδοση ἐνίστε μᾶς ἀφίσσας, ἡ ὁποία ἀναρτώμενη στὸν κατάλληλο χῶρο γίνεται ἀντικείμενο θεάσεως ἀκόμα κι ἀπὸ μὴ ἐνδιαφερομένους. Ὁ Α. Γροντῆς καὶ ἡ Ν. Τελώνη σχεδίασαν καὶ δημιούργησαν ἓνα ἀπλὸ μὲν ἀλλὰ πλῆρες οὐσίας καὶ καλλιτεχνικῆς καλαι-

ἔχετε στὸ πορτοφόλι σας, ἔχει καὶ αὐτὴ ἑλληνικὸ πνευματικὸ ὕλικο.

Ἐὰν λέμε ἐδῶ ψέματα, ἀντιθαίνουμε ἓναν ἐγκληματολογικὸ κώδικα, ποὺ στὰ ἀγγλικά θὰ τὸ ποῦμε *Criminal Code*. Κάθε ἄλλο ὅμως. Καὶ ὁ *Criminal Code* εἶναι ἄκρως ἑλληνικὸς. Ἀπὸ τὴ δική μας λέξη τὸ κρῖμα= τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κρίσεως, ἡ ἀπόφαση τοῦ κριτῆ καὶ ἔτσι ἡ τιμωρία, ἡ καταδίκη, ἔγινε τὸ ἀγγλικὸ *crime*= ἐγκλημα, κακούργημα καὶ ἀπὸ ἐδῶ βγήκε τὸ *criminal* = ἐγκληματικὸς ἀλλὰ καὶ *criminate* καὶ τὰ *recriminate*, *criminous* ἀλλὰ καὶ μία ἐπιστήμη *criminology*= ἐγκληματολογία.

Ἐτσι φθάνουμε στὸν κώδικα καὶ ἀγγλιστὶ *code*. Τὸ κώδιον εἶναι λέξη γνωστὴ ἀπὸ τὸν Ὅμηρον. Τὸ κώδιον ἦταν ἡ προδιά, δέρμα προβάτου, ποὺ εἶναι κατάλληλο γιὰ γραφή. Τὸ κώδιον οἱ Λατῖνοι τὸ ἔκαναν *codex*. Οἱ Γερμανοὶ τὸ ἔγραψαν *codex* καὶ οἱ Γάλλοι καὶ οἱ

σθησίας έργο. Πρόκειται για μία ευμεγέθη έγχρωμη άφισσα, σέ διάφορα ση-
μεία της οποίας αναγράφονται έντός μικρών πλαισίων, πού έχουν σχήμα είλη-
ταρίου, με μεγαλογράμματη άρχαία γραφή διάφορα γνωμικά και ρήσεις άρχαί-
ων Έλλήνων πνευματικών δημιουργών μαζί με την νεοελληνική τους απόδοση.
Κύριο φωτογραφικό θέμα της άφισσας είναι ο Παρθενών, πού τίθεται ως γε-
νικό «πλάισιο». Από τά σαράντα γνωμικά πού περιλαμβάνονται υπό τόν τίτλον
«Άρχαίων Έλλήνων Ρήσεις» ξεχωρίζουμε παραδειγματικά τó «Γνώθι σαυτόν»,
τό «Πόλεμος πάντων πατήρ» του Έρακλείτου, τό «Οὐδέν άνδρείας χρῆζομεν, εάν
πάντες ὤμεν δίκαιοι» του Άγαισιλάου, τό «Άγει δέ πρὸς φῶς τήν ἀλήθειαν
χρόνος» του Μενάνδρου κ.ά.

Τό μεγάλο πλεονέκτημα του άποτελέσματος μιάς τέτοιας εργασίας είναι ή άμε-
σότητα στην μετάδοση πληροφοριών. Η δέ ψυχολογική διάστασή της ύποδοξη-
θεΐται και από την παρουσία μιάς εικόνας οίκειας πρὸς τόν θεατή. Κατά συνέ-
πειαν ή γενική έντύπωση είναι σαφῶς καλλίστη και άξίζει κάθε θετικό σχόλιο.

Μάριος Μαρμανέας

Άγγλοι άφαίρεσαν τό ξ=x και ἔμεινε code και με αυτό ἔγιναν τὰ
Criminal Code, Practice Code, Professional Code κ.ά.

Ένας άλλος γλωσσικός κώδικας λέει, πῶς, εάν δέν ἔχουμε μία λέ-
ξη για κάτι, αυτό τό κάτι είναι άνύπαρκτο. Μόνο ή λέξη τό κάνει
ύπαρκτό για μάς τούς θνητούς. Για τόν λόγο αυτό ο Άλφρέντιος Γκε-
μερέν στο δίβλίο του «Η δύση της Δύσης» επιγραμματικά επιση-
μαίνει: «θέατρο, δραμα, τραγωδία, κωμωδία, ποίηση, λυρική, λογι-
κή, ήθική, φιλοσοφία, πολιτική, δημοκρατία, μουσεΐο, γυμνάσιο...
δέν ἔχουν στίς εύρωπαϊκές γλώσσες αντίστοιχες, πού σημαίνει, ὅτι
αὐτές οί έννοιες δέν ύπήρχαν στη συνείδηση τών λαών... Παντού
είναι παρόντες οί Έλληνες...». Και ή Βίκυ Ζαγκαδιέρου-Βουρδού-
λη σημειώνει: «Η γλώσσα ἦταν τό μυστικό της έλληνικής πνευμα-
τικής κυριαρχίας».

Θωμάς Ήλιόπουλος

Διευθυντής Κολλεγίου «Παιδεία» Μελδούρνης

ΗΜΑΡΤΗΜΕΝΑ: • Στο τεύχος 198 και στην έρευνα του κ. Α. Στάμου με τίτλο «Έλληνικά
και... σέξν τὰ όνόματα τών γραμμάτων του Άλφαβήτου» στη σελίδα 12364, 1η σειρά, προσθε-
τέον μετά την λέξη «τρίπους» τό παραλειφθέν εκ τυπογραφικής άδελψίας: «ό Άμφιτρύων με
άφιέρωσεν ως λάφυρον από τούς Τηλεβοείς». Στην ίδια έρευνα, σελ. 12373, 19η σειρά, μετά
την λέξη «εί» προσθετέον τό παραλειφθέν επίσης: «ένῳ είς τό μετενκλείδειον τό ε̣ μακρόν συμ-
βολίζεται με τό Η (ήτα). Τό γράμμα Ο (ού) συμβολίζει τό δραχμό, τό μακρόν δ καθῶς και τόν
δίφθογγον ου».

• Στο τεύχος 199 και στη σελίδα 12420, 2η στήλη, στίχος 19ος, ή φράση «μεγαλοποιούνται οί
μεγάλοι Έλληνες ποιητές» νά διορθωθῇ «μελοποιούνται...». Έπίσης στη σελίδα 12424, 1η
στήλη, στίχος 19ος, τό όνομα του καλλιτέχνη «Κότσιας» νά διορθωθῇ «Κότσιρας».